

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
BÖLCSÉSZET- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR

TÖRTÉNELEMTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

Vezető: Prof. Dr. Fröhlich Ida

ESZMETÖRTÉNETI MŰHELY – KÖZÉPKOR

Vezető: Prof. Dr. Fröhlich Ida

A Szeri Pósa család

Egy alföldi előkelő család története a 14-15. században

Témavezető: Dr. Rác György
Egyetemi docens

Készítette: Szaszó Elek

Tartalomjegyzék

Bevezetés	4
<i>A Szeri Pósa fiak a történeti szakirodalomban .....</i>	<i>4</i>
<i>Levéltártörténet, módszertani megközelítés és célkitűzés .....</i>	<i>10</i>
A Pósa család eredete, birtokai és rokonsága.....	13
<i>A Pósa család őse .....</i>	<i>13</i>
<i>Az ősi birtok.....</i>	<i>14</i>
<i>A rokonság viszonya.....</i>	<i>16</i>
Szeri Pósa, a család alapítója	21
<i>Pályakezdet.....</i>	<i>21</i>
<i>A felemelkedés záloga – Pósa a krassói honor élén.....</i>	<i>23</i>
<i>Szeri Pósa ispáni címével járó feladatai .....</i>	<i>26</i>
<i>Tisztségviselésének következményei .....</i>	<i>30</i>
<i>Szeri Pósa testvérei és családja .....</i>	<i>34</i>
<i>Birtokosztály az Ellősi és a Pósa családok között.....</i>	<i>36</i>
<i>Két kellemetlen incidens.....</i>	<i>39</i>
<i>Szeri Pósa részvétele az első nápolyi hadjáratban és második ispánsága .....</i>	<i>41</i>
Szeri Pósa gyermekei	44
<i>János, László, Balázs és István pályakezdet.....</i>	<i>44</i>
<i>A fivérek az apa nyomdokában.....</i>	<i>46</i>
<i>Birtokigazgatás a tisztség nélküli években – László, Balázs, István és Miklós tevékenysége .....</i>	<i>50</i>
<i>Pósa fia, István birtokgyarapító tevékenysége és ennek háttéré az 1360–70-es években....</i>	<i>54</i>
<i>A család helyzete az 1370-es évek második felében.....</i>	<i>60</i>
Szeri Pósa unokái	67
<i>Pósa Miklós és István politikai állásfoglalása.....</i>	<i>67</i>
<i>Pósa Péter pályafutásának első évtizedei .....</i>	<i>70</i>
<i>A családtagok szerepvállalása a Zsigmond elleni lázadások idején (1401-1404).....</i>	<i>75</i>
<i>A hódosi uradalom megszerzése .....</i>	<i>77</i>
<i>Ozorai Pipo szolgálatában.....</i>	<i>80</i>
<i>Lazarevics István szerb despota szolgálatában .....</i>	<i>82</i>
<i>A család.....</i>	<i>84</i>
Szeri Pósa dédunokái	87

<i>Pósafi Gábor és ifjabb György pályafutása az 1420-30-as években</i>	87
<i>A lehetséges dominusok személye és további családi kapcsolatok</i>	89
<i>A család</i>	90
<i>Politikai állásfoglalás az 1440-es években</i>	92
Az utolsó Pósaifiak: Szeri Pósaifi János és Szeri Pósaifi István	95
<i>Az Újlaki-familiaritás gyökerei</i>	95
<i>Ulászló király oldalán</i>	98
<i>Gúti Ország János és Gersei Pető színrelépése</i>	101
<i>A fordulat – László király oldalán</i>	102
<i>Az utolsó évek</i>	105
Családi és nemzetségi címer	110
<i>A Szeri Pósaifiak családi címer- és pecsétképe</i>	110
<i>Megjegyzések a Bár-Kalán nemzetség címerére vonatkozóan</i>	113
Összefoglalás	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
Birtokok és jogigények adattára	120
Irodalom- és rövidítésjegyzék	148
Melléletek	163
<i>A Szeri Pósaifi családhoz köthető pecsétek fényképei</i>	163
<i>A Szeri Pósaifi család fiági leszármazása</i>	165
<i>A Tiszai család fiági leszármazása</i>	166

Bevezetés

A Szeri Pósaíak a történeti szakirodalomban

A Szeri Pósaí család iránt minden bizonnyal jóval kisebb érdeklődést mutatott volna a hazai középkortudomány, ha névadó ősi birtokuk nem a névtelen krónikás által megörökített Csongrád megyei Szer (ma: Pusztaszer és Ópusztaszer) lett volna. Köztudott, hogy III. Béla király jegyzője, P. mester „*A magyarok cselekedeteiről*” szülő regényes elbeszélésében igen előkelő kontextusba helyezte Szer¹. Mivel a mű az 1746. évi kiadást követően az éledő nemzeti öntudat, a történelmi érdeklődés és a hazafias, történelmi tárgyú irodalom kritika nélkül elfogadott forrása és ihletője lett, Anonymus Szerre vonatkozó sorai megteremtették az itt tartott első „országgyűlés” máig élő hagyományát, mítoszát és legendáját. Nem meglepő tehát, hogy a szeri események történelmi jelentőségének – mint az anonymusi örökség részének – tudatosításában főszerepet játszó magyar irodalom és a születőben lévő hazai történetírás munkái között találjuk Szer birtokosaira, a Pósaíakra vonatkozó első publikált eredményeket.

E korai szerzők, Dugonics András² (1788) és Katona József³ (1823) még nem írtak, számottevő okleveles forrás hiányában nem is írhattak teljességre törekvő családtörténetet. Mindketten a családra vonatkozó legkésőbbi, 15. századi adatokat közölték, és még ebbe is számos pontatlanság, hiba csúszott. Leginkább Dugonics közlésére igaz ez, lévén célja nem is tudományos igényű munka megírása volt, hanem hogy regényének történetét mintegy hitelesítse ezekkel az adatokkal.⁴ Katona munkája, helytörténeti vonatkozása révén már

¹ P. mester gestájának 40. fejezetében, a honfoglalás menetét és eseményeit ismertette mondja el, hogy a magyarok, miután Alpár mellett legyőzték Salán bolgár vezér seregét, a Gyümölcsény erdő mellett harmincnégy napig időztek és azon a helyen Árpád és előkelői elrendezték az ország szokásjogát és valamennyi más, az ott élőkkel szembeni jogokat, hogy azok miként szolgáljanak a fejedelemnek és előkelőinek. „*Ibi etiam dux condonavit suis nobilibus secum venientibus diversa loca cum omnibus habitatoribus suis et locum illum, ubi hec omnia fuerunt ordinata, Hungarii secundum suum idioma nominaverunt Scerii eo, quod ibi ordinatum fuit totum negotium regni.*” (SRHI. 83.)

² Az 1788-ban megjelent *Etelka* című regényének egyik fejezetében Árpád fejedelemnek Világos várától Budáig tartó útja kapcsán írja le Anonymus nyomán a szeri eseményeket. A szövegrészlethez illesztett magyarító jegyzetben vázolja fel Szer történetét, emlékezik meg monostoráról és egy *Póse(!) de Zeerne* nevezett úrságról, aki Mátyás idején Szer birtokolta (DUGONICS, *Etelka* 92-93., illetve munkájának 42. jegyzete).

³ A Pusztaszer történetét 1823-ban elsőként összefoglaló Katona József elsődleges célja szülővárosa országos hírnevének öregbítése volt, ti. Pusztaszer ekkor Kecskemét zálogbirtoka volt, így (középkori) birtokosaival, köztük a Pósaíakkal, csak érintőlegesen foglalkozott (KATONA, *Puszták* 10-12.).

⁴ Jegyzetében előadja, hogy Póse(!) István, belekeveredve Hunyadi László megöletésébe, hűtlenséget követett el és magára vonta Mátyás haragját, amiért a király Ország Mihálynak és rokonainak akarta adományozni Szer és más jószágait. Ámde Szeri Anna fellépésének és tiltakozásának köszönhetően mindez megghiúsult (DUGONICS, *Etelka* 92-93., illetve munkájának 42. jegyzete). Fenti adatait valószínűsíthetően okleveles forrásokra támaszkodva közölte, bár nem hivatkozik rájuk. A Pósaí István korábbi hűtlenségére vonatkozó 1458-ban kelt oklevélhez (DL 15206.), az Ország Mihály és rokonai javára tett 1471. évi adománylevélhez (DL 17273.) és Szeri Pósaí György leánya, Anna 1472. évi tiltakozó okleveléhez (DL 17282.) a királyi Kamara levéltárában férhetett hozzá akár eredetiben, vagy kivonatok formájában. Kétségtelen, hogy saját verziója jobban illeszkedik regényes elbeszéléséhez, de ugyanezen oklevelekből kiolvasható, hogy Pósaí Istvánnak 1458 januárjában Mátyás anyja és Szilágyi Mihály egyaránt megbocsátott, tehát a Dugonics által előadottakkal szemben a birtokok

inkább tudományos jellegű, és a Pósafigra vonatkozó sorai is valamelyest pontosabbak, ám források hiányában ő sem tudott többet hozzátenni a család történetéhez.⁵

A 19. század végéig az oklevelek alapján valóban úgy tűnhetett, hogy mindössze az emeli ki a középkori nemesi családok közül a Szeri Pósafigat, hogy történetesen Szeri birtokolták. Az akkor elérhető adatokból, azok kezdetleges feltártsága és ismertsége miatt ugyanis az világott ki, hogy a család tagjai nem viseltek jelentősebb országos méltóságot, várak sem volt, tehát nem tartoztak a középkori Magyarország politikai vezető rétegének tagjai közé. E mellett nem lettek ősei újkori arisztokrata családnak sem.⁶ Valahol tehát érthető, hogy mind a 19. századi, mind a későbbi szakirodalomban, ha nem is kizárólagosan, de leginkább Szeri kapcsán, hely- és birtoktörténeti vonatkozásban olvashatunk a Pósafigról. Annál is inkább, mert a 19. század második felének forráspublikációi, majd a Magyar Országos Levéltár Mohács előtti gyűjteményének megszületése és gyarapodása jelentős akadályt hárítottak el Szeri múltjának, így birtokosai történetének részletesebb megismerése elől. A forrásbázis bővülésével egyre pontosabb képet lehetett rajzolni a különösen a honfoglalás ezredik évfordulójának ünnepi készülődésekor az országos figyelem középpontjába kerülő Pusztaszerről mind hely-, mind családtörténeti vonatkozásban. A témában két alapvető és lényegében egymásra épülő munka született, melyek kiváló alapot biztosítanak a kutatásokhoz.

Hornyik János Pusztaszeri történetét mindmáig legalaposabban feldolgozó, okmánytárral kiegészített munkája (1865) számos új adattal gyarapította nemcsak a helyre vonatkozó, hanem a Pósafig családdal kapcsolatos ismeretanyagot is.⁷ Bár műve – a kor szemléletével megegyezően – nem mentes az anonymus-i „ideológia” mentén

---

idegen kézre kerülésében Pósafig István hűtlensége semmilyen szerepet nem játszott. Sokkal inkább a család 1471. évi fiági kihalása, amikor Mátyás valóban Guti Ország Mihálynak és rokonságának, valamint Nádasdi Ongor Jánosnak és testvéreinek adományozta a fiú örökös nélkül elhunyt Pósafig István birtokait. A Dugonics által „*nemes, és nagy bátorságos szívű magyar asszony*”-ként jellemzett Szeri Anna pedig hiába tiltakozott férje, gyermekei és rokonai nevében, a birtokokat megmenteni nem tudta.

⁵ Természetesen ismerte Anonymus művét. Az ő nyomán, de említése nélkül kezd bele Pusztaszeri történetének taglalásába. Idézi a monostorra vonatkozó az első okleveles adatot, amelyben II. András évi 1000 kósó javadalomban részesíti a monostort, igaz tévesen 1220-as datálással, 1233 helyett. Árpád-kori birtokosairól nem tud, Dugonicshoz hasonlóan ő is Pósafigat nevezi meg első birtokosának, azonban már a (Nagy) Lajost követő időkből. Ő is tud a Hunyadi és Pósafig család között fennálló, Mátyás koronázását megelőző viszállyról, amihez nála tévesen Pósafig Péter – helyesen Pósafig István – hatalmaskodása járul hozzá. Viszont helyesen értelmezi az 1458. évben kelt oklevél adatait, tud a család fiági kihalásáról, és hogy ezt követően Nádasdi Ongor János bírta Szeri. Arra vonatkozó adatát, miszerint Szeri 1476-ban zálogként került volna 70 forintért Nádasdi kezére, egyetlen oklevél sem igazolja (KATONA, Puszták 10-12.).

⁶ Mivel a 19. századi genealógiai kutatások eleinte e szempontokat vették figyelembe, vélhetően ezek hiánya miatt maradt említés nélkül a család a magyar genealógia egyik alapművének tartott, mintegy 12000 nemesi családot érintő, 108 ősnemzetségre összpontosító többkötetes könyvsorozatában (NAGY, Magyarország családai). A magyar genealógia történetére és tárgykörére: PANDULA, Genealógia 13-15.

⁷ HORNYIK, Pusztaszeri 1-24.

megfogalmazott félre- és belemagyarításoktól,⁸ a korábbi szerzőknél jóval szélesebb forrásbázison alapuló munka három szempontból is előremutató. Ő volt az, aki elsőként értelmezni tudta a krónika Szer birtokosaira vonatkozó sorait, miszerint Árpád a szeri gyűlést követően a területet a Kalán nemzetség őseinek, Ond vezérnek adományozta. Bizonyította, hogy Anonymus közlése a hely és a birtokos nemzetség viszonylatában helytálló, mivel a szeri monostor és a Szer környékén fekvő Csongrád megyei birtokok kapcsán számos 12–13. századi oklevél emlékezik meg olyan nemesekről, akiket Kalán nembelinek mondanak. Ugyancsak ő ismerte fel elsőként, hogy a pusztaszeri monostorom egykor a Kalánok nemzetségi monostora volt, bár ezt csak a tatárjárást követő időszaktól találta igazolhatónak (előtte királyi alapításúnak mondja).⁹ Végül pedig, a későbbi eredmények ismeretében rendkívül előremutató megérzésének is hangot adott, ti. hogy a 14. századi oklevelekben, a birtoka után Szeri Pózsafiaknak nevezett család – ő Pózsafiaknak mondja – valamiképp kapcsolatba hozható a Kalán nemzetséggel, bár leszármazásukat kétséget kizáróan bizonyítani nem tudta. Itteni birtoklásukat az Anjou-kortól egészen a család 1471. évi fiági kihalásáig igazolta, továbbá helyesen idézte és értelmezte a már Dugonics és Katona által is ismertett eseményeket a család magtalan kihalásáról, a birtokok Mátyás kegyeltjeinek való eladományozásáról és az elidegenítés elleni tiltakozásról.

Bár Hornyik helyesen érzett rá bizonyos összefüggésekre, azokat végül Karácsonyi János a pusztaszeri monostor kegyurairól írt akadémiai székfoglalójában (1897) igazolta, illetve egészítette ki.¹⁰ Tanulmánya megállapításai, melyet a középkori magyar

⁸ Hasonlóan Katona József művéhez, Hornyik is Pusztaszer (és Alpár) örökségéből akart tőkét és országos hírnevet kovácsolni Kecskemét város számára (A Kecskemét és Szeged között Pusztaszer örökségéért folytatott versengés történelmi gyökereire, történetére és kimenetelére lásd: ZOMBORI, Pusztaszer 61-76. [különösen 70-71.]). Anonymus kritika nélküli elfogadására lásd műve előszavát, illetve kiragadott példaként azt, hogy külön legendát költött a Felső-Pusztaszeren található halmokról, hozzákötve azokat az anonymusi hagyományhoz (HORNYIK, Pusztaszer 10-11.).

⁹ Művében ismerteti a nemzetség 13. században élő tagjait, bár leszármazási táblát nem közöl róluk, majd az oklevelekben leggyakrabban előforduló nemzetségtag, Pósa fia Nána birtokszerzéseit taglalja. Részletesen közli Nána végrendeletét is, ami kulcsfontosságú forrása érvei alátámasztásának. A monostorra vonatkozó állítását egyrészt a források adta értelmezési lehetőségre alapozza, másrészt az az indirekt szándék is közrejátszott ebben, hogy egy királyi alapítású monostorral Pusztaszer, ennél fogva Kecskemét múltja is fényesebben ragyog. *„Nem feledkeztek meg őseink a honszerzés nagy munkájának s legelső hongyülésnek örök emlékü színhelyéről, hanem itt a tiszavidék roppant rónáján, első szent királyaink kegyeletéből, az ország védője, nemzetünk nagyszonya tiszteletére nagyszerű apátság emeltetett. [...] Minthogy pedig azon monostort 1233-dik évben II. Endre király a királyi kincstárból javadalmazza, el kell fogadnunk azon elővéleményt, hogy az királyilag volt alapítva kegyeletes emlékéül első szent királyaink őse, a halhatatlan Árpád fejedelem itt tartott első törvényhozásának, - s később valószínűleg a tatárpusztítás után, a Kalán-nemzetségbeli Pózsának fia Nána úr mint gyermektelen ember által volt felépítve [...], minthogy az tulajdon jószágán létezett, s azért is mindenütt az ő monostorának nevezetik.”* (HORNYIK, Pusztaszer 14-19; a monostorra vonatkozó megállapításait lásd: 11. és 18.)

¹⁰ KARÁCSONYI, *Kegyúr passim*.

nemzetségekről szóló genealógiai opusába is átemelt,¹¹ szinte kivétel nélkül helytállóak, így ez a munka méltán válhatott a későbbi kutatások alapjává, szolgálhatott azok kiindulópontjául. A 13-14. századi oklevelekben előforduló személy- és helynévanyag alapján bizonyította, hogy a forrásokban hol Bár, hol Kalán nembelinek nevezett személyek nem két különálló, hanem valójában egy nemzetséghez, a Bár-Kalán nemzetséghez tartoztak. A 14. század elejére felbomló Árpád-kori nemzetségből öt önálló családot származtatott le: a Baranya megyei Émeni és Bári, a Valkó megyei Szentszalvatori, valamint a Csongrád megyei Ellősi és Szeri Pósa fi családokat. Megerősítést nyert, hogy Szeren valóban a nemzetség emeltetett monostort, továbbá az is, hogy a Bár-Kalánok nevéhez egy másik monostor alapítása is fűződik: a Szerhez közeli, Csongrádtól északra fekvő Ellős(monostorá)é (ma: Ellés, Ellépuszta). Művében a nemzetség és a fenti családok történetét feldolgozó fejezetek – az akkori forrásadottságokból és szemléletből adódóan – alapvetően a hosszú, akár évtizedeken át húzódó birtokperек ismertetésére épülnek. Ebből egyrészt a fenti családok rokonsága derült ki, másrészt, hogy a Pósa fiak birtokaik révén nem csak Szer és környékén, azaz Csongrád, hanem Arad, Temes és Krassó megyékben is érintettek és érdekelték voltak. Arad és Temes megyékben két jelentős uradalommal is bírtak, Szódi (ma: Frumuşeni-Románia) és Hódos (ma: Hodoş-Románia) központokkal. A birtoktörténeti vonatkozás mellett Karácsonyi egy-egy adat erejéig szót ejt a Pósa fiak hadi és politikai szerepvállalásairól, valamint házassági kapcsolatairól is. Ugyan nem e szempontból kerülnek említésre, de ezekből a család Anjou-kori jelentősége, felemelkedése és társadalmi presztízse is kirajzolódik, továbbá Zsigmond- és Hunyadi-kori tevékenységüket is jól adato lja.¹² Természetesen a forrásanyag bővülése folytán a későbbiekben lehetőség nyílt kiegészíteni, illetve korrigálni Karácsonyi egyes megállapításait. Engel Pál jóvoltából például pontosabb genealógiai tábla készült a nemzetségről és a leszármazó ágakról.¹³ Összességében azonban elmondható, hogy birtoktörténeti, archontológiai, politika- és családtörténeti adatai révén mindezüdig Karácsonyi munkája nyújtja a legteljesebb feldolgozást a Bár-Kalán nemzetségről és a leszármazó családokról.

Vélhetően nem tévedünk nagyot, ha részben a későbbi korok viszonylatában is rendkívül alapos mű által felmutatott eredményeknek tulajdonítjuk, hogy a századforduló,

¹¹ KARÁCSONYI, Bár-Kalán 152-173.

¹² KARÁCSONYI, Kegyúr 58-78.

¹³ Elsőként a neves genealógus Wertner Mór kritizálta és egészítette ki Karácsonyi leszármazási adatait. Már ő is hangot adott azon véleményének, hogy Karácsonyi koncepciója, ti. hogy a nemzetség összes fő- és mellékágát egy közös őstől vezette le, erősen megkérdőjelezhető (lásd: WERTNER, Megjegyzések 28-29.). Engel Pál munkájában az egyes ágakat külön felvéve, átláthatóbbá és pontosabbá tette a család leszármazási tábláit, a bizonytalan eseteket is tisztázva (ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem”).

majd a 20. század első felének kutatásai nem kimondottan foglalkoztak a Pósaiai történetével, pedig Szer kultusza nemhogy alábbhagyott volna, de újabb virágkorát élte a két világháború között.¹⁴ Az okok között keresgélve a fenti megállapítást még kiegészíthetjük azzal, hogy a filológiai és történeti kritika fejlődésével Anonymus gestájából mindinkább kirajzolódott annak valós tartalma és értelmezése,¹⁵ ami Pusztaszer történelmi jelentőségének átértékeléséhez vezetett. Ettől kezdve, az addig kizárólag a hely nevezetessége okán vizsgált Bár-Kalán nemzetség és Szeri Pósaiai története iránt – Karácsonyi előremutató eredményei ellenére – a történettudomány kevés érdeklődést mutatott.¹⁶ A település múltjának feltárásában leginkább jelen lévő régészetet leszámítva¹⁷ mindez a későbbiekben is jellemző maradt, annak ellenére, hogy az egyre bővülő okleveles forrásanyagnak köszönhetően újabb és újabb adatokkal egészültek ki a családra vonatkozó ismereteink. Birtoklástörténeti szempontból a millenniumi, illetve a később született megyemonográfiák mellett (bár ezek adatait nem árt kritikával kezelni)¹⁸ az illetékes egyházi intézmények történetét feldolgozó monográfiák és adattárak,¹⁹ a történeti földrajz,²⁰ a fent említett régészet, valamint a 2000-es

¹⁴ A korszakban Pusztaszer megítélésének kettősségére, pl. az úri szemléletet képviselők és a népi írók eltérő megközelítésére lásd: ZOMBORI, Pusztaszer 74-76. és PÉTER, Pusztaszer a történetírásban 103-110.

¹⁵ Az 1200 körül rendelkezésre álló helynevek, mondák és nyugati krónikák alapján megírt regényes geszta, egy történeti igényű, de alapjában szépirodalmi alkotás, aminek csak áttételesen, meglehetősen véletlenszerűen van köze a honfoglalás valós eseményeihez (A kutatások jelenlegi állását összefoglalja: VESZPRÉMY, Utószó 79.).

¹⁶ Ebben közrejátszott az 1945 utáni politikai fordulat szemléletbeli változása is mind Pusztaszer, mind általánosságban a genealógia vonatkozásában (előbbire lásd: PÉTER, Pusztaszer a történetírásban 110-117., utóbbira PANDULA, Genealógia 15.).

¹⁷ A pusztaszeri monostorromnál az első ásásokat Göndöcs Benedek, címzetes pusztaszeri apát kezdeményezte és végezte Rómer Flóris vezetésével még 1882-ben. Eredményeiket Göndöcs napló formájában publikálta 1883-ban, aki Hornyik János munkájára támaszkodva közölt adatokat a Pósaiairól (GÖNDÖCS, Pusztaszer 23-24.). A későbbi évtizedek súlyos felelőssége, hogy a romokat hagyta elpusztulni és a(z akkor) még álló falcsonkok megmentésére, helyreállítására – Szer-kultusz ide, vagy oda – nem fordított elég pénzt, időt és energiát. Györffy György így már csak szomorú nekrológiát írhatta meg a monostornak, felhívva a figyelmet a középkori építészeti értékeink pusztulására, különösen az ezekben szegény alföldi régióban. Rövid tanulmányában pár szóban megemlékszik a monostort alapító Bár-Kalánokról, illetve a birtokos Pósaiairól (GYÖRFFY, Pusztaszer 196.) A szisztematikus régészeti feltárások ténylegesen a monostor végleges pusztulása után, az 1970-es évektől kezdődhettek el. Trogmayer Ottó a monostort, Horváth Ferenc a település honfoglalás kori temetőjét és plébániatemplomát, míg Vályi Katalin, többek között, a monostorhoz tartozó gazdasági épületeket tárta fel az 1980-as évektől kezdve. Az ásások eredményeinek publikálásakor a szerzők – nyilván a régészet eltérő megközelítése és célkitűzése miatt is – nem feltétlenül törekedtek a középkori Szer birtokosainak minden igényt kielégítő, teljes körű történeti feltárására. A tanulmányok családtörténeti vonatkozásban leginkább a már publikált adatokra és szakirodalomra támaszkodnak (TROGMAYER-ZOMBORI, Monostor 7-69., HORVÁTH, Plébániatemplom 343-374., Vályi munkásságára összefoglalóan: VÁLYI-ZOMBORI, Ópusztaszer 14-52.).

¹⁸ BOROVSZKY, Temes; KARÁCSONYI, Békésvármegye I. 201., MÁRKI, Aradvármegye; PESTY-ORTVAY, Temes; PESTY, Eltűnt vármegyék 417., PESTY, Krassó; ZSILINSZKY, Csongrád.

¹⁹ Az alföldi régióban illetékes és/vagy birtokos egyházi testületek, pl. az aradi káptalan, a bizerei apátság, a garamszentbenedeki bencések és a család viszonyára vonatkozó adatokat lásd: PRT XII/B. 7. és 442-443., JUHÁSZ, Aradi regeszták; KNAUZ, Garamszentbenedek 242-243.

²⁰ Lásd: BLAZOVICH, Körös-Tisza-Maros; CSÁNKI I-II. Arad, Temes, Csongrád és Krassó, valamint GYÖRFFY I. Arad, Baranya, Csongrád, II. Esztergom és III. Krassó megyék vonatkozó településeit.

bizonyulhat, amit a rendelkezésre álló és eddig jórészt feltáratlan családi levéltár okleveleinek átolvasása és feldolgozása még inkább megerősít.²⁶

Levéltártörténet, módszertani megközelítés és célkitűzés

1959-ben Györffy György még sajnálatát kifejezve jegyezte meg, hogy a pusztaszeri monostor iránt a 19. században érdeklődést mutató kutatóknak – elsősorban Hornyik Jánosnak – nem volt tudomása arról, hogy a Szeri Pósa fiak családi levéltára fennmaradt a Festetics család keszthelyi levéltárban.²⁷ Ez közel 300 darab középkori oklevelet jelent, amelyek eredetileg az 1946 és 1952 között a Magyar Országos Levéltár állományába, majd a Diplomatikai Levéltár törzsanyagába bekerülő Festetics anyag részét képező Gersei Pető levéltár iratai között voltak megtalálhatók.²⁸ A Pósa fiak hagyatékát tartalmazó 1306 és 1472 között kelt, a fennmaradt vagy rekonstruálható középkori családi levéltárak – különösen az alföldi, a későbbi hódoltság területén birtokos családok – oklevélmennyiségéhez képest viszonylag nagy számban és összefüggően megőrzött irategyüttes – legalábbis annak egy része – 1506 körül került a Gersei Pető családhoz, mikor adományban részesültek az egykori Pósa fi javakból.²⁹

²⁶ Az adatgyűjtéshez rendkívül nagy segítséget nyújtottak a levéltári adatbázisok (*A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa DL-DF 4.2. CD-ROM*. Szerk. RÁCZ György. [Archanum Digitéka]. Budapest, 2003., illetve annak továbbfejlesztett internetes változata a *Collectio Diplomatica Hungarica. A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa*. Internetes kiadás [DL-DF 5.1] 2009.).

²⁷ GYÖRFFY, Pusztaszer 197. – Karácsonyi János munkáját nem említette, de a monostor kegyurainak történetét összefoglaló művében a családra vonatkozóan ő is csak a 19. századi forráskiadványokra, illetve a Magyar Országos Levéltár akkori állományában található adatokra támaszkodott.

²⁸ Bár 1925-ben Szabó Dezső már ismertette a Festetics család levéltárának anyagát, amelyben több, a Gersei Pető levéltárban fennmaradt országos jelentőségű középkori oklevelet megemlített, köztük két olyat is, amelyben nem a Gerseiek, hanem a Pósa fiak voltak érdekelve, egyéb vonatkozásban nem tulajdonított jelentőséget utóbbi családnak (SZABÓ, Festetics 88-90.). Iványi Béla a Festetics levéltárról 1946-ban, még annak költözése előtt készített ismertetésében már említést tett a Gersei Pető levéltár heterogén voltáról, hogy abba például a Szeri Pósa fi, illetve Szentszalvatori családok iratai vegyültek. A levéltár keletkezésének története szempontjából egy-egy adat segítségével megpróbálta felvázolni a Gerseiek és Pósa fiak kapcsolatát, de igen kezdetleges formában (IVÁNYI, Festetics 172-173.). A levéltár Keszthelyről Budapestre való szállításának, valamint az anyag feldolgozásának és rendezésének körülményeit és történetét röviden összefoglalva lásd: BAKÁCS, Rendezés 76-82.

²⁹ IVÁNYI, Festetics 173. – A Gersei Pető levéltárba azok az oklevelek is bekerültek, amelyek 1471 és 1506 között keletkeztek, mikor a Pósa fiak fiági kihalását követően a család javaiba a Gutti Országok és a Nadasdi Ongorok ültek. Amikor a birtokok a Gerseiek kezére kerültek, ezeket az iratokat is a Pósa fiak hajdani oklevelei mellé helyezték (A birtokok megszerzésének történeti háttérét lásd jelen értekezés *Pósa fi István – Utolsó évek*, illetve a *Szeri Pósa fiak családi címer- és pecsétképe* fejezeteket). A Pósa fiak egykori oklevelei a teljes Gersei levéltárral 1734-ben kerültek a Festetics családhoz, amikor Festetics Kristóf megvásárolta a Gerseiek birtokait (IVÁNYI, Festetics 173., BAKÁCS, Rendezés 85-86.).

Bár a Pósafiak levéltárát többször is rendezhették,³⁰ szerencsére a valószínű selejtezések ellenére is több, a középkori családi levéltárakból gyakran hiányzó irattípust megőriztek. Ilyenek például a családtagok hivatalviselése során keletkezett és náluk maradt iratok, illetve egy-egy magánlevél is. Ugyanakkor az oklevelek többségét csaknem kizárólag birtokügyekkel kapcsolatos birtokjogi iratok alkotják. A leggyakoribbak a perhalasztó, idéző, vagy hatalmaskodást kivizsgáló oklevelek, de szerencsére nem hiányoznak a birtokadományokról és/vagy azok iktatásáról szóló források sem, bár számuk az előző irattípushoz képest alacsony. Összességében elmondható, hogy a Pósafiak levéltára tematikailag nem túlságosan különbözik az átlagos magyar családi levéltáraktól.³¹ A családi levéltár adatait jól kiegészítik a területileg illetékes hiteleshelyek, főként az aradi és a csanádi káptalanok okleveleiben fellelhető adatmorzsák, miként a Pósafiak birtoklásával, illetve hivatalviselésével kapcsolatba hozható megyék (Arad, Csongrád, Krassó, Temes és Torontál) által kibocsátott oklevelek. Nem mellesleg a Pósafiakra vonatkozó ismereteket számos adattal gazdagította a szintén a régióban birtokos Himfi család mára jórészt csak átiratban fennmaradt levéltárának anyaga is, különösen a család Anjou-kori történetét illetően.³²

A vonatkozó szakirodalom alapos áttekintését és a teljes primer forrásanyag teljességre törekvő összegyűjtését követően a belőlük nyerhető adatokból kirajzolódott a dolgozat vázát adó tematikus egységek. Az értekezés igyekszik nem követni a hagyományos családtörténeti munkák szerkezetét, hanem kitűzött céljaival és módszertanával a modern, korszerű családtörténet követelményeinek kíván megfelelni. Célom az volt, hogy a Pósafiak bemutatása elsősorban ne a forrásadottságból adódóan legkönnyebben feltérképezhető, a hosszú éveken, évtizedeken át húzódó birtokperes részletes ismertetésén keresztül, hanem birtokvagyon feltárásán túl a család tagjainak akár országos, akár megyei szintű politikai szerepvállalásának felvázolásával, illetve az ezzel szorosan összefüggő társadalmi háttér megrajzolásával történjen meg. Az összetett problémákat felvető célkitűzés teljesítéséhez –

³⁰ A Festetics levéltár teljes Mohács előtti anyagát még 1945 előtt kiemelték és külön sorozatba kerültek (BAKÁCS, Rendezés 77.). A Gersei Pető levéltár eredetileg 108 fiókban tárolt iratai közül a középkori okleveleket, megvédendő a zsúfolt helyen való rongálódástól, régi sorrendjük megtartásával borítékokba, majd pléhládákba helyezték. A Pósaifi család iratai eredetileg megyék szerint az Acta Diversorum Comitatum (100-101. fiók – Arad, Csanád, Csongrád, Krassó, Temes és Zaránd), illetve a Miscellanea (82. és 88. fiók) sorozatokba osztották be, mert nem voltak beilleszthetők a Gersei Petők oklevelei közé (IVÁNYI, Festetics 173-176.). Jelenlegi őrzési helyén, az Országos Levéltárban a Gersei Pető-Festetics levéltár középkori iratait a Q 73. állagba osztották be, de az eredeti területi elvű elrendezés helyett a teljes anyag időrendi sorrendben követi egymást (a levéltári adatbázis CD-ROM változatában lehet a régi jelzetre keresni – *A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa DL-DF 4.2. CD-ROM*. Szerk. RÁCZ György. [Archanum Digitéka]. Budapest, 2003.).

³¹ Vö.: TRINGLI, Perényi 8.

³² Batthyány levéltár Himfiana sorozat. MOL P 1732. 1-3 doboz. *Fekete Nagy Antal: A Temesi bánság oklevéltára (kézirat) (a továbbiakban Himfi)*

hiszen a rendelkezésre álló családi levéltár forrásanyaga ritkán engedett közvetlen betekintést a Pósafiak politikai tevékenységére – célszerűnek látszott többféle kutatási és módszertani megközelítés alkalmazása, így a birtokjogi iratok adatait különböző, például genealógiai, archontológiai, vagy prozopográfiai szempontból csoportosítani, illetve további adatok bevonásával lehetőség szerint a családtagok tartózkodási helyét meghatározva itineráriumként is felhasználni. Az interdiszciplináris megközelítésnek köszönhetően a birtokvagyon alakulása mellett lehetővé vált a bő másfél évszázadon keresztül, öt generáción át virágzó Pósafiak vezető családtagjainak a meghatározása és életrajzuk (tisztségeik, feladataik, familiárisi és udvari tevékenységük, valamint családi kapcsolataik) megrajzolása. Mindezekből egyrészt a család sajátos társadalmi helyzete világott ki, tudniillik, hogy birtokaik kiterjedt volta ellenére nem volt váruk, mégis a várbirtokos előkelők közé tartoztak. Másrészt – épp előkelő voltukból adódóan is – nem csak számos, országos jelentőségű politikai eseményben való részvételük igazolódott, hanem – miként azt már a családi levéltár sorsának alakulása és története is sejtette –, olyan, később az ország történetében jelentős szerepet játszó családokkal való kapcsolataikra is fény derült, mint a Gersei Petők, a Gúti Országok, a Szilágyi-Hunyadi rokonság, illetve az Újlakiak, ami mindenképp növeli jelentőségüket és érdekességüket történetük feldolgozását.

A Pósaí család eredete, birtokai és rokonsága

A Pósaí család őse

A középkori Szer települést egykor birtokló, később Szeri Pósaíként emlegetett család első tagjait – Bár nembeli Izsép fia, Lászlót és testvérét, Pósaí – a váradi káptalan egy 1306. évi kiadványa említi először. Ugyanitt szerepel két másik Bár nembeli és ugyancsak Szeriként aposztrofált nemes is, név szerint Szeri Sándor fiai, István és Márk, a majdani Ellősi család tagjai.³³ A fenti személyek, amint az Karácsonyi János és Engel Pál genealógiai munkásságának köszönhetően régóta ismert,³⁴ közeli rokonai voltak egymásnak. Rokonságuk egyrészt abból eredt, hogy mindkét család a nagy múltú, a 13-14. század fordulójára már több jól elkülöníthető ágra és családra szakadt Bár-Kalán nemzetségből³⁵ származott le, másrészt a két apa, Izsép és Sándor, úgy tűnik testvérek voltak.³⁶ Miután a 14. század eleji oklevelek eleinte mindkettejük leszármazóit a Csongrád megyei Szer település után Szeriként emlegetik (megkülönböztetésük Ellősiként, illetve Szeriként majd csak az 1330-as évektől kezdődött), a két család – Engel Pál elnevezésével – a nemzetség Szeri-ágát alkotta. Rajtuk kívül a Bár-

³³ 1306. febr. 2.: DL 91157. = AO I. 107-108. = AOkl. II. 9.

³⁴ Karácsonyi János munkájának érdeme leginkább abban rejlik, hogy elsőként ismerte fel, hogy a forrásokban hol Bár, hol Kalán nembelinek nevezett személyek nem két különálló, hanem valójában egy nemzetséghez tartoztak. E mellett viszonylag hiánytalanul sikerült összeállítania a rendelkezésére álló adatokból az egyes családok leszármazását és lehetőségeihez mérten teljességre törekedve ismertetnie történetüket (KARÁCSONYI, Kegyúr passim., KARÁCSONYI, Bár-Kalán 152-173.). Karácsonyi eredményeire támaszkodva, de egyes adatokat pontosítva a nemzetségből leszármazó családok genealógiai tábláit lásd: ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem”

³⁵ A nemzetség Árpád-kori tagjai közül hárman emelkednek ki: Kalán, Nána fia, Pósa és e Pósa fia, Nána comes. Kalán a királyi kancellári (1181-1183), a pécsi püspöki (1192-1218), egy időben a dalmát-horvát kormányzó (1193) méltóságokat, majd végül a választott esztergomi érseki (1205) címet is viselte fordulatokban gazdag élete során. E mellett a szeri nemzetségi monostor nagyszabású átépítését is az ő személyével hozza kapcsolatba a régészet (Kancellári tisztségén kívül minden archontológiai adatra lásd: ZSOLDOS, Archontológia 94., kancellári méltóságára lásd: RA I/1-2. 133. és RA I/1-2. 136., vö.: KMTL 312-313. (Makk Ferenc) és KMTL 321. (Érszegi Géza); életére lásd: KARÁCSONYI, Kegyúr 12-17., személyére és a monostorra a korábbi eredményeket összefoglalva lásd: VÁLYI-ZOMBORI, Ópusztaszer 33.). Rokona, Nána fia 1222-ben Pósa az udvarispáni címet viselte rövid ideig. Tekintélyét jelzik előkelő nemzetségekkel, például Győr-nembeli Pot nádor leányával, kötött házasságai is (C. TÓTH, Győr-nemzetség 69., KARÁCSONYI, Az aranybulla 23., KARÁCSONYI, Bár-Kalán 159., KARÁCSONYI, Kegyúr 13., ZSOLDOS, Archontológia 29.). Fia, Nána comes esetében ugyan nincs ismeretünk tisztségviseléséről, de a nemzetségtagok közül róla emlékezik meg a legtöbb oklevél az Árpád-korban. Személyében a tatárjárást követő időszak egyik nagy birtokszerzőjét és birtokközpontosítóját ismerhetjük meg. Felesége Mojs nádor leánya volt, de nem lévén gyermekük, végrendeletében minden vagyonát a margitszigeti domonkos apácákra hagyta 1266-ban (KARÁCSONYI, Kegyúr 18-19.). Itt kell megemlítenem, hogy történészeink eltérően vélekednek a 13. század elejének egyik legismertebb világi méltóságviselője, Bánk nemzetségi hovatartozását illetően. Egyesek elfogadják az elbeszélő hagyomány értesülését, miszerint Bánk Bár-Kalán nembeli volt („*Bank banus de genere Bor*” – SRH I. 464., FÜGEDI, Ispánok 83., 116., KMTL 79. (Almási Tibor), KRISTÓ, Magyarország története 208., NÉMETH, Szabolcs megye 208.), míg mások kétségesnek tartják azt (vö.: Domanovszky Sándor a Képes Krónika kiadásához írt jegyzetét: SRH I. 464. 6. jegyzet., KARÁCSONYI, Kegyúr 26-31., ZSOLDOS, Archontológia 286-287.).

³⁶ Izsépről és Sándorról nevükön kívül mást nem tudunk. Közeli rokonságukat – testvér voltukat – igazolja utódaik közös fellépése Csongrád megyei birtokok esetében, illetve egy átiratban fennmaradt 1329-ben kelt oklevél azon kitétele is, hogy Ellősi Sándor fia, Márk unokatestvérei, Pál, János és God mellett Szeri Pósaí is rokonai közé sorolja, birtokait pedig velük osztatlannak mondja (1329. júl. 1. körül > 1330. júl. 8.: DL 69666. = AOkl. XIII. 362. „*idem magister Mark de Elleus ... universas possessiones suas cum magistro Pousa, Paulo, Iohanne et God nobilibus de Zeer proximis et fratribus suis indivisas fore ... allegaverat*”).

Kalánoknak még két másik ága élt a 14. század elején, mely összesen négy családot foglalt magába: az Émeniek, a Báriak és a Szentszalvatóriak a Baranya- Valkői-, az Esztergom megyei Sáriak pedig a Sári-ághoz tartoztak.

Jelen ismereteink szerint ennél korábbra nem tudjuk visszavezetni a Szeri-ág családjainak a leszármazását. Bár Karácsonyi János annak idején még kísérletet tett erre,³⁷ helyesebb, ha a Bár-Kalán nemzetségből leszármazó családok esetében Engel Pál jóval szélesebb forrásbázison nyugvó genealógiai közlését fogadjuk el. Ennek értelmében a Pósa fi család őseit Izsépnak, az Ellősiekét pedig Sándornak hívták, míg magának az ágnak az őse ismeretlen.³⁸

Az ősi birtok

A Pósa fiak ősi birtokai – körülbelül 10-12 falu, amelyeket kezdetben az Ellősiekkel közösen bírtak – Csongrád megyében feküdtek a Tisza mentén Alpártól délre egészen Körtevélyesig. A 14–15. századi oklevelek tanúsága szerint a következő településeket bírták: Ellősmonostora, Szelevény, Máma, Bökény, Szentes, Tömörkény, a névadó Szer, Szeg, Szentandrás – a későbbi Dóc, Körtevélyes, illetve Ányás.³⁹ Tudjuk, hogy e birtokok egykor a Bár-Kalán nemzetség itteni, ősi javait képezték, ugyanis e birtokkiterjedés leírása – még ha nem is így tételesen felsorolva – már Anonymus regényes elbeszélésében is szerepelt a Bár-Kalánok (fiktív) őse kapcsán,⁴⁰ amikor a szeri gyűlés vonatkozásában arról írt, hogy Árpád

³⁷ Karácsonyi János az általa közölt nemzedékrend alapján az Émeni, a Szentszalvatóri, az Ellősi és a Pósa fi családokat egy közös ősré vezette vissza, mely egyben munkahipotézise is volt. Mindebben az is megerősíthette – és úgy tűnik ez vezethette félre –, hogy mind a majdani Szentszalvatóri család, mind pedig a Pósa fiak ágán, ráadásul mindkét esetben a 13. század végére tehetően, szerepelt egy-egy Izsép nevű tag. Az egyikük Bár fia, István fia volt, akinek ugyancsak volt egy Izsép nevű fia, a másikuk pedig az 1306. évi káptalani kiadványban említett Izsép, aki Lászlónak és Pósanak volt az apja. Karácsonyi ez utóbbit azonosnak vélte a Szentszalvatóri család őseinek, azaz Bár fia, István ugyancsak Izsép nevű unokájával, ezzel pedig a kétséget kizáróan rokon Émeni és Szentszalvatóri családokkal összekapcsolta a Pósa fiakat is. Minthogy azonban velük meg az Ellősiek álltak közeli rokonságban, ezért feltevése értelmében ennek a családnak az őseit, Sándort is el kellett helyeznie a nemzedékrendben. A Szentszalvatóri ágon azonban nem talál(hat)ott ilyen nevű személyt, ezért jobb híján Szentszalvatóri Izsép fia, István fiaként tüntette fel. Annak ellenére, hogy sikerült koncepciójába illő leszármazási táblát készítenie, amit mindkét munkájában ennek megfelelően tüntetett fel, maga is érezhette, hogy közlése nem áll biztos alapokon. A problémát, amelyet feloldani nem tudott, úgy jelezte, hogy a kérdéses leszármazáshoz – minthogy egyetlen okleveles adat sincs, amely igazolná, hogy Szentszalvatóri Izsép fia, Istvánnak lett volna Sándor nevű fia – kérdőjelet tett (KARÁCSONYI, Kegyúr 13., KARÁCSONYI, Bár-Kalán 151-152.).

³⁸ Engel Pál műve mindamelllett, hogy pontosította a korábbi genealógiai munkát, számos helyen igazolta Karácsonyi majd évszázados eredményeit (ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem”).

³⁹ A birtokkiterjedés későbbi okleveles adatokból rekonstruálható. A Pósa fi család birtokait legteljesebben a Nádasdi Ongor és a Gúti Ország családok részére a Pósa fiak fiági kihalását követően 1471-ben tett adománylevél sorolja fel (1471. dec. 21. > 1475. jún. 3.: DL 17273.). A birtokokra további adatokat lásd: KARÁCSONYI, Kegyúr 48., 76., valamint GYÖRFFY I. „Csongrád megye” a vonatkozó településeknél.

⁴⁰ A feltételezett nemzetségi eredet hagyomány szerint a Kalán nem őse a honfoglaló Ond vezér: „*Ound pater Ete, a quo genus Calan et Colsoy descendit*” (SRH I. 41.). E mellett a 14. századi krónikakompozíció is érdemesnek tartotta megemlíteni, hogy a Bár nemzetség nem jövevény, hanem Szkítiából származik: „...unde

vezér Ondnak adományozta a vidéket Alpártól a Körtvély-tóig.⁴¹ Az adatok alapján úgy tűnik, hogy a nemzetség egykori Csongrád megyei javait a 13–14. század fordulóján már csak a Szeri-ág tartotta a kezén. A nemzetség más ágához tartozó leszármazók egyedül a két nemzetségi monostorban, Szeren és Ellösön tartottak meg egy-egy részt, amiben a 14. század folyamán még fel-feltűntek, mint érdekelték.⁴² Ezen kívül még Ányás birtokban mutatható ki további ágak birtoklása, de csak a 13. század végéig, miután a Baranya- Valkói-ág családjai elcserélték,⁴³ illetve kegyes célokra ajánlották fel itteni részeit.⁴⁴

---

ergo venit generatio Akus, Bor, Abe aliorumque nobilium Hungarorum, cum omnes isti non hospites, sed de Scytia descenderunt?” (SRH I. 292-293.). Az anonymusi hagyomány hitelességéről történészeink eltérően vélekednek, így a nemzetség eredetét illetően két nézet létezik. Györffy György és nyomán többen egyaránt hitelesnek tartják Anonymus közlését olyan vonatkozásban, hogy a történet eredete – egy Anonymus korában még élő – családi hagyományban, vagy névmagyarázó népetimológiában, vagy népmondában gyökerezik. A nemzetség őseit honfoglaláskorinak, de mindenképp államalapítás előttinek mondják, azaz a Bár-Kalán nem egyike azon úri nemzetségeknek, amelyek honfoglalás kori ősnemzetségből alakultak át (GYÖRFFY I. 882-883., GYÖRFFY, Anonymus Gesta Hungarorum 200., GYÖRFFY, Tanulmányok 14-15., FÜGEDI, Ispánok 23., 28., KOMÁROMY, A nemzetségekről 97-105., TROGMAYER, Ópusztaszer 19-25.). Csoma József feltételezi, hogy a Bár-Kalánok címerében oroszlán állt, ami szintén a nemzetség ősi eredetére utalna, gondolatát Györffy György is átvette (CSOMA, Címer 1191-1193., GYÖRFFY, Tanulmányok 6.). A másik nézet képviselői Karácsonyi János korábbi eredményeire hivatkoznak, aki a nemzetség magyar származását nem elvitatva, a 12. század elejénél nem tette korábbra a nemzetség őséneket életidejét (KARÁCSONYI, Kegyúr 10.). Az ő nyomán Kristó Gyula a nemzetség névadó őse kapcsán helyezkedett hasonló álláspontra (KRISTÓ, Magyarország története 208-209.). Ezt a nézetet a szeri monostor építési periódusainak meghatározásához bizonyos mértékig átvették Horváth Ferenc és Vályi Katalin régészek is (HORVÁTH, Plébániatemplom 366-369., VÁLYI-ZOMBORI, Ópusztaszer 30.).

⁴¹ „*Et dux locum illum dedit Oundunec patri Ete a Thyscia usque ad stagnum Botua et Curtuelto usque ad sabulum Olpar.*” (SRH I. 83-84.) – Csakúgy, mint a nemzetség őse esetében, a csongrádi birtokok kapcsán is megoszlik a történészek véleménye. Györffy György szerint – az anonymusi eredethagyomány hitelességéből kiindulva, továbbá azt is megkockáztatva, hogy a Névtelen a történetet magától a kancelláriai főnökétől, Kalán püspöktől hallotta – a Bár-Kalánok a honfoglalás korától szállásbirtokként bírták a Tisza mentét, köztük a Csongrád megyei részeket, aminek 1/3-ad részét az államalapításkor István király a kezükön hagyott (GYÖRFFY I. 886.). Véleményét osztja Trogmayer Ottó régész is, aki azonban a 10. század elejénél nem teszi korábbra a nemzetség itteni birtoklását (TROGMAYER, Ópusztaszer 51-57., TROGMAYER, Gondolatok passim.). Karácsonyi János, aki az elsők között kérdőjelezte meg a gestában foglaltak kritika nélküli elfogadását, korábban arra a következtetésre jutott, hogy a Bár-Kalánok Szeri nem szállásbirtokként, hanem a legkorábbi (a 11. század végén) szerzett birtokként tartották kezükön és építették fel rajta a nemzetségi monostorukat. Véleménye szerint a Bár-Kalánok eredendően Baranya megyében voltak őshonos nemzetség és Csongrádban csak e birtokadományt követően vetették meg a lábukat (KARÁCSONYI, Kegyúr 10-11.). Karácsonyi nyomán Kristó Gyula is hasonlóan vélekedett, továbbá Horváth Ferenc és Vályi Katalin régészek is azt a nézetet osztják, hogy Anonymus névetimologikus értelmezése, a birtokszerzés honfoglalás kori ősökre történő visszavezetése szándékos archaizáló törekvésből fakad, amivel Anonymus a 12-13. század fordulóján közismert és jelentős szeri monostor e helyen történt felépítését indokolja meg. Mindemellett felvetik annak a lehetőségét is, hogy Szeri szerepeltetésének hátterében a Kalán püspököt ért vádak állnak és Anonymus Kalán és nemzetsége birtokainak védelme érdekében, azok ősi eredetének igazolására emelte be művébe a történetet (HORVÁTH, Plébániatemplom 363-364.).

⁴² Lásd a *Rokonság viszonya* c. alfejezet 52-54. jegyzeteit.

⁴³ Szentszalvatori Izsóp fiai 1283 előtt a Csongrád megyében fekvő anyási részüket Valkó megyei várföldekre cserélték el az uralkodóval, hogy az így megszerzett Szelepcsével és *Erdevolu*-val ebben a megyében lévő birtokaikat gyarapítsák és kerekítsék ki. A Szentszalvatoriak Valkó megyei terjeszkedése az 1260-as évek elejétől kezdve mutatható ki. Ekkor szerezték meg első itteni birtokaikat a későbbi Szentszalvátor körül (KARÁCSONYI, Kegyúr 22-23 és 49-52.). Erre a Karácsonyi János által idézett okleveles adatok mellett lásd még: 1283 körül: DL 93938., 1272-1290 között: DL 93861., 1292. júl. 25.: DL 91137., 1290-1301 között: DL 93870., 1300. júl. 21.: DL 91145. és DL 91194.

⁴⁴ Csakúgy, mint a Szentszalvatoriaknak, egy bizonyos Kalán nembeli Marján fia, Marján comesnek is volt a Csongrád megyei Ányáson részbirtoka (1283. jan. 13.: DL 91128., GYÖRFFY I. 891-892.). E Marján, aki 1280-ban végrendeletében Baranya, Valkó és Csongrád birtokainak egy részét fiú örökös híján név szerint meg nem

A folyamat, amely során a Szeri-ág egyedüli birtokosa maradt a Csongrád megyei nemzetségi javaknak, nem adatolható, de feltehetően hasonló lehetett, amit a nemzetség Sári-ágához köthető⁴⁵ Nána comes esetében figyelhetünk meg. A tatárjárást követően, mint a Bár-Kalánok egyik tehetős és tekintélyes tagja, birtokkoncentrációba kezdett a Baranya megyei Csele körül,⁴⁶ úgy, hogy a Cselétől távol fekvő Esztergom megyei birtokait és ősi birtokrészét elcserélte rokonaival az ő Baranya megyei ősi birtokrészeikért, s ha kellett a birtokok értéke közötti különbözetet is kifizette nekik.⁴⁷ Ez, illetve az ányási birtokrészek példája is fogódzót nyújthat annak megértéséhez, hogy az önállóvá váló ágak tagjai miként váltak a 13–14. század fordulójára egyedüli birtokosaivá olyan javaknak, amely közösen illette volna meg őket. Fenntartva, hogy egyéb tényezők és események hatására más, általunk nem rekonstruálható forgatókönyv szerint is végbe mehetett e folyamat, valószínűnek tűnik, hogy a 13. század második felében az országban szétszórtnan fekvő és a korábban birtokosztályok során elaprózódott ősi javakról – amelyekből ötöd rész illette az ágakat⁴⁸ – a jobb hasznosítás érdekében az elköltöző családok lemondtak egymás javára, csak a „szakrális központokban”, a monostorokban tartva meg egy-egy részt. Mindent összevetve, ha összehasonlítjuk a Bár-Kalán nemzetségből leszármazott ágak és családok birtokvagyonát, mind nagyságban, mind a birtokok fekvését illetően, a Szeri-ág jött ki a legkedvezőbbben az ősi javak felosztásából.

A rokonság viszonya

Mint oly sok esetben, a későbbiekben az egyes ágak családjainak története bizonyos pontokon hosszabb-rövidebb ideig találkozott egymással. A rokonok számon tartották egymás családi helyzetét, birtokvagyonát, hogy adandó alkalommal, például fiági kihalás esetén, benyújtsák rá igényüket, azaz esetükben is megfigyelhető a Fügedi Erik által szolidaritásként

---

nevezett nejére, leányára, valamint unokahúgára, másik részét pedig a margitszigeti domonkos apácákra hagyta, közeli rokona lehetett a Bár-Kalán nem Baranya- Valkői ágát alkotó családjainak (Fejér V/3. 57-59., idézi: KARÁCSONYI, Kegyúr 23-24.). Az Émeniek ugyanis rokonuknak mondták Marjánt a végrendelete ellen tett tiltakozáskor, miszerint a margitszigeti apácákra hagyott Baranya megyei Jenő és Nána őket illetné (*comes Ok ac alii nobiles, qui se cognatos dicti Meriani asserebant* – Fejér V/3. 26-27., a tiltakozást említi KARÁCSONYI, Kegyúr 22., a birtokokra GYÖRFFY I. 320-321 és 346.). Engel Pál nem vette fel Marján ágát nemzedékrendjébe, míg Karácsonyinéál szerepelnek, de nem, mint közeli rokonok (vö. KARÁCSONYI, Bár-Kalán 152. és ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 2. Baranyai-Valkői ág Émeni és Bári, illetve Szentszalvatori” című táblák). Ha viszont Engel Pál a Bári családot hasonló elgondolás alapján (tehát birtokmozgások, igények, stb.) ehhez az ághoz kötötte, akkor Marjánt is ide kell vennünk.

⁴⁵ ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 3. Sári ág”

⁴⁶ Anonymus a Csongrád megyei javak mellett a Bár-Kalánok Baranyában fekvő ősi birtokairól is szót ejt, bár meglehetősen sematikusán: *dux Arpad ... Eudumec filio Ete dedit terram iuxta Danubiam cum populo non numerato. Et in loco illo Eudu subiugato populo illius partis edificavit castrum, quod nominavit vulgariter Zecuseu eo, quod sibi sedem et stabilitatem constituit* (SRH I. 96.). Lásd még: GYÖRFFY I. 256.

⁴⁷ KARÁCSONYI, Kegyúr 18-21.

⁴⁸ KARÁCSONYI, Kegyúr 24.

leírt jelenség.⁴⁹ Amikor Póka fia, János, a Sági-ág utolsó tagja meghalt, Szeri Pósa a köztük lévő rokonság (*frater patruelis*) hangsúlyozása mellett arra hivatkozva tartott igényt bizonyos Somogy megyei birtokaira, hogy azok *iure hereditario* illetik őt.⁵⁰ 1340-ben ugyancsak az atyafiság folytán (*ratione generacionis ymo ratione fraternitatis*) formált jogot a vele másodfokú rokonságban álló (*in secunda linea generacionis*) Báriak Valkó megyei erdőszádi birtokrészére, hiszen – mint állította – azon nem osztoztak meg.⁵¹

A Csongrád megyei Ellösön, illetve Szeren álló két nemzetségi monostor és a bennük lévő patronátushoz való jog ugyancsak fenntartotta a családok közötti kapcsolatot hol vita, hol együttműködés formájában. 1326-ban például Szeri Pósa jogai érvényesítésére a maga és fiai nevében több ízben is eltiltotta a vele egy nemzetségbelinek mondott Bári és Émeni rokonait (*filiu Bor et filii Ok generacionales sui*) attól, hogy Ellösmonostorában fekvő birtokrészeiket, továbbá a monostort a patronátussal együtt az Ellősiek részére elidegenítsék, minthogy ősi jogon az őket is megilleti.⁵² Egy 1388-ban kelt tiltakozó oklevélben Szentszalvátori Dénes fia, Izsép saját és rokonai nevében – akik között a Pósa és az Ellősi család akkor élő tagjait is felsorolta – „egy nembeli és osztályos atyafiának” nevezte az egy évszázaddal korábban élt néhai őst, Pósa fia, Nána comest. Tette mindezt azért, hogy igazolja a rokonság birtokjogát a Baranya megyei Csele egy részére, mert azt Nána nem hagyta a margitszigeti apácákra az 1266. évi végrendeletében, hanem visszatartotta, mégpedig a szeri monostor javára.⁵³ Ebből

⁴⁹ FÜGEDI, Szolidaritás 950-951.

⁵⁰ 1339. máj. 19. > 1344. okt. 13.: DL 100017. = AOkI. XXIII. 326. és AOkI. XXVIII. 688. („*ipsius possessiones et possessionarias porciones prenotati fratris sui patruelis ipsum iure hereditario contingentes*”).

⁵¹ 1340. okt. 25.: DL 40845. = AOkI. XXIV. 614. („*et cum eadem possessio Erdeuzad cum predictis filiis Bor ad huc existat indivisa*”) Tudjuk, hogy Erdőszádon a rokonságba tartozó Émenieknek is voltak részei (1341. > 1424. máj. 7.: DL 79885. = Zichy VIII. 165., említi: KARÁCSONYI, Kegyúr 35.).

⁵² 1326. máj. 25.: DL 91208. = AOkI. X. 218., 1326. szept. 11.: DL 91211. = AOkI. X. 372., 1326. szept. 26.: DL 91213. = AOkI. X. 393. („*quod Stephanus et Nicolaus filii Ogh et filii Bor monasterium Elleusmonustra vocatam, quod sibi sicut eis velut ad unam de generacione pertineret Iohanni et Good filiis Stephani et Mark filio Alexandri simul cum patronatu vendere et alienare in ipsis preiudicium nitterentur*”), 1326. okt. 7.: DL 91214. = AOkI. X. 407. („*dicens eandem sibi iure hereditario pertinere*”) és 1326. nov. 4.: DL 91215. = AOkI. X. 446. („*esse eiam possessionem hereditariam affirmatu*”).

⁵³ *mox Isipp filius Dionisii de Sanctosalvatore pro se personaliter et pro annotato Dionisio patre suo ac Paulo fratre eiusdem Dionisii, necnon Ladislao et Zakaria filiis Iohannis de eadem, item Stephano, Petro et Georgio filiis Stephani filii Pouse de Zeer ac Alexandro filii Good de Elleus sine litteris procuratoriis ad nostram veniendo presenciam asseruit eo modo, quod Nana comes, cuius nomen litteris in predictis exprimeretur, suus et predictorum aliorum frater generacionalis et condicionalis extitisset; monasteriumque de Zeer predicta, cuius partem in Chelei habitam ipse comes Nana ecclesie Beate Virginis de Insula Leporum non donasset et super cuius partis reservacione ipse littere comitis Pauli plenam et expressam facerent mencionem, sibi et predictis aliis uti unius generacionis hominibus pertineret, petens nos ex eo precum cum instancia, ut tenorem earundem litteris nostris privilegialibus inseri ac de verbo ad verbum transcribi et transsumpti facientes sibi et predictis aliis dare dignemur prefati monasterii eorum de Zeer ac ipsorum iurium ad cautelam. – 1388. jún. 1.: DL 7342. – Karácsonyi János többek között az oklevél adatainak segítségével igazolta, hogy a Bár és a Kalán nemzetség esetében voltaképpen egy nemzetségről beszélhetünk (KARÁCSONYI, Kegyúr 8-9.). Az oklevélben hivatkozott 1266. évi végrendeletet lásd: DL 604. = Fejér IV/3. 315-320.*

az oklevélből így azt is megtudjuk, hogy a monostorra – és eszerint javaira is – az atyafiak, mint egy és ugyanazon nemzetség tagjai tartottak igényt még a 14. század végén is.⁵⁴

A Bár-Kalán nemzetségből leszármazó családok mindegyike az úri nemzetségek 13-14. század fordulóján megfigyelhető felbomlásakor vált önállóvá és szakította el a nemzetségi kötelékeket. A felbomlást mindenképp felgyorsította és/vagy gerjesztette a 13. század végén lezajló társadalmi és politikai átalakulás.⁵⁵ Az egyes ágak, illetve családok tagjainak – mint elszegényedett úri nemzetség leszármazóinak – helyzetét alapvetően a tartományúri hatalom regionális kialakulása határozta meg, így a rokonság minden tagja feltehetően valamely báró szolgálatába állt birtokai fekvésének megfelelően. Ebbéli tevékenységüket, szerepvállalásukat homály fedi, az azonban a későbbi adatok tanúsága alapján kirajzolódik, hogy az egyes családok többé-kevésbé megmaradtak a tehetős középbirtokosok szintjén.

Amennyire rekonstruálható, a leszármazó családok közül a Sápiak és a Báriak voltak a legkevésbé vagyonosak. Előbbiek névadó, Esztergom megyében fekvő ősi birtoka a 14. század elejére már annyi részre oszlott, hogy egy perben kétségbe vonták a birtokhoz való jogukat.⁵⁶ Bár Somogy megyében – talán házasság útján – újabb birtokokat szereztek (például a lyulyahegyi Szent László monostor kegyuraságát, Torvaj egy részét, illetve Szőlős és Kér birtokokat), a család nem sokáig élvezhette azokat, mivel valószínűleg már 1335 végén, de mindenképp 1339 előtt, fiágon kihalt. Mint fentebb már szó esett róla, a somogyi birtokokat Pósa szerezte meg. Nem sokkal később azonban – a fiai beleegyezésével – a távolság miatt bizonyos részek kivételével, amelyek hitbér és jegyajándék címén Szőlősi Gergely fia, Jánosra háramlottak, száz dénármárkáért az Ugali nemeseknek zálogosította el.⁵⁷ A Sápiaikhoz

⁵⁴ A jelenségre, miszerint a 14. század folyamán egyes nemzetségi monostorok javaira a kegyuraik hol sikeresen, hol kevésbé, de igyekeztek rátenni a kezüket, lásd Rácz György esettanulmányát (RÁ CZ, Jáki apátság 179-202.). A Bár-Kalánok nemzetségi monostoraihoz tartozó javakról sajnos nagyon keveset tudunk. Ellősről jóformán semmit. A boldogságos Szűz tiszteletére szentelt Szer esetében is csak annyi tűnik biztosnak, hogy a II. András 1233-ban kiadott, beregi egyezményként ismert oklevelének egyik kitétele – egyben a monostor első okleveles említése is – évi ezer kőso javadalomban részesítette („*ecclesia de Zeer 1000 zuanos*”), illetve, hogy Bár-Kalán nembeli Pósa fia Nána jóvoltából Cselén volt része a monostornak („*in comitatu de Barana Cheley cum omnibus pertinenciis suis excepta parte monasterii sui de Scer in qua locus est sue curie ... contulerunt ecclesie antedictae*”). Ellősmonostor régészeti feltárásának eredményeit Pávai Éva foglalta össze: PÁVAI, Ellősmonostor. A monostor alapítójának meghatározására Szegfű László tett kísérletet: SZEGFŰ, Üllés. Szermonostor titulusára lásd: HORVÁTH, Plébániatemplom 369. Az 1233. évi beregi egyezmény vonatkozó sorait lásd: Fejér III/2. 322. Pósa fia, Nána 1266-ban tett végrendeletét lásd: DL 604. = Fejér IV/3. 318.

⁵⁵ SZŰCS, Utolsó Árpádok 155-161.

⁵⁶ 1302. júl. 6.: DL 1640. = AOkI. I. 245. – Idézi: KARÁCSONYI, Kegyúr 21.

⁵⁷ A Sári-ág kihalása időpontjának korábbra helyezése esetleg azzal indokolható, hogy Szeri Pósa első feltűnése Somogyban 1335-36 fordulójára tehető, mikor Torvaj birtokban lévő örökölt részeibe, elhatárolván és elkülönítve a szomszédos birtokoktól, be akarta iktatni magát, de Ugrin fia, László és rokonsága a kirendelt hatóságot felfegyverkezve fogadta és megakadályozta az iktatás végrehajtását (1335-36: DF 274562. = AOkI. XIX. 771. és AOkI. XX. 15.). Természetesen elhúzódó pereskedés következett a felek között, és úgy tűnik, hogy Pósanak csak 1340-re sikerült érvényesítenie itteni birtokjogát (1336. márc. 3.: DL 91269. = AOkI. XX. 92., 1336. máj. 7.: DL 91271. = AOkI. XX. 230., 1336. máj. 8.: DL 91272. AOkI. XX. 237., 1336. júl. 13.: DL

hasonlóan a Bári család is csak kisebb, az országban szétszórtan fekvő részbirtokokkal bírt Baranya, Valkó, illetve Csongrád megyékben (Bár, Erdőszád és Ellősmonostora). A család Bár fia, Jánossal halt ki 1345-ben, de előtte még bárri birtokrészeit eladták a székesfehérvári káptalannak 1344-ben. Erdőszádi és ellősmonostori részük, amint egy-egy adattal már utaltunk rá, minden bizonnyal a rokonság kezére szállt.⁵⁸ E két családnál módosabbak voltak a Baranya megyei Émeniek és a Valkó megyei Szentszalvátoriak. Amellett, hogy 4-5 falut is birtokoltak (Baranyában Émen, Szemely és Tótfalun kívül Karakó, Nána és Jenő, Valkóban Erdőszád, Szentszalvátor, Csépanfalva, Cserics és több kisebb részbirtok), a 14. század első felében a rokonság tagjai többször jártak el szűkebb pátriájukban különböző ügyekben megyei vagy királyi emberként, esetleg fogott bíróként. Sőt, a Szentszalvátoriak esetében Simon személyében 1358-ban királyi kiküldöttet, míg fia, János révén a 14. század végén országbírói ítélmestert is találunk közöttük. Albert nevű rokonuk pedig Valkó megye alispánja volt az Újlakiak szolgálatában az 1410-es években.⁵⁹ Mindezek fényében nem meglepő, hogy nevük mellett gyakran szerepel a *comes*, illetve a *magister* cím, s mint ilyen jól szemlélteti a nemességen belüli társadalmi pozíciójukat, viszonylagos tekintélyüket.⁶⁰

A Szeri-ág két családjának a története a 14. század elején vált el egymástól egy birtokosztályt követően.⁶¹ Az Ellősiek a kevésszámú ránk maradt adat tükrében a Baranya-Valalkói rokonaihoz hasonló utat járhattak be. Úgy tűnik, hogy meglévő birtokaikat nem tudták újabbakkal gyarapítani, általában többnyire a rokonaikkal együtt, vagy épp ellenük vitt peres ügyeikről maradtak fenn oklevelek. Csongrád megyében így is a tekintélyesebb nemesek soraiba tartozhattak eleinte, hiszen Ellősi Márk 1327-ben a megye egyik szolgabírájaként szerepelt.⁶² Elszórt adatokból tudjuk, hogy a család két tagja, István és Pál egyaránt részt vett az 1330. évi havasalföldi hadjáratban, ahonnan viszont Pál már nem tért vissza. Az Ellősiek később Ozorai Pipo seregében a törökellenes küzdelmekben is jeleskedtek. A család a 15. század közepén halt ki fiágon (1431), birtokaik a lányok fiúsításával más családok kezére

---

91273. = AOkl. XX. 293., 1339. máj. 19. > 1340. ápr. 19.: DL 100017. = AOkl. XXIII. 326. és AOkl. XIV. 153.). Ezt követően hamarosan az elzálogosításról és ezáltal a birtokok idegen kézre jutásáról tájékoztatnak az oklevelek, illetve megtudjuk azt is, hogy a Ságiak birtokaiból Szőlős és Kér mellett két-két lyulyai és torvajai birtokrész is a Szőlősiek kezére került, ugyanis a zálogba adáskor kiemelték, hogy ezek nem képezik az Ugaliak zálogrészét (1344. okt. 13.: DL 100017. = AOkl. XXVIII. 688.).

⁵⁸ KARÁCSONYI, Kegyúr 54-57., továbbá jelen dolgozat 51. jegyzetét.

⁵⁹ Karácsonyi János számos példát hoz a vonatkozó családok tárgyalásánál (KARÁCSONYI, Kegyúr 31-40., 49-54. és KARÁCSONYI, Bár-Kalán). A Szentszalvátoriak tisztségeire lásd: ENGEL, Archontológia.

⁶⁰ A fenti presztízscímekre lásd: ENGEL, Nagy Lajos bárói 401.

⁶¹ Lásd a *Birtokosztály az Ellősi és a Pósaí családok között* c. alfejezetet

⁶² 1327. okt. 6.: DL 2458. = AOkl. XI. 475. A 14. század elején a szolgabírákat még a megye tekintélyesebb nemesei közül választották (ENGEL, Ung megye 108., TRINGLI, Megyék 509.).

szálltak.⁶³ A Pósa fiak természetesen fenntartották igényüket a részekre és megszerzésükre lépéseket is tettek – például a fiúsítás ellen is tiltakoztak 1440 tavaszán⁶⁴ – hosszútávon azonban nem tudtak annak érvényt szerezni.⁶⁵

A Bár-Kalán nemzetségbeli családok közül egyértelműen a Pósa fiak futották be a legnagyobb karriert. Jórészt a családalapító Izsép fia, Pósa fél évszázadot átölelő pályafutása alapozta meg, hogy a család a dél-alföldi régió egyik befolyásos családjává váljon, illetve, hogy a betöltött tisztségeinek és birtokvagyonának köszönhetően ő és utódai a 14. század első felében az előkelő udvari nemesség soraiba emelkedjenek. Ismerkedjünk meg e család tagjainak fordulatokban gazdag életútjával.

---

⁶³ Ellősi Csuka (dictus) István és Csuka (dictus) Pál hadjáratban való részvételére és halálára lásd: 1332. okt. 17.: DL 91257. *memorato Paulo dicto Chuka in partibus Transalpinis, ut dicebant, debito exsoluto omnis carnis* – Csuka Pál neve a genealógiai szakirodalomban nem szerepel (Vö. ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 1. tábla: Ellési [Sándorfi]”). – A család történetének rövid összefoglalását lásd: KARÁCSONYI, Kegyúr 40-49. A család utolsó férfi tagjait, Ellősi Sandrin fiait, Márkot és Istvánt egy 1431 nyarán kelt kiadványban említik utoljára (1431. jún. 29.: DL 85327. – vö.: ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 1. tábla: Ellési [Sándorfi]”).

⁶⁴ Az aradi káptalan előtt tiltakoztak Ellősi Márk – az oklevélben tévesen István – hat lányának fiúsítása ellen (1440. márc. 20.: DL 92904.).

⁶⁵ A birtokok később is Márk, illetve István lányai férjeinek kezén tűnnek fel (KARÁCSONYI, Kegyúr 46-49.).

Szeri Pósa, a család alapítója

Pályakezdet

A 14. század első fele a társadalmi felemelkedést és a vagyongyarapodást hozta el a Pósa-ágnak számára, ezek minden hozadékával. A lehetőség a család alapítója, Bár-Kalán nembeli Izsép fia, Pósa sok más kortársa előtt is nyitva állt, hiszen Anjou Károly, mint az ország megkoronázott, de mindenki által el nem fogadott uralkodója, a tartományurakkal szembeni egész országra kiterjedő küzdelme során többek között a Pósa-ághoz hasonló elszegényedett Árpád-kori nemzetségtagokra, a kis- és középbirtokos nemességre támaszkodhatott. Ők adták a hatalomért folytatott harcban Károly tömegbázisát, akik az uralkodó végső sikerébe vetett hittel, és a hű szolgálatért járó elmaradhatatlan jutalom fejében, a saját, valamint családjuk felemelkedését jelentő birtokok és tisztségek reményében tömegével álltak Károly oldalára. Az események alakulásával, illetve a (hadi)szerencse forgandóságával ki korábban, ki később csatlakozott Károlyhoz, közülük számosan el-, majd visszapártoltak hozzá, mások pedig mindvégig híven szolgálták e küzdelemben, mely végül Károly győzelmével és uralmának teljes konszolidációjával zárul 1323-ban.⁶⁶

A trónharcok és a tartományurakkal folytatott küzdelem időszakából (1301-1323) a Szeri-ág tagjaira vonatkozóan mindössze öt oklevél maradt ránk, ezért tevékenységüket és politikai orientációjukat, különösen Szeri Pósa pályafutásának kibontakozását, csak nagy vonalakban lehet nyomon követni. Mindenesetre az ág tagjait elsőként említő már idézett 1306-ban kelt oklevél tanúsága szerint sem neki, sem rokonságának nem a később valóban bekövetkező felemelkedésre volt a legnagyobb esélye. 1306 februárjában a váradi káptalan előtt a Bár nembeli nemesek, László (Izsép fia) és István (Szeri Sándor fia) testvéreik – Pósa, illetve Márk – nevében is elismerték, hogy Borsa Kopasz nádornak jelentős károkat okoztak, ezért 200 márka kártérítés mellett átengedték számára Ellösmonostora birtokukat.⁶⁷ Az efféle hatalmaskodások – még ha nem is lehetünk egészen biztosak benne, hogy László és István nem kényszer hatása alatt vallották azt, amit – ebben az időszakban meglehetősen gyakran számítottak, különösen az egymással rivalizáló hatalmi tényezők, illetve alacsonyabb státusú familiárisaik között. Minthogy azonban Borsa Kopasz a korszak egyik meghatározó alakja volt, érintettségénél fogva talán mégis hozzávetőlegesen képet kaphatunk a Szeri-ág politikai állásfoglalásáról ebben az időben.

Miután a Szeriek Károly akkori nádora ellen követték el tettüket, nagy valószínűséggel kezdetben nem az ország megkoronázott, de a tartományurak által el nem fogadott uralkodója

⁶⁶ ENGEL, Újraegyesítés 320-408. Vö. KRISTÓ, Széttagolódás 204-212., KRISTÓ, Az Anjou-kor háborúi 9-65.

⁶⁷ 1306. febr. 2: DL 91157. = AO I. 107-108. = AOKl. II. 9.

pártján álltak – megjegyzendő, Borsa Kopasznál ingatagabb és számítóbb tartományurat keveset tudnánk találni.⁶⁸ 1306-ban a Szeri nemesek – ha el is követték tettüket – vélhetően nem önállóan, saját szakállukra kezdtek ki a nádorral, hanem valamely oligarcha szolgálatában, annak familiárisaiként törtek annak birtokaira. Középbirtokos nemesként ugyanis nem valószínű, hogy kifizetődő volt egy nagyúrra támadni egy hasonló tekintéllyel rendelkező pártfogó nélkül. A két család birtokainak földrajzi fekvéséből adódóan – minthogy nem Károly hívei voltak – esetükben a hatalmát Szeged környékére is kiterjesztő erdélyi tartományúr, Kán László jöhet leginkább szóba.⁶⁹ További elszórt adatok is az ez irányú orientációra mutatnak. Az 1306-ban még passzív szereplőként említett Pósa már 1311 előtt megszerezte Arad megyében a Maros menti Szödit⁷⁰ – egy későbbi oklevélből derül ki, hogy csak a felét.⁷¹ Ugyanitt egy másik korai szerzeménye volt az Arad és Zaránd megyék határán fekvő, Ménesi falu feletti Makra szőlőhegyen (*promontorium*) egy rész, amit 1310-ben egy szegedi polgártól 12 márkáért vásárolt meg.⁷² Itteni tevékenysége, helyismerete esetleg a Kán László szolgálatában eltöltött időből származhat, de erről nincsenek biztos adataink.

Pósa későbbi karrierjéből azonban következik, hogy valamikor el kellett hagynia az erdélyi tartományurat és Károly oldalára kellett állnia, amire feltehetően Kán László 1310. évi „behódolásakor” került sor.⁷³ A fentebb felsorolt Arad megyei birtokszerzeményei is ezt

⁶⁸ KRISTÓ, Az Anjou-kor háborúi 20-22., 26.

⁶⁹ Kán László érdekszférájába tartoztak azok az Erdéllyel szomszédos alföldi vármegyék, így Csongrád legkésőbb 1310-ig, illetve Arad megye 1315-ig (ENGEL, Újraegyesítés 340., KRISTÓ, Kán László 94., KRISTÓ, Széttagolódás 143-144.), ahol a Szeri-ág, illetve Szeri Pósa birtokai feküdtek.

⁷⁰ A Szödire vonatkozó Árpád-kori adatokat lásd: GYÖRFFY I. 186. 1311-ben Pósa egy bizonyos Niger Gergellyel egyezett ki a birtokaik (Szödi és Kér) között húzódó határról (1311. jún. 19.: DL 91166. = AOkI. III. 83.). Ekkor már biztosan birtokos, de a Maros menti Szödi falut (villa), mint Pósa birtokát, az aradi káptalan egy keltezetlen, a kora 14. századra tehető jelentése is említi (DL 93947.).

⁷¹ Szödi másik felét a titeli káptalan bírta. (Az aradi káptalan 1341. február 3-án kelt jelentéséből értesülünk, hogy egy per során Szeri Pósa és fiait nem a saját birtokokról, hanem a titeli káptalan ugyancsak Szödi nevű possessiójából idéztették perbe. DL 91315. = AOkI. XXV. 95.) 1347-ben a titeli káptalan 10 évre – évi 5 márká árendáért – bérbe adta több Arad megyei birtokát (köztük Szödit is) Becsei Töttösnek (1347. aug. 2.: DL 87218. = AOkI. XXXI. 754.). Lehetséges, hogy egy ideig a Pósa fiak is bérelték, ugyanis az oklevélben felsorolt birtokok közül egyesek (pl. Zábrány) az ő kezükön tűnnek fel a későbbiekben (1410. ápr. 29.: DL 92366., 1426. febr. 3. > 1452. ápr. 28.: DL 93204., 1463. dec. 13.: DL 15897.). Nem valószínű azonban, hogy Szödi másik felét valaha is megszerezték volna. Ugyan a 15. századi oklevelek úgy tüntetik fel, mintha egész Szödit bírná a család (pl.: 1426. febr. 3. > 1452. ápr. 28.: DL 93204., 1452. szept. 12. > 1452. szept. 21. után: DL 93207., 1471. dec. 21. > 1475. jún. 3.: DL 17273.), egy 1472. évi tiltakozásban viszont a nőg és a rokonok újra csak Szödi felének eladományozásától tiltják el az uralkodót (1472. jan. 25.: DL 17282.).

⁷² 1310: DL 91164. = AOkI. II. 1017. (A szegedi polgár, bizonyos András comes 1302-ben egy pankotai polgártól vásárolta ugyancsak 12 márkáért. 1302: DL 91152. = AOkI. I. 320.) A Makra hegyen lévő szőlőkben nem csak a Pósa fiak, hanem mások is birtokoltak (pl.: Fenekező István – 1353. aug. 6.: DL 91452., bizonyos Katalin asszony – 1357. júl. 30.: DL 91501., a Lackfiak – 1412. aug. 13.: DL 10023., a csanádi püspök – 1456. máj. 31.: DL 15076., valamint a Gúti Országok – 1471. ápr. 26.: DL 17208.) A szőlőt a megszerzését követően egy évszázaddal már Pósa szőlőjének (*Posa zeley*) nevezték (1409. ápr. 30.: DL 92340.). Zsigmond a szőlőhegy alatti falut, Ménesi a Pósa fiaknak adományozta szolgálataikért (1398. máj. 9.: DL 92072.), akik 1409-ben eltiltották Maróti János macsó bírt a szőlőhegy elfoglalásától és használatától (1409. ápr. 30.: DL 92340.). Egy évvel később Pósa Katalin tiltotta testvérét, Gábort az itteni részek eladásától (1410. ápr. 29.: DL 53527.).

⁷³ ENGEL, Újraegyesítés 327.

követően realizálódhattak. Hogy a Károly táborába való átállás egy erre vállalkozó, Pósa-hoz hasonló köznemes számára milyen nehézségeket és veszélyeket tartogatott a konszolidáltnak egyáltalán nem nevezhető időszakban, arról az aradi káptalan egyik, a kora 14. századra tehető jelentése tájékoztat. Az oklevélből azt tudjuk meg, hogy bizonyos György fia, János mester Sződi faluban két jobbágyot, vagy *mansi*ot kifosztott, illetve egyes *mansi*okon beszedett egy fertőt, mikor a birtokot már Szeri Pósa mester részére rekaptiválták.⁷⁴ Az oklevélben említett hatalmaskodást talán Károly 1315. évi büntetőhadjáratához köthetjük, mikor Kán László lázadó fiai ellen vonult, hogy végül hódolatra bírja őket.⁷⁵ János mester pedig esetleg a lázadó urak oldalán, az ő erejükben és sikerükben bízva ronthatott az ekkorra már a király pártján álló Pósa birtokára, hogy azt feldúlja.

Egyébként nincs adatunk arra vonatkozóan, hogy Pósa és rokonsága részt vett volna a tartományurak elleni hadjáratokban. Oklevelek sem ekkor, sem később nem említik szolgálataikat. A konszolidációt megelőző időszak Pósa-fiakra vonatkozó utolsó, 1318-ban kelt adata alapján viszont joggal feltételezhetjük, hogy a Szeri-ág mindkét családja ekkorra már Károly hűségén állt. Az év késő őszen ugyanis az uralkodó névadó birtokukon, Szeren tartózkodott, innen keltezett egy oklevelet. Kicsi a valószínűsége, hogy Károly ellenséges területen bajlódott volna két Szabolcs és Szatmár megyékben illetékes nemes birtokügyében, de tény, hogy ezt követően az év végén már a biztosan a hűségén álló vidéken, Temesváron tartózkodott.⁷⁶ Hogy Pósa is az uralkodó kíséretében volt-e, vagy netán éppen Szeren csatlakozott hozzá és követte urát Temesvárra, nem tudni.

A felemelkedés záloga – Pósa a krassói honor élén

Izsép fia, Pósa a korai időszakhoz képest az 1323. évi konszolidációt követően mind gyakrabban említik forrásaink, amelyekből – annak ellenére, hogy nem a kezdetektől állt Károly oldalán – az uralkodó bizalma és igen gyorsan felívelő karrierje rajzolódik ki. Ennek egyik leginkább kézzel fogható jele az volt, hogy tisztségviselővé, ún. honorbirtokossá vált. Másrészt pedig ezzel egy időben számos birtokadományal is gazdagodott, melyekkel megalapozta saját és családja Anjou-kori felemelkedését.

Bár érdemeit közelebbről nem ismerjük, de 1325-ben már a „temesi vidék kapitányaként” (*capitaneus partis Tymisiensis*) szerepel, majd pár hónappal később, de még

⁷⁴ 1310-1315 között: DL 93947.

⁷⁵ ENGEL, Újraegyesítés 340.

⁷⁶ 1318: DL 29996. *Datum in Zeermunustura* (GYÖRFFY I. 904., említi: KARÁCSONYI, Kegyúr 58., ENGEL, Újraegyesítés 365. A keltezés feloldásához, november 24-e helyett december 1-je lásd: uo. Jegyzetek az itineráriumhoz 93. jegyzetét.). Károly itineráriumát lásd: ENGEL, Újraegyesítés 361-367.

ugyanebben az évben már Krassó megye ispánjaként tűnik fel. A címet 1325 és 1346 között viselhette először, majd 1350-től másodjára is, egészen 1352-ben bekövetkezett haláláig. Ezzel párhuzamosan a tisztséghez tartozó több vár várnagyaként is szerepel (1. táblázat).

1. táblázat: A Szeri Pósa által viselt tisztségek⁷⁷

Ispán	Várnagy	Első adat	Utolsó adat
Temesi vidék kapitánya (<i>Capitaneus partis Tymisiensis</i>)		1325. április 21.	(feltehetően krassói ispáni kinevezéséig)
Krassói ispán (először)		1325. szept. 15.	1346. november 25. körül
	Sebesi és illyédi várnagy	1325. június 5.	1326. május 25.
	Harami comes (várnagy)	1330. május 15.	1333. március 29.
	Galambóci várnagy	1340. október 25.	1346. február 6.
	Érsomlyói várnagy (honorbirtokosként, címként az oklevelekben nem tüntették fel)	1342. június 4.	1346. május 8.
Krassói ispán (másodsor, fiaival közösen, egyben)	Galambóci várnagy	1350. június 8. 1350. október 5.	1352. november 8. (feltehetően az 1352. november 8-a után bekövetkezett haláláig)
Kevei ispán)	Sebesi várnagy	(1350. október 5. – alvárnagyát említik)	1352. november 8.

Mondhatjuk, hogy „bizalmi állás” volt az övé. Egyrészt mert igen jól jövedelmező honor élére nevezte ki Károly (az itt lévő királyi várak és uradalmaik bevétele, amiből természetesen fenn is kellett tartania a várakat, mind Pósaát illetve), másrészt mert Krassó megye földrajzi fekvésénél fogva az ország védelmében és a szomszédos országok ellen (Szerbia, Havasalföld) indítandó hadjáratokban egyaránt fontos szerepet játszott. A megye

⁷⁷ A táblázat Engel Pál archontológiai munkájának adatai alapján készült (ENGEL, Archontológia) az alábbi változtatásokkal: 1. Első ispánsága vége 1346. december 12. helyett november 25-e előttre tehető. Ekkor kelt két vizsgálatra felszólító parancslevél is, amelyekből arról értesülünk, hogy Pósa Krassó megyei tisztségéről (*de honore suo*) birtokaira tartott (DL 91375–76.). Az adat nagy valószínűséggel arra vonatkozhat, hogy Pósa ekkor hagyhatta el tisztségét, hiszen az őt követő ispán, Szécsényi Tamás alispánja, Rimai Mihály már 1346. december 4-től szerepel (DL 41025.). Utóbbi adat feltehetően nyomdahiba miatt szerepel Engel munkájában szeptember 4-ével. – 2. Hasonló hiba miatt az 1350. szeptember 5-i adat október 5-re (DL 91419.), az 1352. szeptember 8-i pedig november 8-ra javítandó (DF 254974.). – 3. Pósa 1340. évi galambóci várnagyságára: DL 40845. = AOkI. XXIV. 614.

élén tehát csak a király megbízható híve és tapasztalt katonája állhatott.⁷⁸ Már a hosszú hivatalviselési ideje is azt sugallja, hogy Szeri Pósa megfelelt az elvárásoknak, de mindezt erősíti, hogy épp ispánságának első időszaka alatt (1325–1346) zajlott le Krassó megyében a honorbirtokok szervezésében, illetve azok kiosztásában bekövetkező újítás: megkezdődött a korábban kialakított kisebb tisztségek koncentrálása, nagyobb szervezeti egységekbe való olvasztása.⁷⁹ Az 1350-es évekre a krassói ispáni tisztséggel például összesen már hat királyi vár és uradalma járt, nem beszélve arról, hogy legkésőbb 1346-ban Keve megye ispánságát is hozzá csatolták,⁸⁰ így az országosan kiépülő honorrendszer keretén belül a krassói a 14. század közepére a jelentősebb tisztségek egyikévé vált. Mindezek következtében ispánja amellet, hogy a tisztségviselés időtartamára, mintegy fizetség gyanánt, a honor teljes jövedelmét élvezhette,⁸¹ a cím egyben politikai súlyt és rangot is adott számára.⁸² Ennek például egyik megnyilvánulása, hogy Szeri Pósa neve – az országos méltóságviselők után – alkalmanként helyet kapott a méltóságsorokban is.⁸³

⁷⁸ Krassó egyike volt az ország Al-Duna mentén fekvő déli határvármegyéinek. Földrajzi adottságai folytán (keleten erdős hegyvidék, nyugati medencéjében mocsaras vízgyűjtőterület, délről a Duna folyó határolta) az ország védelme szempontjából különös fontossággal bírt, de jelentős kereskedelmi útvonalak is indultak innen a Balkán felé (GYÖRFFY II. 469-471.). Az ország egyesítéséért és a tartományúri hatalom letöréséért zajló küzdelmek idején Krassó egyike lehetett azon megyéknek, amely valószínűsíthetően a kezdetektől Károly fennhatósága alá tartozott (ENGEL, Újraegyesítés 338., illetve a tanulmány 93. jegyzetét, vö. GYÖRFFY II. 474.). Ami a megye korai honorszervezetét illeti, az uralkodó, egyébként az országos tendenciának megfelelően, először több kisebb tisztséget hívott életre a megye területén található királyi várakból és uradalmaikból, élükre pedig nem egy, hanem külön-külön állított ispánokat és várnagyokat. A megye egyik legfontosabb vára az Árpád-korban még ispáni székhelyként funkcionáló, a 14. századra azonban jelentőségéből már jócskán veszítő, a Duna és a Krassó folyók torkolatánál épült Haram (Krassóvár) volt. A honorszervezet kiépítésének korai szakaszában a krassói ispáni cím feltehetően mindössze ennek a várnak és uradalmának a tisztségként való elnyerését jelenthette. Első ispánját, Kacsics nembeli Simont 1319-ben említi egy oklevél. A 14. század elején a megye további számottevő erősségei, így Ér(d)somlyó, Mezősomlyó és Illyéd élén szintén Károly hívei álltak (ENGEL, Honor 137., ENGEL, Archontológia „Ispánok – Krassó megye”, illetve „Várnagyok és várbirtokosok”; GYÖRFFY II. 474.).

⁷⁹ Az 1323. évi konszolidációt követően a század közepéig az ország egészében lezajlott az a folyamat, melynek eredményeként Krassóban a megye területén létesített valamennyi, korábban más-más által viselt tisztség szép lassan egyedül a király hatalmának helyi reprezentánsa, a krassói ispán honorbirtokává vált. Sőt, a tisztség újabakkal is gyarapodott. A megyén belül ilyen volt a krassófi várnagyi cím, mely eleinte Ér(somlyó, majd annak a krassói ispánsággal való egybeolvadása után utóbbi tartozéka lett. (A Krassó megyei Kövesd vára viszont soha nem tartozott a megye honorjához, hanem a miháldi vár tartozékaként a temesi ispáni tisztt részét képezte.) Hasonló folyamatot figyelhetünk meg Krassó területén kívülről a megyéhez csatolt Temes megyei Sebes, illetve az 1334/35-ben Szerbiától elfoglalt Galambóc esetében is (ENGEL, Honor 137., ENGEL, Archontológia „Ispánok – Krassó megye”, illetve „Várnagyok és várbirtokosok”).

⁸⁰ ENGEL, Archontológia „Ispánok – Keve, Krassó”. A két tisztség egyesítésére Szécsényi Tamás ispánsága idején került sor (1346-49), aki ezt megelőzően az erdélyi vajda méltóság mellett (1321-42) egyúttal számos ispáni címet viselt, majd 1349-től országbíró volt 1354-ig (ENGEL, Archontológia „Bárok – Erdélyi vajda, Országbíró”). Önmagában egy ilyen befolyásos és tekintélyes személy kinevezése is a krassói honor jelentőségét mutathatja.

⁸¹ ENGEL, A honor 81-83., C. TÓTH, Szabolcs megye 27., 141.

⁸² ENGEL, Vár és hatalom 183.

⁸³ 1327. ápr. 27.: DL 67239. = AOkI. XI. 170., 1330. máj. 15.: AOkI. XIV. 288., 1333. márc. 29.: DL 33578. = AOkI. XVII. 153., 1340. dec. 19.: DL 77454. = AOkI. XXIV. 737. és DL 90912. = AOkI. XXIV. 738., 1341. jan. 29.: DF 278114. = AOkI. XXV. 85.

Szeri Pósa ispáni címével járó feladatai

1. Hadak vezetése

A honor élén álló ispánként – lévén az Anjou-kori hadsereg e királyi honorbirtokokra épült – Szeri Pósa egyik legfontosabb feladata a bandériumok, azaz mindazon katonáskodásra kötelezett királyi zászló alatti hadba vezetése volt, akik az igazgatása alá estek.⁸⁴ Ebbéli tevékenységére, ha nem is sok, de pár adat fennmaradt. Az első épp egy kivétel, mikor 1328 nyarán a Lajta folyó mellett az Ausztria ellen folyó hadjáratban vett részt.⁸⁵ Mivel az Anjou-kori hadrendszerben a mozgósított haderő főképp az érintett országrészt kormányzó bárók, ispánok és várnagyok zászlóaljaiból tevődött össze,⁸⁶ ezért Pósa feltehetően a királyi kíséret tagjaként, legfeljebb bandériuma egy részének az élén jelenhetett meg a táborban. Az őt említő oklevél azonban nem valamelyik hadi érdemét örökítette meg, hanem azt, hogy augusztus 30-án tagja volt annak az országbírói törvényszéknek, amely fej- és jószágvesztésre ítélte Harkályi István Zala megyei nemest párbajban való meg nem jelenés miatt.⁸⁷

A hadsereg jellegéből adódóan az uralkodó elsősorban a viselt tisztségéhez térben legközelebb eső, az ország déli, délkeleti szomszédjai (Szerbia és Havasalföld) ellen vezetett katonai akciók és hadjáratok során számított rá. Ebből kifolyólag nagy valószínűséggel részt vett az 1330-ban Basaráb havasalföldi fejedelem ellen indított, majd tragikusan végződő hadjáratban is, bár közvetlen adat nem igazolja. Ez évben ugyan Krassó megyében két föld, Kúke és Vitelnnek is a kezére jutott, de ezeket még májusban, jócskán a novemberben kezdődő hadjáratot megelőzően kapta adományba, tehát az uralkodói kegy más jellegű érdemének szólt, amiről az oklevél csak általánosságban emlékezett meg.⁸⁸ A katonai vállalkozás során mindazonáltal egyik unokaöccse, Ellősi Csuka Pál életét veszítette.⁸⁹ Egy másik alkalommal, 1339 májusában Pósa arra hivatkozva lépett fel a Somogy megyei birtokait jogtalanul

⁸⁴ ENGEL, Anjou-kori hadsereg 81., KRISTÓ, Az Anjou-kor háborúi 203-206.

⁸⁵ KRISTÓ, Az Anjou-kor háborúi 72-74.

⁸⁶ KRISTÓ, Az Anjou-kor háborúi 204., ENGEL, Anjou-kori hadsereg 73.

⁸⁷ 1328: DL 2505. – említi: KARÁCSONYI, Kegyúr 58.

⁸⁸ 1330. máj. 30.: DL 91549. („*predictas possessiones Kuke et Veteulnuk vocatas in comitatu de Krassou existentes ... magistro Pause tunc comiti de Krassou pro fidelibus suis serviciis per ipsum dominum Karolum regem proprio collatas fuisse*”) – A tartalmi átírásban fennmaradt adomány keltezésének meghatározásában a nehézséget az okozza, hogy az oklevél éppen az évszám helyén rongálódott meg. Segítségét jelent, hogy nagyjából kivehető, hogy az adomány az 1330-as években kelt, továbbá, hogy az eredeti adománylevél azzal a pecséttel volt megerősítve, amely a havasalföldi hadjáratban veszett el („*quasdam litteras ipsius domini Karoli regis patentes mediocri suo sigillo in partibus Transalpinis casualiter deperdito consignatas*”). Mindezek figyelembevételével – azzal a megjegyzéssel, hogy az oklevélben a később kiszakadt évszám után a sor fölé beszúrt *nono* szót kihúzták – az adományt az 1330. évre tehetjük. A hadjáratra lásd: KRISTÓ, Az Anjou-kor háborúi 82-85.

⁸⁹ 1332. okt. 17.: DL 91257. („*memorato Paulo dicto Chuka in partibus Transalpinis, ut dicebant, debito exsoluto omnis carnis*”)

elfoglalókkal szemben, hogy a birtokok ügyében azért nem tudott eljárni, mert eddig a király különféle hadjárataiban az ország határain időzött.⁹⁰ A közelebbről meg nem nevezett katonai tevékenységet az 1339. évi Szerbia elleni hadi vállalkozással hozhatjuk összefüggésbe,⁹¹ ahol ugyancsak „hivatalból” járhatott hadai élén. Végül pedig, még első ispánsága idejéből van adatunk arra, hogy személyesen vonult hadba, mikor Nagy Lajos 1344 nyarán seregei élén megjelent Erdélyben, hogy – mintegy erődemonstrációként – „helyre tegye” a lázadó szászokat, illetve az őket felbujtó új havasalföldi fejedelmet.⁹² Hogy részvétele mennyiben eredt ispáni tisztségéből, nem tudjuk. Az viszont biztos, hogy miközben birtokaitól távol tartózkodott, az év júniusában Arad megye hatósága bizonyos be nem fizetett bírságok ürügyén igen komoly károkat okozva feldúlta Szódi nevű birtokát.⁹³

2. Bíraskodás

Ispáni címével együtt járt, hogy Pósanak, mint a királyi hatalom megtestesítőjének megyéjében azokat a kormányzati, elsősorban bírói feladatokat is el kellett látnia, amelyekkel a honorrendszer jellegéből és funkciójából adódóan a mindenkori honor viselőjét felruházta az uralkodó.⁹⁴ Ahogy Engel Pál ide vonatkozó tanulmányaiban példákkal igazolta, ez természetesen nem azt jelentette, hogy Pósanak személyesen kellett volna bajlódnia a rá bízott várak és uradalmaik igazgatásával, vagy éppen vesződnie a megyei nemesség csip-csup peres ügyeivel a megye ítélőszékén, a *sedrián*. E feladatok ellátására ott voltak a mindenkori ispán alispánjai, várnagyai, illetve familiárisai, akik az ilyen jellegű ügyeket intézték.⁹⁵ Bizonyos esetekben azonban mégis személyesen kellett jelen lennie és eljárnia a rábízott megyében. A megyei közgyűlések (*congregacio generalis*) például ilyen alkalmak voltak, hiszen ezeket hivatalból, királyi parancsra kellett személyesen a megyék ispánjainak (később alispánjuknak) tartaniuk saját megyéjüknek a tolvajok és rablók kiirtása, illetve egyéb jogi ügyek elintézése végett 12 esküdt ülnök részvételével.⁹⁶

⁹⁰ 1339. máj. 19.: DL 100017. = AOkI. XXIII. 326. (*quod quia idem magister Pousa in variis nostris et regni nostri expeditionibus in confinibus regni nostri incessanter et continue prepeditus et occupatus hactenus extitisset et existat*)

⁹¹ KRISTÓ, Az Anjou-kor háborúi 78-79; 89.

⁹² KRISTÓ, Az Anjou-kor háborúi 93-94.

⁹³ Az eset részletes ismertetését lásd később a *Két kellemetlen incidens* c. alfejezetben. A Pósa nevében előadott panasz ügyében kelt tanúvallatásra felszólító királyi parancslevél Székelyvásáron kelt a hadjárat ideje alatt (1344. jún. 26. vagy júl. 3. > 1344. júl. 27.: DL 91350. = AOkI. XXVIII. 465. és 528., ENGEL, Itinerárium 14. [kézirat]).

⁹⁴ ENGEL, Honor 110-111; 136-137.

⁹⁵ ENGEL, Honor 115-116., ENGEL, Archontológia „Ispánok – Krassó megye”

⁹⁶ Az Anjou-korban még rendszeresen tartott, majd a Zsigmond-korra elhaló intézménynek, a megyei közgyűlések gyakoriságáról, tárgyáról és lebonyolításáról legújabbban a korábbi szakirodalom összefoglalásával: C. TÓTH, Szabolcs megye 96., 142.

Pósa ispánsága idejéből három ilyen típusú közgyűlésre van biztos adatunk, továbbá egy olyan esetre is, amely ha teljes bizonyossággal nem is tekinthető megyei közgyűlésnek, Szeri Pósa személyes jelenlétét igazolja a megyében. Kronológiailag ez utóbbi ismertetésével kezdjük. 1330. június 1-jén Károly Pósa panaszára elrendelte, hogy *Teuruthmoroth* Pétert, Albert fia, Péter fiait és Borzova Pétert, bírságaik megfizetésének elmulasztása és birtokaik elhagyása miatt, a kijelölt királyi emberek, az aradi káptalan és az egyik szolgabíró tanúbizonyosságával, a megye vásárain július 1-re idézzék meg a megye ispánja elé. A káptalan július 4-én kelt jelentéséből megtudjuk, hogy Pósa valóban megyéjében tartózkodott, hiszen a kikiáltásokat követően Borzova Péter már a határnap előtt Pósa színe elé járult és lerotta bírságtartozását, a többiek viszont még a kitűzött napon sem jelentek meg, és kötelezettségeiknek, azaz tartozásuk kiegyenlítésének sem tettek eleget.⁹⁷ Tekinthejtük-e az eljárást a Krassó megyében tartott első ismert megyei közgyűlésnek? Tény, hogy az oklevél nem használja a *congregacio* kifejezést, tehát nem valószínű, hogy az volt. Az eset tárgya és az alkalmazott eljárás (királyi parancs, illetve, hogy a megye ispánja elé idéztek) azonban hasonlóságot mutatnak azok lefolytatásának egyes elemeivel. Lehetséges, hogy a három nemes kontra megyei hatóság esetét épp egy olyan közgyűlésen igyekeztek rendezni, aminek tartásáról másfél hónappal ezelőtt, 1330 májusában az ország világi előkelői határoztak, tudniillik Záh Felicián merényletét követően a Felicián nemzetségéhez tartozók felderítése érdekében minden megyében az ispánoknak és a szolgabíráknak kikiáltással kellett közgyűlést tartaniuk.⁹⁸

Az első valóban megyei közgyűlésnek nevezett ispáni ítélőszékről tíz évvel későbből van adatunk. Ezt 1340. szeptember 19-én Haramban hívták össze, ahol a megye négy szolgabírája nevében kelt oklevélbe belefoglalták, hogy Szeri Pósa, bírói helyéről felállván (*de loco suo tribunali consurgendo*) a király nevében eltiltotta Gene fiát, Jánost attól, hogy a királyhoz tartozó Fehéregyház nevű birtokot Kemen fiainak, Mihálynak és Miklósnak adja.⁹⁹ Az eset rávilágít arra, hogy miként is tekintett a tisztség viselője a honorként rá bízott javakra. Engel Pál e jelenséget úgy írta le, hogy a honorhoz tartozó birtokok egyszerre voltak a királyé és a tisztség viselőjéé is. Minthogy e javakat a honor ura a király kegyéből haszonélvezetül bírta, azokra sajátjaként tekintett.¹⁰⁰ Természetes tehát, hogy a tisztségben ülő Pósa voltaképp azt igyekezett megakadályozni, hogy Gene fia, János jogtalan birtokfoglalásával praktikusán

⁹⁷ 1330. júl. 4.: DL 91246. = AOkl. XIV. 390.

⁹⁸ ALMÁSI, Ítéletlevél 191-197., AOkl. XIV. 288.

⁹⁹ 1340. szept. 19.: DL 91312. = AOkl. XXIV. 554. Az eset jól példázza, hogy sem az ispán, sem az alispán nem lehetett egyazon ügyben bíró és peres fél, emiatt szerepelnek az oklevél *intitulacio*-jában csak szolgabírák. Hasonló esetekre példákat: C. TÓTH, Szabolcs megye 54-56.

¹⁰⁰ ENGEL, A honor 80-84.

öt károsítsa meg.¹⁰¹ A további két megyei közgyűlés adatai arra példák, hogy az ezen a fórumon tárgyalt ügyek jellegükben lényegében semmiben nem különböztek a megye ítélőszékén tárgyaltaktól.¹⁰² Az 1342. június 4-én Érskomlyón tartott közgyűlésen egy kezességvállalás volt terítéken,¹⁰³ 1343. május 15-én Haramban pedig, amit már nem is személyesen Pósa, hanem alispánja, Lóránd fia, Péter vezetett le, a Himfiék egyik tisztartójának kirablása és megölése ügyében kellett vizsgálatot elrendelni.¹⁰⁴

3. Jövedelem gyarapítás - kenéztelepítések

Szeri Pósa – a tisztséggel járó katonai és közjogi, elsősorban bírói feladatok ellátása mellett – a megye területén a 14. század elejétől kezdve szórványosan, majd egyre nagyobb gyakorisággal történő kenéztelepítésekben is kivette a részét. Mint a krassói honor haszonélvezője, igyekezett annak jövedelmét gyarapítani,¹⁰⁵ amit a megye földrajzi helyzetéből adódóan elsősorban a délről érkező román (oláh) és délszláv (rác) lakosság királyi uradalmakba, elsősorban a megye észak-keleti, keleti lakatlan erdős hegyvidékeire, ún. kerületeibe (például az illyédi és a sebesi *districtus*)¹⁰⁶ történő szervezett behívásával és betelepítésével ért el.¹⁰⁷ A folyamat leginkább a hatalmaskodásokban szereplő, hol károkozó, hol kárvallott kenézek, illetve jobbágyok neveinek említésekor érhető tetten. Természetesen nem csak a megye aktuális ispánja, hanem a megyében birtokos földesurak is részt vettek a telepítések szervezésében. Pósa és családja esetében mindkettőre találunk példát. 1350-ben Pósa sebesi alvárnagyát, Kaszai Gergelyt utasította, hogy bizonyos Juga fia, János vajdát iktassa be a sebesi kerületben fekvő Tövis és Gyepü falvakba, miután János Illyéden bemutatta előtte IV. Béla privilégiumát, illetve Lajos király és István herceg oltalomlevelét a birtokokra vonatkozóan.¹⁰⁸ 1352-ben ugyancsak Pósa a fiaival együtt közösen állította ki azt a kenézadományt Juga Bogdán részére Illyéden, amelyben Mutnokpatakot a sebesi kerületben

¹⁰¹ Feltehetően hasonló okból járt el két évvel később is, mikor alispánja, Makó, Halász és Szil földeket foglalta le Pósa részére, amelyeket mások jogtalanul használtak (1342. nov. 28.: Himfi 81/185. [Az első szám az oklevél egykori eredeti Batthyány Miscell. Heimiana sorozatbeli sorszáma, a második Fekete Nagy Antal a Temesi bánóság oklevéltára című, a Magyar Országos Levéltár állományában található kéziratos oklevélmásolatának a sorszáma]). 1343-ban az aradi káptalan előtt Pósa nevében famulusa, Bak Péter tiltakozott az ellen, hogy Rajk fia, Lukács elfoglalva tart hét olyan falut, amely Érskomlyó várához tartozik (1343. máj. 2.: DL 91334. = AOkl. XXVII. 238.). 1346-ban már e Lukács fia, János bolygatta Érskomlyó tartozékait jogtalan birtokfoglalásával. Az ügygel először a március 30-án Haramban ülésező sedrián foglalkoztak, majd májusban Pósa nevében András nevű famulusa tiltakozott a csanádi káptalan előtt (1346. márc. 30.: DL 91368., 1346. máj. 8.: DL 91369.).

¹⁰² Vö. TRINGLI, Két szokásjogi norma 387-400. (különösen 398.)

¹⁰³ 1342. jún. 4.: Himfi 84/181.

¹⁰⁴ 1343. máj. 15.: Himfi 87/191.

¹⁰⁵ A honorbirtokosok ilyen jellegű tevékenységére: ENGEL, A honor 82-83.

¹⁰⁶ Illyéd – 1312: DL 91549., 1339: DL 42089., 1342: DL 42089., 1350: DL 91419. Sebes – 1352: DF 254974. (Bár nem a megye honorjához tartozott, de a megye területén fekvő Kövesdre is vannak ilyen adatok – 1348: Himfi 112/b/243; 1349: DL 51520.)

¹⁰⁷ GYÖRFFY II. 474-475.

¹⁰⁸ 1350. okt. 5.: DL 91419.

fekvő szabad falvak szabadságával adták neki.¹⁰⁹ Földesúrként 1357-ben viszont éppen Holmás birtokuk elnéptelenedéséről értesülünk, mikor a megye Érsemlyón tartott közgyűlésén a megye hatósága jelentette, hogy Pósa fia, László mester itteni kenézei és népei a birtokot teljesen elhagyták.¹¹⁰

Tisztségviselésének következményei

Pósa viszonylag hosszú időn keresztül történő hivatalviselésének természetes következménye volt társadalmi emelkedése és tekintélyének növekedése. A krassói ispáni cím, ha nem is volt az országos méltóságok egyike, számított annyira jelentősnek, hogy viselése hozzásegítse bekerülését az aula tagjai, az udvari nemesség sorai közé. Mint az udvarral szervezett formában kapcsolatba kerülő, de az országos főméltóságokat viselők közé nem tartozó személyt, Pósat is megillette a kitüntető *magister* (mester) presztízscím.¹¹¹ Köztük is a tekintélyesebbek közé tartozhatott, hiszen méltóságsorokban is feltűnik a neve – ebből az egyik Záh Felícián ítéletlevelén szerepel (lásd lentebb) –, ami személyének (és egyben tisztségének) komoly és megbecsült voltát erősíti.

Az aula tagjaként, ha tehetette, lehetőség szerint másokhoz hasonlóan ő is gyakran felkereshette Visegrádot, a királyi udvart. Honorbirtokosként az uralkodó egyrészt el is várta itteni jelenlétét, de számára sem lehetett éreztelen a király környezetében tartózkodnia, ahol az aktuális ügyek intézése mellett egyrészt a saját, majd egy idő után a gyermekei karrierjét is egyengette. Valószínűleg Pósa az Anjou-kor több jelentős udvari eseményén részt vehetett, azonban visegrádi időzéseit főként peres ügyei adatozzák. Ekkor a király előtt tett személyesen panaszt, vagy épp tiltakozott a birtokain elkövetett hatalmaskodás ellen.¹¹² Minthogy peres felei közül olykor mások is az udvarban időztek, adódott a lehetőség, hogy egymás közti vitás ügyüket itt rendezzék el, mint ahogy 1338. április 19-én Pósa mester és Péter fia, Bató udvari ifjú (*aule nostre iuvenis*) között az Arad megyei Kér possessio ügyében keletkezett békés egyezség mutatja.¹¹³ Visegrádi tartózkodására további adalék, hogy a királyi rezidencia ide települése után a fokozatosan felálló központi bíróságok (az országbírói, valamint 1342-től a

¹⁰⁹ 1352. nov. 8.: DF 254974. = Krassó III. 24.

¹¹⁰ 1357. okt. 6.: DL 91506.

¹¹¹ ENGEL, Vár és hatalom 183. – Pósat ezzel a címmel lásd pl. 1321: DL 91193., 1325: DL 91205., 1330: DL 91246., stb.

¹¹² 1335. december 12-én például Somogy megyei birtokain elkövetett hatalmaskodások ellen tiltakozott személyesen Károly előtt (1335. dec. 20.: DF 274562.), majd 1339. május 19-én ismételt (DL 100017.).

¹¹³ 1338. ápr. 19.: DL 91286.

nádori bíróság) törvényszékei előtt folytatott pereiben, de akár kevésbé jelentős ügyekben – mint például bírságpénz kifizetését illetően is – többször személyesen járt el.¹¹⁴

Arra vonatkozóan nem maradtak fenn adatok, hogy Pósa is rendelkezett-e házzal Visegrádon, mint ahogy egyes udvari előkelők, illetve méltóságviselők esetében tudunk ilyenről,¹¹⁵ mint ahogy arra sem, hogy hol szállt meg akkor, ha elintézendő ügyei hosszabb ideig tartóztatták Visegrádon. Nagy valószínűséggel másokhoz hasonlóan ilyenkor a királyi palotában, esetleg a részére elkülönített lakrészben lakhatott.¹¹⁶ Minthogy az udvari jelenlét, a reprezentáció igencsak költséges lehetett, nem beszélve arról, hogy egy idő után fiai is jelen voltak mellette az udvarban, ennek kiadásait birtokai jövedelme mellett nyilván a tisztségéből származó bevételei fedezték.

Amikor Pósa éppen nem a visegrádi palotában fáradozott ügyei előmozdításán, akkor is igyekezhetett felkeresni urát és királyát. 1326 őszén például Váradra utazott, mikor Károly látogatást tett a városban. Pósa az év tavaszán még Arad megyei birtokai egyikén tartózkodott. Az aradi káptalan valamikor április végén iktatta részére az Arad megyei Árokit,¹¹⁷ amiből ugyan nem feltétlen következik személyes jelenléte, az viszont biztos, hogy május végén ugyancsak az aradi káptalan előtt személyesen tiltotta el Émeni és Bári rokonait ellős(monostor)i részük eladásától és elidegenítésétől, az Ellősieket pedig azok megszerzésétől.¹¹⁸ Az ügy rendezése kiemelt fontossággal bírhatott számára, mert az elkövetkező hónapok során további oklevelek maradtak fenn e tárgyban.¹¹⁹ Azt nem tudhatjuk, hogy ebbéli elfoglaltsága vagy más ok miatt, de testvére, Pál júliusban arra hivatkozva akadályozta meg a család Csongrád megyei Tömörkény nevű birtoka mellett fekvő Csany határainak újrjárását, hogy fivére távol van.¹²⁰ Szeri Pósa legközelebb már

¹¹⁴ Pósa és fiai, valamint az Ellősiek tagjai, mint alperesek vannak jelen az országbírói törvényszéken (1332. okt. 17.: DL 91257.). Pál országbíró elengedi Pósa 14 márka bírságtartozását (1339. febr. 6.: DL 91297. = AOkl. XXIII. 75.). Pál országbíró igazolta, hogy Pósa május 1-jén kifizette az öt megillető 25 márkát kitevő részt (1339. máj. 10.: DL 91301. = AOkl. XXIII. 268.). Az országbíró igazolja, hogy Pósa 1340. március 22-én kifizette a garamszentbenedeki bencések részére a bírságpénzt (1340. ápr. 2. DL 91309. = AOkl. XXIV. 202.). Igazolás bírságpénz kifizetéséről 1342-ből (1342. nov. 13.: DL 91328. = AOkl. XXVI. 586.). Természetesen Pósa apró-cseprő ügyeiben inkább megbízottjai útján képviselte magát: 1. 1339. október 6-án Pósa mester famulusa, Heym fia, Péter fizetett ki 25 márkát az országbíróknak (1339. okt. 13.: DL 91303. = AOkl. XXIII. 632.). - 2. 1342 februárjában Szeri Pósa procurátora, András fia, János járt el ura nevében (1342. febr. 28.: DL 91324. = AOkl. XXVI. 79.). - 3. 1343 tavaszán Pósa és fiai nevében kétszer is Heym fia, Péter járt el a nádori bíróságon (1343. ápr. 9.: DL 91333. = AOkl. XXVII. 167. és május 17.: DL 91336. = AOkl. XXVII. 311.), akárcsak egy évvel később (1344. okt. 13.: DL 100017. = AOkl. XXVIII. 688.).

¹¹⁵ Mészáros Orsolya gazdag adatgyűjtése a tárgyra vonatkozóan: MÉSZÁROS, Visegrád 58-72.

¹¹⁶ MÉSZÁROS, Visegrád 16.

¹¹⁷ 1326. ápr. 24. > 1326. máj. 11.: DL 40485.

¹¹⁸ 1326. máj. 25.: DL 91208. = AOkl. X. 218.

¹¹⁹ A következő fennmaradt adat szerint a Pósa fiak megbízásából egyik emberük a bácsi káptalan előtt is eltiltotta a már említett rokonait. Arról lehetett szó, hogy Pósa és fiai biztosra akarták tudni, hogy a Valkóban élő rokonaik is értesüljenek az eltiltásról. 1326. szept. 11.: DL 91211. = AOkl. X. 372.

¹²⁰ 1326. júl. 17.: DL 2366. = AOkl. X. 294.

szeptember végén, Váradon mutatható ki Károly király környezetében, aki szeptember közepén indult el Visegrádról és szeptember 24-én már biztosan meg is érkezett a városba.¹²¹ Pósa mester nem sokat késlekedett, személyes kérésére két nappal később már ki is állítottak számára a király nevében egy eltiltó oklevelet Ellösmonostor tárgyában.¹²² Váradról nem utazott tovább Károllyal, aki október végén egy rövid szatmári kitérőt követően már újra Visegrádon tartózkodott,¹²³ hanem visszatért birtokaira, mert október 7-én már a csanádi káptalan előtt, újfent személyesen intézkedett Ellösmonostor ügyében.¹²⁴ Egy évvel később, 1327-ből nem ismerjük ennyire részletesen Pósa tevékenységét,¹²⁵ de az év szeptemberében, mikor Károly ismét Váradra látogatott,¹²⁶ Pósa mester ismét ott volt a kíséretében. Ekkor a váradelőhegyi konvent előtt jelent meg, ahol János fia, *Kuthe* Miklós mester vállalt arra vonatkozóan kötelezettséget, hogy bizonyítani fogja vele szemben ártatlanságát.¹²⁷

1330 májusában Szeri Pósa jelen volt Károly uralkodásának egyik legellentmondásosabb eseményénél. Név szerint említették és sorolták fel azon 26 méltóságviselő között, akik Záh Felicián tettét követően egész nemzetségét bűnösnek nyilvánították és kiirtásáról döntöttek (a nemzetség tagjait hetedízigen vagyonekbozással és örökös szolgálattal, harmadízen belül halállal sújtották, amelyet kiterjesztettek közvetlen nőági rokonaira és azok utódaira is).¹²⁸ A történet jól ismert, a Képes Krónika, illetve a Felicián fej- és jószágvesztéséből keletkező jogi ügyek, birtokadományok narrációjában is több ízben leírták a véres eseményt és az azt követő megtorlást.¹²⁹ A merényletet, majd a Feliciánon, fián és lányán elkövetett azonnali bosszút követően egy hónappal az ország világi előkelői törvényszéket tartottak, ahol meghozták példátlanul kegyetlen ítéletüket. Pósat

¹²¹ ENGEL, Itinerárium 3. (kézirat)

¹²² 1326. szept. 26.: DL 91213. AOkl. X. 393.

¹²³ ENGEL, Itinerárium 3. (kézirat)

¹²⁴ 1326. okt. 7.: DL 91214. = AOkl. X. 407. – Az utolsó eltiltást 1326. november 4-én tette a szekszárdi konvent előtt, ahol a saját és gyermekei, valamint a testvére nevében bizonyos István comes járt el (DL 91215. = AOkl. X. 446.).

¹²⁵ 1327-ben mindössze egy áprilisában kelt adománylevél megerősítésekor szerepel az oklevél méltóságsorában (1327. ápr. 27.: DL 67239. = AOkl. XI. 170.).

¹²⁶ ENGEL, Itinerárium 4. (kézirat). – Károly már szeptember 22-én itt tartózkodott (DF 271060. = AOkl. XI. 454.).

¹²⁷ 1327. szept. 25.: DL 91219. = AOkl. XI. 462. – Az eset részletesebb ismertetését lásd jelen dolgozat 175. jegyzetében.

¹²⁸ „*Posa de Zech (sic!) comite de Haran*” Fejér VIII/3. 423. Fordítása: ALMÁSI, Ítéletlevél 191-197. A merénylet hátterére újabban: TÓTH, Merénylet 47-51.

¹²⁹ Felicián 1330. április 17-én a királyi udvarban lévő királyi házban fegyveresen rátámadott az éppen szűk családi körben ebédelő Károlyra, de a testőrök, különösen Cselenfi János, gyors közbeavatkozásának köszönhetően, csak megsebesíteni tudta, bár Erzsébet királyné négy ujját is elvesztette. A merénylettel azonnal végeztek, de nem kerülte el sorsát Felicián udvarban tartózkodó fia és Klára nevű lánya sem, akiknek apjuk tettéért kegyetlen halállal kellett halniuk. SRH I. 493-495. Adománylevelekre pl.: 1331. szept. 29.: DF 281835., 1333. márc. 8.: DL 802., 1333. márc. 29.: DL 33578., 1335. márc. 12.: DL 2888., 1336. febr. 29.: DL 99562., 1336. márc. 7.: DL 260. – A merénylet helyszínének meghatározását lásd: MÉSZÁROS, Visegrád 17.

egyrészt viselt tisztsége és ebből eredő tekintélye jogosíthatta fel arra, hogy jelen legyen és szerepeljen az ítéletet meghozó országnagyok között, és ezúttal az eset súlyossága indokolta is, hogy ez alkalommal név szerint említsék az ország méltóságviselői között.¹³⁰ Nem lehetetlen, hogy Pósa Visegrádon tartózkodott a merényletkíséret idején, bár a későbbiekben soha nem említik, hogy a királyi család védelmében vagy akár csak az eseményekben részt vett volna.¹³¹ Csábító a gondolat, hogy az ítéletlevél kibocsátását követően két hét múlva Küke és Vitelnek birtokokra nyert adományát esetleg ehhez az eseményhez kössük,¹³² nem csak a két dátum közelsége okán, hanem hogy a birtokok magszakadás folytán váltak eladományozhatóvá (*nomine possessionum hominum heredum solacio destructorum*), márpedig az ítéletlevél értelmében (fő- és jószágvesztés) Záh Felicián rokonságának javai akár ezen a jogcímen is megszerezhetővé váltak. Ennek ellenére, kicsi a valószínűsége, hogy a két Krassó megyei föld a Záh rokonság kezén lett volna ezt megelőzően.¹³³

E birtokok megszerzése kapcsán érdemes összefoglalni Szeri Pósa és családja birtokvagyonának gyarapodását, ami a krassói honor betöltésének másik fontos hozadéka lett a társadalmi presztízsnövekedés mellett. A javadalmazás mértéke elsőre talán nem tűnik soknak, de megfeleltethet Pósa státuszának és beemelte őt az Anjou-kori vagyonos családok szűk körébe.¹³⁴ Ami tehát birtokszerzéseit illeti, többnyire Krassó megyében és annak

¹³⁰ Érdemes megemlíteni, hogy nemrégiben Rácz György felvetette, hogy az ügyben eljárók ítéletüket a Károly által létrehozott rövid életű Szent György lovagrend évi rendes ülésén hozták meg (RÁ CZ, Csalfa róka. – A lovagrend egyéb gyakorlati tevékenységére lásd még: RÁ CZ, Pannonhalma és Ják 533.) Természetesen a Rend alapítói és az ítélethozók között található átfedés (pl. Druget János nádor, Szécsényi Tamás erdélyi vajda, Nekcsei Demeter tárnokmester, Nagymartoni Pál országbíró), minthogy az ország bárói érintettek voltak mindkét esetben, bár megjegyzendő, hogy a Rendnek egyházi tagjai is voltak, prelátusok pedig nem szerepelnek az ítélethozók között. Hogy Pósa tagja lett volna a Rendnek, nem valószínű, de ha mégis, akkor különösképpen elmondható, hogy pár évtized alatt tisztségének köszönhetően egyszerű köznemesből nemcsak, hogy az aula tagjává vált, hanem annak is egy szűkebb, exkluzívabb társaságába került.

¹³¹ 1329 novemberében Nagymartoni Pál országbíró egy a Tiszaiak és a Szeri rokonság között zajló birtokosztályra vonatkozó perben többek között úgy rendelkezett, hogy az Ellösi család tagjai, állításuk igazolására 1330. március 28-án a királyi kápolnába a kápolnaispán elé vonultassanak fel tanúkat Szeri birtok szomszédai és a nemzetségükbe tartozó nemesek közül, akik bizonyosságot szolgáltathatnak ügyükben. Ezt követően a tanúbizonyítás eredményéről számot adó levéllel április 15-ig voltak kötelesek ismét az országbíró elé járulni (1329. nov. 27.: DL 91244. = AOkl. XIII. 619.). Szeri érintettsége folytán – nem mellékesen tekintélyénél fogva is – a rokonok minden bizonnyal Pósa-t (is) hívták tanúkihallgatásra a kápolnaispán elé Visegrádra. Tehát ha minden a megadott határidőben történt, akkor akár az udvarban is tartózkodhatott március végén, de kétséget kizáró bizonyíték nincsen rá. Az ügy ráadásul halasztást is szenvedett (a fenti oklevél átiratban is fennmaradt, ebben az országbíró előtti ismételt megjelenés időpontja már április 16-án), azt azonban nem tudjuk, hogy végül valamelyik fél meg nem jelenése miatt, vagy esetleg Záh Felicián április 17-én elkövetett merénylete miatt nem tudott végleges ítéletet hozni az országbíró törvényszéke. Az ügy végül többszöri halasztás után 1332-ben egyezséggel zárult le a felek között (1332. okt. 17.: DL 91257.).

¹³² 1330. máj. 30.: DL 91549. – Az oklevél keltezésére lásd korábban a 88. jegyzetet.

¹³³ A 14. század elején Küke egykori birtokosai Vajai Benedek comes és Péter fia, János mester voltak, akiknek Parabuch fia, István engedte át a birtokot 1300-ban (GYÖRFFY II. 490.). A két nemes családjának kihalása minden bizonnyal véletlenül esett egybe Felicián és nemzetsége kiirtásának idejével és a birtokokra nem ezen a jogcímen nyert adományt Pósa.

¹³⁴ ENGEL, Nagy Lajos bárói 402-403.

vonzáskörzetében, azaz a honorként rábízott tisztsége környékén tudta növelni a család birtokállományát. Az ősi birtokként kezén tartott 10-12 Csongrád megyei falu, valamint az 1310-es évek elején megszerzett Arad megyei Szódi fele és Makra szőlő mellé zálogjogon övé lett Kér (1325), adományt nyert Árokira (1325/26) (mindkettő Arad megyében), majd Krassó megyében Küke és Vitelnek (1330), s végül Rudaró birtokokra (1333) is. Szódihez hozzácsatolta Bodorlaka földet (1338), majd krassói javai környékén tűnnek fel újabb és újabb falvak a család kezén (például Csatár – 1348/49, Dobrovica és Dubja – 1347, Neszebér – 1342 és Péterfalva – 1349). Kísérletet tett a Csongrád megyei birtokai közé eső, vagy közelében fekvő egyházi javak megszerzésére is, hol erőszakosan, mint Felsőalpár (1338, 1341), illetve Csany (1326-tól) esetében, hol pedig bérlet formájában (az aradi káptalan Morotva nevű tava – 1344). Egy alkalommal a szomszédos csegzei nemesek adták át használatra pétermonostori, pálmonostori és mórícgáti részeit Pósának és fiainak (1344), amelyek később a család kezén maradtak. Mindezek mellett Szeri Pósa a fiágon kihaló Sági-ág Somogy megyei javai felett is rendelkezett egy rövid ideig (1339 és 1344 között), bár a nagy távolság miatt végül jobbnak látta elzalogosítani azokat.¹³⁵

Tisztségviselésének helye, illetve az újonnan szerzett birtokok fekvése egyaránt hozzájárulhatott ahhoz, hogy a család Szer mellett az Arad megyei Szódin alakítsa ki újabb rezidenciáját. 1344-ben Pósa mesternek már állt itt egy háza (*domus*) majorsági épülettel (*curia*), s két évvel később Margit, Szeri Pál leánya, itt mondott le leánynegyedéről. 1354-ben kikötőjét és a Pósa fiak itteni udvarbíróját említi egy oklevél, amikor bizonyos királyi hadseregbe menő nemesek elvitték Pósa fia, István egyik hajóját.¹³⁶ A 14. század második felében Pósa fiainak Arad megyei birtokszerzéseivel itt épült ki a család uradalmi központja.

Szeri Pósa testvérei és családja

Szeri Pósa felmenőihez hasonlóan testvéreiről sem rendelkezünk túl sok információval. Bátyjára, Lászlóra egyedül a már idézett 1306. évi oklevél adata tekinthető biztosnak, bár egy 1327. évi oklevélben is szerepel, igaz, feltehetően elírás miatt.¹³⁷ Esetleges

¹³⁵ A felsorolt birtokokra vonatkozó részletesebb adatokat és jelzeteket lásd a disszertáció végén található adattárban (*Birtokok és jogigények adattára*).

¹³⁶ 1344. jún. 26. körül: DL 91350. = AOkl. XXVIII. 465., 1346. nov. 15.: DL 91374., 1354. jún. 25. DL 91465.

¹³⁷ János fia, *Kuthe* Miklós mester a váradelőhegyi konvent előtt azt a kötelezettséget vállalta, hogy a következő év nyarán (jún. 21-én) 50 nemessel együtt leteendő esküvel fogja bizonyítani, hogy Pósa és testvére, László foglyul ejtésében ártatlan és hogy abban nem vett részt (*ipse magister Nicolaus eundem magistrum Pousam ac Ladislaum fratrem suum captivari non fecerit*). Ha a rokoni viszonyok helyesen szerepelnek az oklevélben, akkor ez még egy jóval korábbi ügy „felmelegítése”, mert László 1306 és 1327 között egyszer sem szerepel okleveleinkben. Elképzelhető viszont, hogy csak elírással van dolgunk – a Csongrád megyétől távol fekvő váradelőhegyi konvent részéről ez talán meg is bocsátható –, ugyanis Pósának volt egy László nevű fia, ezért

házasságáról és gyermekeiről nincsenek ismereteink. Pósa öccsét, Pált is mindössze kétszer említik, mindkétszer 1326-ban, akit testvéréhez hasonlóan szintén mesternek címezték. Az első rá vonatkozó adat az a már említett eset volt, mikor a Csany és Tömörkény közötti határ újbóli megjárásához kiszálló hivatalos személyeket nem éppen baráti szavak kíséretében fogadta. Másik fennmaradt említése, mikor a szekszárdi konvent előtt az ő nevében is eltiltották rokonait ellősmonostori részük eladásától.¹³⁸ Ha nem is árulnak el sokat róla az oklevelek, azt azonban tudjuk, hogy volt egy Margit nevű leánya, aki 1346 novemberében, mint már *Chukud* hátszegi alvárnagy felesége mondott le leánynegyedéről Pósa és fiai javára Sződiben.¹³⁹

Szeri Pósa hitvesének nevét nem ismerjük. A házasságból született gyermekeik közül viszont öt felnőttkort megérettő fiú életét is nyomon tudjuk követhetni, míg leányuk, Margit sorsába egy-egy adat erejéig majd két férje és gyermekei kapcsán nyerhetünk betekintést. A fiúgyermekek közül Lászlót és Jánost 1326-ban említik először, majd 1338-tól három másik fia, Balázs, István és Miklós is rendszeres szereplői forrásainknak.¹⁴⁰ Természetesen apjuk a sajátja mellett egy idő után fiai útját is igyekezett egyengetni, hogy továbbra is biztosított legyen a család érvényesülése és előmenetele.¹⁴¹

E mellett – a középkorban oly jellemző módon – leányának kiházásítása is a Pósa-fiak középkori nemesi társadalmon belül elfoglalt helyéről és megítéléséről árulkodik. Margit első férje Zsidó nembeli Szántói Pető szatmári ispán volt, aki Pósa-hoz hasonlóan Károly kegyeltje volt. A házasságból született két fiú, János és István egyaránt szép karriert futott be a későbbiekben. Leányuk, Anna pedig Balogsemjén nembeli Kállói István udvari ifjú felesége lett.¹⁴² 1359-ben Margit asszony két Csanád megyében vásárlás útján szerzett birtokát vallotta örökül fiainak.¹⁴³ Ekkor már Lack egykori székelyispán özvegyeként említik. Pósa és családja

---

Lehetséges, hogy a káptalan embere tévedésből írt fia helyett testvére szót (1327. szept. 25.: DL 91219. = AOKl. XI. 462.)

¹³⁸ 1326. júl. 17.: DL 2366., 1326. nov. 4.: DL 91215.

¹³⁹ 1346. nov. 15.: DL 91374.

¹⁴⁰ ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. Pósa-fai (szeri, szödi) tábla”. Balázs, István és Miklós első említése – 1338. ápr. 24.: DL 91288.

¹⁴¹ Lásd később a *Szeri Pósa fiainak pálakezdése* c. alfejezetet.

¹⁴² ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. Pósa-fai (szeri, szödi)” és „Zsidó nem 3. Petőfi és Becski (Becsk-fi)” táblák

¹⁴³ 1359. jún. 29.: DL 4865. – Ószözlöst még 1355-ben Szuhai Albert lánya, Luca és gyermekei adták el neki 100 márkáért (1355. dec. 16.: DL 4568.), Szentmiklóst pedig 1358-ban Apori Bodor fia, Jakab 200 márkáért (1358. szept. 8.: DL 4789.). Szeptember 15-én Szentmiklós vevői között már nemcsak Margitot, hanem fiait is feltüntették (DL 4791.). További érdekesség, hogy ugyanezen a napon, ugyancsak az aradi káptalan előtt Jakab, Margit említése nélkül, csak a fiúk részére is örökül vallotta Szentmiklós birtokot. Ebből megtudjuk azt is, hogy a fiúk Zára és Treviso ostrománál, azaz a magyar-velencei háborúban tanúsított szolgálatuk fejében nyerték el a birtokot (DL 4790., KRISTÓ, Az Anjou-kor háborúi 137-144.). Barta Gábor Szentes város történeti monográfiájában rossz olvasat miatt Szentmiklóst tévesen Szenteszel azonosította (BARTA, Szentes). Jakab apja,

tehát Margit második házasságával rokonságba került az Anjou-kor egyik legbefolyásosabb családjával, a Lackfiakkal.¹⁴⁴ A házasságnak még akkor is meg volt a presztízse, ha Lack ekkor már idős lehetett, és első feleségétől származó, országos méltóságokat is betöltő gyermekei pedig felnőtt korúak voltak. Ez a frigy – miként az első is – így is jelzi az udvari kapcsolatokban rejlő lehetőségeket, továbbá Pósa és családja tekintélyének növekedését. Rokonság ide vagy oda, a későbbi évtizedekben a Pósa és a Lackfi család tagjait inkább az egymással szomszédos birtokokon elkövetett hatalmaskodások kapcsán említik az oklevelek.¹⁴⁵

Birtokosztály az Ellősi és a Pósa családok között

Az 1323. évi konszolidációt követően hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a Bár-Kalán nemzetség Szeri-ágához tartozó Ellősi és Pósa családok története – elsősorban Szeri Pósa tisztségviselésének és udvari jelenlétének és az azzal járó előnyöknek köszönhetően – más-más utat fog venni. Olyannyira, hogy Pósa előmenetele és főképp az ebben rejlő birtokszerzési lehetőségek birtokosztályhoz vezettek közöttük, amire valamikor az 1329. év második felében kerülhetett sor. Az év júliusában egy per során Ellősi Márk még úgy nyilatkozott, hogy ő és családtagjai osztatlanul bírják birtokaikat Szeri Pósaival.¹⁴⁶ Novemberben viszont bizonyos Tiszai Pál azt állította az országbírói ítélőszék előtt, hogy Ellősi Sándor fiai, Márk, Csuka János és Pál tilalma ellenére felosztották Szermonostora birtokot annak tartozékaival együtt Bár nembeli Szeri Pókával(!), akihez az Ellősieket semmilyen rokoni szál nem köti, így jogtalanul, az ő kárára szereztek részt Szeren. Természetesen az Ellősiek – ügyvédjükkel képviseltetve magukat – tagadták a képtelen vádat, és azt bizonygatták, hogy Tiszai Pál semmilyen rokoni viszonyban nem áll velük, így Szer birtokból, állítása ellenére, semmi nem illeti meg, egymás között pedig teljesen törvényesen eszközöltek birtokosztályt, hiszen „Pókát” történetesen rokonság fűzi az Ellősiekhez.¹⁴⁷

Apori Bodor 1332-ben királyi emberként vett részt a Szeriek két Csongrád megyei birtokának, Szentesnek és Sajtnak Tiszai Pál részére történő iktatásán (1332: DL 91257.).

¹⁴⁴ ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. Pósa (szeri, szödi)” és „Hermán nem 2. tábla: Lackfi” táblák

¹⁴⁵ A Pósa család 1360-ban és 1363-ban egyaránt eltiltották a Lackfiakat a Novák és Ároki birtokok közti marosi rév használatától és hasznai szedésétől, minthogy az a feleket közösen illeti (1360. aug. 3: DL 91556; 1363. aug. 1: DL 91693.). Ugyancsak 1363-ban került sor Gyelid és Mikelaka határán, illetve a Pósa család Szentpál birtokán egymás kárára elkövetett hatalmaskodások kivizsgálására (1363. aug. 1: DL 91694.), továbbá a Pósa család ekkor tiltották el a Lackfiakat és jobbágyaikat az Arad megyei Kasza birtokban lévő részeik használatától (1363. aug. 17: DL 91695.).

¹⁴⁶ „idem magister Mark de Elleus ... universas possessiones suas cum magistro Pousa, Paulo, Iohanne et God nobilibus de Zeer proximis et fratribus suis indivisas fore ... allegaverat” (1329. júl. 1. körül > 1330. júl. 8.: DL 69666.).

¹⁴⁷ 1329. nov. 27.: DL 91244.

Tiszai Pál, aki előnevét a Zaránd megyei Tisza nevű birtokról vette,¹⁴⁸ nem váratlanul és előzmények nélkül toppant be az Ellősi és a Pósa családok életébe. Apját Istvánnak hívták és feltehetően azonos azzal a Tiszai Istvánnal, aki egyike volt azoknak, akik 1306-ban a Szeriek és a Borsa Kopasz nádor közötti hatalmaskodási ügyben fogott bírakként eljárak.¹⁴⁹ Pált 1327-ben Csongrád megye szolgabírái között sorolták fel, egyik társa pedig éppen Ellősi Márk volt.¹⁵⁰ Utóbbi adat egyben azt is megvilágítja, hogy Tiszai Pál ebben a megyében is birtokos volt, különben nem lehetett volna a megye szolgabírája. A fentebb említett tiltakozása alapján pedig úgy tűnik, hogy ez nem volt máshol, mint Szeren, a Bár-Kalánok ősi birtokán!

Tiszai Pál tehát birtokostársa volt a Szeren eddig egyedül kezén tartóként ismert Ellősi és Pósa családoknak. Mindezt a Pál tiltakozása folytán elindult, majd a többszöri halasztást követően – többek között a Basaráb elleni havasalföldi hadjárat miatt is – 1332-ben folytatódó perben született ítélet is igazolja. Az 1332 őszi kelt országbírói oklevél elmondja, hogy unokaöccseiket is képviselve Tiszai Pál és gyermekei, illetve Szeri Pósa és két fia, László és János, valamint az Ellősiek közül nagybátyjukat, Márkot is képviselve Csuka János és István fia, God 1332. április 1-jén személyesen megjelentek az országbíró ítélszéke előtt és a következő módon egyeztek meg. A Szeriek a Csongrád megyei Szentest és Sajtot örökjogon átadták a Tiszaiaknak, akik cserébe lemondtak minden Szerre és tartozékaira vonatkozó igényükről és azt ugyancsak örökjogon a Szerieknek adták. (Itt tudjuk meg azt is, hogy Ellősi Csuka Pál a havasalföldi hadjáratban életét vesztette.) Október 6-án Szeri Pósa és Tiszai Pál bemutatták a csanádi káptalan július 1-jén kelt bizonyáglevelét Szentes és Sajt iktatásáról, valamint a két fél között létrejött szerződésről. Az iktatás ellentmondás nélkül lezajlott, a birtokokat elhatárolták Szeg és Héked felől. A megegyezés értelmében mindkét fél biztosította a másikat, hogy a birtokok jogában megvédik egymást bárkivel szemben, ugyanakkor azokat a Szerhez tartozó birtokokat, amelyeket eddig egyik fél sem tudott visszaszerezni és birtokolni, közös erővel perelik vissza; ezek kétharmadban Pósaéknak, egyharmadban a másik félnek járnak. Ha valamelyik fél hanyag lenne az idegen kézből való visszaszerzésben, akkor az csak úgy juthat a neki jutó részhez, ha a rá eső perköltséget kifizeti. A Tiszaiak részéről a most távolmaradó családtagok kötelesek elfogadni ezt az

¹⁴⁸ GYÖRFFY, Pusztaszer 196., ENGEL, Helységnévtár „Tisza – Zaránd megye”

¹⁴⁹ 1306. febr. 2.: DL 91157. = AO I. 107-108. = AOKl. II. 9.

¹⁵⁰ 1327. okt. 6.: DL 2458. Talán Pálra vonatkozik egy 1317. évi adat is, mikor bizonyos Tisza (dictus) Pált Drug fiai, Joachim és Péter szerviensei között sorolnak fel, akit egy perben uraival együtt a király elé idéztek (1317. ápr. 17.: AOKl. IV. 442.).

egyezséget a csanádi káptalan előtt Szentiván napján. Végül pedig, ha valamelyik fél az egyezséget és birtokosztályt megszegné, hatalombajban marasztaltassék el.¹⁵¹

A Tiszaiak tehát vagy rokonai, hovatovább tagjai voltak a Bár-Kalán nemzetség Szeri-ágának,¹⁵² vagy pedig Szeren a Bár-Kalánoktól függetlenül a nemzetséghez nem tartozó nemesek is rendelkeztek birtokrészekkel. Utóbbi esetben azonban felmerül a kérdés, hogy milyen alapon tiltakozott Tiszai Pál a birtokosztály ellen, hacsak nem az ő részét is belevették az osztályba, ám az országbíró előtt 1329-ben nem erre hivatkozott. Ha egy nemzetségen kívüli család tagja lett volna, nem valószínű, hogy a fenti megegyezést – amivel végtére is mindenki jól járt – el tudta volna érn.

Tiszai Pál panaszából ugyanakkor egy másik érdekességre is felfigyelhetünk: a birtok felosztására az Ellősiek és Bár nembeli Szeri Póka és nem Pósa között került sor. Nem valószínű, hogy Tiszai Pál rosszul tudta volna Pósa nevét, az pedig végképp nem, hogy épp Visegrádon, a központi bíróságon írták volna el, ezért Pósat és Pókát két külön személynek kell vennünk. De ki volt akkor Szeri Póka? A Bár-Kalán rokonságban találunk Póka nevű tagot, a Sári-ág utolsó férfi tagjának, Jánosnak az apját hívták így. Oklevél utoljára 1302-ben említi, de már csak amiatt sem valószínű, hogy mégis rá vonatkozna az 1329. évi adat, mert fia 1332-ben még életben volt és akkor neki is szerepelnie kellett volna ebben az ügyben, legalább említés szintjén.¹⁵³ Ez esetben viszont a Bár-Kalán nemzetség Szeri-ágát egy újabb taggal bővíthetjük. Pókához egyetlen további adatot tudunk kapcsolni. 1336. október 6-án Pósa mester, Ellösi János és God 22 márkát fizettek ki a csanádi káptalan előtt Jakab fia, Demeter feleségének hitbére és jegyajándéka fejében. Az asszony, akit Margitnak hívtak, korábban egy bizonyos Póka comes felesége volt.¹⁵⁴

Az Ellösi és a Pósa családok között – még ha az idézett oklevél nem is így fogalmazva őrizte meg az adatot – mégis meg kellett történnie a birtokosztálynak. 1330-tól kezdődően a forrásokban a Szeri-ág Sándortól leszármazó tagjai egyre következetesebben Ellösiként, míg Izsép fia, Pósa és gyermekei Szeriként szerepelnek. Későbbi adatokból tudjuk, hogy Szer fele továbbra is az Ellősieket illette, míg Ellösmonostorából úgy tűnik Pósat és utódait semmi sem.¹⁵⁵ A névhasználat esetleg annyiban utalhat az osztály megtételére, hogy egyszerűbb volt az oklevéladó szerveknek így hivatkozni rájuk, miután az utóbbi birtok teljes egészében az Ellősiek kezére került és egyben lakóhelyükként is funkcionált. Az ősi

¹⁵¹ 1332. okt. 17.: DL 91257.

¹⁵² Vö. ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 3. Sári ág Töredék” – Családfájukat lásd jelen dolgozat mellékletei között.

¹⁵³ Vö. ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 3. Sári ág”

¹⁵⁴ 1336. dec. 13.: DL 91276. = AOkl. XX. 480.

¹⁵⁵ Vö. KARÁCSONYI, Kegyúr 48.

javakon való megosztásra – a fenti információ figyelembe vétele mellett – inkább Szeri Pósa birtokszerzéseiből következtethetünk. Mint ismertettük Pósa mester a birtokosztály feltételezett időpontja és a Tiszaikkal való egyezés megkötését megelőzően is szerzett adománybirtokokat (1329 második fele és 1332 között). Egyetlen adatunk sincs arra vonatkozóan, hogy ezek bármelyikére valaha jogot formált volna az Ellősi család bármely tagja, aminek hátterében akár egy felek közötti megállapodás is állhatott. Ennek értelmében Pósa lemondhatott javukra az Ellősmonostorában, illetve a többi e birtok körül fekvő Csongrád megyei birtokrészéről, az Ellősiek pedig elfogadták az Arad megyei szerzéseket egyedül Póságának.

Későbbi adatokból valamelyest rekonstruálni is tudjuk, hogy körülbelül kinek melyik rész jutott osztályrészül. 1391. február 27-én Csongrád megye közgyűlése igazolta, hogy a Tisza folyó fele Tömörkénytől Ányásig a Pósa család, míg Ányástól Körtvélyesig az Ellősi családot illeti meg.¹⁵⁶ Ez a birtokkiterjedés a Szeri-ág egykori csongrádi birtokvagyonának csak a déli részét foglalta magába. Úgy tűnik az osztály során csak ezt a részt osztották fel maguk között, s valóban Szer, Szeg, Szentés, Tömörkény és Szentandrás fele-fele részben illette őket. Az északi rész (Ellősmonostora, Szelevény, Máma, Bökény) nem is lehetett vita tárgya, hiszen az itt fekvő javakat a későbbiekben is csak az Ellősiek kezén találjuk.¹⁵⁷

Két kellemetlen incidens

Bármekkora is volt Szeri Pósa befolyása és tekintélye, előfordult, hogy mindezek sem védtek meg a személyét és a családtagjait a javaik ellen intézett támadásokkal szemben. Persze bármekkora „úr” volt is ő egy megyei nemeshez képest, még vele is előfordulhatott, hogy amennyiben késlekedett a bírságpénz kifizetésével, a másik fél maga szerzett érvényt, hogy jogos jussához jusson. 1344-ben Arad megye hatósága volt az, amely megelégette a várakozást és június 23-án embereikkel Sződire, Pósa házára törtek és majorsági épületéből húsz ökrét, illetve jobbágysági további 60 marháját elhajtották, egy jobbágyasszonyt, aki Pósa telkén élt, halálra tapostattak, a sződi plébánost, Gergelyt felöklelték, a birtok viceofficiálisát,

¹⁵⁶ 1391. febr. 27.: DL 91967. = ZsO. I. 1911. A családok között többször került sor vitára a csongrádi javak ügyében (Pl.: 1372. okt. 7.: DL 91795., 1391. febr. 8.: DL 91965., 1391. márc. 1.: DL 91968., 1410. okt. 1.: DL 92375., 1411. ápr. 3.: DL 92388., 1411. jún. 29.: DL 92391.). A későbbiekben Csongrád megye hatósága ismételtelen megerősítette, hogy a Tisza fele Tömörkénytől Körtvélyesig egyedül a Pósa családok illeti ősi jogon (1407. febr. 3.: DL 42907.).

¹⁵⁷ KARÁCSONYI, Kegyúr 48–49; 76.

Miklóst pedig hajánál fogva rángatták és lóhoz kötve ide-oda vonszolták.¹⁵⁸ Másnap Pósa nevében megbízottja, Szódi Szabó Mihály az aradi káptalan előtt tiltakozott, amelyből kiderül, hogy Pósa famulusa, Him fia, Péter¹⁵⁹ a hatalmaskodást megelőzően, június 22-én megjelent a megye ítélőszékén és bemutatta ura kérelmező levelét arról, hogy ha Pósa tartozik nekik bírságokkal, emiatt ne zaklassák egyik birtokát sem, mert személyesen fog elégtételt adni. A megyei hatóság meglehetősen hajthatatlannak bizonyult ez esetben – talán mert a család feje épp Lajos király seregében tartózkodott –, ugyanis Péter kérése ellenére nem adtak időpontot a bírságok kifizetésére. Bár Pósa embere eltiltotta őket a bírság jogtalan kicsikarásától – ezek szerint a megye hatósága már a sedrián azon az állásponton volt, mint ami másnap bekövetkezett –, az elmaradt bírságösszeget Szódin hatalmaskodva hajtották be.¹⁶⁰

Az eset bármennyire is barbárnak tűnik, nem rendkívüli, hiszen előfordult, hogy a középkori megyei hatóságok így, vagy ehhez hasonlóan jártak el elégtételt véve, mikor ki nem fizetett bírságokat kellett behajtani, és azok fejében birtokokra törtek, vagy foglalták le azokat (bár talán gyilkosságra nem vetemedtek, amennyiben igaz a szódi jobbágyasszony halála).¹⁶¹ Az okozott vagyoni és testi épségben esett károk, valamint az ezekkel járó nyilvánvaló bosszúságok ellenére két évvel később a felek között az ügy rendezésére került sor, még ha Pósa egyik fia, Balázs – nem értve egyet azzal – elkülönítette magát az egyezségtől.¹⁶² A per folytatásáról nincsenek ismereteink, Balázst feltehetően meggyőzték a létrejött megállapodás elfogadásáról.

¹⁵⁸ 1344. jún. 26 körül > 1344. júl. 27.: DL 91350. = AOkl. XXVIII. 465. – ... *Potoch filius Iohannis, Iohannes filius Gregorii, Stephanus filius Pouus et Emericus Rufus iudices nobilium Orodiensis comitatus anno in presenti in vigilia Nativitatis Beati Iohannis Baptiste tempore serotino ad domum eiusdem magistri Pouse in Zeudy habitam potencialiter, indebite et iniuste accessissent et de curia ipsius propria viginti boves, item sexaginta pecora et pecudes iobagionum eiusdem abstulissent et unam mulierem, consortem cuiusdam iobagionis eiusdem magistri Pouse in curia ipsius commorantis cum pectoribus eorum[!] ad mortem calcari et percuti fecissent, Gregorium sacerdotem eiusdem parochialem de eadem Zeudy cum equis crudeliter et inutiliter contrussissent, necnon Nicolaum viceofficialem ipsius per tempus arripiendo et de curia extra(h)endo penes equum huc et illuc trahi faciendo et ipsum [...]*

¹⁵⁹ Him fia, Péter elsőként 1330-ban, mint a Pósa-fiak két Krassó megyei birtokának (Küke és Vitelnek) iktatását végrehajtó királyi ember tűnik fel (DL 91549.). Nem a nagynevű Himfi rokonság tagja. A későbbiekben többször jár el a Pósa-fiak megbízottjaként ilyen-olyan ügyekben (1339: DL 91303., 1343: DL 91333., DL 91336., 1344: DL 100017., 1346: DL 91374.). Egy alkalommal a Pósa-fiak átengedték számára fizetség gyanánt bizonyos bírságok harmadrészét (1344: DL 91354.). Ekkor *comes* címmel szerepel. Szolgálati eredményeként 1349–50 között Pósa fia, János ispánsága idején Krassó megye alispánja (ENGEL, Archontológia „Ispánok – Krassó megye”).

¹⁶⁰ 1344. jún. 24.: DL 91347. = AOkl. XXVIII. 459. (Az elrabolt marhákat az ügyvédek [Szabó Mihály és Márton fia, Vörös Lőrinc] újabb, június 25-i tiltakozása ellenére sem adták vissza (1344. jún. 26.: DL 91348. = AOkl. XXVIII. 464.).

¹⁶¹ A megyei hatóságok hasonló eljárásaira példákat hoz: C. TÓTH, Szabolcs megye 28–29., 92.

¹⁶² 1346. febr. 6.: DL 91366. (*se de tali pace et concordia facta et facienda omnino alienasse et coram nobis se alienavit*)

A másik hasonlóan kellemetlen incidens 1346-ban érte Szeri Pósat és egyes családtagjait. Az év eleve nagy változást hozott számára: Lajos király 21 év után leváltotta a krassói honor éléről és Károly király egykori erdélyi vajdáját, az 1342-től lényegében jelentősebb hivatal nélkül álló Szécsényi Tamást nevezte ki oda, ami mellé Keve megye ispánságát is megkapta.¹⁶³ Pósa mester, ahogy ilyenkor szokásos volt, értesíthette embereit az uralkodó döntéséről, majd rövid időn belül átadta a honort újonnan kinevezett utódjának. Krassó megyéből ezután nem sokkal családtagjaival – vele volt felesége, László fia és az ő felesége is –, illetve kíséretével a birtokaira indult – egy nagy juhnyáját is terelgettek a kocsin és lóháton hazafelé tartó kompánia mellett –, de amikor a Temes megyei Petre faluhoz értek, nem várt bonyodalmakba sodródtak. A falu Temes folyón átívelő hídját lerombolták, így nem tudtak azon átkelni. A helyzetet kihasználva pedig Magyar Pál mester itteni tisztartója, Ravasz Miklós – *nomen est omen* –, aki a hidat is lerombolta, cinkosaival és a falu népével Pósaék egyéb ingóságai mellett 300 juhukat is elhajtották, ezen túl három emberüket és az asszonyok kocsija elé fogott lovak közül ugyancsak hármat megsebesítettek. Hogy bosszúságuk tovább nőjön, elmondásuk szerint átkelési lehetőség híján három napig voltak kénytelenek vesztegelni, ami nem lehetett túl kellemes a vélhetően barátságtalan időben. Pósa mester panaszát az aradi káptalan mellett Temes megye hatósága is kivizsgálta. Mindkét jelentés azt igazolta, hogy a hatalmaskodás úgy történt, ahogy a panasz tartalmazta. Bár két oklevél is született az ügyben, sajnos egyikbe sem foglalták bele az asszonyok, Pósa, illetve fia, László feleségének a nevét.¹⁶⁴

Szeri Pósa részvétele az első nápolyi hadjáratban és második ispánsága

Szeri Pósa eltávolítása a krassói honor éléről valószínűleg kapcsolatba hozható Lajos király Nápoly ellen vezetendő hadjáratához. Mint hadvezetésben bizonyítottan jártas és tapasztalt katona, a király fontos szerepet szánhatott a készülődő hadi vállalkozásban az udvarba egyébként is régóta bejáratos és az uralkodó bizalmát élvező, ám egyelőre tisztség nélkül maradt Pósa mesternek. A régóta tervezett hadjárat kezdetéig (1347. november) Szeri Pósa bírságpénzt fizetett ki,¹⁶⁵ illetve birtokain és családja körében tűnik fel, mikor is megünnepelte Balázs nevű fia Omori Klárával kötendő eljegyzését,¹⁶⁶ majd október elején az

¹⁶³ ENGEL, Archontológia „Ispánok – Krassó és Keve megyék”

¹⁶⁴ 1346. nov. 25. > 1346. dec. 7.: DL 91375., 1346. nov. 25. > 1346. dec. 12.: DL 91376.

¹⁶⁵ Pósa azt a 3 márkás bírságot fizette ki, amiben az országbíró korábban Péter aradi prépost ellenében marasztalta el. Ugyanebben kerül nyugtázásra annak a bírságpénznek a kifizetése is, amiben István fiát marasztalták el a királyi kamaraispán embereinek megtámadása és megsebesítése ügyében (1347. júl. 19.: DL 91378.).

¹⁶⁶ Lásd a 182. jegyzetet.

aradi káptalan előtt esküt tett le,¹⁶⁷ ahol bizonyára végrendelkezett is. Decemberben már a haddal együtt úton lehetett Itália felé.¹⁶⁸ Ezt követően 1350 nyaráig egyetlen oklevél sem említi. Nem tért tehát haza, amikor 1348 májusában Lajos elhagyta a hadszínteret, hanem azon seregekkel maradt, akiket az uralkodó a megszerzett pozíciók védelmére hátrahagyott. Később valószínűleg csatlakozhatott az egyre gyengülő magyar befolyás megerősítése végett Itáliába küldött Lackfi István kontingenseihez, amelynek tagjaként számos ütközetben és ostromban vehetett részt 1348–49 között.¹⁶⁹

Bár a veszélyes vállalkozás során számtalanszor nézhetett szembe a halállal, végül sértetlenül és úgy tűnik a végzetes járványban, a pestisben nem megbetegedve tért vissza a hadszíntérről. Bizonyára 1350 júniusánál hamarabb, ám 1347-et követően legközelebb ekkor említi oklevél.¹⁷⁰ Ebben már újfent krassói ispánként tűnik fel, kinevezésére talán még a hadjárat alatt kaphatott ígéretet Lajostól, amire alighanem rá is szolgált. Hazatértekor egyébként épp fia, János állt a honor élén, aki 1349-től az országbírói méltóságba kerülő Szécsényi Tamást váltotta.¹⁷¹ A családfő hazatértét követően viszont Jánost nem mozdították el, hanem apa és fia közösen viselték az ispáni címet.

Szeri Pósa második ispánsága jóval rövidebb ideig tartott, mint az első. 1350 júniusát követően nem is szerepel már olyan sokszor a forrásokban, mindössze három oklevél említi. Az adódó ügyekben egyre inkább felnőtt korú fiait bízhatta meg, hogy helyette intézkedjenek,¹⁷² akikre egyébként atyai büszkeséggel tekinthetett, hiszen hozzá hasonlóan bejáratosak voltak az udvarba, tisztségeket viseltek, hadjáratokban vettek részt, és nem mellesleg újabb birtokokkal növelték a családi vagyont.¹⁷³ Ebből az időszakból a Pósára vonatkozó kevés adatból úgy tűnik, hogy életének e szakaszán már inkább birtokain tartózkodott – beleértve honorját is – és javai gyarapításán fáradozott. Az őt említő utolsó két oklevél a már korábban idézett Krassó megyei hospeslepipítő tevékenységéhez kapcsolódik. Mindkét oklevél Illyéden kelt.¹⁷⁴

¹⁶⁷ Pósanak Jánki Miklós egyik jobbágya ellenében kellett esküt tennie, miszerint Tisza János nem az ő famulusa (1347. okt. 7.: DL 91384. = AOkl. XXXI. 941.).

¹⁶⁸ Még közvetlenül a hadjárat elindulása előtt, Budán tartózkodva intézkedhetett egyik Krassó megyei birtoka ügyében. Bizonyos Benke fiait tiltotta el a Nyárad folyó mentén fekvő Dubja nevű possessio megszerzésétől, mert azt bírói ítélettel már régtől fogva bírta (1347. dec. 12.: DL 91386. = AOkl. XXXI. 1150.).

¹⁶⁹ KRISTÓ, Az Anjou-kor háborúi 115-118.

¹⁷⁰ 1350. jún. 8.: DL 91416.

¹⁷¹ ENGEL, Archontológia „Ispánok – Krassó megye”, SZASZKÓ, Adalékok 61.

¹⁷² Hazatértét követően természetesen tájékozódott a távolléte alatt történekről. Például Jánki Miklós ellen ő is panaszt tett és a hatalmaskodás kivizsgálásának elrendelését kérte az uralkodótól (1350. jún. 8.: DL 91416.).

¹⁷³ Karrierjüket lásd a következő fejezetben.

¹⁷⁴ 1350. okt. 5.: DL 91419., 1352. nov. 8.: DF 254974. = Krassó III. 24.

Őseihez 1352 őszét követően tért meg. Mozgalmas élete során, elsősorban betöltött tisztsége folytán, sikerült kiemelkednie a megyei köznemesi sorból és bejutva a királyi udvarba a hatalmi elit második garnitúráját alkotó előkelők közé lépnie. Ezzel párhuzamosan birtokszerzéseivel letette azoknak a több megyére kiterjedő uradalmaknak az alapjait, melyek – a későbbiek során még továbbiakkal gyarapodva – biztosították a család tekintélyét és státuszát.

Szeri Pósa gyermekei

János, László, Balázs és István pályakezdet

Az 1340-es évek végéig Pósa fiait a legtöbb esetben csak apjukkal együtt, a családot érintő különböző birtokszerzési, birtokjogi, illetve peres ügyekben sorolták fel az oklevelekben (például az 1326. évi Ellésmonostor tárgyában született tiltakozáskor, a Tiszaiakkal való egyezés megkötésekor, a Somogy megyei birtokok zálogba adásakor, az 1344. évi Arad megye hatósága elleni per során, valamint különböző adományok elnyerésekor). A fivérek életének mozzanatairól mindössze egy-két elszórt adattal rendelkezünk ebből az időszakból. Az egyik ilyenben például Pósa és – ha minden igaz – László foglyul ejtéséről értesülünk. A bizonytalanság oka az, hogy az adatot fenntartó oklevélben, a váradelőhegyi konvent 1327. évi kiadványában, talán pontatlanul jegyezték fel a rokoni viszonyokat.¹⁷⁵ Egy másik alkalommal Pósa mester másik fia, János nem elszenvetője, hanem résztvevője volt egy hatalmaskodásnak, amelynek igen komoly következményei lettek. Egy régóta tartó pereskedést 1340-ben lezáró békés egyezségből tudjuk meg, hogy Pósa mester az aradi káptalan előtt 30 márka vérdíj kifizetését vállalta a fia és meg nem nevezett familiárisai által elkövetett gyilkosság miatt.¹⁷⁶

Köszönhetően annak, hogy Pósa fiai egyre nagyobb szerephez jutottak apjuk mellett, jóval több adat maradt fenn róluk az 1340-es évek második feléből, így már valamelyest részletesebb képet kaphatunk pályafutásuk kezdetéről és kibontakozásáról. A Károly király bizalmát élvező Pósa igyekezett mindent megtenni gyermekei karrierjének előmozdítása érdekében. Ennek egyik kézzel fogható jele az volt, hogy tekintélyének és befolyásának köszönhetően fiai már Károly idejében „bejáratosak” lettek a királyi udvarba. Pósa fia, Balázs például 1338 áprilisában apjával együtt tartózkodott Károly környezetében, és amíg Pósa épp egy vitás határkérdésben egyezkedett Visegrádon, addig Balázs Esztergomban a káptalan előtt képviselte apját és testvéreit, ahol írásba foglalták a köztük és – feltehetően familiárisuk – Maróti Becenc fia, Márk között létrejött, utóbbi Esztergom megyei birtokrészére vonatkozó egyezségüket.¹⁷⁷ A gyermekek udvari jelenlétét és egyben a család előkelő társadalmi

¹⁷⁵ Lásd korábban a 127. jegyzetet. – *Kuthe* Miklósról annyit tudunk, hogy 1316-ban a váradi káptalan előtt felmentette *Azarias* fia, Andrást mindazon kötelezettségei alól, amelyet egy *Langeus* nevű serviense által elkövetett gyilkosságért vállalt. A meggyilkolt Szatmár megyei ember, Hódosi *Tulus* Tamás – adatok híján – nem köthető a Pósa fiakhoz (1316. szept. 30.: DL 50650. = AOkl. IV. 334.).

¹⁷⁶ 1340. jún. 11.: DL 91310. = AOkl. XXIV. 376.

¹⁷⁷ Az udvar 1338. áprilisi visegrádi tartózkodására lásd: ENGEL, Itinerárium 9. (kézirat). Pósa itteni jelenlétét a részére a korábban idézett 1338. április 19-én kiállított oklevél bizonyítja (DL 91286.). Balázs pár nappal későbbi esztergomi tartózkodására lásd: 1338. ápr. 24.: DL 91288. – Udvari jelenlétre utalhat egy másik esztergomi érdekeltségű adat is, miszerint 1344. október 18-án az esztergomi bíró Visegrádon nyugtatta Pósa Balázs fia adósságának kifizetését illetően (DL 91355. = AOkl. XXVIII. 703.).

presztízsét igazolja, hogy Lajos királlyá koronázását követően Balázst és Pósa másik fiát, Lászlót is – előbbit 1343-ban, utóbbit 1346-ban – nemes ifjúnak és udvari lovagnak (*nobilis iuuenis, miles aule domini regis*), ezzel párhuzamosan pedig *magister*-nek címezték egy-egy oklevélben.¹⁷⁸ Mindez azt jelentette, hogy nemcsak Szeri Pózával, de a hathatós közreműködésével pályafutásukat ekkor kezdő fiaival is komolyan számoltak Lajos udvarában.

Egyrészt a család udvari kapcsolatai köszönnek vissza, másrészt megítélésüket, tekintélyüket és a nemesi társadalmon belül elfoglalt helyüket jelzi Balázs mester Omori Gál Klára nevű leányával tervezett házassága is. Az Omori család egykor az apa, Gál jól sikerült frigyével – Csanád nembeli Vejtehi Tódór lányát vette el, és nem mellesleg a Tódór fiainak nyújtott nem kevés összegű (ezer budai márka súlyú ezüst) kölcsöne útján – jutott jelentékeny birtokokhoz többek között Temes és Krassó megyékben.¹⁷⁹ Felemelkedését Szeri Pózához hasonlóan Károlynak köszönhette, aki mellett udvari jegyzőként (1320) tevékenykedett, majd a királyi speciális notáriusa (1322), illetve ugróci várnagya (1329) tisztségeket töltötte be.¹⁸⁰ A családfők tehát Krassó megyéből, de a királyi udvarból is jól ismerhették egymást, gyermekeik házassága pedig mindkét család rangjához méltónak és megfelelőnek tűnt. 1343-ban – az ekkor már a királyi aula lovagja cím büszke tulajdonosa – Balázs mester ráadásul leendő felesége révén igen szép hozomány várományosa lett, miután Omori Gál fia, László mester számos Temes és Krassó megyei birtokát örök jogon átadta testvérének, Klárának, valamint vőlegényének, azzal a feltétellel, ha Klára utód nélkül hunyna el, a javak visszakerülnek László, vagy utódai kezére.¹⁸¹ Úgy tűnik az előbb ismertetett szerződés megkötésekor Klára még fiatal volt, és tényleges eljegyzésére Pósa fia, Balázssal valamikor 1347 körül kerülhetett sor. Ez alkalommal Klára még hajadon, de már Balázs mester gyűrűvel eljegyzett menyasszonyaként szerepel (*Ladislaus filius Galli litterati soceri sui nobilem puellam Clara vocatam sororem suam uterinam anulo suo* [ti. Balázsé – Sz.E.] *legitime sibi subarratam*), akit eljegyzése napján testvére, László csalárd módon a csanádi káptalan elé vitt és ott olyan bevallásra kényszerítette, hogy az 1343. évi szerződésben Klára és Balázs kezére jutó birtokok közül Gatályt egészben és Újudvar birtok felét neki tízévi használatra átadja. A megkárosított vőlegény természetesen azonnal eltiltotta Lászlót a birtokok elfoglalásától és

¹⁷⁸ KURCZ, Lovagi kultúra 291., illetve Pósa negyedik fia, István *magister* címére: 1347. júl. 19.: DL 91378.

¹⁷⁹ 1319: DL 60117; 1322: DL 71408; 1329: DL 71423.

¹⁸⁰ ENGEL, Archontológia „Az aula tagjai – 1317” és „Várnagyok és várbirtokosok – Ugróc”; ENGEL, Genealógia – „Omori (Krassó m.)”

¹⁸¹ 1343. ápr. 4: DL 71413. = AOkI. XXVII. 151.

bármely káptalant az erről szóló oklevél kiállításától.¹⁸² Balázs és Klára menyegzőjének pontos időpontját nem ismerjük, de a történet végül házassággal zárult. Leányuk, Orsolya 1369 és 1371 között szerepel az oklevelekben.¹⁸³

A fivérek az apa nyomdokában

A királyi udvarban való gyakori személyes jelenlét természetesen fontos szerepet játszott a Szeri Pósa család megítélésében mind az udvar, mind a nemesi társadalom szemszögéből. Emellett – a családtagok alkalmasságáról és rátermettségéről kialakult képet erősítendő – a tisztségviselő családfő bizonyára a krassói honor igazgatásában is számított fiaira, legalábbis László jelenléte a már idézett 1346. évi incidensnél ezt sejteti. Hasonló eljárással, családtagok, rokonok „alkalmazásáról” más honorbirtokosok esetében is találkozhatunk.¹⁸⁴ Az efféle ismeretek és jártasságok megszerzése már csak azért sem tűnt hiábavalónak, mert ki tudta, hogy az uralkodói akarat és bizalom mikor bízta meg az arra érdemest egy honor igazgatásával. Pósa egyik fiával, Jánossal legalábbis valami hasonló történhetett. Miközben 1347–50 között apja, és talán testvérei is – Balázs és László épp úgy „eltűnnek” a forrásokból, mint Pósa –, épp Itália földjén hadakoztak Nápoly ellen, János volt az, aki 1348-tól a család ügyes-bajos dolgaiban eljárta, majd 1349-ben apja után a második tisztségviselő tagja lett a családnak.¹⁸⁵

1348–49 folyamán az elintézendő ügyek gyakran szólították Jánost Krassó megyébe, a család ottani birtokaira, ahol rendszerint személyesen, máskor pedig megbízottjai útján pereskedett két birtokszomszédal. Az egyikük Gáji Csölnök volt, ekkoriban a krassói ispán, Szécsényi Tamás galambóci alvárnagya,¹⁸⁶ akinek – mint egy későbbi vizsgálati jelentésből kiderül – néhai András bán fiai 1348. május 8-án 60 márkáért zálogosították el Csatár nevű földjüket. A szóban forgó földre, mint a nevezett Csatár birtok más részét bíró birtokszomszédok, a Pósa család is igényt tartott, ezért János először Krassó megye ítélszékén, majd a megye részére 1349 szeptemberében tartott bírói (nádori) közgyűlésen eltiltotta a feleket az elzálogosítástól, illetve a birtokrész megszerzésétől.¹⁸⁷ Másik problémás

¹⁸² 1347. okt. 6: DL 91383. = AOKl. XXXI. 932. – Az eltiltásra az aradi káptalan előtt került sor, ahol aznap Balázs mellett Pósa is jelen volt és személyesen tette le az esküt arra vonatkozóan, hogy Tisza János nem az ő famulusa (1347. okt. 7.: DL 91384.).

¹⁸³ 1369. jan. 8.: DL 91748., 1371. jan. 13.: DL 91775., 1371. jún. 8.: DL 91782.

¹⁸⁴ ENGEL, Honor 115-116.

¹⁸⁵ ENGEL, Archontológia „Ispánok – Krassó megye”, SZASZKÓ, Adalékok 61.

¹⁸⁶ Később is Szécsényi mellett maradt, 1351-ben Turóc megye alispánja volt. Egyik fia, Péter 1370-72 között krassói alispán (ENGEL, Archontológia „Várnagyok és várbirtokosok – Galambóc” és „Ispánok – Krassó megye”).

¹⁸⁷ 1348. nov. 6: DL 91393; 1348. dec. 11: DL 91397; 1349. szept. 26: DL 91402. „*possessio Chatar vocata in dicto comitatu de Karasso existens ipsi magistro Iohanni [...] commetaneitatis attineret*”; 1349. okt. 13: DL

szomszédjuk Jánki Tamás fia, Miklós¹⁸⁸ volt, akivel 1349-től kezdve hosszú időn keresztül pereskedtek a határviták és hatalmaskodások formájában testet öltő viszályban az egymás mellett fekvő birtokaik, Küke, Vitelnek (Pósafi) és Jám (Jánki) határaitól.¹⁸⁹ Az 1349-től adathozható konfliktus kezdete valószínűleg korábbra nyúlik vissza.¹⁹⁰ Annak ellenére, hogy elsőként a felek békés egyezségéről értesülünk – amelynek értelmében a felek alávetik magukat az általuk választott hat fogott bíró ítéletének – a későbbiekben János mester többször is hiába jelent meg személyesen a megye hatósága előtt vagy volt jelen a kirendelt emberek társaságában a határok újrajrásánál, Jánki Miklós mindig elodázta az ügy végső rendezését. Vagy úgy, hogy nem jelent meg a kitűzött határidőkben, vagy újfent lerombolta az újonnan állított határjeleket, mert nem fogadta el azokat érvényesnek.¹⁹¹ (Valószínűleg egyébként, hogy a Pósafiak jobbágysait, famulusait és tiszttartóit sem kellett féltetni.) A két család között a birtokviszályok megnyugtató rendezésére nem került sor, és még évtizedek múltán is sok munkát adtak a területileg illetékes káptalanoknak és megyei hatóságoknak.

Körülbelül egy évvel az után, hogy Lajos király hazatért az első nápolyi hadjáratból,¹⁹² Jánost Krassó megye ispáni címével ruházta fel az uralkodó. E tisztséggel, kiegészülve a galambóci várnagyi címmel, 1349 szeptemberében említik először,¹⁹³ hivatalba lépésére azonban korábban, valamikor az év nyarán, július elején kerülhetett sor. Lajos ugyanis ekkor nevezte ki a Keve és Krassó megyék ispáni címét addig betöltő Szécsényi Tamást a Nagymartoni Pál leváltása miatt az év júniusában megüresedett országbírói méltóságra.¹⁹⁴ Szécsényi valamikor június végén távozhattott Krassó megyéből, hiszen a megye hatósága 1349. június 25-én még alispánja, Rimai Mihály (és a szolgabírák) nevében bocsátott ki

---

91407. Nem maradt el személyes tiltakozása akkor sem, mikor Várófalva faluhoz tartozó erdőt használták jogtalanul a szomszédok (1349. febr. 19: DL 91399.).

¹⁸⁸ A Jánkiak Szatmár megyéből származtak és korán Károly oldalára álltak a trónharcok és a tartományurak elleni háborúk idején. Mutatják ezt a családtagok által 1310 és 1330 között betöltött tisztségek, melyek között krassói érdekeltségű is volt (Jánki Dénes fia Miklós Érsemlyő és Krassófő várnagya volt 1323-ban), míg egy 1335. évi oklevélben Károly király a család legmagasabbra jutó tagját, László kalocsai érseket *compater noster karissimus*-nak nevezi. Tamás fia, Miklós temesi ispán volt (1329-1333). A családtagok tisztségeire lásd: ENGEL, Archontológia „Ispánok – Krassó és Temes megye”; László érsekre: 1335. okt. 6: DL 2951.

¹⁸⁹ A család első krassói birtokait még 1312/16-ban szerezte az illyédi kerületben (Mátételke, Pátrigy és Oroszi), amit később tovább gyarapítottak Érsemlyő környékén (Jám és Szentgyörgy) (GYÖRFFY III. 485-486., 490-492., 495.).

¹⁹⁰ Pósnak Jánki Miklós egyik jobbágya ellenében kellett esküt tennie, hogy egy bizonyos Tisza János nem az ő famulusa (1347. okt. 7: DL 91384.).

¹⁹¹ 1349. szept. 17: DL 91401; 1349. okt. 1: DL 91404; 1349. okt. 13: DL 91407; 1349. okt. 22: DL 91408; 1349. dec. 17: DL 91409; 1350. máj. 15: DL 104693; 1350. jún. 8: DL 91416.

¹⁹² ENGEL, Itinerárium 17. (kézirat)

¹⁹³ 1349. szept. 17: DL 91401. (Vö.: ENGEL, Archontológia „Ispánok – Krassó megye”)

¹⁹⁴ ENGEL, Archontológia „Bárok – Országbíró”, BERTÉNYI, Országbíró 108-110.

oklevelet.¹⁹⁵ Első ismert kiadványa pedig, amelyen már országbíróként szerepel, július 8-án kelt,¹⁹⁶ tehát Pósa fia, János mester ispáni kinevezésére vélhetően e két időpont között került sor. A tisztséget az 1350. év végén bekövetkezett haláláig viselte, ebből fél éven át – 1350 nyaratól – apjával közösen töltötték be a rájuk bízott honort.¹⁹⁷ Ez idő alatt, különösen 1349-ben, többször tartózkodott Krassó megyében. Részint hivatalból tett így, részint pedig a korábban ismertetett birtokjogi peres eljárásokban való érintettsége miatt is.¹⁹⁸ 1350 tavaszán viszont János is hajóra szállhatott, hogy újabb hadjárat keretében Nápoly falai alá vonuljon Lajos királlyal,¹⁹⁹ így nem csak apja és testvérei, de az ő érdemei között is felsorolhatjuk a harci erények csillogtatását.

A rövid és csak részsikereket felmutató katonai vállalkozás során János mester viselt dolgairól, hadi cselekedeteiről és érdemeiről nem maradtak fenn adatok, az viszont biztos, hogy ezeknek köszönhetően eszközölte ki – már útban Magyarország felé – az Acs, Kozmafalva és Vék Krassó megyei birtokokra vonatkozó adománylevelet, tovább gyarapítva a család birtokvagyonát.²⁰⁰ A hadjáratból még hazatért, a fenti birtokok 1350. november 18-i iktatásakor testvéreivel együtt őt is felsorolták,²⁰¹ továbbá november végén az újonnan iktatott

¹⁹⁵ Himfi 114/255. Vö. ENGEL, Archontológia „Ispánok – Krassó megye” ide vonatkozó adatait. További érdekesség, hogy Szécsényi Tamás az itteni hivatalviselése kezdetekor a krassói ispáni címhez csatolt kevei tisztségét 1350-ig megtartotta (Vö. ENGEL, Archontológia „Ispánok – Keve megye”).

¹⁹⁶ ENGEL, Archontológia „Bárok – Országbíró”

¹⁹⁷ ENGEL, Archontológia „Ispánok – Krassó megye”, SZASZKÓ, Adalékok 61.

¹⁹⁸ A megye hatósága előtt is zajló peres ügyeiből, mivel az ispán nem lehetett egyszerre peres fél és bíró, a megye szolgabírói karára vonatkozó adataink tovább bővülnek. Az 1349. évi adattal együtt már összesen hat évből (1340, 1342-43, 1345-46) ismerjük név szerint Krassó megye mind a négy szolgabíráját (később még 1357-ből és 1370-ből maradt ránk a teljes szolgabírói kar névsora) (a szolgabírói karra lásd: SZASZKÓ, Adalékok 64-65.). Megyei közgyűlésre nincs adatunk, de bírói (nádori) közgyűlést tartottak ispánsága alatt a megyének. Az 1349. szeptember 21-26 között Mezősomlyó mellett Miklós nádor által tartott közgyűlésen János mester nevében alispánja, Him fia, Péter panaszolta el az urával szemben elkövetett hatalmaskodásokat (DL 91402-03.). Him fia, Péter egyébként, aki már régóta szolgálta a Pósa fiakat famulusként, ügyvédként, az alispáni pozíció betöltésével karrierje csúcsára ért (lásd a 159. jegyzetet).

¹⁹⁹ Az év első felében a hadjáratra készülhetett. Erre esetleg azokból az adatokból tudunk következtetni, hogy a korábban jórészt személyesen vitt peres ügyeiben már képviselői jártak el (pl.: Csatár határjárásánál 1350. január 8-án ügyvédje és famulusa, Mátyás fia, András volt jelen – 1350. jan. 25: DL 91412. Az év májusában a titeli káptalan előtt feltehetően [Him fia,] Péter – az oklevél ezen a helyen rongálódott – képviselte Jánki Miklóssal szemben – 1350. máj. 15: DL 104693.).

²⁰⁰ Lajos király Modena városánál 1350. október 16-i kelettel állított ki iktatóparancsot János mester és név szerint felsorolt testvérei részére, amelyben utasította az aradi káptalant, hogy újadományként iktassa a nevezettek részére a János mester által – sajnos nem részletezett – hű szolgálatai fejében felkért, néhai Acsi Kozma magtalan halálával eladományozható vált birtokait és birtokrészeit, de különösen a Krassó megyei Acs és Vék possessiókat. Elképzelhető, hogy János mester, akit krassói ispáni, galambóci várnagyi címei mellett udvari lovagnak is nevez az oklevél, esetleg Kozma hadjáratban bekövetkező halála után szerzett tudomást a birtokok eladományozhatóságáról, de nagyobb a valószínűsége, hogy a megürült birtokok valamivel korábban a krassói honorhoz kerültek, és mint ilyeneket kérte fel. Az iktatóparancs három átiratban is fennmaradt: DL 91421; DL 91457; DL 93872. Utóbbiból megtudjuk, hogy a pápens eredetileg Lajos király titkos pecsétjével volt megpecsételve („*quasdam litteras nostras patentes secreto sigillo nostro rotundo consignatas super collacione universarum possessionum et possessionariorum porcionum olim Cosme de Ooch*”).

²⁰¹ 1350. nov. 30.: DL 91421., DL 91457. Az iktatóparancsot és az azt megerősítő harmadik fennmaradt, egyébként a keltezés helyén sérült oklevélben már nem szerepel: DL 93872.

birtokok kapcsán felmerülő vitás határrészek és földek ügyében keletkező perek során egyszer az ő nevében is, másszor pedig ő maga tiltott el az aradi káptalan előtt.²⁰² Ezt követően viszont nem hallunk róla többé. Ha meg is házasodott, gyermekeiről nincsenek ismereteink. Könnyen lehet, hogy a hadjáratban szerzett sebesülései okolhatók korai haláláért.

A gyászt némiképp enyhíthette, hogy nem sokkal János halálát követően az uralkodó a legidősebb fivért, Lászlót állította a feltehetően már hajlott korú Pósa mellé a krassói honor élére. Először csak galambóci várnagyként – és ezzel együtt újfent udvari lovagként – fordul elő,²⁰³ ispáni címmel először 1351-től említik, a méltóságban 1353-ig mutatható ki.²⁰⁴ Mellette testvére, István mester is részt vállalt a tisztséggel járó ügyek intézésében. Például az ő neve is szerepel abban a kiadványban, igaz bármiféle cím nélkül, amiben Szeri Pósa, a megye ispánja és László 1352 novemberében a későbbi Macskási család tagjai részére kenézséget adományozott.²⁰⁵ Egy évvel később, mikor testvérével, Balázssal együtt Budán tartózkodott, hogy a nemrég szerzett Kozmafalva iktatásáról szóló káptalani (aradi) kiadvány megerősítését kérjék Lajos királytól, Istvánt már udvari lovagként, illetve galambóci várnagyként említik.²⁰⁶ Mivel e várnagyság 1342 és 1387 között össze volt kapcsolva a krassói ispáni címmel, őt is a megye ispáni tisztségét viselők közé sorolhatjuk.²⁰⁷ Mindeközben Balázs mester, akit 1347 és 1350 között nem említenek a források – ami, akárcsak apja esetében, nagy valószínűséggel a nápolyi szerepvállalására vezethető vissza –, 1351 januárjában aradi ispánként és hátszegi várnagyként tűnik fel. E tisztségek élére Erdély

²⁰² Az aradi káptalan előtt Szeri Pósa mester fia, István mester a maga és név szerint felsorolt testvérei László, János, Balázs, Miklós nevében a Krassó megyei Szicse és Garáb possessiók elidegenítésétől Gegus fiait, Istvánt, Demetert, Gergelyt, Lukácsot és Pétert, a megszerzéstől és elfoglalástól pedig Jánki Miklós mestert és mindenki mást eltiltott ([1350] nov. 30.: DL 93943.). Garáb a Jánkiak birtoka volt és Gegus fiainak részének megszerzésével – a tilalom ellenére is – feltehetően további részekkel kerekítették ki azt (GYÖRFFY III. 483.). Az aradi káptalan egy másik kiadványa szerint, mikor Acs birtokot Katalin nap előtti szerdán ([1350] nov. 24-én) a Pósa fiak részére iktatni akarták, Pósa fia, János mester a maga, illetve testvérei nevében is eltiltotta Jánki Miklóst az Acs és Szicse birtokok között fekvő bizonyos részek elfoglalásától ([1350] nov. 30.: DL 93944.). Ugyancsak az ügy során keletkezett, de sérülés miatt évszám nélküli oklevél: DL 93946.

²⁰³ A többek között a keltezés helyén is sérült oklevél kiállítását, amelyben az újonnan szerzett Acs és Vék birtokokra vonatkozó iktatóparancs megerősítését kéri benne László és Balázs életben lévő testvéreik, István és Miklós nevében is, épp a tartalma miatt tehetjük 1350-51 fordulójára (1350. okt. 16. után: DL 93872.). Bár későbből (1354-től) is maradtak fenn e két birtok kapcsán indított perek, ezen oklevelek egyikében sem szerepelnek Pósa fiai a fenti címekkel.

²⁰⁴ Ispánként két kiadványa is ismert, melyek tanúsága szerint 1353-ban, az év elején Krassóban tartózkodott és személyesen tartott sedriát Mezősomylyón a megye részére. A megye hatósága mindkét esetben Himfi Pál fia, Jánost nyugtatta bizonyos zálogösszegek kifizetéséről (1353. febr. 10.: Himfi 289/127., 1353. ápr. 1.: Himfi 292/132.).

²⁰⁵ 1352. nov. 8.: DF 254974. = Krassó III. 24/28-29.

²⁰⁶ 1353. nov. 22.: DL 91457.

²⁰⁷ Vö. ENGEL, Archontológia „Ispánok – Krassó megye” és SZASZKÓ, Adalékok 62.

akkori ura, Lajos király öccse, István herceg jóvoltából került, igaz nem hosszú időre.²⁰⁸ Mindössze egyszer említik ezzel a címmel, de a következő évben is István környezetében mutatható ki. 1352 nyarán az ő relációjára állított ki az ekkorra már Szepes és Sáros hercege címet (ismét) viselő István egy oklevelet.²⁰⁹ Balázs mester feltehetően a herceg szolgálatában maradt egészen annak 1354-ben bekövetkezett haláláig.²¹⁰

Birtokigazgatás a tisztség nélküli években – László, Balázs, István és Miklós tevékenysége

A család helyzetében az 1354. év egyébként is jelentős változást hozott. Az eddig az Anjouk szűkebb és tágabb környezetében egyaránt feltűnő és tisztséget viselő Pósa fiakra úgy tűnik ilyen minőségben egyelőre nem számított tovább az uralkodó. Az év elején a részükre kiadott két vizsgálatra felszólító mandátumban már csak pusztán nevüket említik mindenféle tisztség és cím nélkül.²¹¹ Az események hátterében valószínűleg két egymásra épülő tényező is állhatott. Feltűnő, hogy a fivérek méltóságvesztése lényegében egy évvel apjuk halála után bekövetkezett. Könnyen lehet, hogy eredendően Lajos király kegye valójában Pósa fiának, az ő személyének szólt és gyermekei sokkal inkább ennek köszönhetően jutottak el oda, ahova. A társadalmi emelkedés következő lépcsőfokát jelentő bárói cím megszerzéséhez elengedhetetlen országos méltóság, de bármilyen más jellegű tisztség viselésére egyelőre várniuk kellett.

Az udvartól, bár egyelőre nem számoltak velük méltóságviselőként, természetesen nem szakadtak el véglegesen. Például továbbra is *magister*ként szerepelnek a forrásokban, azaz a király személyes szolgálatában álló, de tisztséget nem viselő előkelő udvari nemesség közé tartoztak.²¹² Továbbá az 1360–70-es évek jelentették azt az időszakot is, amikor Pósa fiai jelentős számú és kiterjedésű birtokokkal gyarapították a családi vagyont, ezt pedig másként nem érheték el, csak ha kapcsolatukat az udvarral és személyesen Lajos királlyal továbbra is fenn tudták tartani. Igaz ugyanakkor, hogy az az idő, amit az udvarban töltöttek csökkent, legalábbis az 1350-es második felétől kezdve szűk egy évtizeden át leginkább megyékben, Csongrádban, Aradban és Krassóban tűnnek fel, ahol gyakran jártak el személyesen az őket érintő birtokügyekben. Az 1350–60-as évekből így leginkább a család

²⁰⁸ ENGEL, Archontológia „Ispánok – Arad megye”. Az oklevélben István, Erdély hercege meghagyja Balázsnak, hogy a tolvajok és rablók kiirtása végett a pereket ne terjessze fel felsőbb bíróságokhoz, hanem birtokátruházások és iktatásokat kivéve ő maga ítélkezzen véglegesen (1351. jan. 26.: DL 91422.).

²⁰⁹ 1352. aug. 31.: DL 83266.

²¹⁰ Elképzelhető, hogy már 1349-től kezdve István kíséretéhez tartozott, aki ebben az időben viselte először Szepes hercege, majd a dalmát-horvát-szlavón báni címeket (ENGEL, Archontológia „Bárok – Szlavón bán és Dalmát-horvát bán”, „Ispánok – Szepes és Sáros megyék”).

²¹¹ 1354. febr. 28.: DL 91461-62.

²¹² ENGEL, Anjou-kori társadalom 314.

több megyére kiterjedő birtokigazgatási stratégiájába nyerhetünk betekintést, köszönhetően a területileg illetékes hiteleshelyek, a megyei hatóságok, illetve a különböző – megyei és bírói (nádori) – közgyűlések kiadványainak.

Mint láttuk, Szeri Pósa évtizedeken át tartó eredményes és kitartó birtokgyarapító tevékenységének köszönhetően gyermekei már az 1350-es évekre is számottevő javakkal rendelkeztek a fenti megyékben. Bár földjeik nem egy tagban, hanem szétszóródva helyezkedtek el – természetesen a fivérek igyekeztek azokat minél inkább kikerekíteni²¹³ –, megközelítésük, ellenőrzésük és igazgatásuk nem ütközött jelentős akadályba. Tekintve, hogy a birtokközpontoknak tekinthető Csongrád megyei Szer, az Arad megyei Szódi és talán Krassóban Agyagos²¹⁴ az ország délkeleti régióiba vezető országutak (Szeged-Temesvár-Haram; Szeged-Arad-Lippa), továbbá a Tisza és Maros folyók mentén feküdtek, lényegében egy-két nap alatt könnyen elérhetők voltak akár személyesen, akár tisztartók révén, s úgy tűnik ehhez még hajó is rendelkezésükre állt.²¹⁵

A meglévő birtokállományon nem tettek osztályt, hanem mintegy illetékességi és eljárási hatókörökre osztották fel azokat egymás között. Így kerültek a Krassó megyei birtokok a két legidősebb fivér, László és Balázs igazgatása alá, az Arad megyei birtokok kezelése Istvánra volt bízva, míg a csongrádi részekért pedig a legfiatalabb testvér, Miklós felelt.²¹⁶ Abban az esetben, ha mégis famulusaikra és tisztartóikra bízta az ügyek elintézését, akkor sem mindig Pósa fiai nevében általában, hanem belevéve a kiadvány szövegébe, kifejezetten az adott megyében illetékes fivér vagy fivérek nevében jártak el.²¹⁷ A fenti elv

²¹³ A birtokaik közé eső, vagy közelében fekvő földeket – különösen egyházi testületek birtokait – bérelték, illetve vették zálogba. Az aradi káptalantól Csongrád megyében egy Morotva nevű halastót (1344. ápr. 24.: DL 91344., 1355. jan. 31.: DL 91470.), a bulcsi apáttól az Arad megyei Csara egy részét és Vadkertet (1359. ápr. 2.: DL 91536., 1360. júl. 19.: DL 91554., 1363. febr. 21.: DL 91587., a birtokokat 1367-ben ellentmondás nélkül iktatták a bulcsi apátnak – 1364. ápr. 24.: DL 26375.), a dömösi préposttól a Csongrád megyei Leng possessiót bérelték (1356. ápr. 13.: DL 91484.). Az óbudai keresztes konvent szombathelyi részét (Arad megye) is igyekeztek megszerezni (1363. nov. 16.: DL 91697.). István mester zálogjogon bírta a Zaránd megyei Barnolcs lakatlan possessiót, amit Majnócsi Péter fia, János betelepítés végett adta neki zálogba 23 forintért (1362. aug. 21.: DL 91584.). Pénzhez birtokaik bevételei mellett, kölcsönökből jutottak. A dömösi prépostnak például 4 forintot fizettek vissza (1362. szept. 30.: DL 91582., 1369. szept. 29.: DL 91753.).

²¹⁴ Egy 1358. évi megyei kiadványban Pósa fia, Balázs mester agyagosiként szerepel (1358. aug. 2.: DL 91522.).

²¹⁵ Pósa fia, István mester nevében Ivánka fia, Domonkos bizerei officális tiltakozott az aradi káptalan előtt, hogy bizonyos királyi hadseregbe menő nemesek június 24-én a panaszosnak a Maros folyó kikötőjében Szódi possessiója mellett álló hajóját erőszakkal elvitték, és e mellett további hatalmasságokat követtek el (1354. jún. 25.: DL 91465.).

²¹⁶ E felosztás mögött esetleg azt is sejthetnénk, hogy az ország határán fekvő, ezért például külső veszélynek is jobban kitett Krassóba inkább a tapasztaltabb, idősebb testvéreket küldték, a fiatalabbak pedig, István és különösen Miklós, mintegy a „hátszágban” sajátíthatták el a birtokigazgatással járó teendőket. Ennek azonban ellentmond, hogy korábban István épp Krassó, míg Balázs Arad megye élén állt.

²¹⁷ Arad megyében István részére 1354-ben Ivánka fia, Domonkos (1354. jún. 25.: DL 91465.), 1359-ben Simándi Mihály (1359. ápr. 2.: 91536.), 1363-ban Dénes fia, Gergely (1363. aug. 1.: DL 91693.) járt el. Krassó megyében 1354-ben Lászlót, majd két évvel később Pósa fiait bizonyos János fia, Péter képviselte a megye hatósága előtt (1354. dec. 18.: DL 91469., 1356. júl. 14.: DL 91487.). 1358-ban Balázs nevében Gergely fia,

gyakorlati megvalósulását jól példázzák az 1354 és 1364 közötti időszak birtokügyeinek oklevelei (perek, halasztások, nyugták stb.),²¹⁸ különösen azon bírói (nádori) közgyűléseké, melyeket 1360, illetve 1364 nyarán Kont Miklós nádor tartott az ország délkeleti megyéinek, és amelyekre – a kutató szemszögéből mindenképpen szerencsére – Pósa fiai is számos panasszal érkeztek.

Az őket érintő közgyűlések sorát az Arad és Csanád megyék részére 1360. július 13-tól kezdődő Aradon zajló *congregatio* nyitotta. Ezen saját és testvérei nevében István mester két panaszt is előterjesztett. Az egyikben az Árokin több éve hatalmaskodó Ség királyi népeit bírságoltatta perben való meg nem jelenés miatt,²¹⁹ a másikban Miklós bulcsi apátot tiltotta el attól, hogy az általa évek óta bérelt Vadkert possessiót Lesták bánnak adományozza.²²⁰ Az el nem intézett, de aradi vonatkozású ügyek rendezését István mester a Temes megye nemessége részére július 27-től Temesvárra összehívott közgyűlésén folytatta. Ekkor egy bizonyos Dénes fia, János képviselte, aki ura nevében előadta, hogy – egyébként nővérük révén a Pósa fiakkal rokon – Lackfi András visszatartja a Maroson fenntartott, a Lackfiak Novák és az ő Ároki birtokuk közötti rév vámjából a nekik járó részt. Mivel a volt vajda nem jelent meg, ezért megbírságolták.²²¹ A nádor útja Temesvárból a Krassó megyei Gatály településre vezetett, ahol augusztus 3-tól kezdődően járulhatott bírói fórumára ügyes-bajos dolgaival az itteni nemesség. A fivérek közül Balázs volt jelen a közgyűlésen, és ha már ott volt, az itt előadott panaszára, miszerint Jánki Miklós – bár közöttük per volt – leromboltatott egy hidat a Krassó folyón,²²² a tanúvallomás tételére felszólított megyei szolgabírák és esküdtek igazolták a

---

János tiltakozott (1358. aug. 2.: DL 91522.). 1359-ben az országbírói kúrián Ordas (dictus) Miklós, míg Krassó megye sedriáján *Bercheg* (dictus) Péter képviselte Balázst, illetve Pósa fiait (1360. máj. 10.: DL 91549., 1359. dec. 12.: DL 91544.). Itteni birtok ügyében Péter fia, János járt el Visegrádon (1360. nov. 28.: DL 91562.). A csanádi káptalan előtt a Csongrád megyei Adorjánmártély ügyében az a Tylai Tamás (Máté fia) járt el Miklós nevében (1362. máj. 19.: DL 91577.), aki két évvel korábban a budai káptalan előtt már képviselte a Pósa fiakat ugyanebben az ügyben (1360. márc. 25.: DL 91546.).

²¹⁸ István mester: 1358. jún. 12.: DL 91515., 1362. aug. 16.: DL 91580., 1363. febr. 21.: DL 91587., 1363. júl. 17.: DL 91692. László és Balázs mesterek: 1355. ápr. 16.: DL 91474., 1355. ápr. 30.: DL 91475., 1355. nov. 21.: DL 91483., 1357. júl. 13.: DL 91491., 1357. aug. 10.: DL 91504., 1358. dec. 2.: DL 91528., 1360. jún. 11.: DL 91551., 1360. jún. 11.: DL 91552., 1360. aug. 27.: DL 91561. Miklós mester: 1355. jan. 31.: DL 91470., 1354. ápr. 13.: DL 91484.

²¹⁹ 1360. júl. 19.: DL 91552. Az ügy megnyugtató rendezésére nem került sor. A két birtok jobbágjai még éveken keresztül hatalmaskodtak egymás földjein (1363. júl. 17.: DL 91692., 1364. aug. 9.: DL 91705., 1365. okt. 23.: DL 91718.).

²²⁰ 1360. júl. 19.: DL 91554. Az eltiltás eredményes volt. 1363-ban továbbra is a Pósa fiak bérelték Vadkert és Csara birtokokat (1363. febr. 21.: DL 91587.).

²²¹ 1360. aug. 3.: DL 91556. A felek között nem jött létre egyezség. Lásd: 1363. aug. 1.: DL 91693. A Lackfiakkal más Arad megyei birtokok, például Gyelid és Kasza földek használata miatt is perben álltak (1363. aug. 1.: DL 91694., 1363. aug. 17.: DL 91695.).

²²² A Krassó megyei Dobrocsán birtokon lerombolt híd ügyében Balázs mester már 1355-ben panaszt tett a megye hatósága előtt (1355. ápr. 30.: DL 91475.), amit pár hónappal később egy közgyűlésen megismételt (1355. nov. 21.: DL 91483.). Az 1350-60-as évek forrásanyaga beszédesen bizonyítja, hogy a legtöbb bosszúságot Krassó megyében továbbra is Jánki Miklós okozta, ami a felek gyakori adok-kapok

hatalmaskodás megtörténtét.²²³ Ugyancsak e közgyűlésen fordult Balázs mester a megye hatóságához, hogy esküvel tanúsítsák örök jogú birtokjogát az Arad megyei Gyelidre.²²⁴ Feltehetően István mester volt az, aki idő közben értesíthette testvéreit, hogy minél sürgősebben szerezzenek jogbiztosító iratokat a birtokra vonatkozóan. Ahogy az várható volt, a birtokviszonyok háttéréről nem sokat tudó krassói szolgabírák és esküdtek, ha már kérték őket, igazolták is Balázs mester kérését.²²⁵ Hasonlóan zajlottak az események Szegeden is, ahol az augusztus 17-étől Csongrád megye nemességének tartott közgyűlésen a Pósa fiak részéről Miklós mester ismételte meg a család nevében a fenti jogbiztosító dokumentum kiállítására vonatkozó kérelmét.²²⁶ Illetékesség vonatkozásában az 1364. év közgyűléseinek adatai sem hoztak változást. Lényegében az 1360-ra jellemző forgatókönyv zajlott le azzal a különbséggel, hogy a fivérek jelenlétéről csak a Csongrád, illetve az Arad és Csanád megyék részére összehívott közgyűlések alkalmával tudunk. Miklós mester mindkettőn részt vett. Előbbin egyedül képviselte a család ügyeit, utóbbin pedig testvérével, Istvánnal együtt volt

---

erőszakoskodásában merült ki. Az adatok fennmaradása folytán egyoldalúnak tűnő konfliktusból leginkább a Jánki és emberei által elkövetett hatalmaskodásokat ismerjük, de nyilván Pósa fiai sem maradtak adósak. 1354-ben a Pósa fiak nezebéri jobbágyának négy ökrét hajtották el Miklós emberei (1354. dec. 18.: DL 91469.), egy évre rá két agyagosi jobbágyot fosztottak ki és vitték el egy-egy lovukat (1355. ápr. 16.: DL 91474.). 1357-ben Jánki familiárisai a nezebéri erdőben vertek félholtra négy Acs és Vék birtokokon lakó jobbágyot (1357. júl. 13.: DL 91491.), egy másik alkalommal pedig László és Balázs mesterek 200 sertését hajtották el (1357. aug. 10.: DL 91504.). 1360-ban Pósaék Kuzak birtokán álló gyümölcsösének elpusztítása következtében keletkezett köztük per (1360. jún. 11.: DL 91552.). A támadásokat a felek vélt vagy valós határvitái váltották ki. 1354-ben több káptalan (aradi, csanádi és titeli) kapott vizsgálatra és tanúvallás megtételére felszólító parancslevelet, mert Jánki Miklós lerombolta Küke és Nezebér határait és a birtokokból nagy részeket elfoglalt. A káptalani választlevelek mindegyike igazolta a hatalmaskodás megtörténtét (1354. márc. 29.: DL 91461., 1354. ápr. 19.: DL 91462., 1354. máj. 8.: DL 91464.). Bár név szerint nincsenek megnevezve, ismét Jánkiak tevékenysége folytán voltak kénytelenek Pósa fiai nevében Krassó megye hatósága előtt eltiltani Küke és Petrivilla szomszédait és másokat is a két birtok használatától (1356. júl. 14.: DL 91487.). Vék határainak újbóli megjárására és iktatására is sort kellett keríteni (1358. dec. 2.: DL 91528.). 1360-ban Balázs mester mondott ellent Küke és Mátételke közötti határszakasz megállapításakor, mikor a Jánki Miklóst utóbbi határaiban meg akarták erősíteni, amiből természetesen hosszas per kerekedett (1360. máj. 10.: DL 91549., 1360. nov. 28.: DL 91562.). A Jánkiak mellett még további birtokosok, például Ludas János (1358.: DL 91530.) és Székási Wosk mester is – utóbbi jogtalan jobbágyköltötéssel – károkat okoztak a Pósa fiaknak (1358. aug. 2.: DL 91522.). 1360-ban Fülöp fia, János nyíllal sebzett meg egy véki jobbágyot (1360. jún. 11.: DL 91551.). Ludas János fiával, Simonnal még 1364-ben is perben álltak (1364. máj. 31.: DL 91715.).

²²³ 1360. aug. 8.: DL 91557. A két fél viszonyát ismét jól érzékelteti, hogy augusztus 18-án, két és fél héttel a közgyűlés után, Jánki Miklós embere egy hatalmas szekérnyit – nyolc ló húzta a szekeret – hordatott el a Pósa fiak szénájából (1360. aug. 27.: DL 91561.).

²²⁴ 1360. aug. 8.: DL 91558.

²²⁵ A Pósa fiak itteni birtoklására ez az első adat. Adománylevél nem maradt fenn, és bár a nádori kiadványban régtől való birtoklásuk szerepel, feltehetően 1360-ban, vagy nem sokkal korábban juthattak Gyelidhez, ahol egyébként a Szent Szűz tiszteletére monostor is állt. A birtok megszerzésének háttérére lásd a következő alfejezetet.

²²⁶ 1360. aug. 21.: DL 91559. Az értesítés István mester részéről személyesen juthatott el Miklósához, hiszen augusztus 22-én mindketten Szegeden tartózkodtak a Csongrád megyei sedrián. Az itt kiállított oklevél értelmében augusztus 25-én elvileg már Szeren kellett tartózkodniuk, ahol rokonukkal, Szeri Goth fia, Miklóssal együtt kellett eleget tenniük bizonyos famulusaik és jobbágyaik ügyében az általuk választott hat fogott bíró ítélete alapján (1360. aug. 22.: DL 91560.).

jelen.²²⁷ Időrendben a kettő közé esett a krassói közgyűlés, ám ha a Pósa fiak közül valamelyikük részt is vett rajta, beadott panaszáról nem maradt fenn adat.²²⁸

Pósa fia, István birtokgyarapító tevékenysége és ennek háttere az 1360–70-es években

Az 1360–70-es években a fivérek közül Pósa fia, István az, akinek neve testvérei mellett mind többször kerül említésre az oklevelekben. Ezekből az adatokból pedig – még ha jobbra a családtagokat érintő és a birtokszomszédokkal folytatott, nem éppen békés természetű peres ügyeiről is van szó – meglehetősen agilitása rajzolódik ki, amely a család ismételen felfelé ívelő előmenetelét, illetve a családtagok a korábbi évekhez képest az aulával való szorosabb és gyakoribb kapcsolatát jelzik. Ennek egyik első jeleként értelmezhetjük például azt, hogy Istvánt 1358-ban udvari ifjúként (*nobilis iuvenis*) említik,²²⁹ amely cím, ha különösebb előrelépést nem is, de az udvarban számon tartott előkelők közötti helyük megerősítését jelenthette.²³⁰ Valószínűleg mindez összefüggésbe hozható a Lajos király külpolitikájában az 1350-es évek végétől mind hangsúlyosabb szerepet kapó balkáni orientáció újbóli előtérbe kerülésével, hiszen ha más nem, az expanzív jellegű külpolitikai lépések, mint a régióban érdekelt és érintett családtól, megkövetelték a király környezetében, illetve annak seregében való gyakoribb jelenlétüket.²³¹ Utóbbi egyébként sem állhatott távol Pósa fiaitól, miként azt részben korábban ismertettük (lásd például egyes családtagok szerepvállalását a nápolyi hadjáratokban), de a 14. század második felének szórványos adatai is ezt a képet erősítik.

Ennek egyik első példája az 1358. év őszén megindított, majd a következő év májusától Lajos király személyes részvételével 1359 nyaráig folytatott Szerbia elleni háború lehet.²³² Pósa fia, István mester részvételére esetleg két közvetett adatból következtethetünk. Az egyik, hogy 1359 áprilisában, mikor a haderő már javában készülődhetett a végül májusban megindított hadjáratra, már famulusa képviselte Arad megye sedriáján a korábban és később is rendszerint a megyéjében tartózkodó és a hasonló kaliberű ügyekben általában

²²⁷ A nádor július 9-14 között Szegeden tartotta Csongrád megye nemességének a közgyűlést (1364. júl. 14.: DL 91704.). Az Arad és Csanád megyék részére Arad mellé összehívott *congregatio* augusztus 5-10 között került sor (1364. aug. 9.: DL 91705., 1364. aug. 10.: DL 85355. Utóbbi kiadvány nem a Pósa fiak ügyében kelt.).

²²⁸ A Csongrád megyei közgyűlést követően július 15-22 között Becskereken Keve és Torontál megyék (1364. júl. 22.: DF 259512.), majd a július 22-30 közötti napokban Mezősomlyó mellett Krassó megye nemessége járulhatott a nádor elé (1364. júl. 25.: DL 52037., 1364. júl. 26.: DL 52038., 1364. júl. 27.: DL 52039., 1364. júl. 28.: DL 52041., 1364. júl. 30.: DL 41538.).

²²⁹ 1358. jún. 12.: DL 91515.

²³⁰ ENGEL, Anjou-kori társadalom 314.

²³¹ ENGEL, Anjou-kori hadsereg 81.

²³² KRISTÓ, Az Anjou-kor háborúi 145-147.

személyesen eljáró Istvánt.²³³ A részvétele mellett szóló másik lehetséges érv, hogy talán István mester ekkori érdemei jutalmaként kerülhetett a család kezére az Arad megyei Gyelid, amelyről a Pósa fiak 1360-ban a már ismertetett módon olyannyira igyekeztek jogbiztosító iratokat szerezni.²³⁴ Biztosabb adataink vannak az 1360-as évek második feléből, a Pósa fi család legalább egy, de inkább több tagjának az Al-Duna mentén Havasalföldre, Bulgáriába, illetve Moldvába lényegében évente hadat vezető Lajos király hadjárataiban való részvételéről. Úgy tűnik, az 1365 áprilisától június végéig tartó Bulgária elleni katonai akcióban²³⁵ az ekkor életben lévő mindhárom Pósa fi: ²³⁶ Balázst, Istvánt és Miklóst egyaránt ott találjuk.²³⁷ István egy kicsivel később csatlakozhatott a Duna mentén vonuló, április 26-án már Szalánkeménél tartózkodó Lajos vezette hadhoz,²³⁸ hiszen április 29-én még Arad megye ítélőszékén, Szombathelyen időzött.²³⁹ Az egy héttel későbbi sedrián viszont már famulusa képviselte, valószínű tehát, hogy ekkor már úton lehetett.²⁴⁰ A leginkább Vidin környékére kiterjedő, és Lajos király Észak-Bulgária feletti hatalmát megerősítő hadjáratban szerzett érdemeikről, ha részleteket nem is árul el, de jeles voltukat sejteti a nevük előtt a következő évtől újfent feltűnő *miles* cím.²⁴¹

A katonai akciót követően újból majd csak 1365 októberében hallunk felőlük.²⁴² Miklós biztosan, de feltehetően Balázs is²⁴³ illetékes megyéjébe, azaz Csongrádba, illetve Krassóba tértek vissza. István viszont az uralkodó mellett maradva több hónapot töltött Erdélyben 1366 áprilisa és júliusa között, mikor Lajos király seregével erődemonstrációt tartva – a legnagyobb valószínűség szerint – a Moldva feletti hűbéri fennhatóságát igyekezett biztosítani.²⁴⁴ Ez idő alatt – jelentősebb katonai eseményekre nem került sor – még a király kolozsvári tartózkodása idején volt alkalmunk kijárni a család részére egy bírságelengedést,²⁴⁵

²³³ 1359. ápr. 2.: DL 91536. – István megyebeli személyes eljárásait lásd fentebb.

²³⁴ Lásd a 224-225. jegyzeteket.

²³⁵ KRISTÓ, Az Anjou-kor háborúi 153-155., ENGEL, Itinerárium 30-31. (kézirat)

²³⁶ Legidősebb testvérüket, Pósa fia, Lászlót egy 1363. szeptemberben kelt kiadványban még testvéreivel együtt említik (1363. szept. 9.: DL 91696.), viszont két hónappal később már nem (1363. nov. 16.: DL 91697.).

²³⁷ Egy jelentősen, többek között a napi kelet helyén is megrongálódott országbírói kiadványban Bebek István országbíró a fivérek részére királyi parancsra a hadoszlásig elhalasztja az általuk Péter, zalai apát és az országbíró részére fizetendő bírság lerovásának terminusát (1365.: DL 91721.).

²³⁸ KRISTÓ, Az Anjou-kor háborúi 154., ENGEL, Itinerárium 30. (kézirat)

²³⁹ 1365. ápr. 29.: DL 93920. Hacsak nem arról van szó, hogy a megye hatósága csak ekkor foglalta írásba Pósa fi István panasz tárgyában azt az ítéletet, amit bizonyos fogott bírák 1365. április 9-én hoztak meg a megye kiküldött embere előtt Kaladna birtokon.

²⁴⁰ 1365. máj. 6.: DL 91714.

²⁴¹ A király *miles*-eiként: 1366. máj. 19.: DL 91725.

²⁴² Hazatértükkel az élet visszatért a megszokott medrébe, folytatódhattak a perek (1365. okt. 21.: DL 91717., 1365. okt. 23.: DL 91718.).

²⁴³ Igaz, legközelebb csak bő egy év múlva, a krassói sedrián ellene felhozott panasz kapcsán említik (1367. júl. 29.: DL 91729.).

²⁴⁴ KRISTÓ, Az Anjou-kor háborúi 156-157., ENGEL, Itinerárium 31-32. (kézirat)

²⁴⁵ 1366. máj. 19.: DL 91725.

illetve két alkalommal is vitás határok újrajárására és iktatására rendelték ki.²⁴⁶ Távollétében, hogy a folyamatban lévő ügyek is haladjanak, Miklós helyettesítette. Mikor júniusban Iváncon Arad megye részére megyei közgyűlést rendeztek, ő ment el, hogy bizonyoságlevelet állíttasson ki arról, hogy Tiszai Pál gyermekei, állításuk ellenére, nem generációs és osztályos atyafiaik.²⁴⁷

Nem az 1365., illetve 1366. évi volt Pósa fia, István utolsó katonai szerepvállalása. Lajos király bármennyire is igyekezett megszilárdítani hatalmát a Balkánon a bolgár bánóság felállításával, a moldvai és a havasalföldi fejedelmek, illetve a szerb király hűségének állandósításával, törekvését csak átmenetileg koronázta siker. A magyar fennhatóság valójában szerfelett ingatag voltát világította meg Havasalföld vajdájának, Lajknak az 1368. évi hűségfelmondása és Sisman Ivánnal, a nem magyar fennhatóságú dél-bulgáriai területek fejedelmével (cárjával) történő szövetségekötése. Lajos, hogy hatalmi pozícióját megerősítse, illetve, hogy a szorongatott helyzetbe került bulgáriai várakat felmentse, ismét személyesen állt a hadak élére és az év októberében Mezősomlyó és Keve érintésével már az ország déli határára ért, hogy onnan vonuljon a Balkánra.²⁴⁸ Mielőtt Pósa fia, István hadba szállt volna, az év nyarán királyi parancsra az Arad megyei Alsó- és Felsőikus birtokosai között zajló per kapcsán szállt ki a birtokok határainak pontos megállapítására. Az elhatárolásra – melyre még testvérét, Balázst is kijelölték – július 1-jén és az azt követő napokon került sor. Megbízásukra, melyet végül István hajtott végre, a helyi viszonyok ismerete miatt kerülhetett sor, hiszen – ahogy az oklevél is fogalmaz – Felikust annak idején a fivérek apja, Pósa tartotta a kezén honor címén.²⁴⁹ Szeptemberben viszont már javában a Lajk elleni hadjáratra készülődhetett, legalábbis egy pere emiatt került halasztásra,²⁵⁰ hogy, miként korábban többször is, mint az érintett országrészben élő udvari nemes, a királyi sereghez csatlakozzon. Az Anjou-kori – legalább is Lajos uralma alatt jellemző – gyakorlatnak megfelelően ez alkalommal sem egymaga – miként vélhetően a korábbi hadjáratok idején sem –, hanem egy-egy királyi megbízásból és pénzből toborzott csapatot vezetve vonult hadba.²⁵¹ Egy későbbi oklevél feltehetően e hadi eseményre vonatkoztatható soraiból annyit tudunk meg, hogy öt

²⁴⁶ Május végén a Kolozsvárhoz közeli Győrfalva és Dezmer birtokok határát járta meg (1366. júl. 1.: DL 30691.), majd egy hónap múlva már Székelyvásárhely környékén tartózkodott. Legalábbis itt kelt az az oklevél, amely szerint a fátaai nemesek és a nagydemeteri királyi népek földjei között húzódó határt állapította meg a mellé tanúbizonyosságul kirendelt egyházi személyekkel (1366. jún. 24.: DL 44336.).

²⁴⁷ 1366. jún. 13.: DL 93921. Az ügy folytatását lásd: 1367: DL 91735.

²⁴⁸ KRISTÓ, Az Anjou-kor háborúi 157-158., ENGEL, Itinerárium 35. (kézirat), SZAKÁLY, Phases 68-69.

²⁴⁹ „*idem dominus noster rex, ad metalem sequestrationem dictarum possessionum parcium filios Pouse de Zeer infranominandos – qui scilicet eandem possessionem Feulykus a sua benignitate conservasset sub honoris titulo dirigere –, nobis facie ad faciem commisit*” (1368. júl. 8. < 1371. jún. 20.: DL 25769.).

²⁵⁰ 1368. szept. 14.: DL 91744.

²⁵¹ ENGEL, Anjou-kori hadsereg 80-81.

név szerint felsorolt nemes annak ellenére nem csatlakozott hozzá, hogy nekik 80, illetve 40 forintot fizetett ki a király pénzéből azzal a feltétellel, hogy a király zászlaja alatt a bolgárok elleni hadjáratra vonulnak. Pósa fia, István panasza szerint azonban ezt nem tették meg és az általuk felvett pénzeket sem fizették vissza.²⁵² Eddig nem említettük, de nagy valószínűséggel István testvére, Balázs is a hadba vonulók között volt 1368-ban, aki viszont már nem tért haza a hadjáratból. Elképzelhető, hogy halála csak véletlenül esik egybe a katonai vállalkozás időpontjával, de a következő év elejétől – kezdve egy 1369 januárjában kelt káptalani kiadvánnyal²⁵³ – már csak testvérei, illetve hajadon lánya, Orsolya (1371-ig) szerepelnek az oklevelekben.

Mindamellet, hogy Szeri Pósa fiai életének e szakaszában egyértelműen a hadakozás hordozta magában a leginkább annak lehetőséget, hogy helyzetüket előremozdítsák, más típusú szerepvállalásaik is ennek sikerességéről tanúskodnak. A családtagok, valamint az udvar között fennálló közeli és bizalmas viszonyt példázza István mester 1366. évi erdélyi jelenléte, vagy az Alsó- és Felsőikus elhatárolásakor kapott megbízása 1368-ban. Utóbbihoz hasonló eljárásban való részvételükre, mikor az uralkodó nevében a királyi akarat képviselőjeként léptek fel bizonyos ügyben, korábbról is találunk példát.²⁵⁴ 1363-ban például Lajos király még Pósa fia, László mestert bízta meg az akkori krassói ispán, Szobonya László és várnagyai által elkövetett hatalmaskodás kivizsgálásával.²⁵⁵ Egy másik alkalommal pedig újfent István volt az, aki – mint a Krassó és Temes vármegyék területén lévő királyi birtokok meghatárolásával megbízott emberek egyike – meghatározta a temesmegyei Általkerék királyi birtokot Vejte felől.²⁵⁶ Ugyancsak az uralkodó és a Pósa fiak szorosabb kapcsolatának jelét láthatjuk abban az 1363-ban kelt oklevélben, amely mindazon bírságoknak bírói részének elengedéséről szól, melyekben a család tagjait bármely bíró bárkivel szemben elmarasztalta.²⁵⁷

²⁵² 1375. jan. 21. < 1375. febr. 25.: DL 91817. Az ötből négy személyt sikerült beazonosítani, mindannyian Krassó megyei kisnemesek voltak. Fehéregyházi Mihály (Péter fia) a megye szolgabírája volt 1370-ben (1370. máj. 12.: DL 91759.). Gegusfalvi Péter (Gegus fia) több alkalommal volt a Pósa fiak kérésére kiküldött megyei, illetve a részükre kijelölt királyi ember, továbbá 1370-ben a bírói (nádori) közgyűlés egyik esküdt ülnöke volt (1349. febr. 19.: DL 91399., 1349. okt. 22.: DL 91408., 1350. jún. 8.: DL 91416., 1370. máj. 12.: DL 91759.). Tejedi János (Miklós fia) 1379-ben testvéreivel elzálogosította Pósa fia, István mesternek Dubja possessiót 126 márkáért (1379. máj. 4.: DL 91853.). Bajtoni István ugyancsak az egyik esküdt ülnöke volt az 1370-ben üléselő bírói (nádori) közgyűlésnek (1370. máj. 12.: DL 91759.). *Mothaz* fia, Tamást, akit végül 1375-ben egyedülként megidéztek a fentebbi panasz kapcsán, nem sikerült azonosítani (1375. febr. 25.: DL 91817.).

²⁵³ 1369. jan. 8.: DL 91748.

²⁵⁴ ENGEL, Anjou-kori társadalom 314.

²⁵⁵ 1363. máj. 18.: DL 91690.

²⁵⁶ 1370 körül: DL 30676.

²⁵⁷ 1363. szept. 9.: DL 91696.

A hadviselésnek és az uralkodónak tett szolgálat egyéb formáinak köszönhetően apránként újabb és újabb előrelépést könyvelhettek el a Pósa fiak. Ilyen volt például 1362-ben az, amikor István mester a miháldi vár várnagya címet viselve tűnik fel a csanádi káptalan egy kiadványában.²⁵⁸ A korábbi, tisztség nélküli állapothoz képest mindenképp tekintélynövelő hatása lehetett e tisztségnek, s talán még inkább így lehetett, ha igaz az a sejtésünk, hogy a várnagysággal Pósa fia, István egyben Temes megye élére is került. Ugyan egyetlen oklevél sem említi utóbbi címmel,²⁵⁹ ám ha figyelembe vesszük Engel Pál adatait, miszerint a vár az épp betöltetlen szörényi bánóság tartozékaként ekkor feltehetően a temesi ispánsághoz volt csatolva,²⁶⁰ még ezt is megkockáztathatjuk. Feltevésünket az is erősíti, hogy 1362 és 1366 között nem ismerjük a Temes megye élén álló ispánt.²⁶¹ Kizárt azonban, hogy épp ebben az időszakban állt volna fenn üresedés, mikor az ország délkeleti határvidékének egyre növekedett a jelentősége a Balkán felé irányuló hadjáratok miatt. Egyébként ugyanez a körülmény játszhatott közre az országész 1360-as évek végére megszülető egységes kormányzatának fokozatos megteremtésében.²⁶² E folyamat elején, még ha nem is hosszú időre, Lajos király nyugodtan állíthatta Temes megye élére Pósa fia, Istvánt, hiszen a család hűségével, katonai érdemeivel és persze régióbeli érdekelttségével egyaránt tisztában lehetett. István mindaddig e tisztségben maradhatott, amíg a katonailag, jövedelmileg, illetve politikai súlyánál fogva egyre jelentősebb – és részben talán az ő hatásukra is így kialakított – honor élére a jobban favorizált Lackfiak, Himfi Benedek, majd két nádor is, Opuliai László és Garai Miklós kerültek.²⁶³ Persze könnyen lehet, hogy az István miháldi várnagyságára vonatkozó adat, az, ami valójában. Az épp kialakítás előtt álló délkeleti megyékből álló honor szervezésének egy pillanatfelvétele, egy honorhoz tartozás szempontjából bizonytalan státuszú vár tisztségének rövid idejű, átmeneti betöltése.

²⁵⁸ 1362. aug. 21.: DL 91584. Vö.: ENGEL, Archontológia „Várnagyok és várbirtokosok - Miháld”

²⁵⁹ Pedig birtokügyeiben érintve gyakran szerepel a forrásokban, hol személyesen intézkedve, hol testvéreivel együtt említve. Pl.: 1362. aug. 16.: DL 91580., 1362. szept. 30.: DL 91582., 1363. febr. 21.: DL 91587., 1363. júl. 17.: DL 91692., stb.

²⁶⁰ Temes megye viszonyaira lásd: ENGEL, Archontológia „Bárok – Szörényi bán” és „Ispánok – Temes megye”

²⁶¹ ENGEL, Archontológia „Ispánok – Temes megye”

²⁶² ENGEL, Ozorai Pipo 258.

²⁶³ A későbbi temesi ispánság alapjai kezdtek körvonalazódni abban a tisztségelhalmazásban, amelyre először Himfi Benedek második ispánsága idején (1372-75), majd Garai Miklós (1375-86) alatt került sor. Mindketten egyszerre viselték Temes, Csanád, Krassó és Keve megyék tisztségét „alsó részek” címen, valamint a Lugostól Orsováig húzódó vlach kerületek igazgatása is hozzájuk tartozott. Az Engel Pál által feltárt folyamat végeredményeként az ország délkeleti részén terjedelmét és politikai súlyát tekintve az Anjou-kor végére az ország egyik legjelentősebb honorja jött létre, hogy a Zsigmond-kor alatt további tisztségekkel kiegészülve – 1409-től a fentiek mellett már az aradi, a csongrádi és a zarándi ispánság is hozzá tartozott – a 15. század közepére a temesi ispáni cím viselője bekerüljön az ország főméltóságai, bárói közé (ENGEL, Archontológia „Ispánok – Temes megye”, ENGEL, Ozorai Pipo 258., KUBINYI, Mátyás király 31.).

Ugyanakkor, István egyébként rövid ideig kimutatható miháldi várnagysága, és még esetleges temesi ispáni címe ellenére sem állíthatjuk, hogy a Pósa fiak hosszú távon részesedtek volna a hatalomgyakorlásból az 1360–70-es években. Emiatt az uralkodót híven szolgáló család tagjai számára mégis a birtokadományok jelenthették a legfontosabb gyakorlati visszajelzését az uralkodói kegy megnyilvánulásának, és hogy az udvarban továbbra is számon tartották őket. Ebből az időszakból az Arad megyei Gyelid (1360) megszerzéséről van elsőként adatunk, bár ennek körülményeiről, miként az 1363-tól adathozható, ugyancsak Arad megyei Szentpál kezükre kerüléséről, nem tudunk sokat. Utóbbi birtok nagyságát, egyben jelentőségét egyébként a területén a későbbiekben kialakuló több falu jelzi (például Háromfűlű, Kölp, Deszk, Bike és Ötvenablaka). A Szódi környékén megfigyelhető, valószínűleg tudatos birtokkoncentráció 1364 tavaszán folytatódott, ekkor kapták ugyanis új adomány címen *Chulak* Balázs magszakadás folytán eladományozhatóvá vált birtokát: Gyíroltházát, vagy más néven Hódost.²⁶⁴ E birtokszerzés további családtörténeti vonatkozása az, hogy ebben említik először László mester fiait, Jánost és Pált,²⁶⁵ ugyanakkor apjukat már nem, aki az előző év őszén hunyhatott el.²⁶⁶ A gyermekek közül Pál, akire a későbbiekből mindössze csak egy adatunk van,²⁶⁷ fiatalon halhatott meg, azonban testvére, János életét 1374-ig nyomon tudjuk követni.

A fenti javak megszerzésével – amihez érdemes hozzáfűzünk az ekkor bérlet formájában, illetve zálogként kezükön lévő birtokokat is – a Pósa fiak még inkább megszilárdították pozíciójukat az ország tekintélyes előkelő családjai között, a dél-alföldi régióban pedig egyikei lettek a legjelentősebb kiterjedésű birtoktestekkel rendelkező földesuraknak (2. táblázat). Ezzel továbbra is a nemesi társadalom egy szűkebb elitjének tagjai között tartották őket számon, még ha a bárók szintjére nem is emelkedhettek fel. Társadalmi helyzetük egyben érvényesülési lehetőségeiket is meghatározta, ami tipikus jegyeket mutat: a királyi szolgálata, illetve az udvari karrier.²⁶⁸ E mellett regionális ismertségük, elismertségük és szerepük is jelentős maradt, amit jól példáz az az 1363. évi adat, amelyben két Pósa fi, László és Balázs mesterek egy iktatásra felszólító mandátumban Himfi Benedek pozsonyi ispán és rokonai részére megnevezett királyi emberek között szerepelnek.²⁶⁹ A Temes megyei Rónapatak, illetve a Krassó megyei Kövespatak,

²⁶⁴ 1364. máj. 30. DL 91703. Perek a szomszédokkal: 1365. máj. 6.: DL 91714.

²⁶⁵ Vö. ENGEL, Genealógia – Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. tábla: Pósa fi (szeri, szódi)

²⁶⁶ Egy 1363. szeptemberben kelt kiadványban még testvéreivel együtt említik (1363. szept. 9.: DL 91696.), viszont két hónappal később már nem (1363. nov. 16.: DL 91697.).

²⁶⁷ 1364. okt. 31.: DL 91709.

²⁶⁸ Vö. ENGEL, Ung megye 102-103.

²⁶⁹ 1363. jan. 25.: Himfi 361/186., DL 51984.

Székáspatak és Vaja birtokok, valamint Bácsövös felének iktatásakor végül nem ők szálltak ki az azzal megbízott csanádi káptalan egyik emberével,²⁷⁰ ám felsorolásukból két dolog is következhet. Az egyik lehetőség, hogy a két Pósa fi a Himfiak szolgálatába állt.²⁷¹ Azonban sem Himfi Benedek, sem rokonai sem ekkor, sem később nem foglalkoztatta őket. Ebből következik, hogy jelen esetben helyesebb, ha azt valószínűsítjük, hogy a mindkét megyében régóta birtokos Himfiak egész egyszerűen ismerték a szintén e megyékben érdekelt Pósa fiakat és az iktatást egy helyi szinten is tekintélyes és közismert család tagjainak részvételével kívánták lebonyolítani, nem melleleg nyilván az a szempont sem került el a figyelmüket, hogy az adományul nyert birtokoknak többek között ők is szomszédjai voltak.²⁷² Nyilván egyik fél számára sem volt érdektelen például, hogy az új szomszédal már az iktatáskor összevesznek-e a határokon, vagy sem.

2. táblázat: A Pósa fi család birtokvagyonja az Anjou-korban²⁷³

	Arad megye		Csongrád megye		Krassó megye		Temes megye		Valkó és Zaránd megyék	
	Birtok	Birtok-rész	Birtok	Birtok-rész	Birtok	Birtok-rész	Birtok	Birtok-rész	Birtok	Birtok-rész
1306–1352	2	3		10+1 bérelt	3	1				
1352–1382	3	1+2 bérelt	1 bérelt		9	1+ Omori hagyaték		Az Omori hagyaték	2	
Összesen	5	4+2 bérelt	1 bérelt	10+1 bérelt	12	2+ Omori hagyaték		Az Omori hagyaték	2	

A család helyzete az 1370-es évek második felében

Míg az 1360-as évek külpolitikai irányvonala lehetővé tette, hogy Pósa fiai – különösen István – a birtokvagyon gyarapításán túl valamelyest megközelítsék apjuk és a család egykori, leginkább a század közepére jellemző pozícióját és tekintélyét, az esetleges további előmenetelbe vetett reményeiknek az 1370-es évek elején bekövetkező kül- és belpolitikai fordulat, ha nem is vetett véget, de érezhetően beszűkítette lehetőségeiket. Semmiképp sem kedvezett számukra, hogy az uralkodó az expanzív külpolitika helyett egyre inkább a diplomácia eszközához nyúlt, különösen lányai születését követően. Igaz, hogy a Balkán továbbra sem került ki a magyar külpolitika látószögéből, de kétségtelen, hogy Lajos

²⁷⁰ 1363. márc. 22.: Himfi 361/186., DL 51984.

²⁷¹ Az adományt elnyerő személy(ek) és a kijelölt királyi emberek közötti viszonyra lásd: ENGEL, Királyi ember 592-596.

²⁷² Ugyanakkor Rónapatak iktatásánál Balog János, Balázs mester komjáti officialisa is ellentmondott (1363. márc. 22.: Himfi 361/186.).

²⁷³ Az egyszerűsített táblázat csak a ténylegesen a család kezén lévő birtokok számát jelzi, az ígencímeket nem. Az egyes birtokok megszerzésének idejét és körülményeit lásd a disszertáció végén található *Birtokok és jogigények adattárában*.

– lévén aktuálisan előrébb való ügyek foglalkoztatták (például a lengyel trón megszerzése, vagy a leányainak kiházásítása) – már nem ugyanazzal az intenzitással fordult az itteni problémák felé, mint korábban.²⁷⁴ Az új, és az évek előrehaladtával egyre inkább kikristályosodó irányvonal nem kedvezett a korábban befolyásos harckedvelő elitnek,²⁷⁵ így nagyon úgy tűnik, hogy az ehhez a csoporthoz tartozó, előmenetelét – különösen az 1360-as években, de azt megelőzően is – jórészt a hadjáratoknak (is) köszönhető Pósa fiaknak sem számítottak kivételnek ez alól, az uralkodótól tehát egyre kevésbé várhatták pályafutásuk előmozdítását. E mellett talán az ország délkeleti megyéinek ekkorra kialakuló kormányzati rendszere sem alakult kedvezően a család szempontjából, hiszen az itteni megyék egységes igazgatásával²⁷⁶ – miután annak nem ők voltak a kedvezményezettjei – a potenciálisan betölthető tisztségek száma csökkent.²⁷⁷

Az 1370-es évekből ugyanis, legalábbis a fennmaradt adatok tükrében, a Pósa család tagjairól ismét az 1354-től majd egy évtizedig jellemző tevékenységeik kapcsán emlékeznek meg az oklevelek, azaz leginkább birtokaikon tartózkodtak és helyi vonatkozású ügyekkel foglalatostkodtak, többnyire személyesen. Az évtized első felében a testvérei halála után – László 1363-ban, Balázs 1368-ban hunyt el – a család legidősebb férfitagjává váló Pósa fia, Istvánon kívül, öccse, Miklós mester, valamint unokaöccse, László fia, János²⁷⁸ voltak azok, akik eljártak a különböző ügyekben. 1370. április elején István az épp egy rövid időt Temesvárott töltő, ekkor a temesi ispáni címet is viselő – talán e végett megyéjébe látogató – Opuliai László nádort kereste fel a közte és Ség birtok királyi népei között régóta húzódó ügyével.²⁷⁹ A nádor egyébként hamarosan ismét a délkeleti megyékbe érkezett, mikor május 6-tól Krassó, május 15-től Arad és Csanád, majd egy hónap múlva, június 19-től Békés és

²⁷⁴ KRISTÓ, Az Anjou-kor háborúi 161-163., 190-193., SZAKÁLY, Phases 70-71.

²⁷⁵ ENGEL, Szent István birodalma 157., 162.

²⁷⁶ ENGEL, Ozorai Pipo 258.

²⁷⁷ A Pósa fiak társadalmi helyzetének ismeretében fel sem merül annak lehetősége, hogy valamelyik báró – különösen az országrész megyéinek ispáni címét betöltő Himfi Benedek, Opuliai László, vagy később Garai Miklós nádor – familiárisaként jussanak tisztségekhez. E lépést viszont feltehetően azért nem tették meg, mert a Pósa fiak ugyanahhoz az udvari nemességhez tartoztak, mint a felsorolt méltóságviselők. Természetesen az, hogy utóbbiak honorbirtokosok voltak, rangban, címben és tekintélyben jelentős különbséget teremtett köztük, ugyanakkor hol voltak a Pósa fiak a familiárisok derékhadát alkotó megyei nemességtől (ENGEL, Anjou-kori társadalom 314-316.).

²⁷⁸ A családot érintő ügyekben egy-egy alkalommal őt is felsorolták nagybátyjai mellett, mint a panaszost, vagy perben halasztást kérőt (1364. okt. 16.: 91708., 1364. okt. 31.: DL 91709., 1365. okt. 21.: DL 91717., 1366. máj. 19.: 91725., 1366. jún. 13.: DL 93921., 1370. máj. 20.: DL 91761., 1370. aug. 31.: DL 91769., 1371. máj. 8.: DL 91778., 1371. máj. 15.: DL 91780., 1372. okt. 7.: DL 91795., 1374. okt. 9.: DL 91812.).

²⁷⁹ 1370. ápr. 2. > 1370. máj. 4.: DL 91757. (Ebben az időben a nádor távollétére utaló oklevelek, melyek Visegrádon keltek ugyan, ám az aktuális ítélmester [Jakab] és a nádori pecsét hiánya miatt azokat a protonotárius pecsétjével erősítették meg: 1370. ápr. 3.: DL 87447., 1370. ápr. 5.: DL 89404. Április 12-én a nádor visszatért Visegrádra – DL 77445.) Opuliai László tisztségeire lásd: ENGEL, Archontológia „Bárók – nádor”, „Ispánok – Temes megye”.

Zaránd megyék nemessége részére tartott közgyűlést. László fia, János – akit Balázs halálával a Krassó megyei birtokok igazgatásával bízhattak meg nagybátyjai – a Mezősomlyó mellett zajló *congregatio* egyik esküdt ülnöke volt,²⁸⁰ akit a megye nemeseinek bizalmát jelző feladattal járó elfoglaltságok miatt végül egy krassói kisnemes, Ebedi Gergely fia, András helyettesített.²⁸¹ Eközben István és Miklós az Arad megyei Sződiben, itteni birtokaik uradalmi központjában²⁸² tartózkodhattak, hiszen május közepén a falutól pár kilométerre Arad mellett összeülő bírói (nádori) közgyűlésen személyesen intézkedtek új birtokuk, Szentpál ügyében.²⁸³

E bírói fórumon azonban – miután a közgyűlésre a megye nemességének színe-java összecsendült – egy Pósafiak ellenében született beadvánnyal is foglalkoztak. Az „ellenérdekelt” Kaszai János fia, Kövér Imre volt, aki ügyvédjén keresztül élt panasszal egy 1367 nyarán történt incidens után őt a Pósa fiakkal szemben elmarasztaló ítélet kapcsán. Történt ugyanis, hogy – állítása szerint – három éve Imrét, mikor kiment a Kasza birtok határában szénát kaszáló jobbágysaihoz, Pósa fia, István famulusai megtámadták, akiket saját élete védelmében megölt.²⁸⁴ A Pósa fiak természetesen másképp emlékeztek a történetekre. Még az esetet követően 1367-ben beadott panaszuk szerint Imre előre eltervezve követte el tettét, ami a szándékosságon túl azért is érinthette érzékenyen őket, mert a tettlegesség elszenvedői között nem csak egyszerűen famulusaik, hanem rokonaik – bizonyos Szerém megyei Bencs fia, Domonkos, illetve Kozma és csatlósai – is ott voltak.²⁸⁵ 1370-ben Imre megbízottja ura változatának igazolására oklevelet is bemutatott, továbbá kérte, hogy a megye

²⁸⁰ 1370. máj. 12.: DL 91759. = DL 5860. = Krassó III. 71/96-99. (Az esküdtek felsorolásakor elsőnek említik.)

²⁸¹ A közgyűlésen egy mezősomlyói polgár, bizonyos László mester (Beke fia) Pósa fia, István és Miklós tartozását panaszolta. Mivel Ebedi András tagadta az adósságot, a nádori gyűlés Istvánnak és Miklósnak a saját személyükben az aradi káptalan előtt július 8-án leteendő esküt ítélte meg arra vonatkozólag, hogy a kérdéses összeggel (50 forint) nem tartoznak (1370. máj. 12.: DL 91760.). – A Pósa fiak mellett először 1365-ben feltűnő (1365. okt. 21.: DL 91717.) András szűk egy héttel a krassói közgyűlés előtt még Visegrádon, az itt üléselő nádori ítélőszéken járt el és kapta kézhez azt az oklevelet, ami a Pósa fiak és a zalavári apát Adorjánmártélyért (Csongrád megye) folytatott perében halasztást rendelt el a felek kérésére (1370. máj. 8.: DL 91758.). E szerint igencsak sietnie kellett, hogy eleget tegyen urai megbízásának és vissza/odaérjen a több száz kilométerrel arrébb zajló Krassó megyei bírói (nádori) közgyűlésre, amit végül sikerrel teljesített. Ugyancsak ő volt jelen bő egy hónappal később Nádas falu mellett, ahová Békés és Zaránd nemességét hívták össze, ahol újfent a Ségen élő királyi népek Árokin elkövetett hatalmaskodásait panaszolta (1370. jún. 24.: DL 91763-64.). Augusztustól, az év második felén át 1372-ig, majd egy kis szünet után 1375-től legtöbbször a kúriai bíróságokon, azaz Visegrádon, illetve Budán képviselte a Pósa fiakat (1371. máj. 15.: DL 91780., 1371. jún. 8.: DL 91782., a csanádi káptalan előtt – 1372. okt. 7.: DL 91795., hátlapi perfeljegyzésben – 1375. febr. 25.: DL 91817., 1376. jún. 2.: DL 91829.).

²⁸² Először a csanádi káptalan egy 1363-ban kelt kiadványban szerepel a nevük előtt Szödi előtagként (1363. nov. 16.: DL 91697.), ezt követően pedig 1370-ben (1370. máj. 12.: DL 91760.). A korai és esetleges előfordulásokat követően a Zsigmond korban említik így őket mind gyakrabban az oklevelek, a mellett, hogy a Szeri előtagot is használták (pl.: Szödi – 1391. febr. 27.: DL 91967., Szeri – 1391. febr. 8.: DL 91965.).

²⁸³ 1370. máj. 20.: DL 91761.

²⁸⁴ 1370. máj. 21.: DL 91762.

²⁸⁵ 1367. aug. 13.: DL 91733.

jelenlévő hatósága az   igaz t tanúsítsa. Törekvése végül sikertelenül zárult. A közgyűlésen – bizonyára a megfelelő szemtanúk kihallgatását stb. követően – a megye hatósága eskü alatt vallotta, hogy a meggyilkolt személyeket, noha ártatlanok voltak, K v r Imre cselet vetve, előre megfontolt sz nd kkel  lte meg, mikor azok Sz dibe akartak menni. Ráadásul Kaszabeli rokonai is tettest rsai voltak, mert Imre velük együtt tette a holttesteket egy kocsira és vitte Kov sziba, az ottani offici lishoz, ahol azzal mentegette magát, hogy a meggyilkoltak gonosztevők voltak, holott nem voltak azok.²⁸⁶

Az  gy kapcsán emlegetett K v r Imre az Arad megyei Kasz n  l  igen népes kisnemesi rokonság tagja volt. A birtokuk felaprózódása miatt elszegényedő Kaszai nemesek egyrészét birtokr szeik elzálogosításával, m sr sz t familiárisi szolg latv llal ssal igyekeztek sorsukon jobbítani. Esetükben erre leginkább az Arad megye nemesi társadalmának csúcsán álló P saf  és a Kerekegyházi Lackf  család környezetében ny lt esély. A Kaszai rokonság e két lehetőség mentén polarizálódott, ami ugyanakkor konfliktusokat is generált a Kaszaiak között. Például a Pósafiak szolgálatában álló Kaszai Gergely fia, István fiai, László  s Gergely²⁸⁷ többedmagukkal (de mind Kaszaiak) többször tiltakoztak rokonaik azon szándéka ellen, hogy részeiket másoknak elidegenítsék. Az eleinte meg nem nevezett „célszemélyről” később kiderült, hogy Kerekegyházi Lack, az egykori sz kelyisp n volt az.²⁸⁸ Ugyanakkor valamivel később László  s Gergely is  gy rendelkezhetett, hogy haláluk után birtokr szeik ne rokonaikat illesse, hanem a Pósafiak kezére jusson.²⁸⁹ Utóbbiak 1363-ban már el is tiltották itteni részeik használatától a Lackfiakat,²⁹⁰ illetve 1365-ben itteni offici lisukat is említik, történetesen K v r Imrét, aki két évvel korábban is a Pósafiak szolgálatában állt.²⁹¹ Ezért is érdekes, hogy 1367 nyarán miért támadt többedmagával a Pósafiak Sz dibe tartó rokonaira – akik nagy val s n s ggel a P saf  család általunk nem ismert nőtagjai, azaz feleségeik révén kerültek kapcsolatba a családdal –, illetve famili risaira, köztük saját rokonaira. Ha az

²⁸⁶ 1370. máj. 20.: DL 91762.

²⁸⁷ 1341-ben a bizerei apát megid z sekor László az egyik kijelölt királyi ember Szeri Pósa részére (1341. okt. 18.: DL 91321.). Gergely szintén hasonló minőségben tűnik fel 1347-ben Pósa Krassó megyei Dubja birtok kapcsán beadott panasza alkalmával (1347. dec. 12.: DL 91386.). Ugyan  vitte a legtöbbre, hiszen ő volt 1350-ben Pósa sebesi alv rnagya (1350. okt. 5.: DL 91419.).

²⁸⁸ 1339. j n. 7.: DL 91302., 1345. máj. 1.: DL 91357., 1355. máj. 26.: DL 91478.

²⁸⁹ Val s n leg nem az a p r jobbágytelek  rt sokat a Pósafiak szem ben, amit ezzel nyerhettek, hanem az a sz l , amit a Kaszaiak 1353-ban szereztek a Makra hegyen (1353. aug. 6.: DL 91452.), ahol a P safiaknak is volt sz l je.

²⁹⁰ 1363. aug. 18.: DL 91695.

²⁹¹ Famili risik nt, aki a csanádi káptalan előtt tiltotta el az  budai káptalant az Arad megyei Szombathely possessi ban lévő részének eladásától (1363. nov. 16.: DL 91697.). Offici lisk nt, akit bizonyos Dénes fia, András – S g királyi birtok offici lisa – egy hatalmaskodás alkalmával elfogott, vasra vert és javait elvette (1365. okt. 23.: DL 91718.). A Pósafiak további részét szereztek Kasz n, mikor 1370-ben az itteni nemesek bizonyos b rs gaik ki nem fizetése fejében lefoglalt birtokrészei Pósa fia, István kezére jutottak zálog címén (1370. j l. 26.: DL 91766.). A Pósafiak és a Kaszaiak további peresked s re lásd: 1370. szept. 22.: DL 91770., 1371. okt. 7.: DL 91787., 1376.  pr. 21.: DL 91824., 1376. j n. 2.: DL 91829.

incidens valódi okait nem is tudhatjuk meg, nagyjából sejthető, hogy a Kaszaiak egymás közötti ellentéte, egyfajta családi viszály állhatott az ügy háttérben, amire csak ráerősíthetett annak a két családnak az érdekeltsége is (Pósafi, Lackfi), akikhez egyes Kaszai nemeseket a familiaritás, vagy egyéb viszony fűzött.

Az évtized második feléhez érve megállapítható, hogy különösebb változás nem következett be a család helyzetében. Országos jelentőségű eseményen való részvételükről például továbbra sem maradt fenn adat. Esetleg még Lajos király Balkánra irányuló 1375. évi, személyesen vezetett utolsó hadjáratainak egyikén vehettek részt,²⁹² bár ennek nincs okleveles nyoma,²⁹³ ez inkább csak az Anjou-kori hadszervezet regionális jellege, illetve a Pósa fia, István korábban ismertetett katonai aktivitása miatt feltételezhető. Pósa fia, István és rokonai továbbra is helyi vonatkozású ügyek gyakori szereplői maradtak. A tárgyban fennmaradt oklevelek számából következően például a zalavári apáttal folytatott perük köthette le leginkább a figyelmüket.²⁹⁴ E mellett István 1376-ban már újra a Kaszai nemesek elleni, gyaníthatóan az előző évi hadjárat miatt halasztásra került peres ügyeit intézte,²⁹⁵ miként a következő évben a Valkó megyei Barlód birtok ügyében is jobbnak látta személyesen eljárni a titeli káptalan előtt.²⁹⁶ 1378 tavaszán a Krassó megyei Vaja határainak újrarárásánál kellett tanúskodnia. Tanúvallomása sokat nyomott a latban, mert a kivizsgálásra felszólító mandátum

²⁹² KRISTÓ, Az Anjou-kor háborúi 167-169., ENGEL, Itinerárium 43. (kézirat) – Egyes vélemények szerint ez a célját tekintve csak részben sikereket elérő hadjárat volt az első, hogy magyar csapatok a havasalföldi fejedelemmel szövetségben álló és ennek következtében Temes és Krassó megyék déli részeibe is betörő és itt prédáló török csapatokkal megütköztek volna (KUMOROVITZ, I. Lajos 919-982., megállapításait átvette: KRISTÓ, Az Anjou-kor háborúi 167-169.). Újabb eredmények viszont – különösen az 1375. évi eseményekhez kapcsolt bizonyos momentumok precízebb és kronológiailag realisabb ismertetését követően, különösen Himfi Benedek Margit nevű leánya elrablása körülményeinek vonatkozásában – a fentiek pontosítását és átgondolását sugallják (ENGEL, Török-magyar háborúk 561-563. Margit életének újabb feldolgozásakor E. Kovács Péter már Engel Pál közlését fogadta el. Lásd: E. KOVÁCS, Egy magyar rabszolganő 106-107.). Utóbbihoz, ha nem is perdöntő, de meggondolandó adalék, hogy a harcok ideje alatt a területileg illetékes hiteleshelyek közül a csanádi és a titeli káptalan egy-egy kiadványa is ismert – előbbié egy idézés, utóbbi pedig egy iktatást foganasított (Csanádi káptalan – 1375. júl. 25.: DF 278571., titeli káptalan – 1375. jún. 17.: DL 6283.). E mellett Mezősomlyón Krassó megye hatósága ebben az időben is megtartotta törvényszékét. A sedrián az épp hadjáratban lévő, később ebben a háborúban elhunyt Himfi Péter nevében kérték a megye hatóságát egy panaszának kivizsgálására (1375. júl. 21.: DL 52234. = Krassó III. 86/127-128.).

²⁹³ 1375 januárjában a Pósa fia, István Pétermonostora, Pálmonostora és Móricgát felébe iktatták (1375. jan. 10.: DL 91816.). A hónap végén panaszolták el a korábbi hadjáratban meg nem jelent nemesek ügyét, melynek kivizsgálására februárban került sor (1375. jan. 21. > 1375. febr. 25.: DL 91817.), márciusban pedig az a nyugta kelt, amelyet a garamszentbenedeki bencés apát állított ki Pósa fia, István mester meghatalmazottjának Csanytelek árendájának megfizetéséről (1375. márc. 25.: DL 91819.).

²⁹⁴ Bár a Pósa fia, István előszeretettel béreltek földeket egyházi testületektől, ez esetben – talán mert a zalavári apát ország túlsó végéből nehezen érvényesítette jogait, miként Csanytelek esetében a garamszentbenedeki bencés – az apát birtokában lévő, de a Pósa fia, István Csongrád megyei birtokai közé ékelődött, Szentgyörggyel szomszédos Szentadorjánmártélyért 1360 óta viszálykodtak (1360. márc. 25.: DL 91546., 1362. máj. 19.: DL 91577., 1365. okt. 21.: DL 91717., 1365. DL 91721., 1366. máj. 19.: DL 91725., 1370. máj. 8.: DL 91758., 1370. aug. 8.: DL 91768., 1371. máj. 15.: DL 91780., 1374. okt. 9.: DL 91812.).

²⁹⁵ 1376. ápr. 21.: DL 91824., 1376. jún. 2.: DL 91829.

²⁹⁶ 1377. máj. 12.: DL 91837., 1377. máj. 12.: DL 91838.

az összehívandó szomszédok közül külön kihangsúlyozta személyét, mivel apja egykor honorként tartotta kezén a kérdéses részeket. A foganatosított határjárás után viszont megidéztek, hogy igazolja a birtokában talált kilenc telkes Foktalanhoz való jogát és a birtok határait.²⁹⁷ Hogy megjelent-e végül György-nap nyolcadán a királyi jelenlét előtt, nem tudjuk, de pár hónap múlva ismét Krassóban, pontosabban Mezősomlyón találjuk, ahol a Garai Miklós nádor nevében 1378. augusztus végén a megyének tartott közgyűlésen panaszolt el egy jobbágya ellen elkövetett hatalmaskodást.²⁹⁸ A rákövetkező év tavaszán újból itt volt dolga, de most a megye harami ítélőszékén, ahol a számára 126 forintért elzálogosított Dubja *possessio* zálogösszegéből 16 forintot fizetett ki az eredeti birtokos Tejedi nemeseknek.²⁹⁹ Végül pedig vélhetően az ő döntése nyomán kapcsolódtak be 1380-tól az Émeni örökség visszaszerzéséért elindított perbe, segítve távoli atyafiaikat, a Szentszalvatóriákat.³⁰⁰

A kiállított iratokból az egyes birtokügyek mellett a család veszteségeiről, de gyarapodásáról is egyaránt értesülhetünk. 1372 és 1374 között rövid időn belül István öccse, Miklós és unokaöccse László fia, János is elhunyt.³⁰¹ Későbbi oklevelekből tudjuk meg, hogy utóbbi özvegyen hagyott, név szerint nem ismert felesége Valkó megyéből származott,³⁰² ám gyermekeikről nincsenek ismereteink. Miklós fia, László ugyanakkor épp 1374-től vált a családra vonatkozó oklevelek rendszeres, ám végül nem hosszú életű szereplőjévé (1385-ben említik utoljára),³⁰³ miként István két fia, Miklós és István is ekkortól tűnnek fel,³⁰⁴ elsőként az aradi prépost és káptalan emberei által az ő gyelidi és deszki jobbágyain esett hatalmaskodása során tett panaszuk kapcsán.³⁰⁵ Ez a generáció lesz az, amelynek a Lajos király halálát követő földcsuszamlásszerű változások idején, mind az ország, mind a család története szempontjából egyik legviharosabb éveiben kellett helyt állnia. Az akkori családfő,

²⁹⁷ 1378. jan. 4. > 1378. márc. 29. = Krassó III. 91/132-136. > 1378. máj. 20.: DL 42089. = Krassó III. 92/136-151.

²⁹⁸ A közgyűlés augusztus 30-án kezdődött és István részére annak 10. napján állították ki az alperest meg nem jelenés miatt bírságoló oklevelet (1378. szept. 8.: DL 91847.). (A közgyűlésen még egy kiadvány kelt – 1378. szept. 3.: DL 52268. = Krassó III. 94/152-153.)

²⁹⁹ 1379. máj. 4.: DL 91853. A Tejedi kisnemesek meg lehettek szorulva, mert Tejedi Farkas (*Hozyn* fia) egy évvel később már névadó birtokuk egy részét zálogosította el Istvánnak (1380. máj. 17.: DL 91871.), amibe 1385-ben már zálogjogon be is iktatták volna fiát, ám Farkas özvegye, Bagó ennek ellentmondott (1385. jún. 7.: DL 91918., 1385. jún. 7. > 1385. jún. 26.: DL 91915.).

³⁰⁰ KARÁCSONYI, Kegyúr 37.

³⁰¹ Miklós utolsó okleveles említése: 1372. okt. 7.: DL 91795. Vö.: ENGEL, Genealógia – Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. tábla: Pósa (szeri, szödi). Jánosé: 1374. okt. 9.: DL 91812.

³⁰² 1377. máj. 12.: DL 91838.

³⁰³ 1374. okt. 9.: DL 91812., 1374. nov. 7. < 1375. jan. 10.: DL 91816., 1379. jún. 11.: DL 91857., 1382. máj. 8.: DL 52418., 1382. máj. 29.: DL 87869., 1385. feb. 28.: DL 91910., 1385. jún. 6. < 1385. jún. 26.: DL 91916., 1385. okt. 13.: DL 91919., 1385. nov. 10.: DL 91920.

³⁰⁴ ENGEL, Genealógia – Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. tábla: Pósa (szeri, szödi).

³⁰⁵ 1379. jún. 11.: DL 91857. – Ugyanez az eset viszont – minő meglepetés – a kezdeményező és az elszenvető fél és az esett károk okozóinak megnevezésekor épp ellenkező előjellel szerepel a prépost csanádi káptalan előtt tett panaszában (1379. jún. 16.: DL 91858.).

István ugyanis – a családalapító Szeri Pósa gyermekei közül utolsóként – 1382-ben elhunyt, ugyanabban az évben, amikor az uralkodó, Lajos király is. Halálakor a Pósa- és Pósa-alföldi régió (Csongrád, Arad és Krassó megyék) egyik legvagyonosabb és legbefolyásosabb családjai közé tartoztak. Bár Pósa gyermekeinek méltóságviselés tekintetében nem volt lehetősége a család történetében mindenképpen csúcspontnak számító 1350-es évek közepére elért szintet ismételtelen megközelíteni, a kezükön lévő javakkal – amit még apjuk alapozott meg – jól sáfázkodtak és újabakkal gyarapították azokat a 14. század második felében. Az 1380-as évek elején színre lépő harmadik generáció, elsősorban Pósa fia, István gyermekei – a már említett Miklóson és Istvánon kívül, Péter (1382), György és László (1385) – ebbe az örökségbe léptek be.

Szeri Pósa unokái

Pósafi Miklós és István politikai állásfoglalása

Az 1382 ősztől Zsigmond uralkodásának első évtizedéig tartó, sokszor viszályokkal teli időszakban Szeri Pósa unokái közül István két idősebb fiára, Miklósrá és Istvánra, valamint unokatestvérükre, László fia, Miklósrá hárult az a könnyűnek nem mondható feladat, hogy a konszolidáltak egyáltalán nem mondható évek alatt is lehetőleg sikerrel átmentsék, de még inkább erősítsék a család 14. század végére felépített előkelő vagyoni és társadalmi státuszát. Az utódlás kérdésében manifesztálódó addig elfojtott, ám most felszínre törő ambíciók és a hatalomért ugrásra készen álló erők küzdelmében való kiigazodás, a változások és politikai játszmák sokaságában egy-egy jókor és jó időben meghozott döntés újabb magasságokba emelhetett családokat, igaz ellenkező esetben akár a teljes bukás is valós veszélyként fenyegetett. A Pósa fiak helyzetében, mint az Anjou-kor végén a hatalomból kiszoruló, de vagyonos előkelő család esetében, mindkettőnek volt realitása.

A család tagjai e vészterhes időkben Mária királynő és az özvegy királyné, Erzsébet oldalán látták biztosítottnak érvényesülésüket. Könnyen lehet, hogy mindehhez annak az egyszerű ténynek a felismerése vezette őket, hogy birtokaik a „nőuralom” legfőbb támaszának és haszonélvezőjének számító Garai Miklós nádor 1375 és 1385 között tisztségként viselt krassói és temesi ispáni honorjának közelében feküdtek. Döntésükben alighanem erősen közrejátszhatott e körülmény mérlegelése. Végül, akár saját érdektől vezérelve, akár a nagyhatalmú Garai pártfogásában bízva, netán épp általa megfélemlítve, de Pósa fiak Miklós és István, miként egy perükből kiderül, 1383 nyarán már Mária oldalán, annak seregében tartózkodtak.³⁰⁶ Egy évvel később a királynő már a külső támadás lehetősége miatt sokkal veszélyeztetettebb észak-nyugati ország részben számított a két testvér szolgálataira, kezükre adva honorként a Trencsén megyei Sztrecsény, majd Zsolna ispáni, valójában inkább a várak várnagyi címét.³⁰⁷ Az általuk kormányzott vidék viszont nemsokára Zsigmond első fegyveres visszatérési akciójának színtere lett.³⁰⁸ Talán amiatt, mert nem tudták megakadályozni Zsolna és környéke feldúlását, talán más okból kifolyólag, de ezt követően, immár tisztség nélkül ismét csak – az országban zajló eseményekhez képest mindenképp kisebb volumenű –

³⁰⁶ Az idő alkalmas volt elégtétel vételére, akár régi sérelmekre hivatkozva, mint Pósa fiak Miklós és István két jobbágya esetében, akik állítólag úgy megsebesítették Mihály mestert, az aradi káptalan kanonokját és dékánját, hogy az még egy hónap múlva is az ágyat nyomta. A tetteseket bebörtönző kanonok és a Pósa fiak között kötött egyezségből derül ki, hogy Miklós és István hol is tartózkodtak. Az ügyben az általuk választott nyolc fogott bíró ítéletének 1) amennyiben a királyné hadseregéből hazatérnek Mihály oktaváján, ha nem, akkor 2) mindszentek oktaváján, ha akkor sem, akkor 3) András ünnepének nyolcadán voltak kötelesek alávetni magukat (1383. júl. 30.: DL 91902.).

³⁰⁷ ENGEL, Archontológia „Várnagyok és várbirtokosok – Sztrecsény és Zsolna”

³⁰⁸ SÜTTŐ, Anjou 65-66.

birtokügyeik kapcsán említik őket.³⁰⁹ Ezekből a következőket emelhetjük ki: 1. Ebben az évben (1385) hunyt el két tagja is a családnak. István fia, Miklóst júniusban, Miklós fia, Lászlót pedig novemberben említi utoljára oklevél.³¹⁰ Utóbbi halálával egyedül István ágán maradtak fiú utódai a családnak, s velük folytatódott a Pósa-fiak története. 2. A család tagjai a zavaros állapotoknak hol kárvallottjai, hol haszonélvezői voltak. Például az őket és birtokaikat ért atrocitások miatt az aradi káptalan előtt éltek általános eltiltással.³¹¹ Ugyanakkor a Krassó megyei Tejed birtokot ekkor szerezték meg zálogjogon.³¹² 3. Ekkoriban az a Csatári Ernye fia, Demeter szerepelt hol megbízottjukként, hol részükre kiküldött nádori emberként, aki 1392-ben Krassó megye alispánja lett.³¹³ 4. A Pósa-fiak családnév kialakulása is erre az időszakra tehető. Pósa fia, István gyermekeire ugyanis apjuk neve helyett, azt elhagyva, mind gyakrabban Pósa-fiként (*filius/filii Posa/Pose*) utalnak az oklevelekben. Bár unokái nem tudhatták, hogy néhai nagyapjuk lesz az, aki végül a legmagasabbra emelkedik a családban, de egykori tekintélyének emléke – akár országos is, nem csak a családon belüli – tükröződhet választásukban. 5. 1385 nyara és 1389 között alighanem birtokaikra húzódtak vissza és ott vészelték át az ország történetében sorsfordító esztendőket.³¹⁴ Sokáig két 1385 őszen kelt oklevél említi őket utoljára,³¹⁵ a következő két évből – nagyrészt az országban uralkodó állapotok miatt nem megfelelően működő bíróságok, így a hiteleshelyek, illetve megyei ítélszékek kimaradozó és akadozó oklevélkiállító tevékenysége miatt³¹⁶ – nem maradtak fenn róluk adatok. Nyilván értesülhettek mind Kis Károly, mind Garai meggyilkolásáról, valamint a királynő és anyja fogságba ejtéséről. Mária híveiként a saját bőrükön tapasztalhatták Horváti László és János embereinek 1386. évi temesközi dúlását,³¹⁷ ami nem kímélhette itt fekvő birtokaikat sem,³¹⁸ sőt, Pósa-fiak István egy későbbi oklevélben említett fogságba kerülését is ekkorra tehetjük.³¹⁹ Ugyanakkor – a család sorsának későbbi

³⁰⁹ Például árendakifizetés (1385. febr. 28.: DL 91910.), vagy határjárás (1385. jún. 26.: DL 91916.).

³¹⁰ 1385. jún. 26.: DL 91894., illetve 1385. nov. 10.: DL 91920.

³¹¹ 1385. jún. 26.: DL 91894.

³¹² 1385. jún. 7.: DL 91918., 1385. jún. 26.: DL 91915.

³¹³ 1385. jún. 7.: DL 91918., 1385. jún. 26.: DL 91915., 1385. jún. 26.: DL 91916., 1385. jún. 26.: DL 91894.

Tisztségére lásd: ENGEL, Archontológia „Ispánok – Krassó megye”

³¹⁴ Zsigmond augusztusban elfoglalta Budát és a vezető tisztségekbe nőuralmat ellenző, addig mellőzött személyek is bekerültek, továbbá ekkor került sor Zsigmond és Mária házasságkötésére. A hatalmi viszonyokat megingató novemberi napokban pedig Kis Károly tartott Buda felé egyre gyarapodó számú híveitől kísérvé, Zsigmond ennek okán elhagyni kényszerült a várost (SÜTTŐ, Anjou 97-98., 101-102., 107-111., Itineraria 56.).

³¹⁵ Két Krassó megyei birtokuk, Csatár és Vék ügyében intézkedett megbízottjuk a nádor ítélszékekén, Budán (1385. okt. 13.: DL 91919. és 1385. nov. 10.: DL 91920.).

³¹⁶ C. TÓTH, Szabolcs megye 141.

³¹⁷ SÜTTŐ, Anjou 145-147.

³¹⁸ Különösen, ha figyelembe vesszük, hogy mások mellett az a Jánki László is hűtlenségbe esett (SÜTTŐ, Anjou 146.), akinek apja, Miklós – mint birtokszomszéd – korábban több évtizeden keresztül oly sok fejfájást okozott a Pósa-fiaknak.

³¹⁹ 1389. júl. 12.: DL 91946. = ZsO I. 1095.

alakulásából kiindulva – korábbi pártállásuk és az 1386–87. évek során tanúsított, ám nem dokumentált cselekedeteik³²⁰ hozzásegíthették őket ahhoz, hogy végül a trón valós várományosának, Zsigmondnak az oldalára kerülve ezt az időszakot szerencsésen átvészeljék. Ekkor, ha nem is a legelőnyösebb helyzetből, de immár az új uralkodó híveként biztosítottak tűnt érvényesülési lehetőségük, annak ellenére, hogy nem is olyan rég még vele szemben léptek fel.

A várományosból valódi uralkodóvá lett Zsigmond bizalma – talán Mária közbenjárásának is köszönhetően – ha nem is azonnal, de végül kisebb, ugyanakkor mégis jelzés értékű dolgokban nyilvánult meg a család ekkori fejének tekinthető Pósa István, továbbá testvérei, Péter és György irányában. 1389-ben például a király azzal bízta meg Istvánt, hogy a brankerményi jobbágyok nemrégiben visszaadott szabadságát neki kellett megvédeni, különösen a harami várnaggyal, tehát a krassói alispánnal szemben.³²¹ Nemsokára már *strennuus vir*ként, lovagként említették egy oklevélben, melyben Zsigmond – elismerve az iránta és Mária iránt tanúsított hűségét – abban részesítette, hogy a Makra és Érsomlyó hegyen élő jobbágyainak nem kell a királynak járó borkilencedet megfizetniük. Mindezt testvéreire, illetve unokaöccsére, néhai testvérenek, Miklósnak a fiára, Gáborra – vagy, ahogy több oklevél írja, Gáborkóra – is kiterjesztette.³²² Az 1389. évi Szerbia elleni hadjárat után a telet Temesvárott töltő, majd innen 1390. január végén felkerekedő Zsigmond február elején útba ejtette és talán egy napot el is töltött a Pósa István Arad megyei uradalmi központján, Sződin.³²³ Nagy valószínűséggel István ekkorra már ugyanúgy az aula tagja lett, mint egykor nagyapja, vagy apja, amit a már említett *strennuus vir* jelző is sejtet. Arra vonatkozóan nincsenek adataink, hogy részt vett volna Zsigmond Szerbia ellen 1390-ben vezetett újabb hadjáratban, majd Galambóc végül sikertelenül zárult visszafoglalási kísérletében,³²⁴ ugyanakkor 1391 januárjában őt is a hadjáratból hazatérő király tartózkodási helyén, Temesvárott találjuk, ahol Zsigmond – részben az ő közbenjárására – elengedte Simai János

³²⁰ A temesközi harcok alatt mutatott érdemek jutalmaként kiállított számos adománylevelé egyike sem tesz említést a Pósa Istvánról (ilyenekre példát lásd, kivéve a Losonciak részére tett adományokat: 1387. jún. 4. > 1387. okt. 17.: DF 268585., 1387. júl. 18.: DL 30139., 1387. aug. 6. > 1389. ápr. 28.: DL 7294., 1387. aug. 10. > 1388. nov. 22.: DL 7298.).

³²¹ 1389. ápr. 4.: DL 91939.

³²² 1389. jún. 8.: DL 91943. Az oklevél relátora Ilsvai Lesták volt. Egy másik, de sérült oklevél hátlapján *strennuus miles magister*ként említik – 1389. júl. 12.: DL 91946. = ZsO I. 1095.

³²³ Itineraria 62. – Zsigmond itteni tartózkodásának azonosításához az itineráriumban hivatkozott kiadványok mellett egy eredeti oklevél is rendelkezésünkre áll (1390. febr. 1.: DF 277140.) – az adatra Horváth Richárd hívta fel a figyelmem. Ez az oklevél *Zewdin* alakban őrizte meg Szödi település nevét, amely már korábban is előfordult egy 1371-ben kelt oklevélben: *Zeudin* (1371. máj. 8.: DL 91779.).

³²⁴ ENGEL, Török-magyar háborúk 563-565. – A hadjárat ideje alatt egy 1390 decemberében kelt kiadvány említi, ekkor a váradi káptalan előtt megbízottja jár el (1390. dec. 29.: DL 91963.).

bírságainak az uralkodót megillető részét.³²⁵ Egy másik adat pedig az itt tartott királyi törvényszéken való személyes jelenlétét őrizte meg.³²⁶ Pár hónappal később Zsigmond csongrádi ispánná nevezte ki Istvánt,³²⁷ amely tisztség a honorhoz tartozó Szeged miatt mind országos, mind regionális jelentőségénél fogva mindenképp megszilárdíthatta István helyét az aula tagjainak körében erősítve a család tekintélyét. Mindezt úgy, hogy pár évvel korábban erre nem sok esélye volt. A szép reményeknek István halála vetett véget, akit májusban ugyan még egy perhalasztásban felsoroltak testvéreivel és unokaöccsével együtt, 1392-ben viszont már csak özvegyét említik.³²⁸

Pósafi Péter pályafutásának első évtizedei

A következő évtizedekben István két testvére, az oklevelekben 1382, illetve 1385 óta szereplő Péter és György vették át bátyjuk helyét, de különösen Péter volt az, akinek a tevékenysége meghatározta a Pósa fiak történetét a Zsigmond-kor alatt, és aki több szempontból is a család egy újabb sikeres időszakának a letéteményese volt. Mindenekelőtt amiatt, mert az 1390-es években – mikor a birtokokat korábban kényszerű bőkezűséggel osztogató Zsigmond megváltoztatta (birtok)politikáját³²⁹ – Pósa fiak birtokvagyonának további gyarapodása érhető tetten. Nem is feltétlenül újabb adományok formájában – 1394 körül szerezhették meg az Arad megyei Mácsalakát, amely birtok jelentékeny voltát mutatja, hogy később a település mezővárossá fejlődött, területén pedig 13 falut, illetve prédiomot említenek majd – hanem, hogy ekkor tűnnek fel az oklevelekben olyan falvak, amelyek az évtizedek során a korábban megszerzett és/vagy nagy kiterjedésű birtokaikon alakultak ki. Ilyen volt például az Arad megyei Thani/Thawi (1396), Preters (1398), a Szentpálhoz tartozó Háromfűlű, más néven Berekszó (1399) és Kölp (1405), illetve az egyszer említésre kerülő Milosfalva (1406) és Újfalu (1415), vagy a Csongrád megyében Elege (1390) és Halásztelek

³²⁵ 1391. jan. 11. > 1391. jún. 7.: DF 263368., Itineraria 64.

³²⁶ Szántói Petőfi János – aki egyébként Pósa leányának, Margitnak a gyermekeként unokatestvére volt a Pósa fiaknak – felpanaszolta Istvánt, hogy az elfoglalva tart két Csanád megyei birtokát, ahol mindenféle hatalmaskodást követett el. István viszont azt állította, hogy a birtokok és a jövedelmek őt illetik meg. A törvényszék Istvánt arra kötelezte, hogy a felperes által leteendő eskü alapján köteles az okozott károkat a felperesnek megtéríteni (1391. jan. 24. után: DL 93873.). Miután János anyja, Pósa Margit 1359-ben fiainak vallotta örökül e Csanád megyei birtokokat (143. jegyzet), István valóban jogtalanul járt el.

³²⁷ ENGEL, Archontológia „Ispánok – Csongrád megye”. Ispánként két kiadványa ismert. Mindkettő Szegeden, a megye részére február 24-től tartott megyei közgyűlésen kelt, ahol István személyesen elnökölt. A korábban kelt oklevél a Pósa fiak és az Ellősiek Csongrád megyei birtokai határainak tisztázásáról szól (1391. febr. 24.: DL 91967.), a pár nappal későbbi kiadvány pedig a két rokon család panaszát tartalmazza, egy, a körtvélytői officális által az ő szeri birtokukon elfogott, majd szabadon engedett gonosztevő ügyében (1391. márc. 1.: DL 91968.).

³²⁸ 1391. máj. 27.: DL 91975., 1392. jún. 27.: DL 91991.

³²⁹ ENGEL, Királyi hatalom 30-38. – A fordulat, mivel a család nem volt tagja a szűk hatalmi elitnek, nem volt akkora hatással rájuk, igaz olyan értelemben nem lettek nyertesei annak, hogy bekerüljenek ebbe a szűk elitbe.

(1416) is.³³⁰ A birtokállomány folyamatos gyarapodása mellett ugyanakkor egy egyre inkább állandósuló problémával is szembe kellett néznie a délvidéken birtokos Pósaifiaknak. A hatalmaskodások formájában testet öltő elégtétel vételek,³³¹ vagy az Ellősi rokonaikkal 1390 környékén kiújuló, a Csongrád megyei ősi birtokaik felosztása feletti vitájuk³³² mellett már az országba betörő török portyák és betörések is komolyan veszélyeztették birtokállományukat. Az 1392. évi török támadás különösen súlyos pusztítást okozott a Temesközben,³³³ így gyaníthatóan a Pósaifiak itteni birtokain is. Temes megye ítélőszékén a megye hatósága szeptemberben vizsgálta Péter beadványát, melyben a török elől kocsival menekülő ötven jobbágyával szemben elkövetett hatalmaskodásokat panaszolta.³³⁴ A későbbiekben pedig, ahogy az országrész egyre inkább színtere lett az oszmán betöréseknek, úgy hallunk egyre kevesebbet a Pósaifiak Krassó megyei birtokairól.³³⁵

Péter és a család ekkori előmenetelének háttérében számos olyan szolgálat állhatott, amit mint a Zsigmondhoz közel álló személyek egyikeként teljesíthettek. Nincs nyoma, hogy néhai bátyjához hasonlóan Pétert is tisztséggel ruházta volna fel az uralkodó, ugyanakkor jelenléte viszonylagos gyakorisággal kimutatható az uralkodó környezetében. Ennek egyik lehetséges formája és helyszíne szűkebb pátriájuk volt, miután a Szerbia, illetve Havasalföld felé lényegében évente hadat vezető Zsigmond rendszeresen töltött el hosszabb időt a déli országrészben,³³⁶ így bárminemű szolgálattételre könnyebben adódhatott alkalom. A családtagok aktív katonai szerepvállalását ismerve még az sem zárható ki, hogy részt vettek a hadjáratokban, bár erről nem maradtak fenn adatok. Arról viszont igen, hogy Zsigmond újfent megfordulhatott birtokaik egyikén. Ez 1395 áprilisában történhetett, amikor az uralkodó, miközben feleségéhez tartott a Baranya megyei Bátára, a Csongrád megyei Pétermonostorát is érintette, melynek fele a Pósaifiaké volt.³³⁷ Közeli birtokairól Péter akár könnyen megtehetette,

³³⁰ Mácsalaka és tartozékaira, illetve a felsorolt falvakra, prédiúmokra lásd a dolgozat *Birtokok és jogigények adattára* c. fejezetét.

³³¹ Szentpál birtokuk elhatárolása a Kerekegyháziak Pél nevű birtoka felől (1392. ápr. 6.: DL 91989.). A csanádi káptalan előtt Péter megbízottja útján kiegyezett Ellősi rokonával és minderről a káptalan nyugtatta (1393. ápr. 24.: DL 92002.). Határvita a Mácsalakával szomszédos Györki nemesekkel a két birtok határait illetően, mely végül egyezséggel zárult (1394. okt. 13. > 1394. okt. 28.: DL 71208.). Az aradi káptalan előtt kifizette azokat a bírságokat, melyekben az Arad megye részére tartott közgyűlés jobbágyait elmarasztalta (1395. ápr. 22.: DL 92027.). Bebek Detre apori familiárisai Szentgyörgy és Elege birtokokon hatalmaskodtak (1399. aug. 10.: DL 92110. = ZsO I. 6001., 1399. aug. 14.: DL 92111. = ZsO. I. 6012.).

³³² 1390. dec. 29.: DL 91963., 1391. febr. 8.: DL 91965., 1391. febr. 27.: DL 91967. = ZsO. I. 1911., 1391. márc. 1.: DL 91968., 1393. ápr. 24.: DL 92002.

³³³ ENGEL, Török-magyar háborúk 567-568.

³³⁴ 1392. szept. 17.: DL 91993.

³³⁵ Vö. a dolgozat *Birtokok és jogigények adattára* c. fejezetének Krassó megyei adatait.

³³⁶ Itineraria 64-71.

³³⁷ Itineraria 70., A Pósaifiak itteni birtoklására lásd a dolgozat *Birtokok és jogigények adattára* c. fejezetének vonatkozó adatát.

hogy fogadja az Erdélyből e vidékre érkező Zsigmondot,³³⁸ ha ekkor épp ott tartózkodott. Ami biztos, hogy nem csatlakozott az uralkodóhoz, hanem a húsvétot családjával töltötte, majd egy hét múlva (április 18-tól) már Aradon, a Szécsényi Frank vajda által tartott közgyűlésen intézte ügyeit. Volt is mit, mert bizonyos jobbágyait levelesítették, a megítélt bírságokat pedig pár nap múlva a káptalan előtt le is fizette.³³⁹ Ügyeinek gyors elintézése talán annak szólt, hogy mindent elrendezzen, mielőtt újra hosszabb időre elhagyná családját és birtokait. Hiszen Zsigmond a nyárra hadjáratot hirdetett a Havasalföldre, előtte pedig a Vértes hegység rengetegébe várta vadászatra az ország előkelőinek színe javát,³⁴⁰ amiből neki sem illett kimaradni és nyilván nem is szeretett volna. Ha így történt, Péter akár szemtanúja is lehetett a váratlan tragédiának, a várandós Mária balesetének és halálának. Ezt követően legközelebb csak a következő év márciusában említik,³⁴¹ így legfeljebb csak feltételezhetjük, hogy akár személyesen ő, vagy valamely családtag által képviselve végül a Pósa fiak lerótták kegyeletüket Váradon Mária temetésén, illetve, hogy július és augusztus között Zsigmond seregében vonultak Havasalföld ellen.

Valamivel biztosabb adatok állnak rendelkezésünkre Péternek az 1396. évi szerencsétlen kimenetelű nikápolyi ütközettel végződő hadjáratban való részvételéről. Márciusban még személyesen tiltott el az aradi káptalan előtt,³⁴² majd – családtagjaihoz hasonlóan, akikről 1396 és 1398 között nem maradt fenn okleveles adat – közel két év is eltelik, mire ismét feltűnik a forrásokban. Ekkor viszont az épp Újlakon tartózkodó Zsigmond, figyelembe véve Péternek az ország végvidékei állandó védelmében szerzett – sajnos nem részletezett – érdemeit, adományban részesítette őt és családját. Péter – és általa testvére, György, továbbá unokaöccsei, Miklós fia, Gábor, illetve István fiai, ifjabb György és István is – azzal a feltétellel nyerte el a korábban Solymoshoz tartozó Arad megyei Ménesit, hogy azt azonos értékű birtokért bármikor visszaveheti a király.³⁴³ Péter tehát, ha részt vett a hadjáratban, túlélte a sokak számára végzetes csatát, de másokhoz hasonlóan, ő is csak nagy nehézségek árán juthatott haza. Az adomány kedvezményezettjei között felsorolt rokonai közül egyedül unokaöccsére, Gáborra utalnak adatok, aki a jelek szerint biztos nem tartott

³³⁸ Itineraria 69., C. TÓTH, Lengyel betörés 450-453. Ami biztos, hogy Péter az előző év őszén a szeptembertől november végéig a Temesközben tartózkodó Zsigmond környezetében mutatható ki (1394. okt. 13. > 1394. okt. 28.: DL 71208. = ZsO I. 3656. és 3677.). Utána majd csak a következő év áprilisától van róla ismét adat (lásd a következő jegyzetet).

³³⁹ 1395. ápr. 22.: DL 92027. = ZsO I. 3936.

³⁴⁰ C. TÓTH, Lengyel betörés 454-456.

³⁴¹ 1396. márc. 20.: DL 92039. = ZsO I. 4315.

³⁴² Ismét a Lackfiakkal akadt gondja. Az egykori vajda, Miklós fia, Andrásnak a nagyszécsényi embereit tiltotta el az Arad megyei Thani nevű *locus sessionalis* elfoglalásától és használatától (1396. márc. 20.: DL 92039. = ZsO I. 4315.).

³⁴³ 1398. máj. 9.: DL 92072. = ZsO I. 5310.

1396-ban a sereggel, ugyanis a szintén erre a hadjáratra készülő Pető fia, Szőlősi Jakab végrendeletében, mint kiskorú fiaira hagyott vagyonának egyik védelmezője (*conservator*) tűnik fel.³⁴⁴ A Pósafiak tehát, köszönhetően Péter Zsigmond iránt tanúsított kitartó szolgálataiért és érdemeiért ismét gyarapíthatták birtokvagyonukat. A család részére tett adomány további jelentőségét az adhatja, hogy arra már az egyre feszültebbé váló belpolitikai helyzetben került sor,³⁴⁵ így talán Zsigmond e jelzés értékű juttatással is kinyilvánította, hogy számít a Pósafiakra.

Péter 1398 novemberétől nagyjából a következő év végéig továbbra is fel-feltűnik a király környezetében. 1398 őszén, mikor az udvar épp Budán időzött, már Péter is itt múlatta az időt, aminek egyetlen nyoma, hogy egyik itt előadott panaszára kiállítottak számára egy vizsgálatra felszólító parancslevelet.³⁴⁶ Lehet, hogy ezután még meglátogatta birtokait, de 1399 nyarától már újra a királyt kísérte annak Észak-nyugat Magyarországot érintő útja során. Zsigmond itteni jelenléte nagyratörő tervének, a cseh királyi cím megszerzéséről szőtt álmának részét képezte. Hogy mihamarabb megszabaduljon az ottani trónon ülő bátyjától, Venceltől, személyesen vezetett hadjáratot ellene. Mielőtt azonban Zsigmond cseh-morva területre léphetett volna, előbb az észak-nyugati országrészből kellett kiszorítania korábbi támaszát, ám most Vencel pártján álló unokatestvérét, Prokop morva örgróft. Minthogy Pósafi Péter a kíséret tagja volt, feltehetően ő is kivette a részét a Liptó megyei Nagyvár visszafoglalásával kezdődő fegyveres küzdelmekből,³⁴⁷ de – miként azt a későbbiekből látni fogjuk – Zsigmond nem elsősorban e miatt kérhette, hogy tartson vele. Péter viszont – ha már ott volt – ahogy a régióban elcsendesedett a harci zaj és megindult az érdemeket szerzettek jutalmazása, illetve a függőben lévő perek folytatása,³⁴⁸ másokhoz hasonlóan ő is felpanaszolt bizonyos sérelmeket – a családtagjai nevében is –, amiknek kivizsgálásra a Nagyvár visszaszerzését követően Rózsahegyen tartózkodó Zsigmond ki is állította a parancsleveleket.³⁴⁹

³⁴⁴ Év nélkül: DL 56651.

³⁴⁵ ENGEL, Királyi hatalom 34-41.

³⁴⁶ 1398. nov. 27. > 1399. jan. 7.: DL 92091. = ZsO I. 5600.

³⁴⁷ MÁLYUSZ, Zsigmond 47-48., lásd még: ZsO I. 6003.

³⁴⁸ Zsigmond az év novemberéig ebben az országrészben tartózkodott és csak a következő évben vette Prága felé az útját (Itineraria 76-77.).

³⁴⁹ 1399. aug. 11. > 1399. aug. 30.: DL 92113. = ZsO I. 6002., 1399. aug. 11. > 1399. szept. 8.: DL 92114. Mialatt távol volt, testvére, Györgyre bízta az otthoni ügyek intézését. Például Szegeden, a Csongrád megye részére augusztus 4-től királyi parancsra összehívott közgyűlésen, ahol Bebek Detre apori familiárisainak Szentgyörgy és Elege birtokokon elkövetett hatalmaskodását panaszolta, a megye hatóságának vizsgálata pedig igazolta a panaszok jogosságát (1399. aug. 10.: DL 92110. = ZsO I. 6001., 1399. aug. 14.: DL 92111. = ZsO I. 6012.). Az egyéb kúrián vitt ügyekben pedig László fráter, a visegrádi Szent András egyház apátja volt a Pósafiak megbízottja (1399. okt. 12.: DL 92116., 1399. okt. 16.: DL 92117., és valószínű a következő ügyben is, de az oklevél sérülése miatt nem olvasható a neve: 1399. nov. 3. > 1399. nov. 26.: DL 92123.).

Az év végén azonban Péter már nem követte a Morvaországon keresztül Prágába tartó Zsigmondot,³⁵⁰ hanem a király táborából legkésőbb késő őszre, október-november környékén visszatérhetett birtokaira. Ő lehetett ugyanis az összekötő az ország délkeleti megyéinek ispáni címét akkoriban viselő és a Temesköz védelmének megszervezésében kulcsszerepet játszó Csáki és Marcali Miklós,³⁵¹ illetve az uralkodó között. Mielőtt Zsigmond a Felvidékre távozott volna, a tavasszal még egy lehetséges török támadás és az azzal kapcsolatos teendők kötötték le a figyelmét. Havasalföldi szövetségese, Mircea el Batrin vajda³⁵² ugyanis arról tájékoztatta márciusban, hogy Bajezid szultán Drinápolynál nagy sereget gyűjtött össze és azt személyesen vezeti. Tudatta továbbá, hogy ezzel a sereggel – mely öt nap alatt a Dunához érhet – egyedül nem képes szembeszállni, ezért mihamarabbi segítséget kért a magyar uralkodótól.³⁵³ Zsigmond, miután bizonyos múltbéli esetek tanulságát levonta, lépéseket is tett a hadjárat előkészületei megszervezése felé. Erről tanúskodik levele a volt országbíróhoz, Pásztói Jánoshoz, amiben – miután ismertette vele a vajda segélykérését, illetve a múltbéli eseteket – meghagyta neki, hogy seregét be sem várva mielőbb induljon Váradra, ahová ő maga is tart.³⁵⁴ A találkozóra végül nem, vagy nem az oklevélben megjelölt helyen került sor, mert Zsigmond el sem ment a megnevezett városba,³⁵⁵ de a török ellen vezetendő hadjáratra való készülődés megkezdődött.³⁵⁶ Az uralkodó tehát, bár máshová szólították ügyei, minden bizonnyal tisztában volt az ország déli, délkeleti végeinek helyzetével, mely egyre inkább magán viselte az állandósuló és közvetlen török jelenlétet. Ezt bizonyítja, hogy még felvidéki útja során augusztusban kiállított egy mandátumot, melyben a Temesközben lévő királyi javak védelme érdekében – megelőzendő a további pusztulást – felszólított mindenkit, hogy mindazokat a jobbágyokat, akik a török elől a király itteni földjeiről elmenekültek, bocsássák

³⁵⁰ Itineraria 77-78.

³⁵¹ ENGEL, Archontológia „Ispánok – Krassó és Temes megye”

³⁵² MÁLYUSZ, Zsigmond 112.

³⁵³ 1399. márc. 16. > 1399. márc. 23.: DL 42705. = ZsO I. 5769.

³⁵⁴ 1399. márc. 23.: DL 42705. = ZsO I. 5769.

³⁵⁵ Itineraria 76.

³⁵⁶ Számos esetben halasztottak el pereket a törökök elleni hadjáratra hivatkozva (pl.: 1399. febr. 11.: DL 8413. = ZsO I. 5706., 1399. máj. 27.: DL 78303. = ZsO I. 5877., 1399. máj. 30.: ZsO I. 5883-84., 1399. jún. 2.: DL 78293. = ZsO I. 5892., 1399. jún. 3.: DL 98713. = ZsO I. 5895., 1400. jan. 18.: DL 78330. = ZsO II. 29., 1400. ápr. 6.: DL 53064. = ZsO II. 182., 1400. ápr. 14.: DL 78351. = ZsO II. 204., 1400. ápr. 25.: DF 234062. = ZsO II. 223., 1400. ápr. 28.: DL 8548. = ZsO II. 228.). A seregek főkapitánya ifjabb Garai Miklós horvát-szlavón bán volt (1400. jan. 18.: DL 78330. = ZsO II. 29.). Úgy tűnik, hogy még a következő év tavaszán sem indultak el, mert a török haderő még csak most kezdte meg a felvonulását Rácországban (1400. ápr. 18.: DL 56511. = ZsO I. 6232. Idézi: C. TÓTH, Szabolcs megye 135.), és még májusban, sőt júniusban is tartott a gyülekező (1400. máj. 31.: DL 92147. = ZsO II. 307., 1400. jún. 1.: ZsO II. 313., 1400. jún. 2.: DL 64992. = ZsO II. 315., 1400. jún. 3.: DL 8562. = ZsO II. 318.). Szeptemberben Csáki Miklós szintén a vele a déli határok védelmében elfoglalt Remetei Himfi István részére kért perhalasztást (1400. szept. 22.: DL 53079. = ZsO II. 512.).

vissza oda őket.³⁵⁷ Az oklevélben szó esik arról is, hogy – miután a parancs a vásárokon és egyéb nyilvános helyeken kihirdetésre került – az ellenszegülőket az ispán, vagy az alispán a szokott bírságokkal kényszerítse az engedelmességre. Feltehetően van összefüggés ennek az oklevélnek a tartalma, valamint a között, hogy a két Miklós 1399. november 3-tól közgyűlést tartott Temes és Krassó megyék részére Temesvárott.³⁵⁸

Bár csak a következő év legelején foglalták írásba, ugyancsak a király megbízásából kerülhetett sor arra, hogy Péter többedmagával – a megye alispánjával, illetve a Lackfi családból származó Kerekegyházi Pál fia, Mihállyal – felhatalmazást nyerjen arra, hogy Arad megye területén az ember és vagyon ellen egyaránt egyre növekvő számban súlyos visszaéléseket elkövető szlávokat és oláhokat elfoghassa és megölhesse, bárki birtokán is szerez róla tudomást.³⁵⁹ Az oklevelet Csáki és Marcali Miklós társaként Péter is megpecsételte.³⁶⁰ Mint a Temesközben – különösen Arad megyében a Marostól délre, illetve Krassóban – birtokos család tagja, természetesen eleve érzékenyen érinthette mindennemű birtokát ért kár, okozza azt közvetve, vagy közvetlenül a török. Az említett károkozók feltehetően a Balkán felől az oszmánok elől Magyarország területére menekülő szerb és román népek voltak, akik elveszítve otthonukat és javaikat – ráadásul télidőben – alkalmasint lopni és fosztogatni kényszerültek az itteni, amúgy is sokat szenvedő lakosság kárára. A korábban említett népességfogyás és elnéptelenedés mellett tehát még ez a probléma is sújtotta ezt az országrészt.

A családtagok szerepvállalása a Zsigmond elleni lázadások idején (1401-1404)

Mint oly sok, a közvetlen hatalmi elitbe nem tartozó, de az uralkodó bizalmát láthatóan élvező családot, a Pósfaiakat is döntés elé állíthatta az 1401-ben Zsigmond fogságba ejtésével kezdődő, majd Nápolyi László trónkövetelő behívását követően 1403-ra országos méretűvé váló lázadás. Eleinte vélhetően kivárhattak, hiszen szűkebb környezetükben egyelőre még az uralkodó oldalán elkötelezett – legalábbis annak tűnő – személyeket láthattak, például a király egyik korai kegyeltjének, Kórógyi István egykori krassói ispánnak fiát, Fülpöst,³⁶¹ és nem utolsó sorban a temesi ispánokat, Csáki és Marcali Miklóst. Utóbbiak

³⁵⁷ 1399. aug. 17.: DL 92112. = ZsO I. 6025. – Miután a parancslevél a család levéltárában maradt fenn, eredetileg Péter kézbesíthette azt.

³⁵⁸ 1399. nov. 10.: DL 53043., 1399. nov. 18.: DL 86557. = DF 274403. Nem a közgyűlésen kelt, de azt említi: DL 53044., DL 53298. és DL 92124.

³⁵⁹ 1400. jan. 16.: DL 92129. = ZsO II. 25.

³⁶⁰ Lásd a *Családi és nemzeti címer* c. fejezetet.

³⁶¹ ENGEL, Archontológia „Ispánok – Krassó megye”, ENGEL, Királyi hatalom 32., 34., 43. Fülpös apja, még 1389-et megelőzően nyerte el a hűtlenné vált Gáji Csölnök fia, Péter Krassó megyei birtokait, melyeket később

ráadásul az erdélyi vajda címmel még felfelé is léphettek az 1402. évi kormányátalakítás során. Ennek ellenére 1403-ban, a Zsigmond elleni egész országra kiterjedő nyílt felkeléskor mégis megingott hűségük.³⁶² Átállásuk bizonyára hatással volt az egész régió nemességére³⁶³ – többek között Pósa Péter sógora, Remetei Himfi István³⁶⁴ is a két Miklós emberei között tűnik fel³⁶⁵ – így a Pósafiakra is, akiknek ekkori, a kialakult helyzet fényében meghozott döntéseiről, illetve lépéseiről elsősorban az a két oklevél igazít el bennünket,³⁶⁶ amelyet Nápolyi László trónkövetelő állított ki a részükre. Az első egy 1403. augusztus 27-én kelt adománylevel, a másik pedig a rá két napra kelt aradi káptalanhoz intézett iktatóparancs volt, amelyben László, Magyarország prelátusainak és báróinak tanácsából Pósafi György szolgálatai jutalmául neki és rokonságának – testvérének, Istvánnak, nagybátyjainak, Péternek és Györgynek, illetve unokatestvérének Miklós fia, Gábornak – adta új adományul Szeged királyi várat.³⁶⁷ A család egy tagja, a javadalom szerzője, ifjabbik György,³⁶⁸ Péternek volt az

---

ugyan elcserélt vele Zsigmond, de továbbra is érdekelt maradt ebben az országrészben (1389. nov. 9.: DL 7533. = ZsO I. 1193.).

³⁶² ENGEL, Királyi hatalom 43., MÁLYUSZ, Zsigmond 50., 55.

³⁶³ Berényi Hankó fia, Mihály és Oszlári Majos fia, Pál a lázadók oldalára álltak, de később kegyelmet kaptak (1403. nov. 19.: DL 42797. = ZsO II/1. 2782.). A szintén pártot váltó Aszuági Demeter fiai, Miklós, János és Benedek viszont nem, akiknek Krassó megyei birtokaikra Maróti János macsói bán nyert adományt (1404. jan. 13. > 1405. nov. 28.: DL 8901. = ZsO II/1. 3236.). A két Miklós egyik leginkább foglalkoztatott embere Omori Csölnök György volt, aki Gáji Csölnök fia, Péternek volt a rokona – esetleg testvére –, aki annak idején szintén Zsigmond ellen foglalt állást, és a Horvátiak familiárisaként birtokait veszítette (ENGEL, Genealógia „Csölnök – gáji, omori”, 1389. nov. 9.: DL 7533. = ZsO I. 1193.). 1403 szeptemberében Temesvár megerősítésére kapott parancsot a vajdától. A szükséges épületfát és anyagokat Zsigmond tárnokmesterének, Nevnai Treutel Miklós három castellumából kellett beszereznie, minthogy a két Miklós az országnagykokkal korábban azok lerombolásáról és árkaik betemetéséről döntöttek. E mellett a csáki gát javíttatását is Györgyre bízták (1403. szept. 10.: DL 56505. = ZsO II/1. 2609.).

³⁶⁴ Növére, vagy húga volt Péter felesége (1390. márc. 12.: Himfi 75/666.).

³⁶⁵ Remetei Himfi Péter fia, István szintén 1403-tól tűnik fel, mint a két Miklós embere. Érdekes, hogy azzal az Omori Csölnök Györggyel együtt említik a vajdák szolgálatában, aki pár évvel korábban még perbeli ellenfele volt (1394. febr. 23.: DL 52827. = Krassó III. 141/228., 1394. okt. 11.: DL 52849., 1399. nov. 10.: DL 53043.). Ellentétük ide vagy oda, 1403 áprilisban 1000 forintot kitevő sőt utaltak ki fizetségül mindkettejüknek (1403. ápr. 22.: DL 53205. = ZsO II/1. 2379. és DL 48222. = ZsO II/1. 2380.), majd júliusban – talán valamiféle közeledés hatására – a boszniai káptalan előtt Treutel Miklós temesközi birtokainak elfoglalása és használata felől nyugtatta a két familiárist (1403. júl. 10.: DL 53200. = ZsO II/1. 2535.). Egy bő hónappal később Zsigmond már a Macedóniai nemesek közléséből arról értesült, hogy György és István visszapártolnának hozzá, így megbocsát nekik (1403. aug. 25.: DL 53201. = ZsO II/1. 2585.). István valószínűleg élt a lehetőséggel, György viszont – egyelőre – nem, aki szeptemberben már a vajdák fent említett parancsát kapta kézhez (lásd a 363. jegyzetet).

³⁶⁶ A családi levéltárban 1401-ből nem maradt fenn őket említő oklevél. 1402-ből két peres irat, amelyből az egyik adat Pósa Miklós özvegyére vonatkozik, aki szőlőt vásárolt Gyarakon (1402. máj. 25.: DL 53157. = ZsO II/1. 1665.), a másik szerint az Arad, illetve Temes megyékben birtokos Nádasdi nemeseket tiltották el a Pósafiak attól, hogy hatalmaskodásuk miatt elvesztésre ítélt birtokaikat hagyják elveszni, és a bizerei apától, hogy ezekre a birtokokra rátegye a kezét (1402. dec. 5.: DL 92215. = ZsO II/1. 2097.). A Nádasdiak többször szerepelnek kijelölt királyi, illetve nádori emberként a Pósafiak részére (1374. nov. 7.: DL 91816., 1375. jan. 21.: DL 91817., 1379. jún. 11.: DL 91857., 1381. dec. 2.: DL 91881.). A Nádasdi nemesek önállóan a Krassó megyében érdekelt Majosfalvi családdal folytatott perük során szerepelnek (1378. szept. 3.: DL 52268. = Krassó III. 94/152-153., 1378. nov. 19.: DL 52274. = Krassó III. 95/153-154., 1379. febr. 10.: DL 52279. = Krassó III. 96/154-155., 1381. máj. 8.: DL 52370. = Krassó III. 98/155-156.).

³⁶⁷ 1403. aug. 27.: DL 92222. = ZsO II/1. 2587., 1403. aug. 29.: DL 92223. = ZsO II/1. 2592. – Az iktatóparancsban felsorolt királyi emberek egyike Ellősi rokonuk, az oklevélben Szeriként említett Sándor fia,

unokaöccse, tehát biztos, hogy a Kanizsai János érsek vezette László párti lázadókhoz csatlakozott. Az ismert adatok fényében – különösen a család 1403-at követő történetének tükrében – azonban Péter és más családtag nem állt át Zsigmond ellenfeleihez. A Pósafiak tehát azt a szokásos családi stratégiát alkalmazták, hogy mind a király, mind a lázadók oldalán képviseltették magukat, így biztosítva be magukat. Ugyan Zsigmond győzelménél fogva Nápolyi László adománya egy pillanatra sem realizálódott – a Pósafiak legfeljebb papíron, helyesebben pergamenen lettek várbirtokosok – viszont úgy tűnik meglévő birtokaik elvesztéséért sem kellett aggódniuk. Ifjabbik György pedig egyrészt családja közbenjárása, másrészt a meghirdetett amnesztiának köszönhetően nyerhetett kegyelmet.

A hódosi uradalom megszerzése

A Pósafiak mindenképp az 1404-től kezdődő konszolidáció nyerteseinek tekinthetők, még akkor is, ha a család tagjai az ország tényleges irányításában ez alkalommal sem kaptak szerepet. Bár ifjabb Pósafi György személyében lázadó tagja is volt a családnak, ami kompromittálhatta őket, de egyrészt a közkegyelemnek, másrészt valószínűsíthetően Pósafi Péter hűségének köszönhetően végül különösebb tekintély- vagy társadalmi presztízsveszteség nélkül sikerült megtalálni helyüket az 1403 után kialakuló uralmi rendszerben, elkerülve a György részvételéből adódó esetleges problémákat. Minden jel arra mutat, hogy ekkortól, nagyjából egy évtizeden át a Zsigmond hatalmát a délkeleti országrészben megtestesítő Ozorai Pipo oldalán találhatták meg számításukat. Az új hatalmi berendezkedés tehát szinte rögtön éreztette hatását, hiszen történetük során a Pósafiak eddig mindig közvetlenül szolgálták az uralkodót. Sorsuk alakulását azonban semmiképp sem érezhették visszalépésnek, hiszen Pipo személyében – mint az ország ténylegesen egyik legnagyobb hatalommal bíró bárója³⁶⁹ – nemcsak befolyásos pártfogóra tettek szert, hanem szolgálatába állva újabb érdemeket szerezhettek, s általa továbbra is gond nélkül fenntarthaták kapcsolatukat az udvarral.

A Pósafiak helyi szintű tekintélyét jelzi, Pósafi Péter 1404-ben fogott bíróként tűnik fel Krassó megye Mezősomlyón tartott egyik első sedriáján,³⁷⁰ ami a megyei nemesség

---

Márk volt. Az adományt szerző György pedig annak az Istvánnak a fia volt, aki 1391-ben egy rövid időre honorbirtokosa volt e várnak és vele együtt a csongrádi ispánságnak.

³⁶⁸ Korábról szokásosan csak a családot érintő birtokperekben sorolták fel testvéreivel, Istvánnal együtt egy-egy alkalommal (1394. okt. 13.: DL 71208., 1398. máj. 9.: DL 92072., 1398. nov. 27.: DL 92091., 1399. okt. 12.: DL 92116., 1399. okt. 16.: DL 92117., 1400. febr. 17.: DL 92131.).

³⁶⁹ ENGEL, Ozorai Pipo 261-262.

³⁷⁰ A megye hatósága a Remetei Himfiek és a Gyertyánosiak határperét nyolc fogott bíró, köztük Pósafi Péter ítéletére bízta (1404. ápr. 26.: DL 53209. = Krassó III. 158/245. = ZsO II/1. 3146.). Péter szereplése Himfi István érintettsége folytán talán nem meglepő, hiszen utóbbi a sógora volt. A fogott bírák azonban, mivel az ügyben

körében való, nem épp új keletű megbecsültségét tükrözi. Mindemellett a Pósa fiak társadalmi helyzetét még inkább kifejezi az 1406-tól kezdve a családtagok neve mellett mindig feltűnő, a Zsigmond-kor tehetős nemeseit megillető „vitézlő” (*egregius vir*) tiszteleti cím is.³⁷¹ A Pósa fiak tehát sikerrel mentették át korábbi társadalmi státuszuk a 15. század elejére, s mindebben csak megerősítette őket a Temes megyei Hódos castellum, valamint annak egy mezővárosból és 30 faluból álló tartozékának elnyerése, amely a család történetének addigi legnagyobb kiterjedésű és legjelentősebb birtokszerzeménye volt (3. táblázat) és amellyel megközelítőleg a végleges birtokállományuk is kialakult (vesd össze a *Birtokok és jogigények adattára* fejezet elején található 4. táblázat adataival). Bár maga az adománylevél nem maradt korunkra, az hogy egy ekkora – voltaképp egy vár és uradalmával egyenértékű, annak megfeleltethető, még ha terminológiailag nem is annak nevezett – birtok került a kezükre, a család egyik, vagy akár több tagjának valamely kiváló érdemének szólhatott, amely az előzmények ismeretében valószínűsíthetően Pósa fi Péter 1403. évi hűsége lehetett.

3. táblázat: A Pósa fi család birtokvagyon a Zsigmond-korban³⁷²

	Arad megye		Csongrád megye		Krassó megye		Temes megye		Baranya, Valkó és Zaránd megyék	
	Birtok	Birtok-rész / tartozék	Birtok	Birtok-rész	Birtok	Birtok-rész	Birtok	Birtok-rész / tartozék	Birtok	Birtok-rész
Anjou-kor	5	4		10	12				2	
Zsigmond-kor	2	6+15				1	1 castellum 1 mezőváros	30		3 (Émeni örökség)
Összesen	7	25		10	12	1	1 castellum, 1 mezőváros	30	2	3

Az uradalom megszerzésére valamikor 1405 szeptembere előtt kerülhetett sor. Ekkor kelt ugyanis Pipo egy bírságelengedő levele, amelyben a Pósa fiak két, levelesített jobbágya

dönteni nem tudtak, az országbíró elő terjesztették azt, amely határozathoz Macedóniai Doncs fia, András és Péter fia, Miklós is hozzájárultak (1404. máj. 15.: DL 53211. = Krassó III. 159/245-246. = ZsO II/1. 3173.). A Gyertyánosiak oldalán egyébként az a Hankó fia, Mihály tűnik fel, aki a lázadás idején hűtlenségbe esett (lásd a 363. jegyzetet).

³⁷¹ Elsőként épp a lázadó György és testvére, István neve mellett szerepelt e cím: 1406. márc. 24.: DL 92261. = ZsO II/1. 4565.

³⁷² Az egyszerűsített táblázat csak a ténylegesen a család kezén lévő birtokok számát jelzi, az igénycímeteket nem. Így a táblázat adataiból kikerültek azok az Anjou-kori javak, melyeket ideiglenesen, vagy zálogként bírt a család és a Zsigmond-korra nem igazolható, hogy azokat továbbra is a kezükön tartották. Arad megyében Szentpál területén legalább hat faluval számolhatunk, továbbá Mácsalákhhoz 15 falu tartozott. Az egyes birtokok megszerzésének idejét és körülményeit lásd a disszertáció végén található *Birtokok és jogigények adattárában*.

bírságának rá eső részét engedte el.³⁷³ Az ügynek természetesen nem az a pár márka adja a jelentőségét, ami a családtagok erszényében maradt Pipo döntése értelmében, hanem hogy a levelesített jobbágyok nevéből – Hódosi Pál és Tornyafalvi Iván – derül ki, hogy a család ekkor már a kezén tarthatta Hódot és tartozékait.³⁷⁴ E mellett még Szécsényi Frank egy 1406 áprilisában kiállított országbírói ítéletlevelében tartalmi átírásban fennmaradt, 1405 júliusában kelt és általa elrendelt kikiáltással történő idézése (*proclamatoria*) igazít el bennünket mind az időpont, mind a körülmények vonatkozásában. E szerint az uradalomhoz tartozó három falura (Tornyafalva, Kápolna és Buzafalva) Pósa Péter és György már 1399-ben igényt tartott, mikor is eltiltották Péter sógorát, Remetei Himfi Péter fiát, Istvánt attól, hogy azokat a maga részére rekaptiválja és iktassa. Miután azonban a Pósa fiak folyamatosan elmulasztották a jogosultságukat igazoló oklevelek bemutatását a kitűzött alkalmakkor és határnapokon – nagyrészt vélhetően az 1401–1403 közötti belpolitikai helyzet miatt –, Himfi István végül kétszer is három vásáron történő kikiáltással idéztette meg őket, először 1405. szeptember 15-re, majd újból, 1406. június 6-ra.³⁷⁵ Úgy tűnik tehát, hogy eredetileg a Temes megyében régebb óta érdekelt Himfi család volt a kedvezményezett, végül azonban mégis a Pósa fiak nyerték el Hódot – feltehetően a perben érintettek sógorsága is, de talán Himfi István hűtlensége játszott inkább közre benne³⁷⁶ –, s két 1408-ban kelt oklevél már birtokukként tünteti fel azt,³⁷⁷ majd ezt követően még perek sokasága említi évtizedeken át³⁷⁸ egészen a család fiági kihalásáig.³⁷⁹ Nem sokkal az uradalom megszerzését követően – 1407-ben, Temes megye egy kiadványában – Hódos egy alkalommal még előtagként is szerepelt Pósa fiai neve előtt,³⁸⁰ akik a Zsigmond-kor ezen időszakában a Szeri jelző mellett egyre gyakrabban használták Arad megyei uradalmuk központi településének nevét és nevezték magukat ez után az esetek egy részében, de korántsem következetesen Szódi Pósa fiaknak.³⁸¹

³⁷³ 1405. szept. 24.: DL 92247. = ZsO II/1. 4164.

³⁷⁴ A két falu a hatalmas kiterjedésű uradalomhoz tartozott: CSÁNKI II. „Temesvármegye”

³⁷⁵ 1406. ápr. 22.: DL 53298. = PESTY-ORTVAY, Temes 379-384. = ZsO II/1. 4672., Karácsonyi János idézi, de az oklevél tartalmát eltérően értelmezi: vö.: KARÁCSONYI, Kegyúr 64-65.

³⁷⁶ Lásd jelen fejezet *A család* c. alfejezetét.

³⁷⁷ 1408. máj. 15.: DL 92311. = ZsO II/2. 6102., 1408. máj. 15.: DL 92310. = ZsO II/2. 6103.

³⁷⁸ Legtöbb adat a Béli kerület birtokosaival, a Necsefiakkal folytatott pereikről maradt (1407. szept. 20.: DL 92295. = ZsO II/2. 5739., 1407. szept. 20.: DL 92296. = ZsO II/2. 5738.), de más szomszédokkal is akadt bőven gond (1410. okt. 1. > 1410. okt. 19.: DL 92376. = ZsO II/2. 7950.). További adatokat idéz: KARÁCSONYI, Kegyúr 65-66.

³⁷⁹ A Gúti Ország és a Nádasi Ongor rokonság részére tett 1471. évi adománylevelével magában foglalta a hódosi uradalmat is (1471. dec. 21. > 1472. ápr. 5. > 1475. jún. 3.: DL 17273. = Krassó III. 325/427-429., 326/429-431., 327/432-434., 329/435-437.).

³⁸⁰ 1407. szept. 20.: DL 92295. = ZsO II/2. 5739. A családtagok kevés fennmaradt missiliseinek egyikét innen keltezte Pósa György (1410. körül: DL 94018. = ZsO II/2. 8147.).

³⁸¹ Lásd a dolgozat 282. jegyzetét, illetve további adatokat a Zsigmond-korra vonatkozóan: Szeri előtaggal – 1392: DL 91989., 1398: DL 92091., 1399: DL 92111., 1402: DL 92215., 1407: DL 92285., 1412: DL 92409., 1413: DL 92427., DL 92431., 1416: DL 92493., 1419: DL 92540., 1420: DF 248826., DL 54147., DL 92565.,

Ozorai Pipo szolgálatában

Pipo, illetve a családtagok között lévő kapcsolat jellegét a vagyongyarapodáson kívül nem sok adat világítja meg. Nyilvánvalóan a familiaritás alapvető jegyeit hordozhatta magán, bár Pipo ismert alispánjai és várnagyai alapján úgy tűnik, hogy a rábízott temesközi királyi várak és uradalmainak igazgatása során nem alkalmazta őket, s helyettesi feladatokkal sem bízta meg őket.³⁸² Bár a konszolidáció első időszakában a család tagjai továbbra is leginkább a tipikus birtokügyekben eljárva mutathatók ki,³⁸³ ez nyilván nem jelentette azt, hogy megyéik jelentették volna életük kizárólagos színterét. Egy-egy adat Pipo katonai kíséretében való jelenlétüket, és az ebben az időben a Pipo által a török ellen gyakorlatilag évente vezetett hadjárataiban³⁸⁴ való katonai szerepvállalásukat sejtetik, mint például az 1407. évi boszniai katonai akció során. Az év elején még biztos Csongrád megyei birtokaikon időztek, februárban Szegeden, a megye részére tartott általános közgyűlésen vettek részt,³⁸⁵ az év második felében már megbízottjaik képviselték a családtagokat egyes ügyekben – ekkor épp Temes megye ítélőszéke előtt.³⁸⁶ Természetesen azt, hogy nem személyesen vettek részt az itteni sedrián már Temes megye Csongrád megyétől való távolsága is indokolja, nem kellett ehhez a Pósaifiaknak hadjáratra mennie. Viszont ha hihetünk egy 1408 januárjában Budán kelt elismervénynek, mely Pósaifi Pétert nyugtatta afelől, hogy a megfelelő helyen és időben kifizette a garamszentbenedeki bencések részére azokat az összegeket, melyekben korábban megállapodtak,³⁸⁷ akkor mégis számolhatunk részvételével a Bosznia elleni akcióban. Az utolsó terminus január 1-je, a kifizetés helyszíne pedig Buda, a királyi különös jelenlét volt.

---

ezt követően már többnyire csak Szeri előtaggal szerepelnek. Szódi előtaggal: –1406: DL 92262., DL 92273., DL 92276., 1407: DL 92291., 1409: DL 92339-40., 1410: DL 92366., 1411: DL 92383., DL 92391., 1416: DL 92497., 1418: DL 92526., 1419: DL 92540., 1422: DL 92593., 1428: DL 92751., legutolsó előfordulása 1448: DL 93091.

³⁸² Vö. ENGEL, Archontológia „Ispánok – Krassó, Temes”, „Várnagyok és várbirtokosok”

³⁸³ Ilyen volt Bebek Detre apori népei ellen folytatott perük (1409. nov. 16.: DL 92355., 1410. okt. 1. > 1410. nov. 3.: DL 92377. = ZsO II/2. 7951., 1412. jún. 12.: DL 92407.), vagy rokonaikkal, az Ellősiakkal szemben meg-megújuló ellentétük (1407. febr. 3.: DL 42907., 1410. okt. 1. > 1410. okt. 11.: DL 92375. = ZsO II/2. 7952., 1411. jún. 29.: DL 92391. = ZsO III. 626., 1411. júl. 26.: DL 92393. = ZsO III. 758.). A Kerekegyházi Lackfiakkal (1406. júl. 27.: DL 92269., 1409. ápr. 30.: DL 92339.), Hódos szomszédjaival (lásd a dolgozat 378. jegyzetét), továbbá a Csongrád megyei Adorjánmártélyért a zalai apáttal, illetve Csanytelekért a garamszentbenedeki bencésekkel is perben álltak (lásd az adattárban). Egyéb, egyszeri esetekre lásd a következő adatokat: 1405. okt. 6.: DL 92249., 1405. okt. 8.: DL 92250., 1406. márc. 23.: DL 92260., 1406. márc. 24.: DL 92261., 1406. júl. 13.: DL 92267., 1406. nov. 2.: DL 92273., 1406. dec. 14.: DL 92276., 1407. febr. 5.: DL 92280., 1407. aug. 9.: DL 92291., 1407. szept. 20.: DL 92296., 1407. okt. 18.: DL 92297., – Pósaifi Péter ügyvédvállása 1410. ápr. 1.: Himfi 2. doboz 2. csomó 277.).

³⁸⁴ ENGEL, Ozorai Pipo 265-266.

³⁸⁵ 1407. febr. 5.: DL 92280. = ZsO II/2. 5274., 1407. febr. 9.: DL 92281. = ZsO II/2. 5283. – További rájuk vonatkozó adat az év első feléből: márciusban tömörkényi birtokukról kaptak idézést, augusztusban pedig három vásáron – Szeged, Szabadka, Szer – kiáltották ki őket (1407. márc. 12.: DL 92283., 1407. aug. 7.: DL 92290.).

³⁸⁶ 1407. szept. 20.: DL 92295. = ZsO II/2. 5739., 1407. szept. 20.: DL 92296. = ZsO II/2. 5738., 1407. okt. 18.: DL 92297. = ZsO II/2. 5768.

³⁸⁷ 1408. jan. 4.: DL 92306. = ZsO II/2. 5890. Az előzményekre és a kijelölt terminusokra lásd –1407. ápr. 4.: DL 92285. = ZsO II/2. 5411.

Mivel a Bosznia elleni hadjáratot követően Zsigmond és Pipo is itt tartózkodott,³⁸⁸ Péter a kíséret tagjaként esetleg velük együtt érkezhettek ide és tett eleget fizetési kötelezettségének. Hogy miből? Könnyen lehet, hogy Pipo adott kölcsönt, merthogy a bencéseknek fizetendő összeg nem volt kevés, összesen 400 forintot tett ki.

A két évvel később, 1409. év elején vezetett hadjáratl is – amikor Pipo Maróti János macsói bánnal együtt nyomult a törökök ellen Szerbia földjére³⁸⁹ megsegítendő a Zsigmondot hűbérurának elfogadó Lazarevics Istvánt³⁹⁰ – mindössze annyiban hozható kapcsolatba, hogy a bánt Péter röviddel a hadjárat után (április végén) Bizerén, Arad megye ítélszékén személyesen tiltotta el a Makra hegyen fekvő szőlőjének elfoglalásától.³⁹¹ Bár az év nyara meglehetősen eseménydúsnak bizonyult itt a Temesközben,³⁹² a Pósaftiak ekkori tevékenységéről nem maradt fenn adat, csak az év végéről, egy novemberi egyszerű perhalasztásukról.³⁹³ Lehetséges az is, hogy Péter 1411 nyarán Zsigmond, vagy a vele tartó Pipo kíséretében időzött,³⁹⁴ viszont adatok híján újfent nem tudjuk, hogy az év végén utóbbival tartott-e Itáliába és részese volt-e a Velence ellen Friaulban elért sikereknek,³⁹⁵ vagy esetleg a kedvelt tartózkodási helyeit (Visegrád–Tata–Buda) novemberben, decemberben végiglátogató uralkodó³⁹⁶ mellett maradt-e.

E lehetőségek felsorolását az indokolja, hogy Péter 1412 márciusában Zsigmond igen előkelő tagokból álló kíséretének tagjaként – vélhetően a szintén itt tartózkodó Pipo oldalán – jelen volt a magyar-lengyel konfliktust lezáró lublói béke megkötésekor és ő is kezességet

³⁸⁸ Itineraria 87., ENGEL, Ozorai Pipo 263., C. TÓTH, Tisztségviselők 482.

³⁸⁹ ENGEL, Ozorai Pipo 265., C. TÓTH, Tisztségviselők 483.

³⁹⁰ ENGEL, Zsigmond bárói 431.

³⁹¹ 1409. ápr. 30.: DL 92340. = ZsO II/2. 6758.

³⁹² Nemcsak Ozorai Pipo közgyűlései miatt – csak a zarándíróról, illetve a krassóiról maradtak fenn adatok, de minden bizonnyal az összes igazgatása alá tartozó megyének tartott ilyet –, hanem a Szerbiában bekövetkező belpolitikai fordulat miatt a Temesközbe látogató Zsigmond érkezése miatt is (C. TÓTH, Tisztségviselők 483., Itineraria 89., MILLEKER, Első betörés 19.). A szerbiai helyzetet végül sikerült konszolidálni, talán épp Pipo vezetésével odaküldött magyar csapatoknak is köszönhetően (ENGEL, Zsigmond bárói 431., SZAKÁLY, Phases 78.).

³⁹³ 1409. nov. 16.: DL 92355.

³⁹⁴ Zsigmond május közepén indult el Váradról Temesvárra, ahol június közepéig tartózkodott, majd a hónap végén már ismét Budán keltez (Itineraria 93.). Pipóról jóval hézagosabb itinerárium áll rendelkezésre, de úgy tűnik az év első felében végig Zsigmond mellett tartózkodott (C. TÓTH, Tisztségviselők 483.). Ez idő alatt Pósafti Péter egyik embere, Sövényházi Kis Miklós Csongrád megye szegedi ítélszékén képviselve urát annak ártatlanságát hangoztatta, annak ellenére, hogy a Péter ellen felhozott vádak három jelentés is igazolta. Az ítélettel szemben királyi rendeletre hivatkozva kérte a megye hatóságát – amely ötvened magával leteendő esküt ítélt meg Péternek – hogy a pert a királyi kúriába tegyék át (1411. jún. 29.: DL 92391. = ZsO III. 626.). Talán azért épp oda, mert az uralkodó kíséretében Péter esetleg maga is Budára tarthatott, ahol nem melleleg igen befolyásos eskütársakat is találhatott. Az ügy folytatására: július végén, mikor Zsigmond már elhagyta Budát, a nádor előtt Pósafti Gábor ügyvédje egyezett meg az alperes Ellősi rokon ügyvédjével perük halasztásáról (1411. júl. 26.: DL 92393. = ZsO III. 758.).

³⁹⁵ ENGEL, Ozorai Pipo 266.

³⁹⁶ Itinerarium 93-94.

vállalt a békéért.³⁹⁷ Neve az ország fő méltóságviselőit követően a negyedik helyen szerepel, s valószínűsíthető, hogy ilyen szintű diplomáciai, illetve reprezentatív feladatban való részvételre ismeretlenül nem kaphatott volna megbízást. Megfelelő ismertségre és jártasságra pedig leginkább Pipo szolgálatában tehetett szert ezt megelőzően, annak egyik vezető, vagy legalábbis bizalmas familiárisaként. Birtokvagyonra, tekintélyre és tapasztalatra egyaránt alkalmassá teheték minderre, de az is belátható, hogy a család már csak birtokainak fekvése miatt is érdekelt volt a déli határvédelemben, amiben Pipónál elkötelezettebb személyt keresve sem találtak volna. Pósa Péter gyaníthatóan ennek megfelelő feladatokra kaphatott megbízást, még ha ez okleveles adatokkal egyértelműen nem is igazolható. Pipo kipróbált híveként jelenléte a lublói béke megkötésekor egyrészt megbecsültségét, másrészt addigi szolgálatainak megkoronázását jelenthette.

Lazarevics István szerb despota szolgálatában

Pósa Péter és családjának délvidéki birtoklása, s nem utolsósorban esetleges szerepvállalása a törökellenes megmozdulásokban Pipo oldalán mind-mind hozzájárulhattak ahhoz, hogy felhívja magára, illetve családtagjaira Szerbia Zsigmondnak korábban hűséget fogadó uralkodója, Lazarevics István figyelmét. Lublóról visszatérve Budára – a lengyel király tiszteletére rendezett és számos illusztris meghívott részvételével zajló nagyszabású ünnepségsorozat ideje alatt³⁹⁸ – ugyanis Eberhard kancellár már a szerb despota kérésére engedte el mindazon bírságok őt illető részét, amelyekben a Pósaikat a királyi különös jelenlét előtt eddig elmarasztalták.³⁹⁹ A Pósaik az udvarból hamarosan távozó Istvánnal tartottak, legalábbis Péter és testvére, György biztosan, hogy a despota Magyarország határvédelmében ütközőállamként kulcsszerepet játszó országában teljesítsenek szolgálatot.⁴⁰⁰ Feladatuk a szerb-magyar határon akkoriban kiépülő végvárrendszer biztosításához kapcsolódott, Szerbiában többek között Novo Brdo őrzésével voltak megbízva.⁴⁰¹ A mai Koszovó délkeleti részén fekvő vár jelentőségét stratégiai helyzete mellett az adta, hogy Szerbia legjelentősebb ezüstműveletét feletti ellenőrzést biztosította. A magyar csapatok itteni jelenléte mind Zsigmond, mind István számára egyaránt kiemelt fontossággal bírt, hiszen az

³⁹⁷ ZsO III. 1854. (magyar nyelvű fordítása: Békék 42/45.)

³⁹⁸ MÁLYUSZ, Zsigmond 85.

³⁹⁹ 1412. jún. 29.: DL 92409. = ZsO III. 2362.

⁴⁰⁰ Egy a napi kelet helyén sérült, de 1412-ben, a királyi különös jelenlét előtt kelt oklevél már perüket halasztotta István despota oldalán teljesített szolgálata miatt (1412.: DL 92423.). Hasonló ok miatt került sor perhalasztásaikra a következő évben is (1413. jún. 5.: DL 92426. = ZsO IV. 704., 1413. júl. 27.: DL 92427-28. = ZsO IV. 914-916.).

⁴⁰¹ Vö. ENGEL, Archontológia „Várnagyok és várbirtokosok – Novo Brdo”, ahol Pósa Péter szerepel, az oklevél azonban Györgyöt említi (1413. júl. 27.: DL 92427. = ZsO IV. 914.).

oszmán birodalom belső megosztottsága és válsága ellenére aktívan avatkozott be a balkáni államok ügyeibe, így például 1413-ban is próbálkoztak a Pósaft Györgyre bízott vár elfoglalásával, sikertelenül.⁴⁰² A despota személyes szolgálata ekkor végül csak egy évig tartott. Péter és György talán a vár felmentése után, annak megünneplésére szervezett íjásztornát követően⁴⁰³ hamarosan hazatértek,⁴⁰⁴ de a délvidéki események, illetve a Szerbia urához fűződő kapcsolatok ezután is alapvetően határozta meg a Pósaft család tagjainak tevékenységét.

Péter például egyike volt azoknak, akiket 1416-ban – egy évvel a balul sikerült boszniai hadjáratot követően⁴⁰⁵ – az országnagyok szeptember 4-i pécsi találkozójukon a Maróti János és három másik főúr váltságdíjának fedezetére kivetett adó behajtására jelöltek ki az ország délkeleti megyéiben.⁴⁰⁶ Az ügy sürgőssége folytán az országrészben illetékes megbízottak közül ketten levélben is értesítették Pétert, hogy a tárgyban szeptember 30-án Aradon fognak tanácskozni, és hogy személyes megjelenésére számítanak.⁴⁰⁷ Pár évvel később Lazarevics István Péter unokaöccsét, Pósaft Gábort állította az érdekeltségébe tartozó Torontál megye élére, aki 1420-21 között töltötte be az ispáni címet.⁴⁰⁸ Egy év múlva Gábort továbbra is a szerb despota kíséretében találjuk, Zsigmond 1422. évi második csehországi hadjáratában teljesített szolgálatot. Ekkor már a család másik tagja, György is csatlakozott a sereghez⁴⁰⁹ – mivel mind az idősebb, mind az ifjabb György apját Istvánnak hívták, csak akkor lehet megkülönböztetni őket, ha egyszerre fordulnak elő a forrásokban –, aki már a cseh trón megszerzéséért és a husziták kiirtására ezt megelőzően indított, 1420-21. évi hadjárat során is személyesen szolgált Zsigmond oldalán.⁴¹⁰ 1423 nyarán újfent az egyik György volt

⁴⁰² SZAKÁLY, Phases 78., - novemberben Ozorai Pipo is megjelent a hadszíntéren (C. TÓTH, Tisztségviselők 484.).

⁴⁰³ DEROKO, Srednjevekovni 171.

⁴⁰⁴ Amennyiben október 13-án, Budán valóban a két György jelent meg személyesen a nádori kúrián, hogy bemutassák mindazon jogbiztosító iratukat, melyek igazolják, hogy jogos az igényük a Baranya megyei Émen, Személy és Tótfalu birtokokra (1413. nov. 11.: DL 87869. = ZsO IV. 1289.).

⁴⁰⁵ Személyes részvétele nem valószínű, bár egy perét – másokhoz hasonlóan – általános királyi perhalasztó parancsra halasztottak el (1415. jún. 5.: DL 92441.). Ugyanakkor a családi levéltárban fennmaradt az országnagyok egyik Krassó megyének címzett kiadványa, melyben felrótták a megyének, hogy nem fizették meg az ország védelmére a minap megszavazott generális taksát. Felszólították tehát a megyét az azonnali fizetésre, amelynek beszédésével esetleg Pósaft Pétert bízhatták meg, aki így nem vett részt a hadjáratban (1414. okt. 26.: DL 92472. = ZsO V. 1157.).

⁴⁰⁶ 1416. szept. 4.: DL 43338.

⁴⁰⁷ 1416. szept. 23.: DL 92497.

⁴⁰⁸ Vö. ENGEL, Archontológia „Ispánok – Torontál megye”, Ispánsága kezdő évére, amely 1411 helyett 1420, lásd: ZsO VII. 1996.

⁴⁰⁹ 1422. febr. 25.: DL 79721-22. = ZsO IX. 201-202.

⁴¹⁰ 1421. febr. 23.: DL 79659. = ZsO VIII. 203. – *de regio literatorio mandato pro ipsis in causam attractis eo, quo in servitiis regalibus in regno Bohemie forent constituti nobis allato*. További halasztások: 1421. febr. 25.: DL 79663. = ZsO VIII. 219., 1421. jún. 4.: DL 79671. = ZsO VIII. 621.

az – talán az idősebb –, aki részt vett abban az Albánia környéki hadi vállalkozásban,⁴¹¹ amelyet valószínűleg maga Lazarevics István vezetett az aktuálisan vele és Zsigmonddal egyaránt hadban álló Velence ellen.⁴¹²

A család

Az 1420-as évek oszmánok, illetve a Csehországban komoly erőket képviselő husziták elleni harcokra vonatkozó adatok alapján – kiegészülve a Pósa fiakat ekkoriban érintő peres ügyekkel – a sokat megélt, ám idősödő Pósa fi Péter egyre inkább a háttérbe húzódhatott, s ezzel egy időben kerülhetett előtérbe testvére, György, valamint unokaöccsei Gábor, illetve ifjabbik György. Mozgalmas életének vége felé közeledve Péter egyik utolsó lépése – talán közelgő halálát érezve – az volt, hogy üdvössége érdekében a pápától kért teljes bűnbocsánatot feleségével, (Himfi) Apollóniával együtt, amit 1423 januárjában mindketten meg is kaptak.⁴¹³ Egy 1423 novemberében kelt perhalasztó kiadvány említi őt utoljára, de öccse, idősebb György sem sokkal, legfeljebb pár hónappal élt tovább.⁴¹⁴ Egyikőjüknek sem volt fiú utóda, sőt Péternek, ha voltak is gyermekei, nem éltek meg a felnőtt kort, így bár majd két évtizeden keresztül meghatározó szerepet játszott a család történetében, az nem az ő ágán folytatódott. Györgynek két lánya, Katalin és Anna tűnik majd fel jóval később a forrásokban, előbbi Geszti László, utóbbi Macedóniai Miklós, illetve Forgács János feleségeként, illetve özvegyeként.⁴¹⁵

A Pósa fiak ebből az időszakból ismert házassági kapcsolataiban egyaránt tükröződik előkelő társadalmi helyzetük, tekintélyük, illetve regionális ismertségük és befolyásuk. Egyrészt Pósa fi Péter révén állíthatjuk ezt, aki a Himfi Apollóniával kötött házasságával – amennyiben az 1423-ban feleségeként szereplő Apollónia azonos azzal a Himfi lánnyal, akinek 1390-ben Péter a vőlegénye volt⁴¹⁶ – a Remetei Himfiakkal került rokonságba. Mindkét család Krassó, illetve Temes megyékben rendelkezett kiterjedt birtokokkal, továbbá

⁴¹¹ 1423. jún. 9.: DL 79783. = ZsO X. 767., 1423. jún. 9.: DL 79813. = ZsO X. 768.

⁴¹² ENGEL, Zsigmond bárói 431., MÁLYUSZ, Zsigmond 93-94.

⁴¹³ 1423. jan. 12.: ZsO X. 41. – a kérvényt feltehetően az a Balázs nevű csanádi szerzetes vihette, aki a pápa jóváhagyását is megkapta az eddig Zsigmond rendelkezéséből kezén tartott bizerei apáti cím betöltésére (1423. jan. 12.: ZsO X. 42.).

⁴¹⁴ Mindkettejüket egy 1423 novemberében kelt perhalasztó kiadvány említi utoljára (1423. nov. 11.: DL 79833. = ZsO X. 1377. Vö.: ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. tábla: Pósa fi [szeri, szódi]”). Hacsak nem ezt a Györgyöt kell értenünk azon, akit egy 1424. májusi oklevél említ (1424. máj. 7.: DL 79885. = ZsO XI. 525.).

⁴¹⁵ ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. tábla: Pósa fi (szeri, szódi)”

⁴¹⁶ Döbrönte Himfi Benedek bán özvegye, Essegvári Dorottya, gyermekei nevében is eltöltte rokonát, Remetei Himfi Péter fia, Istvánt, hogy az őket közösen illető Sósd birtokot *Petro filio Stephani filii Posa de Zeer cum nobili puella sorore sua in forma matrimonii dare et perpetuare et sic ipsam a se alienare niteretur* (1390. márc. 12.: Himfi 75/666.). Apollónia névvel: 1423. jan. 12.: ZsO X. 41.

a Pósafigyűről és a Himfigyűről is egyaránt elmondható, hogy felemelkedésük egy-egy Anjou-kori családtagnak köszönhető, s Zsigmond-kori helyzetüket is jórészt a korábban megalapozott birtokvagyon határozta meg, miután a közvetlen hatalomgyakorlásból kiszorultak. Ha a fenti azonosítás helytálló, akkor Apollónia néhai apja, az egykor a bolgár báni címet is viselő Remetei Himfi Péter volt,⁴¹⁷ testvére pedig az az István, aki – leszámítva 1403. évi megingását – mind az 1390-es években, mind az 1404. évi konszolidációt követően az uralkodói hatalom aktuális délvidéki megtestesítőinek, például Perényi Miklósnak, vagy később Pósafigyű Péterhez hasonlóan Ozorai Pipónak a szolgálatában tűnik fel.⁴¹⁸ Ugyanakkor a Pósafigyűk a Himfigyűk Döbrönteit/Egerszegi ágával is rokonságban álltak Péter unokahúga – néhai testvére, István leánya –, Margit révén, aki 1410-ben, mint Himfi Benedek unokája, Miklós fia, Him (Nabor) özvegye ismerte el az aradi káptalan előtt, hogy néhai férje végrendeletileg ráhagyott ingóságaihoz hozzájutott.⁴¹⁹

Ismerve Péter másik testvérének, Györgynek Anna (Ankó) nevű leányának első férjét, a Pósafigyűk házassági stratégiájának még egy vonását figyelhetjük meg. Amellett, hogy a Himfigyűkkel kölcsönös frigyek kötötték össze őket, egy harmadik család is feltűnik a kapcsolatrendszerben, még szorosabban fonva – földrajzi és társadalmi értelemben is – az egymás közötti kötelékeket. A Temes megyei birtokuk után Macedóniainak nevezett családról van szó,⁴²⁰ akik különösen Zsigmond uralkodásának első felében tüntették ki magukat, s emelkedtek a várbirtokos előkelők közé.⁴²¹ Közülük a család Péterfi ágának egyik tagja, „Kis” Miklós volt Pósafigyű Anna férje.⁴²² Kettejük frigye annak a tükrében érdekes, hogy a

⁴¹⁷ ENGEL, Archontológia „Bárók – Bolgár bán”

⁴¹⁸ 1391 és 1392 között Zsigmond egyik kegyeltjének, Perényi Miklós szőrényi bán familiájában a török ellenes hadjáratban vett részt (évszám nélkül, de ehhez a hadjáratához köthetően: DL 56508. = ZsO I. 1824., DL 56509. = ZsO I. 1646., 1392. febr. 25.: 52757. = ZsO I. 2407.). 1403-ban Csáki és Marcali Miklós oldalán a Zsigmond ellenes erőkhöz pártolt (lásd a dolgozat 365. jegyzetét). A lázadást követően, 1407-ben Garai Miklós nádor egyik ítéletlevelében bírótársaként szerepel (ENGEL, Archontológia „Az aula tagjai – 1407” DL 87783.), 1409-ben pedig Ozorai Pipó halasztotta el a vele együtt a török hadjáratban résztvevő István és familiárisai perét (1409. jan. 9.: ZsO II. 6567.).

⁴¹⁹ *super viginti apibus, decem et octo porcis, uno balteo et uno crinali aureo per prefatum Hym dominum et maritum suum sibi testamentaliter legatis* – 1410. máj. 11.: DL 43046. = ZsO II. 7578. - ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. tábla: Pósafigyű (szeri, szödi)” és „Him rokonsága 2. tábla: Himfi”

⁴²⁰ ENGEL, Helységnévtár „Macedónia – Temes megye”

⁴²¹ A család tagjai a nikápolyi csatában való helytállásuk, valamint különböző katonai vállalkozásokban tanúsított szolgálataik fejében részesültek például 1397-ben a hűtlen Lackfiak birtokaiból, miután lázadásukat Zsigmond leverte (1397. márc. 2.: DL 84736. = ZsO I. 4653.), de eddigre már több megyére kiterjedő javakkal rendelkeztek (ezek közül egyes birtokaik Anjou-kori eredetét örökölték meg egy 1412-ben kelt ítéletlevelével – 1412. szept. 5.: DL 43172. = ZsO III. 2623.). A Krassó megyei Kövesd várát 1395 körül szereztek meg (ENGEL, Királyi hatalom 127.). Az 1403. évi lázadás idején Zsigmond mellett maradtak, legalábbis erre utal, hogy ők voltak azok, akik közbenjárásukkal az év augusztusában kieszközölték a kegyelmet Omori Csölnök György és Remetei Himfi István számára az uralkodónál 1403. aug. 25.: DL 53201. = ZsO II/1. 2585.).

⁴²² A kapcsolatukra vonatkozó adat azonban jóval Miklós 1437. évi halálát követően (1452) maradt fenn, ekkorra már két fiuk közül az egyik, János, már felnőtt korú volt, aki 1456-ban a szlavón vicebáni és a körösi ispáni

Macedóniai család két tagján keresztül – Remetei Himfi Istvánhoz Macedóniai Katalint adták nőül, míg János fia, „Dancs” András az előbb említett István unokahúgát, Himfi Katalint vette el⁴²³ – a Pósaí–Himfi sógorsághoz hasonló rokoni kapcsolatot épített ki a Himfiekkel, ezzel vált a temesközi régió három befolyásos, közel egyforma vagyonú és státuszú családja között még szorosabbá a viszony.

---

címet viselte (ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. tábla: Pósaí [szeri, szódi]” és „Macedóniai” - ENGEL, Archontológia „Bárok – Szlavón bán, Vicebánok”).

⁴²³ ENGEL, Genealógia „Macedóniai” és „Him rokonsága 2. tábla: Himfi”

Szeri Pósa dédunokái

Pósafi Gábor és ifjabb György pályafutása az 1420-30-as években

A Pósa fiak történetét fiágon Péter és idősebb György néhai testvéreinek, Miklósnak, illetve Istvánnak a gyermekei, Gábor, illetve ifjabb György vitték tovább.⁴²⁴ Mindkettejük első komolyabb politikai szerepvállalására még nagybátyjaik életében került sor, igaz, György az emlékezetes 1403. évi eseményeket követően leginkább csak a perekben, mint érintett családtag tűnik fel, feltéve, ha a hadjáratok kapcsán említett György nem vele azonos. A nála valamivel idősebb unokatestvére, Miklós fia, Gábor majd csak az 1420-as évektől lett aktív alakítója a család történetének és kettejük közül inkább ő volt az – ifjabb György 1431. évi halálát követően mindenképp⁴²⁵ –, akinek szembe kellett néznie Zsigmond uralmának utolsó évtizedében (1427-37), majd az uralkodó halálát követően a polgárháborúba torkolló hatalmi harcok ideje alatt a családot érintő újabb kihívásokkal.

Pósafi Gábor pályafutását egyértelműen meghatározta nagybátyjainak választása, hiszen az ő tevékenysége is Lazarevics István szolgálatához köthető, igaz, 1389-től adatolható életének viszonylag kései időpontjától, 1420-tól. Ekkor viszont már a szerb despota egyik vezető familiárisa lehetett, amire egyrészt az általa szűk egy évig viselt Torontál megye ispáni címe (1420-21), illetve az 1422. évi csehországi hadjáratban való részvétele utalhat.⁴²⁶ Az ezt követő pár évből viszont csak meglehetősen szórványos adatok emlékeznek meg róla és a két Györgyről –, többnyire a Bátmonostori családdal az Émeniek Baranya megyei birtokaiért folyó, számos halasztással járó perük kapcsán.⁴²⁷ Miután Ellősi rokonaik 1423 tavaszán és 1425 nyarán is Ozorai Pipo seregében vonultak a török ellen,⁴²⁸ elképzelhető, hogy Gábor is és akkor még életben lévő unokatestvére, ifjabb György is hasonló szolgálatot teljesíthetett Lazarevics István oldalán. Ami biztos, hogy a despota és a család tagjainak másfél évtizedre visszanyúló gyümölcsöző kapcsolatának a szerb fejedelem 1427 júniusában bekövetkező halála véget vetett.⁴²⁹ A helyzetet súlyosbította, hogy az előző év végén (1426. december) a déli végek ellenőrzésének és az országrész védelmének másik oszlopa, Ozorai Pipo is

⁴²⁴ Ifjabb György testvérét, Istvánt utoljára 1421-ben sorolták fel rokonaival együtt egy perhalasztás során (1421. febr. 25.: DL 79663. = ZsO VIII. 219., vö.: ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. tábla: Pósa [szeri, szödi]”). Egy évvel később már nem szerepel alperesként ugyanennek a per tárgyában kelt másik halasztólevélben (1422. febr. 25. DL 79722. = ZsO IX. 202.). Leánytestvérét, Margitot Egerszegi Him özvegyeként említik 1410-ben.

⁴²⁵ 1431. jún. 29.: DL 80327., vö.: ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. tábla: Pósa (szeri, szödi)”

⁴²⁶ Lásd a dolgozat 408., illetve 409. jegyzeteit.

⁴²⁷ 1423. nov. 11.: DL 79833. = ZsO XI. 1377., 1424. május 7.: ZsO XI. 525. ZsO XI. 543., 1425. jún. 16.: DL 79978., 1425. nov. 8.: DL 80011., 1427. febr. 14. DL 80081., 1427. szept. 2.: DL 80115. és DL 80117., 1427. nov. 6.: DL 80128., 1428. febr. 14.: DL 80140-41. – további ügyeikre lásd: 1426. máj. 28.: DL 92695 = DL 35946., 1426. okt. 21.: DL 92702., 1427. febr. 10.: DL 92710.

⁴²⁸ 1423. ápr. 26.: ZsO X. 463., 1425. jún. 16.: DL 79978.

⁴²⁹ ENGEL, Zsigmond bárói 431-432.

elhunyt,⁴³⁰ s e két fejlemény már nemcsak a Pósaifiak, de Zsigmond és az ország számára is új helyzetet teremtett, hiszen épp ekkoriban vált egyre fenyegetőbbé a Balkán felől újból felerősödő oszmán veszély.⁴³¹

Ha más nem, birtokaik fekvése folytán Pósaifi Gábor és György első kézből tapasztalhatták az oszmánok balkáni megerősödését. 1427 ősze és 1428 nyara között minden perüket a hadi készültség, az általános hadfelkelés, illetve az országnagyok távolléte miatt halasztották el,⁴³² talán maguk is a seregeket a török ellen személyesen hadba vezető Zsigmond táborában tartózkodtak, s ha így volt, akkor esetleg részt vehettek Galambóc 1428. évi sikertelen visszavívásában is, bár erre vonatkozóan nem rendelkezünk adatokkal. Zsigmond a kudarcot követően még továbbra is a déli végeken időzött az év végéig,⁴³³ így bő két hónappal az ostrom után a Pósaifiak – Gábor, valamint fia, János, illetve ifjabb György fia, István – személyesen tudták elpanaszolni az épp Illyéden tartózkodó uralkodónak, hogy a lugosi vámszedők vám fizetésére kényszerítik hódosi népeiket, pedig azok kiváltságuk értelmében mentesek az alól. A kiállított mandátumban Zsigmond el is tiltotta a lugosiakat a tevékenység folytatásától.⁴³⁴

A korszak végéig ezután jóformán alig-alig említi a Pósaifiakat oklevél. A családi levéltár anyagában 1429 és 1438 között kelt irat nem maradt fenn, így a családtagok tevékenységére mindössze a Bátmonostori család tagjaival a Baranya megyei birtokokért (Émeni örökség) folytatott perük nyújt fogódzót. Az ügy meglehetősen nehézkesen haladt – még 1431-ben sem jutott nyugvópontra –, folytonos halasztásokra került sor az érintett felek ilyen-olyan elfoglaltsága miatt.⁴³⁵ Az egyik ilyen ok például az 1430 tavaszán a Felvidékre betörő husziták elleni hadjárat volt, ahol perbeli ellenfelük, Bátmonostori Töttös László biztosan személyesen volt jelen, de hogy maguk a Pósaifiak is részt vettek volna a harcokban, nem tudjuk. Erre legfeljebb az utalhat, hogy részükről ekkor egyedül néhai idősebb Pósaifi György lánya, Katalin szerepel az oklevelekben, bár ez inkább arra vonatkozó adat, hogy a család férfi tagjai úgy döntöttek, hogy rokonukat, Katalint – a vitás birtokokból részeket

⁴³⁰ ENGEL, Zsigmond bárói 434.

⁴³¹ SZAKÁLY, Phases 82-83.

⁴³² 1427. szept. 2.: DL 80115-17., 1427. nov. 6.: DL 80128., 1428. febr. 14.: DL 80140-41.

⁴³³ Itineraria 122-123.

⁴³⁴ 1428. aug. 27.: DL 92751.

⁴³⁵ 1429. febr. 17.: DL 88014., 1429. febr. 24.: DL 88028-33., 1429. febr. 25.: DL 88034., 1429. jún. 4.: DL 80216., 1430. ápr. 13.: DL 80264., 1430. ápr. 18.: DL 80265., 1430. aug. 28.: DL 80285., 1431. febr. 21.: DL 80315., 1431. jún. 29.: DL 80327. Történetesen perbeli ellenfelükre, Bátmonostori Töttös Lászlóra is, mint nándorfehérvári kapitány, ekkoriban igen aktív szerep hárult az immár az Oszmán Birodalommal egy kis szakaszon érintkező határ védelmében (ENGEL, Archontológia „Várnagyok és várbirtokosok – Nándorfehérvár”).

leánynegyed fejében átadva – érdekeltté tették azok megszerzésében.⁴³⁶ A fenti ügyben 1431 nyarán kelt újabb halasztást követően – ez ifjabb György utolsó említése – legközelebb csak 1437 júliusában bukkannak fel a Pósafiak, ekkor az országbíró egy köztük és a Himfiak között zajló perben az alperes Pósafi Gábor törökök elleni hadjáratban való elfoglaltsága miatt rendelt el halasztást.⁴³⁷

A lehetséges dominusok személye és további családi kapcsolatok

Az 1430-as évek szórványos adatai nem teszik lehetővé, hogy a Lazarevics István halálát követő időszakból pontos képet rajzoljunk a család familiárisi kapcsolatainak alakulásáról, így például legfeljebb valószínűsíthetjük, hogy Gábor a fentebb említett 1437. évi katonai vállalkozás során a déli végvár vonal irányításával 1429-től újonnan megbízott Tallóciak oldalán teljesíthetett szolgálatot.⁴³⁸ Ismerve a Pósafiak délvidéki érdekeltségeit, illetve a Tallóci család Magyarországra jövetelének és Zsigmondhoz szegődésük idejét – ami egybeesik Lazarevics István halálával –, Gábor lépése kézenfekvőnek, de minden esetre logikusnak tűnik.⁴³⁹ A család történetének későbbi alakulása Ulászló király trónra kerüléséig egyébként ezt a forgatókönyvet sejteti, amit erősíthet, hogy miként a Tallóciak ismerete, a Pósafiak további kapcsolatai is a Lazarevics-féle familiaritásban gyökereznek.

A szerb despota mellett eltöltött időszakra vezethető vissza például ismeretségük a Horogszegi Szilágyiakkal is. A 15. század elején a tekintélyesebb köznemesi családok közé tartozó Szilágyi család⁴⁴⁰ feje, László ugyanis, a Pósafi család több tagjához hasonlóan, szintén Lazarevics István egyik vezető familiárisa volt (1426 körül).⁴⁴¹ Úgy tűnik, hogy a közös szolgálat nem egyszerűen csak a két család ismeretségét eredményezte, hanem kapcsolatuk házassággal való megerősítését is. Szilágyi László legidősebb fia, Osvát ugyanis ekkoriban jegyezhetette el Gábor egyik lányát, Ágotát, akit 1448-ban már feleségként

⁴³⁶ 1430 áprilisában Bátmonostori Töttös László az ellen tiltakozott, hogy idősebb Pósafi György Katalin nevű lánya részére a pécsváradi konvent iktassa a szóban forgó Baranya megyei emeli és tótfalusi birtokrészeket (1430. ápr. 13.: DL 80264., említi: KARÁCSONYI, Kegyúr 68.). Garai Miklós nádor azonban a husziták elleni folyó hadjárat miatt elhalasztotta az ügyet vízkereszt nyolcadára, ismét csak Pósafi Katalint említve meg benne (több helyen, a keltezés helyén is sérült oklevél: DL 82777.). Töttös László kérésére Zsigmond utasította Lévai Cseh Péter és Újlaki István macsói bánokat – utóbbi elesett a harcokban –, hogy bizonyos embereit ne kényszerítsék a hadban való megjelenésre (1430. ápr. 18.: DL 80265.).

⁴³⁷ 1431. jún. 29.: DL 80327., 1437. jún. 5.: DL 44154.

⁴³⁸ ENGEL, Zsigmond bárói 449.

⁴³⁹ Elképzelhető, hogy ismeretségük még Lazarevics István idejére nyúlik vissza, hiszen a Tallóciak az 1410-es évek második felétől a despota uralma alatt álló Nándorfehérvár városában éltek, ahol Istvánt szolgálva komoly kereskedelmi tevékenységet végeztek (ENGEL, Zsigmond bárói 448-449.), így a Pósafiak, ha más nem, István despota vezető familiárisaiként feltehetően hallottak már felőlük.

⁴⁴⁰ MÁLYUSZ, Zsigmond 130.

⁴⁴¹ ENGEL, Hunyadi 515.

említenek.⁴⁴² A két család közti köteléket még érdekesebb megvilágításba helyezi, hogy ugyancsak a despota szolgálata biztosította a keretet Szilágyi László és a pályafutása elején álló, ebben az időben szintén Lazarevics famíliájához tartozó Hunyadi János ismeretségéhez, amelyet az ifjú Hunyadi és Szilágyi László lánya, Erzsébet egybekelésével szintén házassággal erősítettek meg.⁴⁴³ Az így kialakuló kapcsolatrendszer – sógorság a Szilágyi családdal, illetve Hunyadival való közvetett ismeretség –, bár Pósafti Gábor természetesen előre nem tudhatta, majd a 15. század közepén, Hunyadi János emelkedésével értékelődik fel igazán.

Visszatérve az 1427 és 1437 közötti időszak lehetséges dominusainak személyére, bár továbbra is a legnagyobb valószínűséggel a Tallóciakat tekinthetjük annak, nem zárható ki István despota utódának, Brankovics Györgynek, ha nem is a szolgálata, de ismerete sem. Hogy kapcsolatba kerültek vele egészen biztos, mégpedig a korábban említett idősebb Pósafti György lánya, Katalin és Geszti Mihály fia, László házassága révén.⁴⁴⁴ Lazarevics halálát követően annak összes magyarországi birtokát Brankovics örökölte, köztük a Krassó megyei Érsomlyót és uradalmát,⁴⁴⁵ amelynek 1431-ben az egyébként Bodrog megyéből származó Geszti László volt a várnagya.⁴⁴⁶ Bizonyára László itteni megbízásának köszönhetően ismeretségüket és valószínűleg ekkoriban kerülhetett sor Katalin és László egybekelésére is.⁴⁴⁷

A család

Pósafti Gábor valamikor az 1410-es évek elején vehette feleségül a Csanád nem Telegdi ágából származó Ilonát,⁴⁴⁸ aki legalább hét gyermekkel, négy fiúval és három leánnyal ajándékozta meg. A termékeny házasságból azonban fiai – György, Miklós, János és Péter – közül, akik első említésükkor, 1414-ben feltehetően még kiskorúak voltak,⁴⁴⁹ csak utóbbi kettő élte meg a felnőtt kort, de az 1430-as években, a család eleve adatszegény

⁴⁴² ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. tábla: Pósafti (szeri, szödi)” és „Szilágyi (horogszegi)”

⁴⁴³ ENGEL, Hunyadi 514-516., 523.

⁴⁴⁴ ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. tábla: Pósafti (szeri, szödi)” és „Győr nem 1. Óvári ág 2. tábla: Gyulai”

⁴⁴⁵ ENGEL, Zsigmond bárói 431-432., ENGEL, Archontológia „Várnagyok és várbirtokosok – Érsomlyó”

⁴⁴⁶ Engel, Helységnévtár „Geszt – Bodrog megye”, ENGEL, Archontológia „Várnagyok és várbirtokosok – Érsomlyó”. Két évvel később Brankovics Észak-magyarországi uradalmait igazgatja: Boldogkő, Munkács, Regéc (1433), Tállya és Tokaj (1433-39) várak várnagya (ENGEL, Archontológia „Várnagyok és várbirtokosok – lásd a fenti váraknál”).

⁴⁴⁷ Katalint, aki Geszti László második felesége lett, 1430-ban a Baranya megyei birtokrészek ügyében vitt perében, már asszonyként (domina) említik (1430. ápr. 13.: DL 80264.). Legközelebb 1452-ben, Geszti özvegyként szerepel (1452. dec. 23. > 1452. dec. 26.: DL 93213., 1452. nov. 22. > 1452. dec. 27.: DL 93214.).

⁴⁴⁸ A felesége személyére lásd: 1446. szept. 29.: DL 93052., 1446. szept. 29. > 1446. nov. 7.: DL 85819. = Sztáray II. 385., vö.: ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. tábla: Pósafti (szeri, szödi)”

⁴⁴⁹ 1414. okt. 27.: DL 92450. = ZsO IV. 2430.

időszakában alig-alig szerepelnek a forrásokban. Később János lesz az, aki másodunkatestvére, ifjabb György fia, István mellett fel-feltűnik az 1440-es években, ugyanakkor ebben az időszakban inkább a nála pár évvel fiatalabb – a forrásokban 1428-tól nyomon követhető⁴⁵⁰ – István tekinthető majd a család meghatározó alakjának az adatok tükrében.

A Pósaí Gábor leányaira, a már említett Ágota mellett Katalinra és Erzsébetre vonatkozó első adat Zsigmond király egy részükre kiállított 1426-ban kelt oklevele, amelyben rögtön apjuk örökösöként tűnnek fel. A februárban kibocsátott mandátumban az uralkodó azt parancsolta a budai káptalannak, hogy Gábor leányait iktassa a kiadványban felsorolt birtokokba, amelyek királyi adomány alapján illetik meg őket (*in dominium possessionum ... ipsas puellas mediantibus aliis litteris nostris donacionalibus superinde confectis rite concernencium*). A javak a következők voltak: a Csongrád megyei Szer teljesen, Tömörkény, Szentgyörgy, a Csanád megyei Mágocs és Kutas, az Arad megyei Szódi, Mácsalaka és Zábrány, a Temes megyei Hódos, a Keve megyei Barlód és Fehéregyháza, valamint a Krassó megyei Agyagos és Ménesi. A káptalan április végén jelentette, hogy március 16-án és az azt követő napokon ellentmondás nélkül(!) eleget tett a parancslevélben foglaltaknak.⁴⁵¹ Bő húsz év múlva egy másik, 1452-ben kelt káptalani jelentésben a szereplők már mint férjes asszonyok – Ágota özvegyként – tűnnek fel újra, akik azt panaszolták, hogy másodunkatestvérük, ifjabb György fia, Pósaí István bizonyos birtokokban olyan részeket foglalt el, amelyek atyjuktól öröklés címén szállt rájuk, holott az a leányokat úgy illeti, mint a fiágot (*que tamen porciones possessionarie in dictis universis possessionibus, sed aliis ubilibet habitis habite ius femineum equebene, sicuti masculinum, concernerent*). Több birtok mindkét kiadványban egyaránt szerepel, de a másodikban az előzőhöz képest egyes megyékben részletesebben sorolták fel e javakat, igaz egyszer sem a teljes Pósaí birtokvagyon.⁴⁵² Az oklevelekben szereplő birtokok többsége valóban a szerzett javak közé sorolható, amelyeken nem tettek osztályt. Ismerünk közülük adományt, de a legtöbbjük jogcíme valójában ismeretlen, ugyanakkor például a biztosan vásárlás útján szerzett birtokok közül a Krassó megyei Tejed, illetve Csatár nincs felsorolva. A problémát Csongrád megyei possessiók szerepeltetése jelenti, hiszen ezek a Pósaí és az Ellősi családok 14. századi osztálya következtében már ősi javaknak minősültek. Milyen jogon tartott ezekre igényt a három lány?

⁴⁵⁰ 1428. aug. 27.: DL 92751., vö.: ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. tábla: Pósaí (szeri, szódi)”

⁴⁵¹ 1426. febr. 3. > 1426. ápr. 20. > 1452. ápr. 28.: DL 93204.

⁴⁵² 1452. szept. 12. > 1452. szept. 21. után: DL 93207. – az Arad megyei Szódi, Kér Bodorlaka, Hidegfő, Cseralja, Hódos, Gyiróltfalva, Alsó- és Felsőzábrány, Remete, Ördöglyuka, Fülöptelke, Köblös, Alsó- és Felsőolmos, Simánd, Árpátló prédiom, Kasza, Ménesi, Gyelid, Deszk, Szentpál, Kölp, Ároki, Bike, a Csongrád megyei Szentandrás, Szer, Ányás, Tömörkény, Felgyő, Ellős, Szentes, Szék/Szeg, Szentgyörgy, Mágocs, Asszonysziget, illetve Szentgyörgyhöz tartozó hat prédiom, a Külső-Szolnok megyei Hegyesborban lévő Hegyesbor prédiom, illetve további név szerint nem felsorolt birtok.

Gábor eljárására talán az adhat magyarázatot, hogy szerette volna elkerülni, hogy lányait esetleg saját fiai, illetve az akkor még életben lévő ifjabb György, majd fia, István később kisémmizzék, miként azt az idézett 1452. évi tiltakozás oka mutatja is: alkalomadtán figyelmen kívül hagyták a lányok jogát. Gábor eljárását a több megyére kiterjedő családi vagyon osztatlan volta, a birtokok java részének szerzett (vásárolt?) jogcímen való birtoklása, valamint az, hogy egy időre majdnem a teljes Pósa család vagyon felett rendelkezett, tette lehetővé. 1417-ben ugyanis egy maguk megkötött egyezség értelmében ifjabb György és testvére, István 12 évi időtartamra átadták összes birtokaikat használatra Gábor részére.⁴⁵³ Az egyezségben a család már az Anjou-korban alkalmazott – nincs birtokosztály, ellenben illetékességi területek igen – birtokstratégiája köszön vissza. A kialakult helyzet ugyanakkor azt is eredményezhette, hogy – különösen unokatestvérei halála után, a család fejeként – Gábor megpróbáljon élni a szerződésben rejlő lehetőségekkel. Nem úgy tűnik azonban, hogy rokonai kiszorítására törekedett volna, mert akkor nyilván fiait is bele vetette volna a lányait kedvezményezettként szerepeltető 1426. évi oklevélbe, másrészt ez talán csak akkor állná meg a helyét, ha Gábort rossz viszony fűzte volna a még élő rokonaihoz, ami ugyan lehetséges, de nincs rá adatunk. Célja inkább kettős lehetett, egyrészt igyekezett biztosítani a lányait illető részeket – a vásárolt birtokokból a lányokat arányos rész illette meg, mint örökösök –, másrészt e lépésével talán az is a szándéka lehetett, hogy családja iránt „magasabb körökben” is felkeltse az érdeklődést. Hogy Gábor számítása végül helyesnek bizonyult-e – azaz a férjek kilétére –, arra hamarosan, egy másik vonatkozás kapcsán térünk vissza.

Politikai állásfoglalás az 1440-es években

A logikusnak és célravezetőnek tűnő, de adatokkal nem kifejezetten alátámasztható Tallóci familiaritást erősítheti Pósa Gábor tevékenységének ismerete a Zsigmond halálát követő meglehetősen gyors változásokat hozó időszakban. A család helyzetéből adódóan egyfelől mindenképpen kellett valaki, aki közbenjárhatott érdekükben az új uralkodónál, így például az Arad megyei Mácsalaka és tartozékainak (Mácsalaka, Udvarhely és Fülöptelke és a hozzá tartozó szláv villák) 1438. évi részükre való visszacsatolásakor,⁴⁵⁴ amit valószínűsíthetően éppúgy a Zsigmond örökébe lépő Habsburg Albert bizalmát is élvező

⁴⁵³ A három Pósa birtokaik jobb felhasználása és azok pusztulásának meggátlására hivatkozva kötötték meg egyezségüket, kiegészítve azzal, hogy György ugyancsak 12 évre átengedte Istvánnak a Tiszán innen fekvő összes birtokait (1417. aug. 16.: DL 93945. = ZsO VI. 808.).

⁴⁵⁴ 1438. febr. 22.: DL 92873.

Tallóciak⁴⁵⁵ pártfogásának köszönhetően, mint ahogy az ő kíséretük tagjaiként lehettek részesei országos politikai eseményeknek. Így 1439 szeptemberében a Szendrő visszafoglalására a vezető méltóságviselőkkel együtt hadat vezető Albert tüdőrévi táborában, ahol maguk is megerősítették az itt megfogalmazott intézkedéseket magába foglaló oklevelet, s bár pecsétjük mára elveszett, Pósaí Gábor és István neve társadalmi rangjuknak megfelelően a 31., illetve a 32. helyen szerepel a méltóságviselők és előkelők között.⁴⁵⁶

Albert halálát követően a Pósaíak az Ulászlót támogató erők oldalán tűnnek fel, amiben ugyancsak szűkebb környezetük állásfoglalása játszhatott közre, hiszen a lengyel király többek között uraik, a Tallóci testvérek hathatós segítségével juthatott hatalomra.⁴⁵⁷ Gábor maga is jelen volt 1440. június 29-én Budán, mikor az ország rendjei érvénytelenítették a csecsemő László megkoronázását és Ulászlót királlyá választották.⁴⁵⁸ Ő és Pósaí István hamarosan feladatot is kaptak. Bár Ulászló – különösen a Tallóciak és a későbbiekben meghatározó szerepet játszó Hunyadi állásfoglalásával – meglehetősen stabil délvidéki támogatottságot tudhatott maga mögött, az ellentábor ereje is jelentős volt a régióban. László és édesanyja, Erzsébet párthíveinek számított például a temesi ispáni címet viselő Berekszóí Hagymás László (1438-39) és a Garai rokon Harapki Botos András is (1439-41),⁴⁵⁹ akik – nyilván – sem a tisztségüket, sem az ahhoz tartozó várakat nem adták át Ulászló embereinek. Ilyen körülmények között született meg 1440 novemberében az a mandátum, melyben Ulászló sürgető hangnemben parancsolta meg a temesi ispánsághoz tartozó Zsidóvár két várnagyának, Fejéregyházi János deáknak és Martonyi Kis Ferencnek, hogy haladéktalanul adják át híveinek, Pósaí Gábornak és Istvánnak a nevezett várat.⁴⁶⁰ Az erőviszonyok ismeretében Erzsébet délvidéki hívei legfeljebb ideig-óráig tudták tartani állásaikat, különösen az 1441. januári, számukra vesztés bátaszéki csatát követően, ahol például Harapki Botos András is halálát lelte,⁴⁶¹ ezután pedig Ulászló hívei már sikeresen pacifikálhatták ezt

⁴⁵⁵ PÁLOSFALVI, Cilleiek és Tallóciak 48-49., ENGEL, Zsigmond bárói 450., MÁLYUSZ, Tallóciak 557., MÁLYUSZ, Első Habsburg 123.

⁴⁵⁶ 1439. szept. 17.: DL 39290. – ENGEL, Archontológia „Főrendek és országgyűlési követek” – említi: KARÁCSONYI, Kegyúr 68.

⁴⁵⁷ PÁLOSFALVI, Cilleiek és Tallóciak 49-52., ENGEL, Zsigmond bárói 450., MÁLYUSZ, Tallóciak 565.

⁴⁵⁸ Az erről szóló dokumentumban a 66 főpap, főúr és előkelőbb nemes között a 60. helyen sorolták fel (ENGEL, Archontológia „Főrendek és országgyűlési követek”). Feltesszük, részt vett Ulászló július 17-i székesfehérvári koronázásán is, bár sajnos pecsétje, a pecséttartó szalaggal együtt leszakadhatott az itt kiállított oklevélről, ami igazolhatná jelenlétét (MÁLYUSZ, Rendi állam 77., illetve annak 131. jegyzete).

⁴⁵⁹ Berekszóí pártállására lásd: ENGEL, Archontológia „Várnagyok és várbirtokosok – Sebes és Zsidóvár” – Harapki pártállására lásd: ENGEL, Archontológia „Ispánok – Temes megye” és MÁLYUSZ, Tallóciak 540., az országban zajló eseményekre lásd: PÁLOSFALVI, Cilleiek és Tallóciak 53-57.

⁴⁶⁰ 1440. nov. 25. körül: DL 85786. = Krassó III. 290/381., vö.: KARÁCSONYI, Kegyúr 69.

⁴⁶¹ ENGEL, Archontológia „Ispánok – Temes megye”

az országrészt.⁴⁶² A Pósaftak részéről ennek viszont súlyos ára volt: Gábor halála, aki az ekkori harcok során eshetett el,⁴⁶³ de a két éven át teljes intenzitással dúló polgárháborús időszak (1440-42) is újabb veszteséget mért a családra. Egy 1441. évi említését követően Pósafti Gábor Péter nevű fia sem szerepel többet a forrásokban.⁴⁶⁴

---

⁴⁶² ENGEL-KRISTÓ-KUBINYI 200., PÁLOSFALVI, Cilleiek és Tallóciak 56-59.

⁴⁶³ A családtagokat legközelebb említő kiadványban, 1441 augusztusában ő már nem, csak két fia, János és Péter szerepelnek másod-unokatestvérükkel, Pósafti Istvánnal (1441. aug. 15.: DL 92928.).

⁴⁶⁴ 1441. aug. 15.: DL 92928.

Az utolsó Pósafiak: Szeri Pósafi János és Szeri Pósafi István

Az Újlaki-familiaritás gyökerei

Az 1440/41. évek más szempontból is fontos fordulatot hoztak a Pósafi család életében. Úgy tűnik ez lehetett az az időpont – ami egyben még egy érv a Tallóci familiaritás mellett –, amikor Tallóci Frank török fogsága miatt a belgrádi kapitányság élére kinevezett Hunyadi János és Újlaki Miklós nemcsak annak hivatalát, hanem gazdátlanul maradt kíséretét is átvették, akik aztán nem is tértek vissza Tallócihoz a kiszabadulását követően.⁴⁶⁵ A Pósafiak életútjába tökéletesen illeszkedik ez a forogatókönyv, a kérdés az, hogy a pár év leforgása alatt több tisztség felhalmozásával, de mindenekelőtt vajdaként Erdély és a délkeleti országrész korlátlan uraivá előlépő Hunyadi és Újlaki közül kinek a szolgálatába állt a két utolsó Pósafi fiú.

A család tagjainak története több ponton is kapcsolódhatna Hunyadi János pályájához, így kézenfekvőnek tűnhet a Hunyadi-familiaritás.⁴⁶⁶ Ilyen kapcsolódási pont lehet a köztük lévő bő egy évtizedre visszanyúló – még ha az részben közvetett is – ismeretség, ami több oldalról nyerhetett megerősítést. A birtokaik fekvéséből adódó nagyrészt megegyező érdekeltség mellett⁴⁶⁷ – különös tekintettel a török ellenes fellépésre – egyrészt azzal, hogy életük egy bizonyos szakaszában azonos dominusoknál teljesítettek familiárisi szolgálatot (legkorábban például Ozorai Pipo, majd Lazarevics István, később Tallóci Frank kíséretében).⁴⁶⁸ A következő lehetőséget a Horogszegi Szilágyi családdal kialakított sógorsági viszonyuk jelenthetné, s végül mindkettejük elköteleződése Ulászló oldalán. Úgy tűnik azonban, hogy bizonyíthatóan nem köthetjük egyik Pósafi fiút sem Hunyadihoz, ellenben több közvetett, majd közvetlen bizonyítékot találhatunk az Újlaki familiaritásra. Még annak a lehetősége is igen csekély, hogy az egyik Pósafi az egyik, míg másikuk a másik úr szolgálatába állt. Erre legfeljebb egyetlen bizonytalan adat utalna, Gábor fiát, Jánost ugyanis utoljára egy 1448. február 19-én kelt perhalasztó oklevél említi, amely hátoldalára azt vezette fel az iratot kiállító ítélmester, hogy a per későbbi folyamából Jánost ki kell hagyni, mivel elhunyt.⁴⁶⁹ A pert György-nap nyolcadára halasztották, a hátlapi feljegyzést pedig nagy valószínűséggel még ezt megelőzően írták rá, ugyanis János egyik leánytestvére, Katalin

⁴⁶⁵ ENGEL, Hunyadi 520-521.

⁴⁶⁶ Miként Karácsonyi János, illetve Engel Pál, s jelen dolgozat szerzője is feltételezte (vö.: KARÁCSONYI, Kegyúr 71., ENGEL, Archontológia „Ispánok – Csongrád megye”). A disszertáció munkahelyi vitáján Neumann Tibor fogalmazta meg ebbéli kritikáját, s javasolta, hogy célszerűbb Pósafi István tevékenységét a Hunyadi-familiaritás helyett az Újlaki-familiaritás keretében ismertetni. Megjegyzését és tanácsát ezúton is köszönöm.

⁴⁶⁷ Hunyadi egyes birtokai határosak is voltak a Pósafiak javaival, vagy azok közelében feküdtek Arad, Csongrád, Krassó, Temes, Zaránd megyékben (TEKE, Hunyadi 202.).

⁴⁶⁸ ENGEL, Hunyadi 523.

⁴⁶⁹ 1448. febr. 19.: DL 85836. = Sztáray II. 408. – idézi: KARÁCSONYI, Kegyúr 70.

egyik március végi tiltakozása alkalmával már csak ifjabb György fia, Istvánnal, és ami fontosabb, két testvérével, Erzsébettel és Ágotával szemben lépett fel, Jánost már nem sorolták fel.⁴⁷⁰ Ebben az esetben biztosan kizárható, hogy Pósafi János a második rigómezei csatában, Hunyadi szolgálatában ugyanez év őszén esett volna el, miként még Karácsonyi János sejteni vélte.⁴⁷¹ Ugyanakkor, ha szolgálat nem is kötötte össze a két családot, egymás kölcsönös ismerete adva volt a Szilágyi családon keresztüli sógorságuk révén. Azt persze nem tudjuk pontosan, hogy Pósafi Ágota mikor ment férjhez Szilágyi Osváthoz – 1448-ban már biztosan a felesége volt⁴⁷² –, mindenesetre, ha még az 1420-as években, akkor szerencsés választásnak bizonyult a lépés, ha viszont később (például 1440 körül), akkor elmondható, hogy a Pósafiak tudatosan igazították házasságpolitikájukat a kialakult helyzethez. Mindkét forгатókönyv eredményeként sikerrel teremtettek kapcsolatot az érdekeltségükhöz tartozó országrész egyik urával.

A tényleges szolgálatot tekintve jóval biztosabbnak tűnik, hogy Pósafi István 1440/41-től kezdve mindvégig Újlaki Miklós környezetéhez tartozott, még ha kettejük kapcsolata kétséget kizáróan csak az 1450-es évektől igazolható. Ehhez leginkább azok az adatok nyújtanak fogódzót, amelyek István ekkoriban betöltött tisztségeire vonatkoznak, így aradi (1444-45) és csongrádi (al)ispánsága (1445, majd 1457), illetve szegedi (1445), majd nándorfehérvári várnagysága (1454),⁴⁷³ hiszen ezek szorosan köthetőek Újlaki Miklós Hunyadival közösen viselt tisztségeihez.⁴⁷⁴ Miután István tevékenysége az 1450-es évektől egyértelműen és bizonyíthatóan Újlakihoz kapcsolható (lásd később), ezért valószínű, hogy Pósafi István már egy évtizeddel korábban is Miklós vajda familiárisa volt, mégpedig vezető familiárisainak egyike. A fenti adatok mellett a Pósafiak egyes, elsősorban Pósafi Gábor másik két lánya, Ágota testvérei, Erzsébet és Katalin révén létrejött családi kapcsolatai is ebbe az irányba mutatnak.⁴⁷⁵

A család ismert házasságai alapján megállapítható, hogy elsősorban szűkebb régiójukból választottak maguknak férjet vagy feleséget (lásd Omori, Kerekegyházi Lackfi, Telegdi, Himfi, Macedóniai, és még talán az egyik Pósafi ismeretlen, de Valkó megyei

⁴⁷⁰ 1448. márc. 22.: DL 93091.

⁴⁷¹ Vö.: KARÁCSONYI, Kegyúr 70.

⁴⁷² ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. tábla: Pósafi (szeri, szódi)” és „Szilágyi (horogszegi)”

⁴⁷³ ENGEL, Archontológia „Ispánok – Arad és Csongrád megye”, „Várnagyok és várbirtokosok – Szeged és Nándorfehérvár” – ugyanakkor Engel Pál munkájában mindenhol Hunyadi familiárisaként tünteti fel.

⁴⁷⁴ Erdélyi vajda, szörényi bán, temesi és több délvidéki megye ispánja, illetve nándorfehérvári kapitány (ENGEL, Archontológia „Bárók – erdélyi vajda”).

⁴⁷⁵ A legkevésbé játszott benne szerepet, mégis adalékuul szolgálhat a kérdés hátteréhez, hogy a Pósafiak egyik távoli rokona, Szentszalvatori Albert az 1410-es években Újlaki Miklós apja, László és testvére, Imre macsói bánok Valkó megyei (al)ispánja volt (ENGEL, Archontológia „Ispánok – Valkó megye”).

származású felesége is ide sorolható). Ha pedig az ország más részéből származó családdal kerültek kapcsolatba, akkor is, mint a délvidéki országrész egyik tisztségének betöltőjeként ismerhették meg egymást, mint például valószínűleg Geszti Lászlóval, vagy épp Pósa Erzsébet leendőbelijével, Zsigmond király egyik felfedezettjével, Gúti Ország Jánossal, aki az 1430-as években világosvári várnagyként és zarándi ispánként, majd Arad és Csongrád megyék élén Szeged, Solymos és Zsidóvár várnagyaként tevékenykedett.⁴⁷⁶ A kivételt – Pósa lánya, Margit első férje, Zsidó nembeli Szántói Pető mellett – épp Erzsébet fent említett testvére, Katalin jelenti majd, aki 1448 előtt lett a Vas megyei Nádasd nemből származó Gersei Pető (Péter) második felesége.⁴⁷⁷ Bár arra vonatkozó adatunk nincs, hogy a Gúti Országokhoz hasonlóan felemelkedésüket Zsigmondnak köszönhető Gersei család⁴⁷⁸ tagjai Újlakit szolgálták volna, miként a Pósa fiak Nyugat-magyarországi jelenlétére sincs, de az ország két eltérő végén élő család ismeretségét elképzelhető, hogy mégis Újlaki Miklós személyéhez köthetjük, hiszen a hatalmát és vagyonát gyarapító Újlaki épp ebben az időben szerzett jelentős javakat (1444 környékén Németújvárt és uradalmát) Vas megyében.⁴⁷⁹ A Gerseiek politikai állásfoglalása mellett – Ulászló pártiságuk,⁴⁸⁰ ami eleve megkönnyíthette mindhárom fél között a kapcsolat kialakulását – valamilyen formában ez a körülmény is hozzájárulhatott Gersei és Újlaki, ezáltal pedig Gersei és Pósa fi ismeretségéhez.

A Pósa fiak elköteleződését Újlaki oldalán tovább erősítik azok az adatok, amelyek Hunyadi egyes familiárisaival való konfliktusokról, így például a már említett engedetlen várnagyokkal, Fejéregyházi János deákkal⁴⁸¹ és Martonyi Kis Ferencsel,⁴⁸² illetve Serjéni

⁴⁷⁶ ENGEL, Királyi hatalom 82. – Pósa fi Erzsébet a második felesége volt, de első hitvese is erről a vidékről származott (ENGEL, Genealógia „Gútkeléd nem 6. Farkas ága 2. tábla: Ország [gúti]”, ENGEL, Királyi hatalom 82., illetve az utóbbi munka 239. jegyzetében említett DL 11839. számú oklevelet). Gúti Ország János és Pósa fi Erzsébet egybekelése a Gúti Ország család tagjainak ezidőbeli felemelkedését is jól példázza, hiszen János az első feleségéhez képest egy jóval előkelőbb család tagját vehette nőül.

⁴⁷⁷ ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. tábla: Pósa fi (szeri, szödi)” és „Nádasd nem 3. tábla: Pető (gersei)” – 1448-ban már saját, illetve két gyermeke nevében tiltott el (1448. márc. 22.: DL 93091.).

⁴⁷⁸ ENGEL, Királyi hatalom 47., MÁLYUSZ, Zsigmond 64-65., 144., FEISZT, Gersei Pető 80.

⁴⁷⁹ REISZIG, Újlaki 11.

⁴⁸⁰ A Gerseiek Ulászló pártiságára például az ő trónra kerülését elősegítő 1440. márciusi felhatalmazási hozzájárulásuk, majd az Ulászlót hatalmában megerősítő oklevélen szereplő nevük (ENGEL, Archontológia „Főrendek és országgyűlési követek – 1440: A és C”), illetve a Cilleiek részéről őket ért támadások hozhatók fel bizonyítékkul (FEISZT, Gersei Pető 81-82.).

⁴⁸¹ ENGEL, Hunyadi 521. – Fejéregyházi János deák 1443-46 között temesi ispán, testvére, Bálint pedig ugyancsak a Hunyadi érdekszférába tartozó több vár várnagyaként tűnik fel (Temesvár – 1443, Töröcsvár – 1448) (ENGEL, Archontológia „Ispánok – Temes megye” és „Várnagyok és várbirtokosok – Temesvár és Töröcsvár”).

⁴⁸² A várnagyokkal nemcsak a nagypolitika szintjén és futólag kerültek összetűzésbe a Pósa fiak 1440-ben. A felek korábról is meglehetősen jól ismerték egymást, s viszonyuk nem volt épp szívélyesnek mondható. Ismeretségük egyrészt Arad megyei birtoklásukhoz és az ebből fakadó konfliktusaikhoz kapcsolható, másrészt – amennyiben helyes a feltevésünk a Pósa fiakat illetően – úgy tűnik mindegyikük a Tallóciak famíliájában szolgált egy időben. A két nagyreményű „vitéz” (egregius), akiket a tisztségviselésen túl majd rokoni szálak is összekötnek (Egy oklevél tanúsága szerint Martonyi Kis Ferencet – eredetileg Kejte [Sztáray II. 345.] – János deák testvérévé fogadta [Sztáray II. 358.]), még Zsigmond idején került a délvidékre (1438. máj. 15. > 1438. júl.

Orros Györggyel⁴⁸³ való összetűzéseikről tanúskodnak, ráadásuk egy esetben Hunyadi még le is foglalta a Pósaftok birtokait 1446-ban.⁴⁸⁴

Ulászló király oldalán

Úgy tűnik, hogy ifjabb György fia, István már unokabátyja, Gábor 1440. évi halálát követően átvette a család ügyeinek irányítását – legalábbis sokkal gyakrabban és jelentősebb, akár országos jelentőségű ügyekben is szerepel, mint Gábor, fia János –, majd másodunokatestvére 1448. évi halálát követően ténylegesen a Pósaftok család feje lett. Mindazonáltal addig is, és azt követően is, egyértelműen az Újlaki familiaritás határozta meg lehetőségeiket és a család története alapvetően uruk politikai szerepvállalásához igazodott, így az 1440-es évek Ulászló pártisága, majd Újlaki átállásával Pósaftok István László király oldalán való feltűnése is érthetővé válik az 1450-es években.

1442-től, Ulászló hatalmának valamelyest konszolidálódó időszakában Pósaftok János és István egyrészt másokhoz hasonlóan azon munkálkodtak, hogy a zűrzavaros időkben

---

18.: DL 85777. = Sztáray II. 346-347., illetve ENGEL, Hunyadi 521. A család valószínű, hogy a Külső-Szolnok megyei Karáról, a mai Jászkarajenőről származott [ENGEL, Helységnévtár „Kara – Külső-Szolnok megye”]. Fejéregyházi János apja még Karai előtaggal szerepel, de János két testvérét, Benedeket, illetve Bálintot is így nevezték egy-egy alkalommal [Sztáray II. 331., Sztáray II. 346.]. Itt aztán megállapodtak és János deák egy jól sikerült házassággal – egyéb javak mellett – birtokrészhez jutott az Arad megyei Fejéregyházán, amelyről aztán nevezte is magát (Feleségét, akinek kezével nemcsak Fejéregyházát, hanem Told, Berbence és a Temes megyei Kenézrekesze birtokokat is elnyerte, Annának [Anich] hívták, aki Fejéregyházi Iván Benedek leánya volt [Sztáray II. 358.]. Utóbbi azonos lehet azzal a Benedekkel, akinek 1418-ban Pósaftok Péter és Iktári Bethlen özvegye, Zsuzsanna a Szécsény és Fejéregyház között fekvő Veresegyház birtokot benépesítés céljából odaadták [1418. ápr. 15.: DL 85683. = Sztáray II. 192.]). Helyismerete talán atyafiaiak is köszönhető volt, akik vagy már korábban, vagy nagyjából ezzel egy időben Simándra fészkeltek be magukat (Az alább említendő simándi adományról és iktatásról szóló kiadványban szerepel Kelemen fia, Simándi [dictus] György és Simándi János fia, György, mint János és Ferenc atyafiai [*proximorum et consanguineorum ipsorum Iohannis et Francisci* - Sztáray II. 346.]). A Pósaftok, illetve Fehéregyházi János és rokonai között az váltotta ki az összetűzést, mikor utóbbiak – történetesen Tallóci Matkó közbenjárásának köszönhetően szolgálatuk jutalmaként – 1438-ban adományt nyertek ennek a Simándnak egy részére (1438. máj. 15. > 1438. júl. 18.: DL 85777. = Sztáray II. 346-347.). Az iktatásnak azonban Pósaftok Gábor két fia, János és Péter ellentmondott (1438. júl. 18.: DL 85777. = Sztáray II. 346-347.), és ahogy az lenni szokott, a vitás státuszú birtokon, illetve további javakon – például Földváron, Mácsalakán, Füvesen, stb. – kölcsönösen elkövetett hatalmaskodások perek sokaságát szülte az elkövetkező években (a perre vonatkozó oklevelek jelzetét lásd Simánd falunál a dolgozat *Birtokok és jogigények adattára* c. fejezetében). Mint láttuk, Fejéregyházi és Martonyi pártot váltottak 1439/1440-ben, ami aztán újabb alkalmat adhatott a köztük és a Pósaftok között fennálló viszony elmérgesedéséhez, a későbbi perek pedig azt sugallják, hogy viszályuk a Hunyadi – Újlaki familiaritás keretében sem hagyott alább. Egyébként a birtokvagyonukhoz képest jelentéktelen nagyságú simándi részekhez, mint kicsivel később kiderül, azért ragaszkodtak a Pósaftok, mert János és Péter édesanyjának, Telegdi Ilonának ezt adta hitbérül és jegyajándéku a családjá (1446. szept. 29.: DL 93052., 1446. szept. 29. > 1446. nov. 7.: DL 85819. = Sztáray II. 385.).

⁴⁸³ Serjéni Orros Györggyel szemben a birtokaik (Asszonylaka, Szödi, illetve Kér) között húzódoó határvitából eredő hatalmaskodások miatt keletkezett per (1444. máj. 23. > 1444. jún. 2.: DL 92967. – Serjéni tisztségeire lásd: ENGEL, Archontológia „Ispánok – Arad és Csanád megye”, „Várnagyok és várbirtokosok – Szeged”). Az országban uralkodó állapotok később sem segítették az ügy gyors rendezését (1445. máj. 1. > 1445. jún. 14.: DL 92991., 1445. júl. 1. > 1445. szept. 2.: DL 92997., 1445. nov. 9.: DL 93000., 1446. jún. 11.: DL 55325., 1450. márc. 28.: DL 93174., 1450. júl. 21.: DL 93179., 1451. márc. 13.: DL 93192.).

⁴⁸⁴ 1446. szept. 21.: DL 93046.

birtokaikon esett károkért jogorvoslatok szerezzenek.⁴⁸⁵ Lényegesebb azonban, hogy Istvánt a vajdaként Erdély és a délkeleti országrész egyik korlátlan urává előlépő Újlaki Miklós kinevezte Arad megye alispánjává, mely tisztséget István 1444 nyaratól fél éven át töltötte be Hunyadi embereivel, először Jánosi Istvánnal, majd Bartáni Peres Györggyel közösen.⁴⁸⁶ Ezek a hónapok az ország jövője szempontjából az egyik legmeghatározóbb és egyben legmozgalmasabb időszakát jelentették, többek között ekkor került sor (július 3-án) az aradi káptalan előtt a köztük létrejött megállapodás értelmében Brankovics György szerb despota világosvári – és bizonyára az összes többi – uradalmának Hunyadi János részére történő átadására és az erről szóló bevallás kiállítására.⁴⁸⁷ Bár Karácsonyi János még ezt feltételezte, Pósa István a jelek szerint épp az Újlaki familiaritásnál fogva nem volt jelen az önös érdektől sem mentes és becsvágytól is hajtott megállapodás végrehajtásánál.⁴⁸⁸ Ezt követően csak annyit tudunk meg róla, hogy a törökökkel 1444. augusztus 15-én megkötött béke ellenére végül szószegő módon megindított és november 10-én Várnánál tragikusan véget érő hadjárat⁴⁸⁹ miatt 1444. szeptember 14-én – tehát a sereg megindulása előtt pár nappal – a nádori kúrián az ő és az alperesek – történetesen Fejéregyházi János és Martonyi Kis Ferenc – jelen lévő megbízottjainak kölcsönös kérésére a felek folyó perét Jakab-nap nyolcadáról Vízkereszt nyolcadára halasztották.⁴⁹⁰ Legközelebb újból a rábízott Arad megye aktuális sedriáját vezette Kútfőn, 1445. január 26-án,⁴⁹¹ tehát nagy valószínűséggel nem vett részt a

⁴⁸⁵ A fentebb idézett Fejéregyháziakkal, illetve Serjéni Orros Györggyel szemben vitt pereik mellett például a veszprémi préposttal való perük a Temes megyei Hódos uradalmához tartozó Csanád megyei Béb falu hovatarozásáról (1445. nov. 8.: DL 92999., 1446. szept. 26.: DL 93048., 1449. ápr. 12.: DL 93151.).

⁴⁸⁶ ENGEL, Archontológia „Ispánok – Arad megye” – Első ismert oklevelét alispánként 1444. június 16-án adta ki társával Bizerén, a következő kiadványaik pedig júliusban keltek a megye ekkori ítélőszékének helyén, Kútfőn (1444. jún. 16.: DL 92968., 1444. júl. 14.: DL 92969-70., 1444. júl. 28.: DL 92975. – vö.: CSUKOVITS, Sedriahelyek 381.). Itt kell megjegyeznünk, hogy bár Pósa István alispánságának kezdete egyben a megyei hatóság munkájának ismételt megkezdését jelentette (vö.: C. TÓTH, Szabolcs megye 10-11.), az országban uralkodó állapotok azért éreztették a hatásukat. Őt ismert kiadványa közül kettőben, mint bírót, és mint peres fél vett részt, ami viszont Zsigmond 1421. évi rendelete óta törvénytelennek minősült (C. TÓTH, Szabolcs megye 55-56.). Bár csak 1444 júniusától mutatható ki ebben a tisztségben, mikor 1444. május 23-án Ulászló király az ő, illetve rokona, Pósa István nevében előadott panaszra parancsot adott Arad megyének, hogy vizsgálja ki a Fejéregyházi János és emberei által a panaszosok birtokain elkövetett hatalmaskodást, valószínűsíthetően már betöltötte azt, de legalábbis tudhatott Újlaki kinevezési szándékáról. Végül, immár az ő utasítására kiküldött szolgabírók igazolták is a panasz jogosságát (1444. máj. 23. > 1444. jún. 16.: DL 92968.). A második esetben pedig az egyik jobbágyának kirablása ügyét vizsgálta a megye (1445. jan. 26.: DL 92982.). Bizonyára úgy gondolhatta, hogy nem él vissza a lehetőséggel és nem követ el törvénytisértést, mert alispántársával és nem egyedül töltötte be a tisztséget.

⁴⁸⁷ Az eseményekre lásd: ENGEL, A szegedi eskü 209-211.

⁴⁸⁸ Vö.: KARÁCSONYI, Kegyúr 71.

⁴⁸⁹ Az események alakulását lásd: ENGEL, A szegedi eskü 212-219.

⁴⁹⁰ 1444. szept. 14.: DL 92977. – Egy hét múlva az alperesek nevében már a Pósa István által felbujtott familiárisok és jobbágyok hatalmaskodását panaszolták fel ugyanezen a fórumon. A vizsgálattal megbízott csanádi káptalan viszont csak meglehetősen későn, november 8-án végezte el a tanúk kihallgatását a nádori emberrel, s csak november 13-án foglalták írásba a jelentést (1444. szept. 21. > 1444. nov. 13.: DL 85792. = Sztáray II. 362-363.).

⁴⁹¹ 1445. jan. 26.: DL 92982.

hadjárásban. A megye ispánjaként azonban utoljára szerepelt, mert Újlaki pár hónap múlva Csongrád megye, illetve Szeged élére állította.⁴⁹²

Miután az Ulászló halálával ismét beháborúba süllyedt országban⁴⁹³ Újlaki Miklós továbbra is hatalmi tényező maradt – a megválasztott hét főkapitány egyike lett⁴⁹⁴ – a Pósafiak helyzete szilárdnak volt mondható. István esetleg részt vehetett a kényszerítő körülmények miatt végül kompromisszumra jutó hatalmi erők 1445. áprilisi országgyűlésén,⁴⁹⁵ egy évvel később, 1446 júniusában, a Hunyadit kormányzóvá választó országgyűlésen pedig biztosan Újlaki kíséretében tartózkodott Pósafi Jánossal együtt.⁴⁹⁶ Ezt követően a nyár hátralévő részét birtokaikon töltötték.⁴⁹⁷ Hírét vehették ugyanis, hogy miközben az újdonsült kormányzó júliusban Pestről előbb Szegedet, majd Temesvárt érintve a fennhatósága alá tartozó Erdélybe ment,⁴⁹⁸ lefoglaltathatta bizonyos Csongrád megyei birtokaikat,⁴⁹⁹ igaz, végül nem hosszú időre. Az akció mögött feltehetően a Pósafiak és Hunyadi vezető familiárisa, Fejéregyházi János közti ellentét állhatott, mert bár a Pósafiak

⁴⁹² ENGEL, Archontológia „Ispánok – Csongrád megye”

⁴⁹³ Az országban uralkodó állapotok a Pósafiak birtokait sem kímélték, de olykor maguk is igyekeztek kihasználni a helyzet adta lehetőségeket, amint azt például Szuhaszentgyörgyi Demeter presbiter és rokonai panaszolták később, hogy Pósafi István az elmúlt évek zavaros idejében joggalansul költöztetett el egy jobbágyukat Serjénről (1446. jún. 19.: DL 93028.).

⁴⁹⁴ ENGEL-KRISTÓ-KUBINYI 205.

⁴⁹⁵ Legalábbis az aradi káptalan előtt biztos nem, mert oda megbízottjukat – Baki Bálint fia, Tamást – küldték, aki az ő, valamint nőági rokonuk, Macedóniai Miklós fia, János nevében tiltotta Macedóniai Dancsot és fiait attól, hogy bizonyos Arad megyei birtokaikat elidegenítsenek (1445. ápr. 2.: DL 92983.). János édesanyja Pósafi Anna (Ankó) volt, aki István és János nagynénje volt másodfokon (ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. Pósafi (szeri, szódi) tábla” és „Macedóniai”). Júniusban pedig Sződiben Ellyefalvi Mihály fia, Péter mondott ellent a nevükben (1445. jún. 14.: DL 92991.).

⁴⁹⁶ Az erre vonatkozó adat szerint Fejéregyházi János és rokonai azt panaszolták, hogy Pósafi János és István ezen az országgyűlésen előadták, hogy Simánd és Földvár possessiókat a panaszosok tőlük erőszakosan elfoglalták, ami miatt kizárták őket azok birtokából és a Pósafiakat pedig Hédervári Lőrinc kiadványa alapján bevezették abba (1446. júl. 17.: DL 93017.). Pár héttel később a panaszosok ismét előhozakodtak az ügygel az ekkor már Temesvárott tartózkodó Hunyadinak, amelyben azt sérelmezték, hogy a Pósafiak, figyelmen kívül hagyva az országnagykok pesti országgyűlésen hozott rendelkezését, amely számukra visszaadta Simándot és Földvárt, súlyos adókat vetettek ki a nevezett birtokokon élő jobbágyokra (1446. aug. 6. > 1446. aug. 12.: DL 85809. = Sztáray II. 378-380.).

⁴⁹⁷ Ezt kihasználva aktuális perbeli ellenfelek gyorsan meg is idézték őket. A Fejéregyháziak július 16-án a Szódihez tartozó Bodorlakán mindkettejüket (1446. júl. 20.: DL 93017.), Szuhaszentgyörgyi Demeter július 18-án, Árokin pedig csak Istvánt (1446. júl. 23.: DL 93028.). Valamikor a temesi sedrián is tiszteletüket tették, hogy ott a szintén Hunyadi kíséretében jelen lévő Pomázi Cikó Sándorral megegyezzenek egy korábban – még a felek apja által – kölcsönadott és vissza nem adott vadfogó háló ügyében (1446. szept. 27.: DL 93049.). Hogy a helyzet pikánsabb legyen, Temes megye egyik ispánja ekkor a családdal már egy ideje perben álló Fejéregyházi János deák volt, a másik viszont a Pósafiak – és egyben Hunyadi – sógora, Horogszegi Szilágyi Osvát (ENGEL, Archontológia „Ispánok – Temes megye”).

⁴⁹⁸ ENGEL, Hunyadi itinerarium 980.

⁴⁹⁹ Hunyadi János 1446. szeptember 21-én arról értesítette a Csongrád megyei Szentes, Ellős, Szer, Ányás, Körtvélyes és a Külső-Szolnok megyei Hegyesbor possessiókban lakó jobbágyokat, hogy a felsorolt és parancsára elfoglalt birtokokat visszaadta a Szeri Pósafiaknak, Istvánnak és Jánosnak, Laki Grepjolusnak, Raguzai Miklósnak, Sáfár Jánosnak és Szentlőrinci Gergelynek. Egyben megparancsolta a bennük lakó jobbágyoknak, hogy fentieket ismerjék el uraiknak és azoknak adózzanak (1446. szept. 21.: DL 93046.).

mellett Újlaki több embere is kárvallottja lett a kormányzó intézkedésének,⁵⁰⁰ a két főúr ekkoriban újíttotta meg szövetségét egymással.⁵⁰¹ A konfliktus gyors megoldását – a birtokok szeptemberi visszaszolgáltatását – egyrészt tehát ez indokolta, másrészt pedig Hunyadi 1446 őszen Ausztria elleni indított hadjárata kényszeríthette ki, amiben úgy tűnik számított a Pósaifiak jelenlétére is. Pereikben a kormányzó halasztást is rendelt el,⁵⁰² miként az ugyancsak a kíséretében jelen lévő Fejéregyházi János deák és testvére, Bálint részére is.⁵⁰³ Simándi ügyükben a nádor egy korábbi döntés alapján ekkorra – november 10-re – ítélte meg a részükre párbajt, de táborba szállásuk, vagy legalábbis szándékuk miatt ezt elhalasztották a következő év nyarára.⁵⁰⁴ Végül egyikük sem vett részt a hadjáratban. Mikor október-november táján Hunyadi már Ausztria felé vette az irányt seregeivel,⁵⁰⁵ a peres felek még Budán mutathatók ki.⁵⁰⁶ Fejéregyházi később panaszolta is, hogy a Pósaifiaknak végtére semmi oka nem volt a halasztásra – egyébként november 10-én ki is állította lovas bajvívóját, aki persze hiába várt a másik fél megjelenésére, csak a Pósaifiak megbízottja lobogtatta előttük a halasztást engedélyező és igazoló oklevelet⁵⁰⁷ –, akiket emiatt végül inszINUÁCIÓVAL Vízkereszt nyolcadára a nádori jelenlét elé citáltatott, amit az aradi káptalan december 16-án Árokin, János és István megidézésével végre is tudott hajtani.⁵⁰⁸

Gúti Ország János és Gersei Pető színrelépése

Pósaifi János 1448-ben bekövetkező halála után a család egyedüli férfi tagján, Pósaifi Istvánon kívül már csak leány leszármazók voltak életben: idősebb György két gyermeke, illetve a Gábor-ág három lánya. Nem véletlen, hogy utóbbiak épp János elhunytát követően

⁵⁰⁰ Laki Grepolus másokhoz hasonlóan a Tallóciak egykori famíliájából – Tallóci Frank máramarosi alispánja (1438-39) – került át Hunyadiékhoz, ahol Újlaki Miklós a nádorfehárvári várnagysággal bízta meg (1442, 1446) (ENGEL, Archontológia „Ispánok – Máramarosi ispán”, „Várnagyok és várbirtokosok – Nádorfehárvár”). Esetleg az övé lehetett a Külső-Szolnok megyei Hegyesbor, miután az összes többi birtok a Pósaifiak javait képezte.

⁵⁰¹ KUBINYI, Kaposújvár 7-8.

⁵⁰² 1446. szept. 29.: DL 93052-53. – Egy másik ügyben, a nádori kúrián megbízottjuk, Király Tamás képviselte őket (1446. szept. 26.: DL 93048.).

⁵⁰³ 1446. szept. 21.: DL 85814. = Sztáray II. 384.

⁵⁰⁴ 1446. szept. 29.: DL 93052.

⁵⁰⁵ ENGEL, Hunyadi itinerárium 982.

⁵⁰⁶ Fejéregyházi Jánosnak például korábbi várnagy társával, Martonyi Kis Ferencsel is akadt egy kis elintéznivalója. Bár először megbízottja képviselte a nádori kúrián (1446. okt. 6.: Sztáray II. 386-390.), az általa tett bevallást János deák hamarosan személyesen vonta vissza és érvénytelenítette ugyanitt (1446. nov. 7.: Sztáray II. 392-393.). Közben a szintén Budán időző és rokonát is képviselő Pósaifi István október végén azzal fordult a nádori ítélőszékhez, hogy a bajvívás elhalasztásáról értesítse a Fejéregyháziakat. Az aradi káptalan ki is küldte tanúbizonyságát a kijelölt nádori emberrel, és Füves birtokon közölték is a módosított időpontot János távollétében annak feleségével, Annával (Annich) (1446. okt. 29. > 1446. nov. 7.: DL 85819. = Sztáray II. 393-395.).

⁵⁰⁷ 1446. nov. 11.: DL 85821. = Sztáray II. 396-397.

⁵⁰⁸ 1446. dec. 6. > 1446. dec. 21.: DL 93061.

aktivizálhatták magukat és egyre befolyásosabb férjeik támogatásával mind gyakrabban léptek fel igényükkel, emlékeztetve Istvánt arra, hogy maguk is a Pósaí vagyon örökösei. Egyelőre viszont maguk sem jutottak dűlőre⁵⁰⁹ különben Petó felesége, Pósaí Katalin 1448-ban nem tiltakozott volna a saját és gyermekei nevében az ellen, hogy unokabátyja, István, valamint nővérei és férjeik a maguk részére csellel és csalárdsággal bizonyáglevelet adassanak ki a birtokaikra vonatkozóan, merthogy ők semmilyen bevallást nem tettek, továbbá nem tiltották volna el őket a birtokaik elfoglalásától és hasznaik szedésétől, végül az ország kormányzóját azok eladományozásától.⁵¹⁰ Ha Istvánnak volt is egy kósa próbálkozása, hogy kijátssza egymás ellen őket, hamarosan világossá vált számára, hogy javait mindhárom unokanővérével és azok családjával szemben kell megvédenie. Ennek csak előszele lehetett, mikor mint felperes, Gúti Ország Jánossal folytatott perében kért halasztást 1451-ben.⁵¹¹ Rá egy évre a három nővér – közülük Ágota immár özvegyen – már azzal vádolta, hogy jogtalanul elfoglalta az egyébként őket apjuk révén öröklés címén, mint fiúkat megillető részeket és hogy a jogbiztosító iratokat sem hajlandó átadni.⁵¹² Pár hónappal korábban már átírták a budai káptalan Zsigmond 1426. évi iktatásra felszólító és a lányokat az apjuktól örökölt részeibe királyi adományként beiktató oklevelét,⁵¹³ most pedig elérték, hogy Istvánt Sződiben eltiltsák és megidézzék.⁵¹⁴ Az asszonyok ismét befolyásos férjeikre és rokonságukra támaszkodva nyújthatták be tiltakozásukat, ugyanakkor velük szemben nem csak István lépett fel, hanem idősebb György két lánya, Katalin és Anna, valamint gyermekeik is, akik 1452 végén több panaszt is benyújtottak az előbbiektől a korábbi években (1438, 1451) Kölpön és Hódoson elkövetett hatalmaskodásokról.⁵¹⁵ A következő években egyelőre nyugvópontra került az ügy, de a várományosok számára nem egészen húsz év múlva, 1471-ben István halála teremtett új lehetőséget.

A fordulat – László király oldalán

Az 1450-es évekre a Hunyadihoz eredendően közel álló, de később a kormányzó hatalmi ambícióival már egyet nem értő – minthogy saját nagyravágyó terveinek állt útjában – , így azt megelégedő Újlaki Miklós, ha nyíltan nem is szakított még egykori barátjával és

⁵⁰⁹ Ekkor épp úgy tűnt, hogy a már főkincstartó bátyjal rendelkező Gúti Ország János, illetve a Hunyadival sógor Szilágyi Osvát mellett nem az épp a Cilleiek bosszúját szenvedő Gersei Petó pozíciója volt a legerősebb (ENGEL, Archontológia „Bárók – Kincstartó”, FEISZT, Gersei Petó 81-82.).

⁵¹⁰ 1448. márc. 22.: DL 93091.

⁵¹¹ 1451. szept. 14.: DL 93196.

⁵¹² 1452. szept. 12.: DL 93207.

⁵¹³ 1452. ápr. 28.: DL 93204.

⁵¹⁴ 1452. szept. 21. után: DL 93207.

⁵¹⁵ 1452. nov. 22.: DL 93214., 1452. dec. 13. > 1452. dec. 26.: DL 93213.

vajdatársával, de fokozatosan eltávolodott tőle és ezzel, még ha egyelőre elsősorban a saját pecsenyét sütögette is, hosszú távon a László király befolyását erősíteni szándékozó erők felé húzott. A kivárára játszó, a körülmények és az erőviszonyok ismeretében a hatalmi erők között ügyesen lavírozó Újlaki például többször is csatlakozott a László-párti Garai-Cillei ligához. Mindemellett, bár az ekkor már főkapitányi címet viselő Hunyadi addigi mozgástere a László-párti főurak pozícióba kerülésével valamelyest csökkent ugyan, de befolyása és hatalma folytán továbbra is megkerülhetetlen tényező maradt.⁵¹⁶ Mindehhez a török terjeszkedésének egyre fenyegetőbb hírei is társultak, Pósa István pedig ilyen körülmények között került 1454 februárjában Nándorfehérvár élére,⁵¹⁷ pár hónappal később pedig már a kunok bírja címet viselte.⁵¹⁸ Újlaki tehát tapasztalt és kipróbált emberére bízta ügyeinek intézését e konfliktusokkal terhelt időszakban – mindazonáltal, ha hihetünk egy 1454-ben előadott panasznak, nem sokon múlt, hogy Pósa Istvánt 1453 nyarán Arad megye Bizerén tartott egyik törvényszékén Iregdi Patócs (Imre) fiai, Bálint és Miklós, illetve embereik megneöljék, miután utóbbiak kivont törökkel és karddal rontottak rá⁵¹⁹ –, akinek helyzete érdekes lehetett ura „hintapolitikája” következtében. Újlaki embereként egyrészt az ő hatalmát kellett megtestesítenie a voltaképp Hunyadi érdekszférának számító délkeleti országrészben,⁵²⁰ másrészt viszont Újlakitól – állásfoglalásából adódóan – alkalmanként feladatot kaphatott a László-párti erőkkel folytatott tárgyalásokon is, miként 1455. június végén megfordult László híveinek győri találkozáján.⁵²¹ A kialakult hatalmi helyzet törekeny egyensúlyára, illetve részben ebből kifolyólag, ellentétük ellenére a két főúr alapvetően kompromisszumokon nyugvó viszonyára világít rá kicsiben, hogy Hunyadi János 1456 januárjában kedvezően döntött István részére, mikor jóváhagyta a hódosi vámot megkerülő, Temes megyei Gron és Dragodanfalva közötti úton korábban jogtalanul felállított vám hitelességét.⁵²² Ugyanakkor az az adat is a korszak politikai mechanizmusát tükrözheti, mikor 1456-ban Pósa István az

⁵¹⁶ ENGEL-KRISTÓ-KUBINYI 209., PÁLOSFALVI, Cilleiek és Tallóciak 79., KUBINYI, Kaposújvár 7.

⁵¹⁷ ENGEL, Archontológia „Várnagyok és várbirtokosok – Nándorfehérvár” – Az itt közölt adaton kívül (DL 93244.) lásd még: 1454. febr. 8. > 1454. ápr. 6.: DL 93243.

⁵¹⁸ ENGEL, Archontológia „Ispánok – Kunok bírja”

⁵¹⁹ Az oklevél tanúsága szerint a sedriát 1453. augusztus 14-én tartották (1454. febr. 8. > 1454. ápr. 7.: DL 93244.). – Jelen ismereteim szerint Pósa István és az Iregdiek ellentéte nem az utóbbiak Hunyadi familiaritására vezethető vissza. A két család viszálya 1399-ben kezdődött, a szokásos hatalmaskodás felpanaszolásával (1399. okt. 12.: DL 92116.), ami az alperesek – itt az Iregdiek – meg nem jelenésével folytatódott (1400. febr. 17.: DL 92131.). Úgy tűnik, hogy a felek megegyezhettek, mert legközelebb 40 év múlva, egy kikiáltott közgyűlés alkalmával Iregdi Patócs Imre fiai, Miklós és István a Pósa fiak simándi birtoklása mellett tanúskodtak (1441. aug. 15.: DL 92928.). Ezt követően azonban alkalmanként ismét egymás perbeli ellenfeleiként tűnnek fel (1445. ápr. 6.: DL 92984., 1445. júl. 20.: DL 92993.).

⁵²⁰ Újlaki és Hunyadi 1446. évi megegyezésére vezethető vissza kettejük érdekszférájának kialakulása (KUBINYI, Kaposújvár 8., ENGEL-KRISTÓ-KUBINYI 201.).

⁵²¹ ENGEL, Archontológia „Főrendek és országgyűlési követek” – a feljegyzett 22 résztvevő közül utolsóként megemlítve.

⁵²² 1456. jan. 19.: DL 93264.

országnagyok ítélete alapján kilenc Somogy megyei falura nyújtotta be jogigényét Debreneti Himfi Tamás zágrábi püspökkel, egyben a pannonhalmi apátság kormányzójával szemben.⁵²³ Talán megpróbálták összeugrasztani Újlaki két – egyébként távolról sógorságban álló – bizalmasát, esetleg ezzel gyengítve Újlaki pozícióit?⁵²⁴ Bár az oklevelet kibocsátó Pálóci László országbíró figyelmen kívül hagyta Himfi Tamás püspök Pósaft István panaszából megismert, kizárására és a birtokok István általi elfoglalására vonatkozó panaszát – amire királyi mandátumot is kapott, és amit át is adott Újlakinak –, ezzel István kezén hagyva a mondott birtokokat, Pósaft később nem tudta/akarta érvényesíteni jogát e birtokokra.

1456. augusztus 11-ét, Hunyadi János halálát követően a László-párt minden erejét a Hunyadi-párt hatalmának meggyengítésére és letörésére fordította.⁵²⁵ Ebben Újlakinak is komoly szerep jutott – különösen majd Cillei Ulrik meggyilkolása után⁵²⁶ –, így nem csoda, hogy vezető familiárisa, Pósaft István azt a sejtelmes üzenetet kapta Újlakról 1456. október elején Várdai István egri préposttól, a király titkos alkancellárjától, hogy ügyében Ország Mihállyal, a királyi kúria magisterével együtt munkálkodik a királynál, egyben a Bács megyei Futakra tartó László parancsát is közölte vele, hogy 100 jó lovassal mihamarabb érkezzen meg hozzá.⁵²⁷ Hunyadi halála ellenére kellett is, ami növelte az uralkodó biztonságérzetét az alapvetően a néhai főkapitány pártján álló déli országrészben, főként úgy, hogy személyes jelenléte – egy sereg élén szintén a kíséretében tartózkodó és immár abszolút nyeregbe kerülő tanácsadójának és főkapitányának, Cillei érdekének megfelelően – a néhai törökverő kezén tartott királyi várak és jövedelmek – ha kell akár ostrom általi – átvételét, egyben a Hunyadi-párton való felülkerekedést célozta meg. A király párthíveinek és embereinek jelenléte – köztük tehát valószínű Pósaft is – végül azonban nem mentették meg sem Cilleit az ellene Hunyadi László által ravaszul kitervelt és Nándorfehérváron elkövetett gyilkosságtól, sem V. Lászlót az átmeneti fogságba eséstől.⁵²⁸

Pósaft István mindazonáltal – miután ura végképp a László-párt élére állt, s lett Garai László nádorral együtt annak vezetője – továbbra is aktív szerepet vállalt Újlaki oldalán, így például a következő év tavaszán a Hunyadiakon vett bosszúállás során, majd a Szilágyi Mihály vezette felkelésük leverése alatt is. Ugyan László király 1457. március 21-én kelt, a Hunyadi fiúk, László és Mátyás fogságba ejtését, majd László kivégzését követően

⁵²³ 1456. ápr. 17.: DL 93266.

⁵²⁴ Debreneti Himfi Tamás esetében Újlaki háttértevékenységére lásd: KUBINYI, Kaposújvár 21-22. – Újlaki két prominens emberének összeveszejtésére, legalábbis az erre irányuló kísérletre, esetleg a zágrábi püspöki székért folyó küzdelem adhatott okot, amiben Debreneti, így Újlaki is alaposan érintve volt (KUBINYI, Kaposújvár 22.).

⁵²⁵ ENGEL-KRISTÓ-KUBINYI 212.

⁵²⁶ KUBINYI, Kaposújvár 26., REISZIG, Ujlaki 12-13.

⁵²⁷ 1456. okt. 7.: DL 93271.

⁵²⁸ ENGEL-KRISTÓ-KUBINYI 212.

kibocsátott oltalomlevele őt nem említi, ez még nem jelenti azt, hogy ne lett volna részese az eseményeknek. Egyrészt az oklevélben csak főurak szerepelnek, így például Garai nádor után Újlaki Miklós vajda volt a második, akit László király a védelmébe vett,⁵²⁹ másrészt a hatalmat végül 1457–58 fordulóján megragadó Hunyadi-Szilágyi rokonságot képviselő Szilágyi Mihály egy 1458. január 23-án kelt oklevelében megígérte, hogy Pósa Istvánnak, a nádor(!) párthívének, nem esik bántódása a Hunyadi László halálában játszott szerepéért.⁵³⁰ Istvánt ugyancsak a nádor hívei között sorolták fel a Garai és Szilágyi által Szegeden, január 12-én kötött megegyezésben, mint akire Szilágyi kötelezettségvállalása értelmében a közte és a nádor között létrejött megállapodást szintén kiterjesztik.⁵³¹ A január 23-i oklevél tanúsága szerint pedig mindez teljesült is. Ezen kívül is volt mit megbocsátani egymásnak, hiszen Pósa István, akit 1457 tavaszán a Hunyadi-párt elleni küzdelem kapitányává kinevezett ura ismét csongrádi ispánnak nevezett ki, s ebbéli minőségében azzal a feladattal bízta meg, hogy a hadba hívott Zaránd megyei nemesek az ő utasításait követve jelenjenek meg a királyi bandériumban.⁵³² Hogy mindezek után miként került a nádor párthívei közé? Esetleg mikor 1457–58 fordulóján már veszni látszott az ügyük, elhagyta Újlakit és Garaira bízta sorsát, aki inkább hajlott a kompromisszum felé, hiszen a döntő lépésre, a szegedi megbékélésre végül ő szánta el magát? Vagy inkább arról lehet szó, hogy Garai és Újlaki szövetsége eleve könnyebb átjárhatóságot biztosított, s az esetleg ebből adódó ismertség okán és Újlaki hozzájárulásával került be azok közé, akikért a nádor kezességet vállalt? Pósa Istvánon kívül ugyanis még egy Újlaki Miklóshoz köthető személy nevét is belefoglalták a január 12-én kelt egyezésbe, nem is akárkiét, a korábbi lovász- majd pohárnokmestert, a báróvá lett Buzlai Lászlót.⁵³³ Akár így, akár úgy, de a Pósa család egyetlen és utolsó férfi tagja végül a lehetőségekhez képest kedvezően jött ki a helyzetből. Az ismét polgárháborúba süllyedő ország véres harcaiból élve került ki, majd kegyelmet is kapott, igaz, szembe kellett néznie azzal, hogy az 1458-ban trónra kerülő Hunyadi Mátyás, akinek 1457. évi fogságba ejtésén talán maga is munkálkodott, nem fogja tárt karokkal fogadni.

Az utolsó évek

Legkésőbb tehát a kegyelem elnyerését, illetve Mátyás trónra kerülését követően végképp eltávolodott Újlaki Miklóstól, de úgy tűnik, hogy Garaitól is, legalábbis nincs

⁵²⁹ KUBINYI, Kaposújvár 26. 1457. márc. 21.: DL 24766.

⁵³⁰ 1458. jan. 23.: DL 93281. – említi: PÁLOSFALVI, Szegedtől Újvárig 350-351.

⁵³¹ 1458. jan. 12.: DL 15206. – említi: PÁLOSFALVI, Szegedtől Újvárig 351.

⁵³² 1457. máj. 2.: DL 93277., ENGEL, Archontológia „Ispánok – Csongrád megye”

⁵³³ KUBINYI, Kaposújvár 26., ENGEL, Archontológia „Bárók – Lovászmester”

adatunk arra vonatkozóan, hogy a fokozatosan elszigetelődő és ennek hatására 1459-ben több csalódott báróval nyíltan Mátyás ellenfeléhez (III. Frigyes) fordul, neki a magyar trónt felajánló Újlaki oldalán részt vett volna bármilyen Mátyás ellen irányuló eseményben.⁵³⁴ Talán a kialakult erőviszonyokba beletörődve – végtére is járhatott volna rosszabbul is, például birtokainak elkobzásával –, továbbá a Mátyásnak 1458 januárjában tett hűségesküjéhez tartva magát,⁵³⁵ úgy ítélhette meg, hogy jobb, ha ebben a helyzetben nem feszíti tovább a húrt és inkább meghúzza magát.⁵³⁶

Pósa István politikai tevékenységéről 1458 után voltaképp nem hallunk. Életének hátralévő részéből jobbra egy egyszerű megyei köznemes tipikus élete tükrözik, hiszen a források alapján korábbi szerepéhez és befolyásához képest visszavonultan, többnyire gazdálkodással, a meglévő birtokainak szervezésével, illetve azok védelmében a szomszédokkal és másokkal való pereskedéssel töltötte mindennapjait. Ügyei bárhova szólíthaták több megyére kiterjedő birtokain. Ezeket végiglátogatva megfordult például a Temes megyei Hódoson (1464),⁵³⁷ egy zálogügy kapcsán tett bevallás (1463), majd ügyvédvállás céljából Aradon (1468), mindkétszer a káptalan előtt,⁵³⁸ ahová bizonyára a család rezidenciájáról, Sződiről érkezhetett, miként az egyik évben (1469) ki is mutatható itteni tartózkodása.⁵³⁹ Feltesszük, Csongrád megyében is megfordult, hiszen például a Szentesen,⁵⁴⁰ de más megyebeli birtokán is hatalmaskodókkal kellett szembenéznie és fellépnie.⁵⁴¹ Máskor egyik szeri jobbágya fordult hozzá azzal a kéréssel, hogy Bán Gergely

⁵³⁴ ENGEL-KRISTÓ-KUBINYI 216-219.

⁵³⁵ 1458. jan. 23.: DL 93281.

⁵³⁶ Az 1458. januári kiadványokat követően az 1459-60. évekből mindössze egyetlen okleveles adat ismert róla. Ebben Mátyás a csanádi káptalant bízta meg, hogy az ő és sógorai, a Macedóniai család két tagjának a nevében elpanaszolt hatalmaskodást – miszerint az aradi káptalan megbízásából egy Gyelid falubeli jobbágyukat megölték – vizsgálják ki. A káptalan jelentésében igazolta a panasz jogosságát (1459. márc. 10. > 1459. ápr. 25.: DL 93295.).

⁵³⁷ 1464. május 18-án inszinuációval idézték innen Rékasi Bizere Miklós és fia, Miklós elleni perében (1464. máj. 23.: DL 93332.).

⁵³⁸ 1463. dec. 13.: DL 15897., 1468. febr. 6.: DL 93382.

⁵³⁹ Missilise derekegyházi, szentgyörgyi és tömörkényi jobbágyaihoz, amiben értesíti őket, hogy Keblesi Gergely mestert bizonyos ügyeiben hozzájuk küldi, neki hitelt adjanak (1469. febr. 16.: DL 93398.).

⁵⁴⁰ Először Szentlászlói Tamással szemben volt szükség vizsgálat lefolytatására és idézésre, amivel a csanádi és a budai káptalan is meg volt bízva (1461. ápr. 17. > 1461. máj. 1.: DL 93305., 1461. ápr. 17. > 1461. máj. 14.: DL 93306.), később pedig bizonyos László, Szentlászlóvár volt várnagyának szegi jobbágyai ellen lépett fel (1461. aug. 27. > 1461. szept. 5.: DL 93310.).

⁵⁴¹ Egy 1468-ban a nevében tett panasza szerint Lábatlani Gergely öt évvel ez előtt Csongrád megyei Mágocs és Csanád megyei Kutas possessióinak felét hatalmaskodva elfoglalta, majd Albert csanádi püspöknek adta át és a birtokot a jelenlegi csanádi püspök, János is birtokolja. Három évvel ez előtt pedig Sósteleki Mykolo Mátyás a panaszos Csanád megyei Gyó nevű birtokából fogalt el egy darabot és ezen kerteket épített, továbbá az *Apaytheye* és Pallagos nevű halastavakat kihalásztatta és most is halásztatja (1468. okt. 5.: DL 93395.). Érdekes, hogy Mykolo Mátyás 1461-ben Pósa István részére kijelölt és a vizsgálatot lefolytató királyi ember volt (1461. ápr. 17. > 1461. máj. 1.: DL 93305.).

jobbágytársával szembeni vitás ügyében az általa megjelölt két embert tegye meg bírának,⁵⁴² és volt, hogy a temesi ispánokat kellett figyelmeztetni, hogy azok tömörkényi vámosai ne szedjenek jogtalanul vámot embereitől.⁵⁴³ Miután a kor híres-hírhedt zsoldosvezére, Jan Jiskra Arad megyében birtokos és ispán lett – hosszas alkudozásokat követően 1462 tavaszán egyezett ki Mátyással, amiért cserébe megkapta tőle a solymosi és lippai uradalmakat⁵⁴⁴ –, természetesen István vele is kapcsolatba került, bár annak jellege és tartalma valószínűleg összetettebb lehetett, mint amennyire ezt az erről fennmaradt két oklevél megvilágíthatja. Az egyik alapján azonban úgy tűnik, hogy István a cseh vezér alispánja lehetett. 1464-ben Jiskra egy Lippán kelt levelében ugyanis arra kérte Istvánt, hogy engedje el az egyik familiárisára általa Arad megye törvényszékén kirótt hat arany forint bírságot.⁵⁴⁵ A másikban pedig 100 arany kölcsönzéséről és visszafizetési kötelezettségéről – Jiskra 1469. november 11-ig vállalta, hogy megtéríti a kölcsönt, ellenkező esetben István használatba veheti mártoni birtokrészét – állított ki elismervényt az aradi káptalan előtt.⁵⁴⁶ A cseh huszita vezér egyébként más oldalról is kapcsolatba került a Pósaí családdal: második felesége Guti Ország János és Szeri Pósaí Erzsébet lánya, Ilona volt.⁵⁴⁷

Visszatérve István ekkori viszályaira, az egyiknek közülük váratlan jelentősége lett. Bár azt nem tudjuk, hogy érezte-e már halála közelségét, de János csanádi püspökkel való konfliktusa odáig fajult, hogy ezekben az utolsó években még üdvösségét is veszélybe sodorta. Ellentétük jelen ismeretünk szerint 1461-re vezethető vissza – szokás szerint birtokügyben keletkezett nézeteltérés a felek között⁵⁴⁸ –, aminek elmérgesedéséhez bizonyos rácok tizedei (*propter decimas Rascianorum*) is hozzájárultak, ami miatt János püspök Istvánt és vele együtt egész családját és falvainak népeit egy ideig interdiktum alá vette. Bár ezt egy 1469 márciusában a szódi és további plébánosokhoz intézett levele szerint húsvét nyolcadáig, április 9-ig felfüggesztette – ez alatt tehát tarthattak miséket és kiszolgáltathatták a szentségeket⁵⁴⁹ –, kettejük viszonyán úgy látszik, nem változtatott.⁵⁵⁰

⁵⁴² 1468. máj. 5.: DL 93383.

⁵⁴³ 1468. máj. 30.: DL 93384.

⁵⁴⁴ ENGEL-KRISTÓ-KUBINYI 219.

⁵⁴⁵ 1464. szept. 11.: DL 93338. – Az oklevél adatának ebbéli értelmezési lehetőségére a disszertáció munkahelyi vitáján C. Tóth Norbert hívta fel a figyelmem, amit ezúton is köszönök neki.

⁵⁴⁶ 1469. ápr. 24.: DL 93405.

⁵⁴⁷ ENGEL, Genealógia „Gútkeled nem 6. Farkas ága 2. tábla: Ország (gúti)”

⁵⁴⁸ Lásd az 503. jegyzetet.

⁵⁴⁹ 1469. márc. 16.: DL 93401.

⁵⁵⁰ János püspök egy levelében arról értesítette Istvánt, hogy a közöttük levő peres ügy elintézésére nem tud és nem is mer újabb embereket kiküldeni, hanem most már ő küldje el megbízottját ügyvédvalló levéllel (1470. márc. 24.: DL 93417.).

Az idő előrehaladtával Istvánnak lassan azzal is számot kellett vetnie, hogy vele együtt sírba száll a Pósaí család. Miután megházasodott, de fia nem született – feleségét Fruzsínának, gyermekét Katalinnak hívták⁵⁵¹ – nagyon is tisztában kellett lennie azzal, hogy ezt a tényt az udvarban számon tartották és egyesek, örökségére ácsingózva már mihamarabbi halálát remélték. Különösen az ekkor az ország nádorát adó Gúti Ország, valamint a Gersei Pető famíliák azon gyermekei állhattak startra készen, akiknek édesanyja (Katalin és Erzsébet) Pósaí lány volt és végre érvényre juttathatták a rokonságból származó igényüket a Pósaíak kiterjedt birtokvagyonára. István, hogy dolgukat megnehezítse, vagy, mert valóban pénzre volt szüksége, 1463 telén az aradi káptalan előtt 12 Arad megyei faluját elzálogosította 2000 forintért két rokonának (Katalin és Anna), valamint azok gyermekeinek. Egyben vállalta, hogy a zálogidő alatt megvédi őket javaikban.⁵⁵² Végül 1471 decembere előtt bekövetkezett, amit egyesek nagyon, mások pedig kevésbé vártak: Szeri Pósaí István fiú örökös nélkül elhunyt.⁵⁵³ A birtokok, köztük a szódi és a hódosi kastély, több mezőváros (a Temes megyei Hódos, az Arad megyei Szódi, Szentpál és Mácsalaka, a Csongrád megyei Szer, a Krassó megyei Agyagos, Milos, Szőnyes és Péterfalva, valamint a Keve megyei Barlad) és számtalan falu eladományozhatóvá vált, amire 1471. december 21-én sor is került. Abban nincs semmi meglepő, hogy a Pósaí javak egyik kedvezményezettje a Gúti Ország család lett. Igaz nem csak a felesége révén érintett, de idő közben elhunyt Ország János ága, hanem a nádor, Mihály és gyermekei is részesedtek belőle, de így sem a teljes Pósaí vagyont kapták meg, hanem fele-fele arányban – a Gersei Petőket mellőzve – Nádasdi Ongor Jánossal és testvéreivel, Mátyás másik kegyeltjével együtt.⁵⁵⁴ Miképp az várható volt a Pósaí családdal nőágon rokonságban lévő Geszti, Macedóniai és Gimesi Forgács családok tagjai, de még néhai Szilágyi Osvát özvegye, Pósaí Ágota is szembehelyezkedett a döntéssel, és ahogy lehetett, igyekeztek ellehetetleníteni a javak idegen kézre kerülését. Amint hírért vették az uralkodó szándékának cselekedtek. Mindössze három nappal az adománylevél kiállítását követően Pósaí István özvegye és lánya számára az adományból kihagyott Gersei Pető özvegye, Pósaí Katalin és gyermekei elzálogosították a Csongrád megyei Sziget birtokot.⁵⁵⁵ A két „kisemmizett” asszony szolidaritásán túl az így megszerzett birtok jó szolgálatot

⁵⁵¹ 1471. dec. 24.: DL 93450., 1472. márc. 23.: DL 93453.

⁵⁵² 1463. dec. 13.: DL 15897.

⁵⁵³ Pósaí István egyik utolsó ismert említése, mikor bizonyos Margit, Surdi – vagy másként Pándi – Tiszai Zsigmond özvegye, többek között azt panaszolta, hogy sógora, Tiszai Imre elengedte Szeri Pósaí Istvánnak azt az 500 aranyforintot, amivel az neki tartozott (1470. szept. 11.: DL 81711. = Zichy XI. 35/64-65.). Valóban utolsó ismert tettét 1471. május 8-i kelettel örökítette meg egy oklevél, ebben a Sári Pétert illető Sáp, illetve a Pósaíak tömörkényi részeinek kiterjedéséről és használata felől egyeztek meg (KARÁCSONYI, Kegyúr 74-75.).

⁵⁵⁴ 1471. dec. 21.: DL 17273. = Krassó III. 325./427-429.

⁵⁵⁵ 1471. dec. 24.: DL 93450.

tehetett, hogy az egykori javak közelében követhessék a fejleményeket. 1472 januárjában már tiltakoztak is az adományozás ellen.⁵⁵⁶ Eközben Pósaft István özvegye és leánya azt a parancsot adhatták embereiknek, hogy semmiképp ne adják ki a kezükből a javakat. Az adományba magukat bevezetni szándékozó Ország rokonság és a Nádasdi Ongorok erre valamikor március táján legbátrabb zsoldosaikkal (*cum diversis clientibus et stipendariis suis fortissimis*) és sokfajta hadiszerrrel (*cum diversis bombardis et machinis necnon aliis multis ingeniis*) megostromolták az özvegy erődített lakhelyeit és erősségeit (Szödi – *fortaliciumként* is –, Mácsalaka, Gyelid, Hódos és Derekegyháza castellumokat),⁵⁵⁷ így kikényszerítve azok átadását.⁵⁵⁸ Bár az aradi káptalan áprilisban az adományosok sikeres bevezetését foglalta írásba,⁵⁵⁹ a valóságban nem ennyire egyszerűen zajlottak az események. A helyzet végül pár év múltán már az erőviszonyoknak megfelelően dőlt el, s ebbe úgy tűnik bele is törődtek a nőági tagok. A Gúti Ország, valamint a Nádasdi Ongor családok 1475-ben privilégialis megerősítést kaptak az egykori Pósaft javakra,⁵⁶⁰ ettől kezdve itteni birtoklásuk, ha nem is zavartalan, de folytonosnak mondható egészen 1506-ig, mikor ifjabb Ongor János halálát követően a rájuk szállt részekre a Gersei Petők nyertek adományt.⁵⁶¹ Eközben néhai István valóban kisémmizett özvegye, Fruzsina asszony hamarosan újból megházasodott, mégpedig Luttembergi Swampek Györgyhöz ment hozzá.⁵⁶² A Zala megyei Szentgyörgyvárat és uradalmát ekkor kezén tartó stájer származású férj nem tartozott a Mátyás uralmát feltétlen elfogadók köréhez, így az asszony választásán a történetek után nem csodálkozhatunk. Fruzsina esetleg új férjét érdekeltté téve próbálkozott a birtokok visszaszerzésével, de esetleges ebbéli reményeinek Swampek 1479. évi hűtlenné nyilvánítása gyorsan véget vetett.⁵⁶³

⁵⁵⁶ 1472. jan. 25.: DL 17282. – Ez volt Pósaft Anna azon fellépése, amiben Annát Dugonics András, a Pósaftiak első közlője „*nemes, és nagy bátorságos szívű magyar asszony*”-ként írt le (lásd a 4. jegyzetet.).

⁵⁵⁷ Valóban erődített udvarháznak inkább csak Szödi és Hódos tekinthető. Miután Mácsalaka, Gyelid és Derekegyháza csak ebben az oklevélben szerepel *castellumként*, inkább a Pósaftiak jelentősebb, de kevésbé erődített lakóhelyei lehetnek. Hogy mégis annak voltak feltüntetve, az birtokosai szándékának köszönhető, hogy a károkat nagyobbra tüntessék fel (A jelenségre lásd: HORVÁTH, Várak és uraik 66., a kastélyokra lásd: KOPPÁNY, Kastély 134., 151., 154., 175-76., 228.). A Maros kanyarulatában, a csicsói Háda-szigeten felépített Szödi kastélynak a múlt században még látható romjait 1883-ban a zásty apátság maradványaiként ismertette Rác Kálmán (RÁCZ, Zásty 109-111., melléklet). Helyes értelmezését lásd: KOPPÁNY, Kastély 228.

⁵⁵⁸ 1472. márc. 23.: DL 93453.

⁵⁵⁹ 1472. ápr. 5.: DL 17273. = Krassó III. 326./429-431.

⁵⁶⁰ 1475. jún. 3.: DL 17273. = Krassó III. 329./435-437.

⁵⁶¹ 1506. okt. 29.: DL 93724-25., 1506. okt. 29. > 1507. ápr. 11.: DF 273999. = HO V. 259. – említi: KOPPÁNY, Kastély 228.

⁵⁶² 1475. febr. 3.: DL 93481.

⁵⁶³ Swampek György pártállására és birtokára lásd: HORVÁTH, Az ecsedi Bátoriak várirtokai 314-315.

Családi és nemzetségi címer

A Szeri Pósafiak családi címer- és pecsétképe

A Szeri Pósafiak címeréről eddig először és utoljára Csoma József adott rövid leírást a magyar nemzetségi címerekről szóló monográfiájában. Ebben a Gersei Pető János és utódai részére 1479-ben [*helyesen 1507-ben – Sz.E.*] kiállított armális bővített címerének négyelt pajzsa alapján következtetett a Pósafi család által használt szimbólumra. Feltételezése szerint ez nem volt más, mint a Gersei Pető címer első, vörös mezejében látható növekvő fél arany oroszlán, amely motívum vagy a megadományozott édesanyja, vagy pedig felesége révén került bele a Gerseiek bővített címerébe. A szerző utóbbit igazoltnak is vélte egy általa hivatkozás nélkül átvett adattal, miszerint Gersei hitvese Pósafi Zsófia lett volna. A bő egy évszázaddal ezelőtt született munka ugyanakkor azt is hangsúlyozta, hogy a fenti feltevést még további kutatási eredményeknek kell igazolnia, vagy éppen elvetnie.⁵⁶⁴

A meglehetősen hipotetikus címerismertetéssel és különösen annak felhasználhatóságával szemben joggal merülhettek fel kételyek. Nemrégiben Körmendi Tamás fogalmazta meg fenntartásait – többek között épp a Pósafiak címerleírását is példaként felhozva – Csoma késő középkori, vagy akár kora újkori adatokon nyugvó rekonstrukciós módszerének megbízhatóságával, igazolhatóságával és alkalmazhatóságával kapcsolatban.⁵⁶⁵ Mindemellett az sem erősítette az 1904-ben közölt oroszlános címerkép időt- és helytálló voltát, hogy Csoma József tévesen azonosította Pető János házastársát.⁵⁶⁶ Gersei feleségét ugyanis jelen ismereteink szerint nem Pósafi Zsófiának – lévén ilyen nevű tagot nem is találunk a család leszármazási tábláján⁵⁶⁷ –, hanem Szécsényi Annának hívták.⁵⁶⁸ Ezért a legutóbb közölt heraldikai eredmények szerint a Gersei címer első negyedében szereplő vörös mezőben balra fordult, nyelvét kiöltő növekvő arany oroszlánt Pető János nem a Pósafiaktól, hanem felesége családjától vette át és foglaltatta bele új címerébe.⁵⁶⁹ Mindebből az következne, hogy az oroszlános címerkép nem köthető a Pósafiakhoz, ennél fogva pecsétképük is ismeretlen.

Kétségtelen, hogy Csoma megállapításai valóban ellenőrzésre szorulnak és megkövetelik a kritikus megközelítést. Részben amiatt, hogy azok a mainál jóval kevesebb forrásanyagon alapulnak, részben pedig lényegében az adathiány miatt alkalmazott

⁵⁶⁴ CSOMA, Címerek 1191-1193.

⁵⁶⁵ KÖRMENDI, Nemzetségi címerek 398-399.

⁵⁶⁶ Csoma József munkájában nem hivatkozott arra, hogy honnan vette át az adatot. Az akkoriban elérhető mértékadó genealógia művekben a Pósafiak nemzedékrendjében sehol sem fordult elő Pósafi Zsófia (vö.: KARÁCSONYI, Kegyúr passim., KARÁCSONYI, Bár-Kalán 152-173.).

⁵⁶⁷ ENGEL, Genealógia „Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. Pósafi (szeri, szödi) tábla”

⁵⁶⁸ ENGEL, Genealógia „Nádasd nem 3. tábla: Pető (gersei)”

⁵⁶⁹ CSÍZI, Gersei címerváltozások 49.

módszertani megközelítés meghaladott voltából adódóan. Ugyanakkor úgy tűnik, hogy a Pósaftak címerére vonatkozóan mégis helyes megállapításra jutott, még ha egy pontatlan adatból is indult ki. A kézzelfogható bizonyítékot az a két, ha nem is hiánytalanul ép pecsét adja, melyek segítségével a család pecsét- és címerképe rekonstruálhatóvá vált.

Az első Pósafti Péter gyűrűspecstje, amely a két Miklós temesi ispánok 1400 januárjában kiállított oklevelén látható.⁵⁷⁰ A sötét viaszba nyomott kör alakú pecséten a körirat mára olvashatatlanra vált, de az alatta lévő szövegből kiderül, hogy kinek kell azt tulajdonítanunk. Maga a címerkép is rongálódott, a holdsarlóból kiemelkedő címeralak nem egészen pontosan vehető ki, azonban felismerhető a két kinyújtott mellső végtag, ami azt sejteti, hogy itt egy jobbra forduló, ágaskodó fél oroszlán szerepel (1. kép). A másik pecsétet a család utolsó fiági tagjának, Szeri Pósafti Istvánnak egy 1469-ben kelt magánlevelén találjuk.⁵⁷¹ A címeralak itt már jobban kivehető, annak ellenére, hogy ez a sötét viaszba nyomott kerek gyűrűspecst sem teljesen ép. A körirat itt sem olvasható, ám a félholdból, esetleg koronából(?) emelkedő oroszlánt már egyértelműen azonosíthatjuk. A különbség a két pecsétkép között, hogy ez utóbbin a címeralak már (dobor)pajzson helyezkedik el (2. kép).

E két biztos adat mellett még hármat kell ismertetnünk. Az első ugyancsak egy magánlevél, amit Szeri Pósafti Péter Iktári Betlen özvegyével, Zsuzsannával adott ki 1418-ban,⁵⁷² viszont a zöldes viaszba nyomott pecsét képe nem hasonlít a fent ismertettekhez. Az ezen szereplő pecsétmező ugyanis egy összetett karéjos keretelésű tükör, amelynek nagyobb része három nagyobb karéből állhat, alul pedig két kisebb, kerek karéj, melyek benyúlnak a köriratos külső keretbe. Az egész közepén egy balra néző csőrsisak van, előtte és mögötte a sisaktakaró kendőjével. Fölötte a sisakdísz valamilyen félholdszerű, ívelt motívumból kinövő, cölöpszerű képződményen nyugvó, kiszélesedő motívum. A két alsó kis karéjban egy-egy címerpajzs lehet, a heraldikai jobb oldalon lévő balharánt osztott, a két mezőben egy-egy kis

⁵⁷⁰ A temesi ispánok Temesvárott kelt nyílt oklevelükben arról értesítik Álmosi Péter fia, Jánost, Stibor erdélyi vajda aradi alispánját, hogy az aradi káptalan hozzájárulásával közös megegyezéssel megbízzák az oklevélben felsorolt birtokosokat, köztük Pósafti Pétert is, az Arad megyében rabló, fosztogató és garázdálkodó szlávok és oláhok kiirtásával. Az oklevél szövege alatt középen az aradi prépost és a káptalan pecsétjeinek helyével, tőlük jobbra és balra Csáki és Marcali ispánok, továbbá Pósafti Péter kb. 22 mm átmérőjű gyűrűspecstjeivel, Kerekegyházi Pál fia, Mihály mester és Álmosi Péter fia, János solymosi várnagy és Arad megye alispánja hasonló pecsétjeinek nyomával, valamint Macedóniai Péter fia, Miklós és Lippa város pecsétjeinek üresen maradt helyével. Középpont a pecséték helyén: *Sigillum Orodienſis prepositi ſalva ſua conſcientia. Sigillum capituli Orodienſis ſalva conſcientia ipſorum conſenſus noſter eo modo, ut fiat, iuridice* (1400. jan. 16.: DL 92129. = ZsO II. 25.).

⁵⁷¹ Szeri Pósafti István Sződiben kelt nyílt levele a Csongrád megyei Derekegyházán, Szentgyörgyön és Tömörkényen lakó jobbágysaihoz, amelyben értesíti őket, hogy Keblesi Gergely mestert küldi hozzájuk és neki mindenben hitelt adjanak. István mester kb. 24 mm átmérőjű gyűrűspecstje a szöveg alatt középen (1469. febr. 16.: DL 93398.).

⁵⁷² 1418. ápr. 15.: DL 85683. = Sztáray II. 192.

csillaggal, a másik pajzsuk még a körvonalaik sem igazán érzékelhetők (3. kép).⁵⁷³ Ezen kívül még két, 1440. évi pecsétet köthetnénk a Pósaifakhoz, egyrészt az eseményekben – I. Ulászló megválasztásán és koronázásán – való részvételük,⁵⁷⁴ másrészt az azokon látható ábra – jobbra néző csőrűsisak, előtte és mögötte felhajló takarófoszlányokkal, rajta háromágú koronából növő, jobbra forduló, száját kitévő oroszlánnal (4-5. kép) – miatt. Csakhogy a pecsétek köriratán egyértelműen a *s . stphan . fili . gregori . de . berinch* (Berencsi Gergely fia, István) név rekonstruálható,⁵⁷⁵ tehát utóbbi kettő a hasonlóság ellenére nem gyarapítja az ismert Pósaifi pecsétek számát.

A rendelkezésre álló adatokból azt szűrhetjük le, hogy Pósaifi Péternek két pecsétje is volt. Az egyikén saját sisakja szerepelhet (1418), a másikon viszont egy jobbra fordult, ágaskodó oroszlán (1400). Mivel ugyanez a motívum később egy másik családtagnál – aki nem is közvetlen leszármazója volt Péternek – is feltűnik (1469), a Pósaifiak nagy valószínűséggel ezt a szimbólumot használták a családi címerükben. A 15. században biztosan, de nagy valószínűséggel egy évszázaddal korábban is. Ha pedig így volt, akkor – ismerve a Gersei és a Pósaifi családok kapcsolatát és összefonódását, hiszen Katalin, a címernyerő Pető Jánosnak az édesanyja (vagyis apja, Gersei Péter második felesége) Pósaifi leány volt⁵⁷⁶ – érdemes megfontolni annak a lehetőségét, hogy a Gersei címer heraldikailag legelőkelőbb helyén, az első pajzsnegyedben,⁵⁷⁷ emiatt szerepel az ágaskodó oroszlán alakja. Erősítheti e feltevésünket az a tény is, hogy János és rokonai 1506 októberében kapták vissza II. Ulászló döntése értelmében az öt anyai ágon megillető örökséget, amiből a Pósaifi javak 1471. évi eladományozásakor kiszorultak.⁵⁷⁸ 1507 áprilisában nyertek rá privilégiumot, míg a címeradományra az év szeptemberében került sor.⁵⁷⁹ Lehetséges tehát, hogy valóban Szécsényi Anna családjának címeralakja köszön vissza a Gersei Pető címerben,⁵⁸⁰ de a fentiek ismerete esetleg megengedi, hogy a Pósaifiak ágaskodó fél oroszlánjának a család bővített címerébe való felvételét az édesanyja javaira fenntartott igényeként és érvényesítéseként

⁵⁷³ A pecsétmező leírásáért Neumann Tibornak és Lővei Pálnak tartozom köszönettel.

⁵⁷⁴ Lásd a dolgozat 458. jegyzetét.

⁵⁷⁵ A varsói levéltárban őrzött eredeti oklevelek (AGAD 5575. és 5581. – a pecséttartó szalagok alapján a méltóságsorokat közölte: MÁLYUSZ, Rendi állam 76-77., illetve annak 128. és 131. jegyzete) pecsétképeinek ismeretéért és az adatok megosztásáért Rácz Györgynek és Lővei Pálnak tartozom köszönettel.

⁵⁷⁶ ENGEL, Genealógia „Nádasd nem 3. tábla: Pető [gersei]”

⁵⁷⁷ CSÍZI, Gersei címerváltozások 49.

⁵⁷⁸ 1506. okt. 29.: DL 93724-25., 1506. okt. 29. > 1507. ápr. 11.: DF 273999. = HO V. 259.

⁵⁷⁹ 1507. szept. 22.: DL 86051. – Az 1507. évi címerbővítő adománylevelé szövegét és fordítását közli: SZOVÁK, Gersei címerbővítő 97-103.

⁵⁸⁰ Igaz, Csízi István tanulmányában is hipotetikusán ismertetve, Gersei Pető János két pecsétképre alapozva, amin egy növekvő állatalak figyelhető meg. A szerző Rainer Pál közlését átvéve, miszerint az oroszlános motívumot a Kacsics nemzetség címerállatával azonosította, az állatalakokat oroszlánnak feleltette meg (CSÍZI, Gersei címerváltozások 49.).

értelmezzük. A címeralak balra fordulását az eredeti jobbról pedig a nem egyenes ági leszármazás indokolhatja.

Megjegyzések a Bár-Kalán nemzetség címerére vonatkozóan

A közölt eredménnyel megerősíthetjük Csoma Józsefnek a Pósaflak családfl címerére vonatkozó egy évszázaddal ezelőtti feltételezését: a család az ágaskodó oroszlánt használta címeralakként. Ugyanakkor következtetését, miszerint ez a szimbólum megfeleltethető a Bár-Kalánok nemzetségi címerképével,⁵⁸¹ egyelőre továbbra sem tekinthetjük bizonyítottnak.⁵⁸² Ennek egyértelmű igazolására ugyanis 13. századi, a nemzetségi címerek kialakulásának és elterjedésének korából származó egykorú címerábrázolásra lenne szükségünk, amely e család, illetve a hozzájuk köthető Bár-Kalán nemzetség esetében nemhogy ebből az idősakból, de a 14. századból sem áll rendelkezésünkre. Szerencsénkre ismerjük az ugyancsak Bár-Kalán nembeli Szentszalvátori család által használt címerábrázolást is, amit, mielőtt végleg elvetnénk a nemzetségi címer rekonstruálásának lehetőségét, mindenképp érdemes összevetni a Pósaflak pecsétképével, hátha az esetleges jellegzetességek és különbségek figyelembe vételével megkísérlelhető a nemzetségi címer meghatározása.

Szentszalvátori Simon fia, János mester a 14. század végén igen hosszú és szép karriert futott be az egymást követő országbírók mellett és pecsétjét számos, az országbírói kúriában kiállított oklevélen megtalálhatjuk.⁵⁸³ Ezek között három is van, amelyen viszonylag jól kivehető a pecsétmező, kettő 1387-ből, a legjobb állapotban fennmaradó pedig az 1389. évből (6–8. képek).⁵⁸⁴ A körülbelül 16 mm átmérőjű sötét, illetve természetes viaszba nyomott köralakú gyűrűspecséteken a *sigillum Iohannis [de] Sanctosalvatoris* (1389: + SIGILLVM IO S ORIS) felirat rekonstruálható – az egyes pecsétek egymás bizonytalanabb betűjelének olvasatát segítik –, a pecsétképeken pedig egy félholdból előtűnő sisakdísszel ellátott (pántos, esetleg csőr)sisak található.⁵⁸⁵ Miként rokona, Szeri Pósafl Péter, úgy János

⁵⁸¹ Az ismertetés a mű céljához igazodva annak idején voltaképp a Bár-Kalán nemzetség címeralakjának meghatározását szolgálta, minthogy a Pósaflak más családokkal együtt ebből a nemzetségből származtak le (CSOMA, Címerek 1191-1193.).

⁵⁸² Csoma munkája kapcsán az elmúlt évek heraldikai tárgyú kutatásai általánosságban szorgalmazzák az ott közölt, egyébként sem biztos alapokon álló nemzetségi címerekre vonatkozó eredményeinek át- és újragondolását (RÁCZ, Ákos nemzetség 11-34. [különösen 12.], KÖRMENDI, Nemzetségi címerek 391– 426. [különösen 398-399.], KÖRMENDI, Osl nemzetség 3-24. [különösen 3. és 11.]).

⁵⁸³ A Szentszalvátori család történetét összefoglalóan lásd: KARÁCSONYI, Kegyúr 49-54. – Szentszalvátori János 1377-ben Szepesi Jakab országbíró különös (titkos) jegyzője. Bebek Imre országbíró alatt protonotarius (1387-91), emellett alországbíró és vicesgerens (1390-91). Az adatokra lásd: BERTÉNYI, Országbíró 168-169., 173., 193-195., 217., valamint BÓNIS, Jogtudó értelmiség 176., 178-179.

⁵⁸⁴ 1387. jún. 29.: DL 75559., 1387. aug. 8.: DL 52556., 1389. okt. 8.: DL 65810.

⁵⁸⁵ Vö.: BERTÉNYI, Országbíró 243. – A sisakdísz esetleg lehet még oroszlán, ez azonban valószínűleg nem állja meg a helyét, helyette sokkal inkább egy tollforgót képzelhetünk oda, már amennyire ez a teljességgel épnek

mester is a saját sisakjával díszített pecsétjét használta, ami sajnos nem visz közelebb a kérdés megválaszolásához. Ami biztos, hogy a két család különböző pecsétképeket használt a 14. század végén, hiszen egy 1389-ben kelt eltiltás szerint Szeri Pósa István fia, István mester nevében azt panaszolták el az egyik hiteleshely előtt, hogy mialatt a panaszos fogságban volt, addig Szentszalvátori János mester olyan pecsétet csináltatott magának, amelyre István és egész nemzetsége címerét vésette.⁵⁸⁶ Ezek szerint eddig a Pósa fiak a nemzetségi címet használták, a Szentszalvátoriak pedig nem.

Amennyiben elfogadjuk, hogy a 14-15. századi családi címereken szereplő alakok és elemek eredete visszavezethető az adott család(ok) nemzetségének egykor használt jelvényére,⁵⁸⁷ akkor az alábbi óvatos megállapításokat tehetjük a Bár-Kalánok nemzetségi címerére vonatkozóan. Először is, ha abból indulunk ki, hogy a holdsarló mind a Pósa fiak, mind a Szentszalvátoriak pecsétjében szerepel, akkor joggal merülhet fel, hogy ennek a szimbólumnak a Bár-Kalánok ősi nemzetségi címerén is rajta kellett lennie, ami majd csak a *genus* ágakra szakadása után egészült ki további elemekkel és alakokkal. Égitestek ábrázolása nemzetségi címerekben egyébként, ha nem is gyakran fordul elő, de példa nélkül sem áll a középkori magyar heraldikában. Jelen ismereteink szerint a Hont-Pázmány nemzetség holdsarlót és csillagot ábrázoló címere hozható fel párhuzamként.⁵⁸⁸ Csakhogy, amíg a Hont-Pázmányokat jövevény nemzetséggé, addig a Bár-Kalánokat honfoglaló ősnemzetségtől leszármazóként tartja számon a hazai medievisztika, s mint ilyen, utóbbi esetben nem szerepelhetne holdsarló a címerben. Tudniillik Györffy György – egyébként Csoma József munkáján és eredményein alapuló – magyarországi nemzetségek korai címereinek eredetével és kialakulásuk folyamatával kapcsolatos nagyhatású és mérvadó elmélete szerint a honfoglaló nemzetségfőktől eredeztetett nemzetségek kizárólag állatalakokat, míg a jövevény (*advena*) nemzetségek csak mesteralakokat (például: geometrikus ábrák), növényalakokat, valamint képzelt lényeket (például: sárkány) használtak volna címerképükben.⁵⁸⁹ E

---

nem mondható pecséteken kivehető egyáltalán. A sisakdíszek lehetséges elemeire lásd BERTÉNYI, Címertan 233-234.

⁵⁸⁶ Csonka oklevél, bal harmada leszakadt, de valószínű, hogy a címerábra részletesebb leírását egyébként sem tartalmazta (1389. júl. 12.: DL 91946. = ZsO I. 1095.).

⁵⁸⁷ Ugyanakkor arra is találunk példát, hogy a nemzetségek felbomlásakor egyes prominens nemzetségtagok kisebb-nagyobb változtatásokat eszközöltek címerükön, amely módosítást a *genus* többi tagja is átvett. Ekként az új címer azt a benyomást kelti, mintha az a nemzetség korábbi, ősi szimbólumait jelenítené meg, holott nem (KÖRMENDI, Nemzetségi címerek 399-400.).

⁵⁸⁸ CSOMA, Címerek 1241-1248., KÖRMENDI, Nemzetségi címerek 405-406. – A Hont-Pázmányok hatágú csillaga és holdsarlójának mellékalakokkal való kiegészítésére a Korlátkövi család címere lehet példa, mely egy kiterjesztett szárnyú madarat vett fel a címerébe (lásd Neumann Tibor a Korlátkövi család történetét feldolgozó monográfiájának borítóját: NEUMANN, A Korlátkövi család története, amit Csoma József egy korábbi közlése alapján rekonstruált (CSOMA, Vajday 117-120.).

⁵⁸⁹ GYÖRFFY, Tanulmányok

gondolatmenet alapján a Hont-Pázmány nemzetség esetében elfogadható a holdsarló ábrázolása, azonban a Bár-Kalánok esetében már nem. Feltevésünk védelmére viszont érdemes Körmendi Tamás nemrégiben ismertetett elképzelését idéznünk, miszerint a 13. századi nemzetségi címerábrák felvételekor a fenti szabályszerűség valószínűleg nem különült el ilyen szigorúan a gyakorlatban, még ha tendenciaként érvényesült is az elv.⁵⁹⁰ Mindezek ismeretében fenntartjuk annak a lehetőségét, hogy a Bár-Kalánok nemzetségi címerében, minthogy a nemzetségből leszármazó két család pecsétjein ez az egyetlen közös motívum, egy holdsarló szerepelt, amely azonban, mint egy szabályt erősítő kivétel, eltért a nemzetségek 13-14. századi címerhasználatának „bevett” gyakorlatától.

Ugyanakkor a Bár-Kalánok esetében nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a krónikás hagyomány a szittya eredet hangsúlyozása mellett a honfoglaló törzsfőtől eredeztetett leszármazásukat is megőrizte.⁵⁹¹ Véleményünk szerint a hangsúly itt nem ennek valós vagy fiktív tartalmán van, hanem hogy a 13. század elején ennek nyomatékosságával a nemzetség – számos másikkal együtt – valamiért meg akarta különböztetni, vagy különböztettetni magát nemcsak a jövevény, de a többi hazai *genustól* is. Épp úgy elképzelhető, hogy esetükben valóban egy nemzetségi hagyományban megőrzött valós eredettudat lecsapódása érhető tetten a krónikában, azaz a Bár-Kalánok eredete valóban visszavezethető a honfoglalás korára, még ha nem is pont a krónikás által nevesített vezértől származtak is le. Mint ahogy az is, hogy mindennek háttérben az a törekvés áll, hogy a 12-13. századi politikai működésüknél, betöltött pozícióik, illetve az Árpádokhoz fűződő viszonyuknál fogva a nemzetség – ismét csak további *genusokhoz* hasonlóan – az ebben az időben betöltött jelentőségét kívánta visszavetíteni a múltba, mintegy lényegében magyarázatot adva és igazolva későbbi súlyukat és befolyásukat.⁵⁹² Még azt sem zárhatjuk ki, hogy e két tényező akár egyszerre volt igaz, ám ez tényleges források hiányában sosem fog kiderülni.

Fejtegetésünk lényege tehát az, hogy bizonyos nemzetségek, köztük a Bár-Kalánok is, a fent említett okok bármelyikéből adódóan (tekintélyes múlt, valós leszármazás honfoglaláskori vezértől, illetve 12-13. századi részvétel a hatalomgyakorlásban) előkelőbbnek tartották magukat a többinél. Természetes tehát, hogy ennek kifejezésére épp a

⁵⁹⁰ KÖRMENDI, Nemzetségi címerek 416.

⁵⁹¹ A feltételezett nemzetségi eredethagyomány szerint a Kalán nem őse a honfoglaló Ond vezér: „*Ound pater Ete, a quo genus Calan et Colsoy descendit*” (SRH I. 41.). E mellett a 14. századi krónikakompozíció is érdemesnek tartotta megemlíteni, hogy a Bár nemzetség nem jövevény, hanem Szkítiából származik: „...*unde ergo venit generatio Akus, Bor, Abe aliorumque nobilium Hungarorum, cum omnes isti non hospites, sed de Scytia descenderunt?*” (SRH I. 292-293.).

⁵⁹² Lásd a 35. jegyzetet.

körükben kezdett a 12-13. század fordulóján elterjedni a címerhasználat,⁵⁹³ így az is, hogy előkelőségük az alkalmazott szimbólumokban is megjelenjen. Ha a Bár-Kalánokkal egy szinten említett nemzetségek ismert címerábráit számba vesszük (tegyük hozzá, nincs sok), akkor azt látjuk, hogy mindegyik kivétel nélkül állatot ábrázol, mégpedig általában madarat, leginkább sast, vagy oroszlánt. A 14. századi krónikakompozícióban felsorolt nemzetségek közül az Ákosokén az újabb rekonstrukció szerint sas vagy sólyom,⁵⁹⁴ az Abákén ugyancsak kiterjesztett szárnyú sas található, míg a korábbi és a vezéredetet fenntartó Névtelen krónikás gestájából ismertek közül az eddig egyedül kétséget kizáróan azonosítható Csákok címerén pedig oroszlán szerepel.⁵⁹⁵ Mindezek tükrében talán helyesebb, ha a Bár-Kalánok nemzetségi címerén is mesteralak helyett inkább állatalak ábrázolását feltételeznénk. Innentől pedig már nehéz nem figyelembe venni és véletlennek tartani, hogy a nemzetségből leszármazó egyik család címerében épp egy ágaskodó oroszlán szerepel. Amennyiben helyes ez a gondolatmenet, akkor ebben az esetben belátható, hogy a Bár-Kalánok nemzetségi címere holdsarló helyett inkább oroszlánt ábrázolhatott, ami később a Szeri Pósa család címerében élt tovább.

---

⁵⁹³ KÖRMENDI, Nemzetségi címerek 392.

⁵⁹⁴ RÁCZ, Ákos nemzetség 11-34.

⁵⁹⁵ CSOMA, Címerek 1153-1162., 1203-1205., KÖRMENDI, Nemzetségi címerek 398., 400-404., 420.

Összefoglalás

A Szeri Pósa család történetének jelentősége leginkább a család sajátos társadalmi helyzetében és az ebből fakadó lehetőségeiben, illetve törekvéseiben rejlik. A Pósa család voltaképp a családalapító Szeri Pósa felemelkedésétől kezdve a család fiági kihalásáig a középkori Magyarország nemesi társadalmának abba a bárók és tekintélyes köznemesek közti átmeneti rétegébe tartoztak, akiket – gyakran várbirtokos jelzővel – előkelőknek nevez a történelemtudomány. Csakhogy a Pósa család kiterjedt birtokaik ellenére nem rendelkeztek várral, így talán kevésbé a felemelkedésük tanulságos, sokkal inkább azok a körülmények, illetve az egyes családtagok ezekre adott válasza és stratégiája, aminek köszönhetően mégis hosszú időn keresztül meg tudták őrizni helyüket e réteg tagjai között, s amely végül a Pósa család sajátos történetét elénk tárta.

Az okok között keresgélve a családfők tehetsége és szerencséje mellett a tudatos és megfelelő döntések meghozatalát, valamint alkalmazkodóképességét emelhetjük ki. A követett stratégiát alapul véve ugyanis a család történetét két nagyobb, de azon belül több kisebb szakaszra bonthatjuk. Az első a 14. század elejétől Zsigmond konszolidációjának kezdetéig, a második pedig értelemszerűen 1404-től a család fiági kihalásáig tart. Az első időszakot az uralkodók személyes szolgálatával lehetne jellemezni, aminek köszönhetően a család előbb kiemelkedett a megyei köznemesség soraiból majd meg is vetette a lábát az előkelő udvari nemesség között. Természetesen uralkodói szándék és akarat nélkül mindez nem sikerülhetett volna, hiszen a felemelkedés záloga a családalapító Szeri Pósa krassói honor élén hosszú ideig eltöltött méltóságviselése volt, ennek minden közvetlen és közvetett hozadékával. Kétségtelen az is, hogy a családnak végül Szeri Pósa volt a legnagyobb hatalmú és legtekintélyesebb tagja, de ennek nem feltétlen kellett volna így alakulnia, hiszen egy időben úgy tűnt, hogy fiai is hozzá hasonló karriert futnak majd be. Egyrészt azonban ez nem következett be, ugyanakkor ez nem jelentette kegyvesztettségüket sem, hiszen továbbra is élvezték Lajos király bizalmát. Ez leginkább az 1360–70-es években elnyert, részben a balkáni hadjáratokban való részvételükhöz köthető birtokadományokban, illetve az uralkodói megbízások különböző formáiban érhető tetten, amiknek köszönhetően a Pósa család – jórészt Pósa fia, István tevékenysége folytán – még inkább megszilárdították pozíciójukat az ország tekintélyes előkelő családjai között, a dél-alföldi régióban pedig egyikei lettek a legjelentősebb kiterjedésű birtoktestekkel rendelkező földesuraknak. Ezzel továbbra is a nemesi társadalom egy szűkebb elitjének tagjai között tartották őket számon, még ha a bárók szintjére nem is emelkedtek. Társadalmi helyzetük egyben érvényesülési lehetőségeiket is meghatározta, ami tipikus jegyeket mutat: a királyi szolgálat, illetve az udvari karrier.

A hatalmi elit második vonalához való tartozásukat István fiai – elsősorban István és Péter – is sikerrel mentették át a Zsigmond-korra, ami részben a család addig megszerzett birtokvagyonán alapult, másrészt elmondható, hogy továbbra is jó kapcsolatot ápoltak az udvarral. Az országban ekkoriban végbemenő változások miatt ezt jelentős eredménynek kell tekintenünk, ugyanakkor annyiban talán érdemes árnyalni a képet, hogy befolyásukat ekkor már jelentős mértékben nem tudták növelni. Viszont az 1403. évi lázadás sem okozott törést pályafutásukban, sőt a család inkább az 1404-től kezdődő konszolidáció nyerteseinek tekinthető, elsősorban a Temes megyei Hódos, valamint annak egy mezővárosból és 30 faluból álló tartozékának elnyerése miatt (1405 körül). Várbirtokosnak azonban továbbra sem mondhatták magukat. Még ha az új adomány ki is tehetett egy váruradalmat, az nem minősült annak, hiszen Hódos csak *castellum* volt. Helyük azonban újból megszilárdították az előkelők között, amire a családtagok neve előtt megjelenő a vitézlő (*egregius*) tiszteleti cím utal az oklevelekben.

A konszolidációt követően kialakuló új uralmi rendszerben végül különösebb tekintély- vagy társadalmi presztízsveszteség nélkül sikerült megtalálni helyüket. Ettől kezdve viszont soha nem közvetlen az uralkodónak szolgáltak, hanem a korszak legjelentősebb főurainak familiárisaiként tevékenykedtek: először Ozorai Pipó (1404 és 1412 között), majd a szerb despota, Lazarevics István (1412 és 1427 között), annak halálát követően pedig valószínűsíthetően a Tallóciak oldalán (1428 és 1440 között). E szolgálatok keretében számos országos jelentőségű eseményben vettek részt, például több hadjáratban, vagy épp diplomáciai küldetésben, amely adatok mindenképp a családtagok megbecsültségéről és tekintélyéről, voltaképp – a családtörténet második szakaszának jellemzőjeként – sikerességükről tanúskodnak.

A 15. század közepétől a familiaritás mellett a kapcsolati tőke egy másik eleme is jobban kidomborodik a család történetében: a házasságpolitika. A Pósa fi család leányainak kiházásításával többek között rokonságba kerültek a Gersei Pető, a Gúti Ország, illetve a Szilágyi családokkal, utóbbival pedig közvetve Hunyadi Jánossal is. Politikai állásfoglalásuk is részben ebben a kapcsolatrendszerben gyökerezett, természetesen a familiaritás kerete mellett. A Pósa fiak Ulászló király hívéül szegődtek, de nem Hunyadi, hanem Újlaki Miklós embereiként és a század közepének zavaros időszakában a család utolsó férfi tagja, Pósa fi István meghatározó szerepet játszott ura hatalmának délvidéki biztosításában. Újlaki szolgálata hosszútávon a Hunyadi-párt ellentáborába vitte Istvánt, amelynek lehettek volna súlyos következményei is, de Mátyás trónra kerülésekor kegyelmet kapott, birtokait is

megtarthatta, ezt követően pedig távol tartotta magát a politikától. 1471. évi halálát követően családjának javai Mátyás király két különösen kegyelt családjának a vagyonát gyarapították.

A fenti politika- és társadalomtörténeti vonatkozások mellett, melyek meghatározták a Pósafiak érvényesülési lehetőségeit és törekvéseinek irányát, a család helyi szintű, regionális tevékenysége is számottevő volt. A családtagok érintettsége folytán (tisztségek, birtokok, házassági és familiáris kapcsolatok) a forrásokkal kevésbé adatolt dél-alföldi régió, a Temesköz (különösen: Arad, Csongrád, Krassó és Temes megyék) intézmény-, társadalom- és birtoktörténeti vonatkozásairól is képet kaphattunk egyrészt a család megyei közéleti szereplésén, valamint e megyék nemesi családjaival fenntartott társadalmi kapcsolatain keresztül.

Jóllehet a Pósafiak családi levéltára szerencsésen fennmaradt, ugyanez nem mondható el a hozzájuk köthető építészeti emlékről, vagy épp az anyagi kultúrájukra utaló forrásokról. Két nemzeti monostoruknak ma már csak alapfalai láthatók a Csongrád megyei Ellőpusztán és Ópusztaszeren. Egykori sződi rezidenciájuk esetében már ennyi sem, bár a 19. század végén alapfalai még szintén láthatóak voltak. Többek között ezért is szerencsés annak a két pecsétnek a fennmaradása, amelynek segítségével rekonstruálhatóvá vált a család pecsét- és címerképe: a jobbra forduló, holdsarlóból (esetleg koronából) emelkedő oroslán. Mindezzel egyrészt a biztosan ismert középkori családi címereink száma bővült, köszönhetően annak, hogy forrásokkal sikerült igazolni Csoma József a Szeri Pósafiak címerére vonatkozó korábbi közlését, az eredmény pedig – meglehetősen óvatossággal – akár felhasználható a Bár-Kalán nemzetség szakirodalomból is ismert oroslános címerképének igazolhatóságára.

Birtokok és jogigények adattára

Az alábbi adattár megyénkénti, azon belül pedig településenkénti elrendezésben igyekszik bemutatni a Szeri Pósa fiak birtokállományának alakulására vonatkozó okleveles adatokat.⁵⁹⁶ Az áttekintéséhez a Nádasdi Ongor és Guti Ország családok részére 1471-ben kiállított, majd 1475-ben megerősítésre kerülő, korábban is idézett adománylevél szolgál kiindulópontként, amely tételesen felsorolta a Pósa fi István halálával fiágon kihalt család ősi és szerzett javait (leegyszerűsített formában lásd a 4. táblázatot). A gyűjtés azonban nem kizárólag ezekre a birtokokra és a rájuk vonatkozó adatokra szorítkozik, hanem tartalmazza valamennyi, a család kezén valaha is feltűnt birtok listáját. Az adattár a Pósa fiak adott birtokra vonatkozó igénycímét, továbbá a birtok története szempontjából fontos és jelentős évszámokat, személyeket és eseményeket mutatja be rövid, tartalmi összefoglaló formájában. Bár az összeállítás a források jellegéből adódóan nem nélkülözi a peres eljárások említését, törekedtem az ilyen típusú adatok minél informatívabb felhasználására és közlésére. Időhatárként a család fiági kihalását határoztam meg, így az 1471 utáni forrásanyagból csak a Pósa fiak birtoklására is vonatkoztatható adatokat használtam fel. A települések azonosításához és mai neveik feltüntetéséhez Engel Pál kéziratoss helységnévtárát, illetve Csánki Dezső és Györffy György történeti földrajzi munkáit használtam.⁵⁹⁷

4. táblázat: A Pósa fi család 1471. évi adománylevelben felsorolt javai

Megye	Castellum	Oppidum	Birtok
Arad megye	1	3	26
Csanád megye			1
Csongrád megye		1	11 (+1 igénycím)
Keve megye		1	3
Krassó megye		4	13
Temes megye	1	1	30
Összesen	2	10	84 (+1 igénycím)

⁵⁹⁶ Az adattár elkészítéséhez *Neumann Tibor: A Korlátköveiek* című munkájának hasonló című fejezetében foglalt irányelveket vettem alapul (NEUMANN, A Korlátköveiek 130.).

⁵⁹⁷ ENGEL, Helységnévtár passim., GYÖRFFY passim., CSÁNKI passim.

Arad megye

Ároki: Szeri Pósa 1325-ben kérte fel az Aradtól nyugatra, a Maros jobb partján fekvő Árokit, mint örökös nélkül elhalt ember birtokát. A szomszédos csályai nemesek ellentmondása miatt a következő évben meg kellett ismételni az iktatást, ekkor viszont már bevezették abba és megerősítést is nyert a birtokra. Az Árokit Novákkal összekötő marosi révén fele-fele arányban osztottak a Kerekegyházi Lackfiakkal. A 14-15. században szomszédjait (csályai és csolti nemesek, Szeg királyi birtok népei, a Kerekegyházi majd a Guti Ország család) többször kellett tiltaniuk a birtok jogtalan használata, illetve az általuk elkövetett hatalmaskodások miatt. 1370-ben a Pósa család tagjait Árokiként említik. 1446-ban két alkalommal innen idézték meg őket. 1452-ben Pósa Gábor leányainak panasza szerint Pósa István elfoglalta itteni részeit, amelyek apjuk után öröklés címén szállt rájuk. 1463-ban Ároki is azon birtok között volt, melyeket István 2000 aranyforintért zálogosított el rokonai, Katalin és Anna, valamint gyermekeik – Katalin részéről Geszti László és Mihály, Anna részéről Macedóniai János, illetve Gimesi Forgács Félix – részére. A Pósa család fiági kihalását követően, Mátyás király 1471-ben, mint a szödi uradalom része, a Guti Ország és a Nádasdi Ongor családoknak adományozta, figyelmen kívül hagyva Pósa István özvegye, illetve további leányági leszármazók 1472. évi tiltakozását. 1506-ban a Nádasdi Ongorok részét II. Ulászló király a Gersei Pető családnak adományozta el. – Ma: Aradtól nyugatra Járok helynév (Románia).⁵⁹⁸

Bak: 1418-ban a Pósa család, mint a birtok szomszédai tartottak igényt a baki nemesek részére, akiket tiltottak e részek elidegenítésétől. Birtokukba ugyanakkor nem került. – Ma: Szabadhely (Sîmbăteni, Románia).⁵⁹⁹

Berekszó: lásd Háromfűlű

Bike: 1357-ben Pósa fia, Istvánt, mint Bikei István említik egy perében. A 15. században Szentpál tartozékként sorolták fel, így a Szödi uradalom része. 1452-ben Pósa Gábor leányainak panasza szerint Pósa István elfoglalta itteni részeit, amelyek apjuk után öröklés címén szállt rájuk. 1454-ben innen idézték meg Pósa Istvánt. 1471-ben mint Szentpál tartozéka került a Guti Ország és Nádasdi Ongor családok kezére. – Ma: Lippától nyugatra Gyorok (Ghioroc, Románia)⁶⁰⁰

⁵⁹⁸ GYÖRFFY I. 172., 1325: DL 91204., 1326: DL 40485., 1342: DL 91327., 1357: DL 91502., 1360: DL 91554., 1363: DL 91692., 1364: DL 91705., 1365: DL 91718., DL 1370: 91757., 1370: DL 91763-64., 1394: DL 52830., 1406: DL 92269., 1422: DL 92593., 1444: DL 92966., 1446: DL 93028., 1446: DL 93061., 1452: DL 93207., 1463: DL 15897., 1471 > 1475: DL 17273., 1472: DL 17282., 1506: DL 93724-25., DF 273999.

⁵⁹⁹ 1418: DL 92526.

⁶⁰⁰ 1357: DL 91502., 1452: DL 93207., 1454: DL 93242., 1471 > 1475: DL 17273.

Bikes: Falu, Mácsalaka tartozéka volt, a Sződi uradalom része. Mint ilyen, a Pósaifiak fiági kihalását követően, 1471-ben a Guti Ország és Nádasdi Ongor, 1506-ban pedig utóbbiaktól a Gersei Pető család kezére került.⁶⁰¹

Bodorka: Egy 1338. évi oklevél tanúsága szerint eredetileg Kér része volt, amelyet Szeri Pósa és Péter fia, Bató egyezsége értelmében Sződihez csatoltak. Később Szentpál tartozékaként sorolták fel, a Sződi uradalom része. 1446-ban innen idézték meg Pósaifi Jánost és Istvánt. 1452-ben Pósaifi Gábor leányainak panasza szerint Pósaifi István elfoglalta itteni részeit, amelyek apjuk után öröklés címén szállt rájuk. A Pósaifiak fiági kihalását követően, 1471-ben a Guti Ország és Nádasdi Ongor, 1506-ban pedig – bár nincs az adománylevélben felsorolva – utóbbiaktól a Gersei Pető család kezére került. – Sződitől, ma Szépfalutól (Frumușeni, Románia) nyugatra.⁶⁰²

Borzás: Az 1471-ben Mácsalaka tartozékaként *Bosthos* alakban felsorolt birtok talán azonos lehet azzal *Bozos* nevű földdel, amire 1402-ben – Nádasd részeivel együtt – a Pósaifiak a Nádasdi nemesek egy hatalmaskodás miatti birtokvesztése folytán tartottak igényt, egyben tiltották a bizerei apátot annak megszerzésétől.⁶⁰³

Csara: 1359-ben Pósa fia, István panaszolt fel *churai* jobbágyaival szemben elkövetett erőszakoskodást. Feltehetően megegyezik azzal a Csara nevű földdel, amit a család a bulcsi apátságtól bérelt Vadkerttel együtt az 1360-as évek elején.⁶⁰⁴

Deszk: Árpád-kori eredetű, de feltehetően újratelepített falu, Árokitól északra, Szentpál tartozékaként. A Pósaifiak 1379. évi panasza szerint, mikor az aradi káptalan emberei Gyelidre törtek, ezt a birtokukat is pusztították. A Pósaifiak fiági kihalását követően, 1471-ben, mint Szentpál tartozéka a Guti Ország és Nádasdi Ongor, 1506-ban pedig – bár nincs az adománylevélben felsorolva – utóbbiaktól a Gersei Pető család kezére került.⁶⁰⁵

Erzsébetkút: Mácsalaka tartozéka.

Háromfűlű: Pósaifi Péter szerzeménye, aki 1399-ben kérte Berekszó, más néven Háromfűlű birtoknak a rekaptivációját és iktatását. Ekkor viszont a Lackfi és a Macedóniai családok tartották elfoglalva, ami miatt ekkor nem kerülhetett sor Péter és a család birtokba vezetésére. Bár a Lackfiak és a Macedóniaiak később is használták, a Pósaifiak végül sikerrel érvényesítették jogcímüket a falura, ami Szentpál tartozékaként, a Sződi uradalom része lett.

⁶⁰¹ 1471 > 1475: DL 17273., 1506: DL 93724-25., DF 273999.

⁶⁰² 1338: DL 91286., 1446: DL 93017., 1452: DL 93207., 1471 > 1475: DL 17273.

⁶⁰³ 1402: DL 92215., 1471 > 1475: DL 17273.

⁶⁰⁴ 1359: DL 91536., 1360: DL 91554. 1363: DL 91587.

⁶⁰⁵ 1379: DL 91857., 1471 > 1475: DL 17273.

1471-ben a Guti Ország és Nádasdi Ongor, 1506-ban pedig – bár nincs az adománylevélben felsorolva – utóbbiaktól a Gersei Pető család kezére került.⁶⁰⁶

Hidegkút/Hidegfő: A sződi uradalom része, 1452-ben Pósafi Gábor leányainak panasza szerint Pósafi István elfoglalta itteni részét, amely apjuk után öröklés címén szállt rájuk. 1463-ban Hidegfő is azon birtok között volt, melyeket István 2000 aranyforintért zálogosított el rokonai, Katalin és Anna, valamint gyermekeik – Katalin részéről Geszti László és Mihály, Anna részéről Macedóniai János, illetve Gimesi Forgács Félix – részére. 1471-ben, mint Szentpál tartozéka sorolták fel. – Ma: Temeshidegkút (Guttenbrunn, Románia)⁶⁰⁷

Hódos: Lásd Gyíroltháza

Fülöptelke: A birtokot Albert király 1438-ban bocsátotta vissza az akkor mások által – feltehetően a temesi ispán által – honorként bírt falut Pósafi Gábor és István birtokába, Mácsalakával, Udvarhelyel, továbbá a három birtokhoz tartozó szláv faluval (*cum villis Sclavonicalibus*) együtt. 1471-ben a Sződi uradalom részeként, Mácsalaka tartozékaként került a Guti Ország és a Nádasdi Ongorok kezére.⁶⁰⁸

Gyelid: A Pósafiak itteni birtoklására 1360-tól kezdve adatolható. Feltehetően ekkor, vagy nem sokkal korábban juthatott kezükre, benne a Szent Szűz tiszteletére szentelt monostorral. A birtok megszerzése a Pósafiak 1359. évi Szerbia ellen vezetett hadjáratban való részvételére vezethető vissza, bár ekkor két alkalommal is örökjogú birtokuknak vallották. A faluval szomszédos Mikelakától – a Lackfiak birtokától – 1363-ban határolták el. 1379-ben az aradi káptalan emberei hatalmaskodtak rajta, ugyanakkor a káptalan azt panaszolta, hogy a Pósafiak itteni officiálisai, András a felek egyezségét megszegve rajtaütött a káptalan emberein. 1405-ben említik újból, mikor Zemléni Ravasz fia, Mihály átengedte Pósafi Péternek és testvéreinek a néhai Kölpi András magtalan halála következtében Zsigmond királytól adományként elnyert Gyelid, Kölp és Szarkad nevű birtokait. A 15. századi oklevelekben, így 1471-ben is, Szentpál tartozékaként sorolták fel, a Sződi uradalom részeként. Pósafi István özvegye 1472. évi panasza szerint a birtokra adományt nyert Guti Országok és Nádasdi Ongorok az itt lévő udvarházat (*castellum*) fegyverrel foglalták el tőle. – Aradtól északnyugatra (Románia)⁶⁰⁹

⁶⁰⁶ 1399: DL 92114., DL 92118., DL 92123., 1400: DL 92138., 1406: DL 92269., 1471 > 1475: DL 17273.

⁶⁰⁷ 1452: DL 93207., 1463: DL 15897., 1471 > 1475: DL 17273.

⁶⁰⁸ 1438: DL 92873. 1471 > 1475: DL 17273.

⁶⁰⁹ 1360: DL 91558-59., 1363: DL 91694., 1379: DL 91857-58., 1405: DL 92249., 1459: DL 93295., 1471 > 1475: DL 17273., 1472: DL 93453.

Gyirolotháza (Gyiroltfalva, Hódos): A Pósa család tagjai 1364-ben vezették be a magvaszakadt néhai *Chulak* Balázs valamennyi birtokába újadomány címen. Az iktatásnak nem mondtak ellent, de az elhunyt Balázs rokonságához tartozó István, Demeter, illetve Balázs özvegyei és István meg Demeter két leánya protestáltak hitbérük és nászajándékuk, illetve leánynegyedük ügyében, amiért őket perbe idézték. 1365-ban többeket kellett tiltani a birtok jogtalan használatától. 1452-ben Pósa Gábor leányainak panasza szerint Pósa István elfoglalta itteni részeit, amelyek apjuk után öröklés címen szállt rájuk. 1463-ban Gyiroltfalva is azon birtok között volt, melyeket István 2000 aranyforintért zálogosított el rokonai, Katalin és Anna, valamint gyermekeik – Katalin részéről Geszti László és Mihály, Anna részéről Macedóniai János, illetve Gimesi Forgács Félix – részére. 1471-ben Kishódosként, Zábrány tartozékként sorolták fel a Guti Ország és Nádasdi családok részére kiállított adománylevelben. – Zábrány körül (Arad megye).⁶¹⁰

Gyürk: Egy 1394. évi per tanúsága szerint Pósa Péter jogtalanul foglalta el Partasi Ágoston özvegyétől és gyermekeitől. Péter ugyanakkor arra hivatkozott, hogy a mondott birtok a Zsigmond által neki adományozott Mácsalaka határain belül fekszik. A felek egyezsége értelmében, a határok újrajárásával Péter lemondott róla. – Ma: Temesillésd (Alioș, Románia)⁶¹¹

Kasza: A 14. század elején a kaszai rokonság birtoka. Kaszai Gergely és László (Gergely fia István fiai) a Szeri Pósa család szolgálatába állt és 1360 körül tett végrendeletükben – annak ellenére, hogy korábban többször tiltakoztak az ellen, hogy rokonaik elidegenítsék másoknak, de leginkább Kerekegyházi Lacknak a saját részeit – uraikra hagyták az őket illető javaikat. E birtokrészek értékét a Makra hegyen lévő szőlő adhatta, amit a Kaszaiak 1353-ban szereztek. A Pósa család sikerrel vetették meg a lábukat a birtokrészben: 1363-ban már ők tiltották el a Lackfiakat, 1365-ben pedig itteni tisztartójuk, Kaszai Kövér Imre is feltűnik. Ugyanaz a személy, aki 1367-ben a falu határában társaival elkövette azt a gyilkosságot, amelyben saját rokonai (Kaszai Balázst és Igaz Domonkosr) mellett a Pósa család két rokonát (Szerémi Bench fia, Domokost [*proximum ipsorum*], atyai nagybátyjukat [*fratrem patruelis*] Kozmát) is megölte, mikor azok Sződibe akartak menni. A Pósa család 1370-ben újabb itteni birtokrészrel gyarapodtak – részben talán közvetve a gyilkosság következményeként –, mikor két kaszai nemes 48 forintnyi bírság ki nem fizetése miatt lefoglalt részei Pósa fia, István kezére jutottak zálog címen. Az 1390-es évek végétől Maróti János macsói bán, Iregdi Patócs fia, Imre, valamint a Csurai nemesek használták jogtalanul. 1452-ben Pósa Gábor

⁶¹⁰ 1364: DL 91703., 1365: DL 91714., 1452: DL 93207., 1463: DL 15897., 1471 > 1475: DL 17273.

⁶¹¹ 1394: DL 71208.

leányainak panasza szerint Pósa István elfoglalta itteni részeit, amelyek apjuk után öröklés címén szállt rájuk. 1463-ban Kasza is azon birtok között volt, melyeket István 2000 aranyforintért zálogosított el rokonai, Katalin és Anna, valamint gyermekeik – Katalin részéről Geszti László és Mihály, Anna részéről Macedóniai János, illetve Gimesi Forgács Félix – részére. A Pósa fiági kihalását követően, Mátyás király, mint a szödi uradalom része adományozta el 1471-ben a Guti Ország és a Nádasdi Ongor családoknak, figyelmen kívül hagyva Pósa István özvegye, illetve további leányági leszármazók 1472. évi tiltakozását. 1506-ban II. Ulászló királynak köszönhetően a Gersei Pető család nyerte el a Nádasdi Ongorok részét. – Ma: Világos (Şiria, Románia)⁶¹²

Kér: A birtok földesurai eredendően az aradi káptalan, illetve világi birtokosok voltak. Utóbbiak egyike, Kéri Fekete Gergely – miután részét 1311-ben már elhatárolták Szöditől – 9 márkáért elzálogosította Szeri Pósanak, aki zálogjogon 1325-ben meg is szerezte azt. 1352-ben bizonyos Treutel (dictus) János igyekezett azt elfoglalni. A 15. század közepétől a szomszédos Asszonylakán birtokos Serjéni Orros György emberei törtek többször a birtokra. 1452-ben Pósa István leányainak panasza szerint Pósa István elfoglalta itteni részeit, amelyek apjuk után öröklés címén szállt rájuk. 1463-ban Kér is azon birtok között volt, melyeket István 2000 aranyforintért zálogosított el rokonai, Katalin és Anna, valamint gyermekeik – Katalin részéről Geszti László és Mihály, Anna részéről Macedóniai János, illetve Gimesi Forgács Félix – részére. 1471-ben a szödi uradalom tartozékként sorolták fel a Guti Ország és Nádasdi családok részére kiállított adománylevélben. – Szödi, ma Szépfalu (Frumușeni, Románia) határától nyugatra.⁶¹³

Kölp: 1405-ben Zemléni Ravasz fia, Mihály engedte át Pósa Péternek és testvéreinek a néhai Kölpi András magtalan halála következtében Zsigmond királytól adományként elnyert birtokot Gyelid és Szarkad nevű földekkel együtt. 1452-ben Szentpál tartozéka, s mint ilyen, Pósa István leányai igényt tartottak rá. Pósa Erzsébet férje, Guti Ország János 1452-ben feldúlta a birtokot, akinek családja 1471-ben a Nádasdi Ongorokkal együtt végül erre a birtokra is adományt nyert. – Ma: puszta, Arad mellett (Románia)⁶¹⁴

Mácsalaka: A család kezén 1394-ben tűnik fel először, amikor Pósa Péter a Gyürk birtokért folytatott perében jogigényének igazolására bemutatta Zsigmond Mácsalakára

⁶¹² GYÖRFFY I. 179., 1339: DL 91302., 1345: DL 91357., 1353: DL 91452., 1355: DL 91478., 1363: DL 91695. 1365: DL 91718., 1367: DL 91733., 1370: DL 91762., DL 91766., DL 91770., 1371: DL 91787., 1376: DL 91824., DL 91829., 1391: DL 91975., 1399: DL 92116., 1400: DL 92131., 1452: DL 93207., 1463: DL 15897., 1471 > 1475: DL 17273., 1472: DL 17282., 1506: DL 93724-25., DF 273999.

⁶¹³ GYÖRFFY I. 179., 1311: DL 91166., 1325: DL 91205., 1352: DL 91444., 1368: DL 91744., 1444: DL 92967., 1445: DL 92991., DL 92997., DL 93000., 1450: DL 93174., DL 93179., 1451: DL 93192., 1452: DL 93207., 1463: DL 15897., 1471 > 1475: DL 17273.

⁶¹⁴ 1405: DL 92249., 1452: DL 93207., DL 93214., 1471 > 1475: DL 17273.

vonatkozó adománylevelét. Gyürköt ekkor elhatárolták Mácsalakától. Albert király 1438-ban visszabocsátotta Pósafti Gábor és István birtokába a falut, Udvarhely, Fülöptelke birtokokkal, továbbá a hozzájuk tartozó szláv falvakkal (cum villis Sclavonicalibus) együtt. Utóbbiakat sorolhatták fel 1444-ben: *Borzas*, *Peterche* és *Sofatha* prédiumpként. 1452-ben Pósafti Gábor leányainak panasza szerint Pósafti István elfoglalta itteni részeit, amelyek apjuk után öröklés címén szállt rájuk, és amelyekre még 1426-ban királyi megerősítést kaptak. Tartozékai voltak: Remete, Ördöglyuka, Fülöptelke, másik Fülöptelke, Köblös, Alsó- és Felsőalnos, Simánd és Árpatarló prédiump. 1454-ben innen idézték meg Pósafti Istvánt. 1463-ban a faluhoz tartozó Árpatarlót István 2000 aranyforintért elzálogosította rokonai, Katalin és Anna, valamint gyermekeik – Katalin részéről Geszti László és Mihály, Anna részéről Macedóniai János, illetve Gimesi Forgács Félix – részére. A Pósaftiak fiági kihalását követően, Mátyás király, mint a szödi uradalom része adományozta el 1471-ben a Guti Ország és a Nádasdi Ongor családoknak, figyelmen kívül hagyva Pósafti István özvegye, illetve további leányági leszármazók 1472. évi tiltakozását. Ekkor oppidumpként említették, továbbá Pósafti István özvegye 1472. évi panasza szerint a birtokra adományt nyert Guti Országok és Nádasdi Ongorok az itt lévő udvarházat (castellum) fegyverrel foglalták el tőle. 1506-ban II. Ulászló királynak köszönhetően a Gersei Pető család nyerte el a Nádasdi Ongorok részét. – Ma: Máslak (Maşloc, Románia).⁶¹⁵

Mártonkút: Prédiump Kér és Szödi határában. A Pósaftiak 1445. évi panasza szerint Serjéni Orros György, akivel 1444 óta perben álltak Szödi és Györgynek az azzal szomszédos Asszonylaka nevű birtokának határai miatt, nagy részt elfoglalt belőle.⁶¹⁶

Ménesi: A Pósaftiak érdekeltsége a falu felett elnyúló Makra szőlőhegyhez köthető. 1382-ben idevaló jobbágyukat említik. 1389-ban Zsigmondtól nyertek új adományt a solymosi uradalomhoz tartozó birtokra, azzal a feltétellel, hogy Zsigmond, vagy utódai más azonos értékű birtokért bármikor visszaveheti tőlük. 1452-ben Pósafti Gábor leányainak panasza szerint Pósafti István elfoglalta itteni részeit, amelyek apjuk után öröklés címén szállt rájuk. 1469-ben Háti László mester fia, Albert próbálta megszerezni, de István oklevelekkel igazolta a birtokhoz való jogát. 1471-ben Szentpál tartozékaként jutott az adományt nyert Guti Ország és Nádasdi Ongor családok kezére. – Ma: Ménes (Miniş, Románia).⁶¹⁷

⁶¹⁵ 1394: DL 71208., 1438: DL 92873., 1444: DL 92968., 1451: DL 93188., 1426 > 1452: DL 93204., 1452: DL 93207., 1454: DL 93242., 1463: DL 15897., 1471 > 1475: DL 17273., 1472: DL 17282., DL 93453., 1506: DL 93724-25., DF 273999.

⁶¹⁶ 1444: DL 92967., 1445: DL 92991., DL 92997., DL 93000., 1450: DL 93174., DL 93179.

⁶¹⁷ 1382: DL 91887., 1398: DL 92072., 1452: DL 93207., 1469: DL 93415., 1471 > 1475: DL 17273.

Milosfalva: 1406-ban Pósafi György idevaló jobbágyát említik, mint károsult. A település nevéből kiindulva a Pósafiak egyik kenéztelepítéssel alapított falva lehetett.⁶¹⁸

Papfalva: 1463-ban Pósafi István 2000 aranyforintért elzálogosította rokonai, Katalin és Anna, valamint gyermekeik – Katalin részéről Geszti László és Mihály, Anna részéről Macedóniai János, illetve Gimesi Forgács Félix – részére. Talán Hidegfő és Zábrány környékén feküdhettek.⁶¹⁹

Preters: 1398 őszén, szüretkor Csályai László, illetve Csurai Miklós támadtak a Pósafiak itteni jobbágyaira. Később nem említik.⁶²⁰

Remetei Himfi javak: 1400-ban *Tomafalva*, *Kápolna* és *Bezefalva* birtokok hovatarozása ügyében Pósafi Pétert és Györgyöt Lippán három vásáron történő nyilvános kikiáltással idéztetett meg Remetei Himfi István. A kérdéses földekre feltehetően Pósafi Péter házassága révén formálhatott igényt a család, aki István lánytestvérét vette nőül (1390). A birtokok ügyében vélhetően megállapodás született, többször nem szerepelnek.⁶²¹

Simánd: A Pósafiak Gábor felesége, Telegdi Ilona révén formáltak igényt a birtokra, aki leánynegyed fejében kapta azt családjától. A birtok egy részére azonban 1438-ban Fejéregyházi János és Martonyi Kis Ferenc adományt szereztek és az iktatáskor Pósafi János és István ellentmondtak. Egy 1441. évi tanúvallás során a kihallgatott tanúk Mácsalaka és Fülöptelke tartozékának vallották Földvárral együtt. A per egészen 1467-ig nyomon követhető. 1471-ben Mácsalaka tartozékként sorolták fel. – egykor a mai Máslak (Maşloc, Románia) határában, a falutól délre.⁶²²

Szarkad: 1405-ben Zemléni Ravasz fia, Mihály engedte át Pósafi Péternek és testvéreinek a néhai Kölpi András magtalan halála következtében Zsigmond királytól adományként elnyert birtokot Gyelid és Kölp nevű földekkel együtt.⁶²³

Szentpál: A Pósafi család ismeretlen eredetű, talán az 1360-as évek balkáni hadjárataihoz köthető szerzeménye. 1363-ban Pósa fia, István Mikelaka és Gyelid elhatárolásakor tett panasza szerint a Lackfiak mikelakai tisztartója követett el itt korábban hatalmaskodást. A birtok kapcsán 1370-től időnként újabb és újabb incidensek alkalmával

⁶¹⁸ 1406: DL 92276.

⁶¹⁹ 1463: DL 15897.

⁶²⁰ 1398 > 1399: DL 92091.

⁶²¹ 1390: Himfi 75/666., 1400: DL 53074.

⁶²² 1438: DL 85777., 1441: DL 92928., 1444: DL 92968., DL 92977., DL 85792. = Sztáray II. 362-363., 1445: DL 85798. = Sztáray II. 370., 1446: DL 85805., DL 93017., DL 85808. = Sztáray II. 378., DL 85909. = Sztáray II. 378-380., DL 93052., DL 85819. = Sztáray II. 385., DL 93061., 1447: DL 93064., 1448: DL 85836. = Sztáray II. 408., 1449: DL 93137., 1451: DL 93188., 1454 > 1456: DL 93265., 1467: DL 85949., 1471 > 1475: DL 17273.

⁶²³ 1405: DL 92249.

lángolt fel vita a két család között, még a 15. század elején is. 1422-ben Arad megye hatósága tört a birtokra. 1452-ben Pósafi Gábor leányainak panasza szerint Pósafi István elfoglalta itteni részeit, amelyek apjuk után öröklés címén szállt rájuk. 1471-ben oppidumként említették és kiterjedt határaihoz a következő falvak tartoztak: Gyelid, Háromfűlű, Ménesi, Kölp, Deszk, Bike, Ötvenablaka és Bodorlaka. Utóbbi azért érdekes, mert korábban egyértelműen Sződi határa mentén fekvőnek, és abba beolvadó birtokként írták le (lásd Bodorlaka). – Ma: Szentpál (Sânpaul, Románia).⁶²⁴

Szombathely: 1363-ban Szeri Pósa fiai eltiltották az óbudai keresztes konvent mesterét az itteni birtokrészeinek az aradi káptalannak való elidegenítésétől. Mint szomszédok tartottak volna igényt e részekre. Birtokukba ugyanakkor később nem került.⁶²⁵

Sződi: Szeri Pósa szerzeménye ismeretlen időből, még 1311 előtt. Az aradi káptalan egyik keltezetlen jelentésében György fia, János mestertől rekaptiválták Pósa javára. 1311-ben Sződi és a szomszédos Kér között húzódó határról született megegyezés. Sződinek valójában csak a fele került Szeri Pósa birtokába, másik felét a titeli káptalan bírta egy 1341. évi adat alapján. 1344 nyarán Arad megye hatósága bizonyos be nem fizetett bírságpénzeket azzal egyenlített ki, hogy a Pósa fiak itteni jobbágyaitól marhákat és egyéb javakat vettek el. A konfliktus a felek kölcsönös megegyezésével zárult 1346-ban, bár Pósa fia, Balázs ennek ellentmondott. Hogy a Pósa fiak e települést tették meg uradalmi központjuknak, jelzi, hogy ekkor már állt itt egy házuk (*domus*), amit előbb curia-ként (1409), majd erősített udvarházként (*castellum, fortalicium*) említettek (1471/72). 1346 novemberében Margit (Szeri Pál leánya) itt mondott le leánynegyedéről unokafivérei javára. 1354-ben már jelentős hely: kikötőjéről és a Pósa fiak itteni udvarbírójáról értesülünk, amikor bizonyos királyi hadseregbe menő nemesek innen vitték el Pósa fia, István egyik hajóját. Birtokszomszédjaival többször került sor pereskedésre határviták, erőszakos jobbágyköltötések és hatalmaskodások miatt. A 15. század második felére mezővárossá fejlődő településnek vásártartási joga is volt (1400). Az 1360-as évektől elszórtan, a 14-15. század fordulóján viszont gyakran erről a birtokról nevezték magukat a család tagjai, igaz, később ismét a Szeri megkülönböztető előtagot használták. Mint uradalmi központ, a család tagjai többször tartózkodtak itt – például 1410 körül, vagy 1418-ban Pósafi Péter, 1452-ben – ekkor oppidumként – és 1469-ben Pósafi István. Egy 1390. évi adat szerint Zsigmond király is útba ejtette. 1452-ben Pósafi Gábor leányainak panasza szerint Pósafi István elfoglalta itteni részeit, amelyek apjuk után öröklés címén szállt rájuk, és amelyekre még 1426-ban királyi megerősítést kaptak. A Pósafi István

⁶²⁴ 1363: DL 91694., 1370: DL 91761., 1406: DL 92269., 1422: DL 92593., 1452: DL 93207.

⁶²⁵ 1363: DL 91697.

magtalan halálával a királyra szállt uradalmat (három mezőváros, 26 falu) Mátyás a Guti Ország és a Nádasdi Ongor családoknak adományozta 1471-ben, amiben 1475-ben meg is erősítette őket, figyelmen kívül hagyva Pósa István özvegye, illetve további leányági leszármazók 1472. évi tiltakozását. Az özvegy 1472. évi panasza szerint az új birtokosok az itt lévő udvarházat (castellum, fortalicium) fegyverrel foglalták el tőle. 1506-ban II. Ulászló királynak köszönhetően a Gersei Pető család nyerte el a Nádasdi Ongorok részét. – Ma: Szépfalu (Frumușeni, Románia).⁶²⁶

szőlő a Makra hegyen: az Arad megyei Ménesi falu feletti Makra szőlőhegyen (promontorium) Szeri Pósa 1310-ben 12 márkáért vásárolt meg egy részt örök áron András comestól – szegedi polgártól – és fiától, Gergelytől. A szőlőt a megszerzését követően egy évszázaddal (1409) már Pósa szőlőjének (*Posa zeley*) nevezték, mikor Maróti János macsói bánt tiltották el a szőlőhegy elfoglalásától és használatától. Egy évvel később Pósa Katalin tiltotta rokonát, Gábort az itteni részek eladásától. Egy idő után a Zsigmond által 1398-ban nekik adományozott szőlőhegy alatti falu, *Ménesi* részévé válhatott, 1471. évi adománylevélben csak utóbbit sorolták fel. – Ma: Ménes (Miniș, Románia) közelében, a Zaránd-hegységben (Munții Zarandului).⁶²⁷

Thani/Thawi: 1396-ban Pósa Péter a Lackfiak nagyszécsényi jobbágyságait tiltotta itteni *locus sessionalis*-ának elfoglalásától. Közelebbről nem lokalizálható.⁶²⁸

Teser: A birtokot a Sződivel szomszédos bizerei apátságtól bérelte Pósa Miklós 1385-ben. Helye e környékre lokalizálható.⁶²⁹

Tófája: A Lippától délnyugatra fekvő Tófája nevű földre talán birtokaik közelsége folytán tarthattak igényt a Pósa fiak. 1364-ben Csályai *Chulak* Demeter özvegyét bírságolták meg amiatt, hogy nem jelent meg a possessio statúciójánál tett ellentmondása miatt indult perben a Pósa fiak ellen. Csak igénycím lehetett, mert 1421-ben Klusvári Tamás és Benkefalvi Benke Péter osztottak meg rajta.⁶³⁰

⁶²⁶ 1310-1315: DL 93947., 1311: DL 91166., 1341: DL 91315., 1344: DL 91347-48., DL 91350., DL 91354., 1346: DL 91366., DL 91374., 1354: DL 91465., 1358: DL 91515., 1390: ITINERARIA 62., 1400: DL 53071., 1407: DL 92291., 1409: DL 92339., 1410 körül: DL 56650., 1418: DL 85683., 1444: DL 92967., 1445: DL 92991., DL 92997., 1426 > 1452: DL 93204., 1452: DL 93207., 1469: DL 93398., 1471 > 1475: DL 17273., 1472: DL 17282., DL 93453., 1506: DL 93724-25., DF 273999.

⁶²⁷ 1310: DL 91164., 1398: DL 92072., 1409: DL 92340., 1410: DL 53527., 1471 > 1475: DL 17273.

⁶²⁸ 1396: DL 92039.

⁶²⁹ 1385: DL 91910.

⁶³⁰ 1364: DL 91709., 1421: DL 11116., CSÁNKI I. „Aradmegye helységei”

Újfalu: A Pósa fiak 1415. évi panasza szerint a bizerei apát felbujtásából Arad megye hatósága feldúlta a birtokot. A megidézett alispánok és szolgabírák nem jelentek meg a terminuson.⁶³¹

Vadkert: A Sződi vidékén fekvő, eredetileg a titeli prépost által bírt földet a Pósa fiak bulcsi apátságtól bérelték Csarával együtt az 1360-as évek elején.⁶³²

Veresegyház: 1418-ban Szeri Pósa fi Péter és Iktári Bethlen özvegye a birtok lakatlan részét, amely azonban elegendő egy falu számára, betelepítés végett átadják famulusuknak, Fejéregyházi Benedek nemesnek és a betelepülőknek 12 évi mentességet biztosítanak.⁶³³

Zábrány (Belső- és Külső-, Alsó- és Felső-): Az Árpád- és Anjou-korban a titeli prépost volt a falu földesura, amit egy időben bérbe adva kívántak hasznosítani (1347-ben például Töttös ajtónállómesternek). Így kerülhetett a Pósa fiak kezére, akik végül magukhoz is váltották. A Pósa fi ifjabb György idevaló jobbágját 1410-ban említik, ez előtt nem sokkal szerezhették meg a Sződi szomszédságában fekvő földet. 1452-ben Pósa fi Gábor leányainak panasza szerint Pósa fi István elfoglalta itteni részeit, amelyek apjuk után öröklés címén szállt rájuk, és amelyekre még 1426-ban királyi megerősítést kaptak. 1463-ban mindkét Zábrány – Külső- és Belső- egyaránt – is azon birtok között volt, melyeket István 2000 aranyforintért zálogosított el rokonai, Katalin és Anna, valamint gyermekeik – Katalin részéről Geszti László és Mihály, Anna részéről Macedóniai János, illetve Gimesi Forgács Félix – részére. A Pósa fiak fiági kihalását követően, Mátyás király a sződi uradalom részeként adományozta el 1471-ben a Guti Ország és a Nádasdi Ongor családoknak, figyelmen kívül hagyva Pósa fi István özvegye, illetve további leányági leszármazók 1472. évi tiltakozását. 1506-ban II. Ulászló király elvette Nádasdi Ongoroktól és részüket a Gersei Pető családnak adományozta. – Ma: Zábrány (Zăbrani, Románia).⁶³⁴

Baranya megye

Csele: Néhai ősök, Nána comes 1266. évi adománya révén a birtokban a szeri nemzetségi monostornak volt tartozéka (egy telek, egy udvarház helyével), különben a margitszigeti domonkos apácakolostor bírta. 1388-ban Szentszalvatori és Ellősi rokonaikkal együtt tiltották a fehérvári káptalant a monostorukat illető rész megszerzésétől.⁶³⁵

⁶³¹ 1415: DL 92459., DL 92470., 1416: DL 92493.,

⁶³² GYÖRFFY I. 187., 1360: DL 91554. 1363: DL 91587.

⁶³³ 1418: DL 85683.

⁶³⁴ GYÖRFFY I. 188., 1347: DL 87218., 1410: DL 92366., 1426 > 1452: DL 93204., 1452: DL 93207., 1463: DL 15897., 1471 > 1475: DL 17273., 1472: DL 17282., 1506: DL 93724-25., DF 273999.

⁶³⁵ GYÖRFFY I. 293-294., 1388: DL 8004., DL 7342.

Az Émeni örökség: A Bár-Kalán nemzetség Baranya- Valkői-ágához tartozó Émeni család három birtoka: *Émen, Szemely* és *Tótfalu*, amelyekért az Émeniek fiági kihalásakor, azok osztályos atyafiai, a Szentszalvatóriak pert indítottak, amihez utóbbiak kérésére 1382-ben a Pósa fi és Ellősi családok tagjai is csatlakoztak. Egyezségük értelmében a birtokok visszaszerzésekor azokat harmadolták, minden résztvevő családnak járt egy-egy rész. Az olykor egyszerre négy-öt érdekelt (a pécsi püspök, a király, Zámbo Miklós és a Bátmonostori Töttös család) ellen is zajló perben először 1413-ban született olyan ítélet, amely elrendelte a Bár-Kalán leszármazó három rokon család iktatását a három birtokba. Miután a 15. század elején a Szentszalvatóriak is kihaltak, a korábban kötött megállapodás értelmében a Pósa fiak és az Ellősiek örökölték e javakat, de vele együtt a Bátmonostori család a birtokokban lévő jogigénye miatt fennforgó pereket is. Az 1413. évi nádori ítélet a Pósa fiak és Ellősiek iktatásáról szolt ugyan, de Bátmonostori Töttös Lászlót a birtokok értékben kárpótolni kellett volna. Hosszas halasztásokat követően először 1424-ben, majd 1430-ban hajtották végre a birtokok határjárását és becslését. Ekkor Émenben tornyos köegyházat, elhagyott udvarházat, paplakot, 40 lakott és öt lakatlan jobbágytelket, Tótfaluban egy lakott és 13 lakatlan jobbágytelket írtak össze. A két falu rétje mintegy 30 kaszányi, szántója, szőlője és erdeje pedig mintegy 20 ekényit tett ki. Mindezek ellenére a felek között 1431-ben újabb perhalasztást kellett elrendelni. Az ügy nyugvópontra jutásának időpontja ismeretlen. A birtokok a Pósa fiak fiági kihalásakor nem kerültek az eladományozott javak közé, aminek háttérében a Pósa fiak egy, az Ellősiekkel korábban megkötött egyezsége állhat. Ebben a Baranya megyei birtokok átadásáról állapotdhattak meg, mivel e javak a 16. század elején majd az Ellősiek érdekeltségéhez tartozó családok tagjainak kezén tűnik fel. – Ma: Vémend és Szemely (Baranya megye)⁶³⁶

Csanád megye

Béb: A hódosi uradalom tartozéka volt, amit 1445-től adatholhatóan a veszprémi prépost követelt magának. – Ma: Óbéba (Beba Veche, Románia)⁶³⁷

Kutas: 1452-ben Pósa fi Gábor leányainak panasza szerint Pósa fi István elfoglalta itteni részeiket, amelyek apjuk után öröklés címén szállt rájuk, és amelyekre még 1426-ban királyi

⁶³⁶ GYÖRFFY I. 300., 383-384., 396. – A per részletes ismertetését lásd: KARÁCSONYI, Kegyúr 34-40., a Karácsonyi művében nem említett, a perre – többnyire perhalasztásra – vonatkozó adatok: 1413: DL 92431., 1414: DL 92446., 1417: DL 92513., 1418: DL 92529., 1419: DL 92540., 1420: DL 92551., DL 92565., 1423: DL 79783., DL 79813., 1424: 79885., 1425: DL 79978., DL 80011., 1426: DL 80031., 1427: DL 80081., DL 80115., DL 80117., DL 80128., 1428: DL 80140-41., 1429.: DL 88014., DL 88028-34., DL 80216., 1431: DL 80315., DL 80327.

⁶³⁷ 1445: DL 92999., 1446: DL 93048., 1449: DL 93151.

megecsősítést kaptak. 1468-ban Pósafi István János csanádi püspökkel állt perben a birtokért, aminek felét utóbbi 1463-tól tartotta a kezén, miután azt Lábatlani Gergely elfoglalta Istvántól és az akkori püspöknek, Albertnek adta át. 1471-ben, mint a Pósafiak eladományozhatóvá vált birtoka sorolták fel, s került a Guti Ország és a Nádasdi Ongor családok kezére. 1506-ban II. Ulászló király elvette Nádasdi Ongoroktól és részüket a Gersei Pető családnak adományozta. – Ma: Székkutas (Csongrád megye).⁶³⁸

Mágocs: Története megegyezik Kutaséval. 1471-ben viszont, mint Csongrád megyei birtokot említik, 1506-ban újra csanádiként. – Ma: Nagymágocs (Csongrád megye)⁶³⁹

Csongrád megye

Adorjánmártély: A zalavári apát birtokában lévő, de a Pósafiak Csongrád megyei javai közé ékelődött, Szentgyörggyel szomszédos Adorjánmártély megszerzésére 1360-ban tettek először kísérletet a család tagjai. Erőszakos fellépésük – ami annak fényében érdekes, hogy más egyházak birtokaikhoz közel eső javait gyakran bérelték (lásd ebben a megyében: Leng, Morotva) – hosszan tartó, 1360 és 1413 között adatolható pereskedést szült a két fél között, aminek végén a zalavári apát sikerrel érvényesítette jogcímét. – Ma: Mártély (Csongrád megye)⁶⁴⁰

Alpár (Felső-): A középkori Alpár birtok garamszentbenedeki bencéseket illető része, amit Pósa és rokonsága – gyaníthatóan néhai ősök, Nána comes egykori alpári birtoklását alapul véve – 1338-ban elfoglalt, majd 1341-ben, a bencések és a titeli káptalan itteni birtokrészei határainak újraállításakor abból egy részt – a bencéseket, az ott épült egyházzal – örökjogon maguknak követeltek. Miután a monostor apátja megesküdött, hogy a vitatott birtokrésznek régtől fogva ők a földesurai, lemondtak igényükről. – Ma: Lakitelek (Csongrád megye)⁶⁴¹

Ányás: A Bár-Kalán nemzetség ősi, Csongrád megyei birtoka. Az Árpád-kor végére a Szeri-ág kivételével a nemzetség többi ága lemondott itteni részeiről. Az 1329. évi birtokosztályt követően (lásd *Szernél*) kerülhetett fele a Pósa fiak, fele az Ellősiék kezére. A birtokrészt ezt követően a két család egymás kárára elkövetett 14. század végi hatalmaskodásai kapcsán említik legközelebb, aminek következtében szükség volt a

⁶³⁸ 1426 > 1452: DL 93204., 1452: DL 93207., 1468: DL 93395., 1470: DL 93417., 1471 > 1475: DL 17273., 1506: DL 93724-25., DF 273999.

⁶³⁹ 1471 > 1475: DL 17273., 1506: DF 273999.

⁶⁴⁰ 1360: DL 91546., 1362: DL 91577., 1365: DL 91717., DL 91721., 1366: DL 91725., 1370: DL 91758., DL 91768., 1371: DL 91780., 1374: DL 91812., 1407: DL 92281., DL 92283., DL 92290., 1410: DL 92423., 1413: DL 92427.

⁶⁴¹ GYÖRFFY I. 890-891., 1338: DF 237018., 1341: DL 3433.

jogosultságok ismételt meghatározására. Erre 1391-ben került sor (lásd *Szernél*), s Csongrád megye hatósága Ányás felét a Pósafiak részének vallotta. 1446 körül Hunyadi János foglalta el és visszaadta Pósafi Jánosnak és Istvánnak további csongrádi javakkal együtt. Elképzelhető, hogy az 1431-ben fiágon kihalt Ellősiek, ám legkésőbb 1440-ben fiúsított leányági leszármazottai itteni részének megszerzésére tettek ezzel kísérletet, hosszútávon azonban nem tudtak érvényt szerezni igényüknek. Így 1471-ben csak a fele jutott a Guti Ország és a Nádasdi Ongor családok kezére. – Ma: puszta és dülönév a Tisza jobb partján, Dóctól északkeletre (Csongrád megye).⁶⁴²

Csany(telek): A garamszentbenedeki bencések egyik Tisza menti birtoka, amely fekvésénél fogva – a Pósafiak birtokai közé ékelődött – 1326-tól adatolhatóan évtizedeken át kölcsönös hatalmaskodások színteréül szolgált a bencések itteni és a Pósafiak környező falvaiban élő (*Tömörkény*, *Szeg*) jobbágyai között. 1407-ben épp egyezsége került sor a felek között. Ebben az apát garantálta, hogy eláll a további pereskedéstől, ha Pósafi Péter lefizet 400 forintot és visszaadja a birtokot a két halastóval együtt (Nándortó és Oztra). 1408-ban Péter eleget is tett a kifizetésnek, de úgy tűnik a felek megegyezésére nem került sor, mert később ismét perben álltak egymással, aminek során az apátság 1415-ben átíratta az I. Géza féle alapítólevelet jogai igazolására. A 15. század közepétől a Pósafiak leginkább a birtok határain belül fekvő Sáp hovatartozása miatt pereskedtek (lásd Sáp), először még a bencésekkel, majd az apátság csongrádi javait 1465-ben cserével megszerző Sári Péter fehérvári örkanonokkal és rokonságával. – Ma: Csanytelek (Csongrád megye).⁶⁴³

Derekegyház: 1461-ben a Szentestől délre fekvő faluban a Hunyadi-Szilágyi rokonság egyik embere, Szentlászlóvár egykori kapitánya, László donáttornyai és szegi jobbágyai súlyos károkat okoztak: többek között a Pósafiak egy szentesi jobbágyának itteni malmát rombolták le, s deszkáit maguk között osztották szét. 1471-ben Györödkuta, Bere, és Korhány pusztákkal együtt a Guti Ország és a Nádasdi Ongor családok nyertek rá adományt, aminek Pósafi István özvegyének ellenállása miatt az új birtokosok fegyverrel kellett, hogy érvényt szerezzenek, így 1472-ben ostrommal foglalták el az itteni udvarházat (castellum). – Ma: Derekegyház (Csongrád megye).⁶⁴⁴

⁶⁴² GYÖRFFY I. 891., 1390: DL 91963., 1391: DL 91965., DL 91967-68., 1446: DL 93046., 1471 > 1475: DL 17273.

⁶⁴³ GYÖRFFY I. 893., 1326: DL 2366., 1334: DL 2858., 1375: DL 91819., 1407: DL 92285., 1408: DL 92306., 1413: DL 92426., DL 92428., 1414: DL 92444., 1415: DL 92441., DL 10153., 1417: DL 92504., DL 92508.

⁶⁴⁴ 1461: DL 93310., 1471 > 1475: DL 17273., 1472: 93453.

Elege: A birtokot a 14. század végén, a 15. század elején többször használták jogtalanul az apori népek. Tömörkény, Szentgyörgy, Szer határában alakulhatott ki a Tisza partján. – Ma: puszta Bakstól keletre (Csongrád megye).⁶⁴⁵

Ellős(monostora): A Bár-Kalán nemzetség Csongrád megyei ősi birtoka, nemzetségi monostorral. 1306-ban a Szeri-ág családjai – állítólagos hatalmaskodásuk során okozott károk fejében – elzálogosították Borsa Kopasz nádornak, birtokába azonban nem került. Bár 1326-ban Szeri Pósa többször is eltiltotta rokonait attól, hogy itteni részeit a majdani Ellősi család tagjainak elidegenítsék, egy ismeretlen megállapodást követően végül utóbbiak kezére került. 1446 körül Hunyadi János foglalta el és visszaadta Pósafi Jánosnak és Istvánnak további csongrádi javakkal együtt. Elképzelhető, hogy az 1431-ben fiágon kihalt, ám legkésőbb 1440-ben fiúsított Ellősi lányok itteni részének megszerzésére tettek ezzel kísérletet, hosszútávon azonban nem tudtak érvényt szerezni igényüknek. 1452-ben Pósafi Gábor leányai is igényt tartottak rá, valós jogcímük azonban nem lehetett a birtokra, mint ahogy 1471-ben nem került a Pósafi javakból részesülők kezére. – Ma: Ellyés, Ellőspuszta, Csongrádtól északnyugatra, annak határában (Csongrád megye)⁶⁴⁶

Győ (Fel-): 1452-ben a Tömörkény és Csongrád között fekvő faluban Pósafi Gábor leányainak panasza szerint Pósafi István elfoglalta a részeit, amelyek apjuk után öröklés címén szállt rájuk. 1471-ben a Guti Országoknak és a Nádasdi Ongoroknak adományozott javak között sorolták fel. – Ma: Felgyő (Csongrád megye).⁶⁴⁷

Halásztelek: Szentgyörgy, illetve Tömörkény határában fekvő föld, a Tisza ága és a Kurca nevű halastó között, ahol 1416-ban az apori népek rekesztékeket készítettek a Pósafiak sérelmére, továbbá fel is szántották azt. Ugyanakkor az apori falunagy (villicus) elmondása szerint egy évvel korábban az itteni jobbágyok elvették az aporiak szántó ökreit.⁶⁴⁸

Leng: A Pósafiak több egyház Csongrád megyei birtokát bérelték, köztük a dömösi prépostság Leng nevű földjét is. 1356-ban négy forint lefizetéséről nyugtatták Pósa fia, Miklóst. –Szegvár és Sápegyház pusztá határában feküdhett (Csongrád megye).⁶⁴⁹

Móric(gát): Három csegei nemes: Lukács (Miklós fia), Márton (Illés fia) és Benedek (József fia) 10 évre adta át Pétermonostorával és Pálmonostorával együtt Szeri Pósanak és

⁶⁴⁵ 1390: DL 91963., 1399: DL 92111., 1410: DL 92377., 1426: DL 92695 = DL 35946.,

⁶⁴⁶ 1306: DL 91157., 1326: DL 91208., DL 91211., DL 91213-15., 1446: DL 93046., 1452: DL 93207., 1471 > 1475: DL 17273., lásd még: KARÁCSONYI, Kegyúr 48-49.

⁶⁴⁷ 1452: DL 93207., 1471 > 1475: DL 17273.

⁶⁴⁸ 1416: DL 92484.

⁶⁴⁹ GYÖRFFY I. 898., 1356: DL 91484., 1362: DL 91582., 1371: DL 91784.,

fiainak azzal, hogy betelepítik a birtokokat, úgy, hogy a bírságok és jövedelmek egy részét Lukácsnak és társainak beszolgáltatják. – Ma: Móricgát (Bács-Kiskun megye)⁶⁵⁰

Morotva halastó: Az aradi káptalan 1344-ben négy évre 20 lippai márka dénárért adta bérbe Szeri Pósnak és az Ellősi család tagjainak. 1355-ben rendben le is fizették az árendát.⁶⁵¹

Pálmonostora: Három csegezi nemes: Lukács (Miklós fia), Márton (Illés fia) és Benedek (József fia) 10 évre adta át Pétermonostorával és Móric(gát)tal együtt Szeri Pósnak és fiainak azzal, hogy betelepítik a birtokokat, úgy, hogy a bírságok és jövedelmek egy részét Lukácsnak és társainak beszolgáltatják. 1374-ben adományt nyertek a felére, amit a következő évben ellentmondás nélkül iktattak is számukra. Másik felében többen is feltűnnek: 1347-ban Bátmonostori Töttös, 1360-ban Pétermonostori László fia, György és Pál fia, Miklós. – Ma: Pálmonostora (Bács-Kiskun megye)⁶⁵²

Pétermonostora: Három csegezi nemes: Lukács (Miklós fia), Márton (Illés fia) és Benedek (József fia) 10 évre adta át Pálmonostorával és Móric(gát)tal együtt Szeri Pósnak és fiainak azzal, hogy betelepítik a birtokokat, úgy, hogy a bírságok és jövedelmek egy részét Lukácsnak és társainak beszolgáltatják. 1374-ben adományt nyertek a felére, amit a következő évben ellentmondás nélkül iktattak is számukra. Másik felében többen is feltűnnek: 1347-ban Bátmonostori Töttös, 1360-ban Pétermonostori László fia, György és Pál fia, Miklós. Az 1471. évi adománylevélben nem szerepel a Pósa fi javak között. Elképzelhető valamilyen egyezség az Ellősiekkel, mert utóbbiak leányági leszármazottai kezén feltűnik a 16. század elején. – Ma: puszta Pálmonostora és Pusztaszer között (Bács-Kiskun és Csongrád megye határán).⁶⁵³

Sajt: A Bár-Kalán nemzetség Szeri-ágának birtoka; Szentes, Szeg és Héked határán feküdt. 1332-ben Szeri Pósa és Ellősi rokonai Szentessel együtt átengedték Tiszai Pálnak és családjának cserébe azok Szer birtokban lévő részeiért. Említik halastavait és Szent Lőrincről nevezett kőtemplomát. Később visszakerült a Pósa fiakhoz és Szentgyörgy határába olvadhatott bele Sajttelek néven (1452). – Ma: Szentes határában (Csongrád megye).⁶⁵⁴

⁶⁵⁰ 1345: DL 91361. – Az átadás érdekessége, hogy ugyanekkor Lukács és társai bizonyos Kelemen fia, Jánosnak ugyanezen birtokok negyedét 20 márkáért elzálogosította egy évre (1345: DL 91360.).

⁶⁵¹ 1344: DL 91344., 1355: DL 91470.,

⁶⁵² 1345: DL 91361. – Az átadás érdekessége, hogy ugyanekkor Lukács és társai bizonyos Kelemen fia, Jánosnak ugyanezen birtokok negyedét 20 márkáért elzálogosította egy évre (1345: DL 91360.), 1374 > 1375: DL 91816., 1347: 87200., 1360: DL 107305.

⁶⁵³ 1345: DL 91361. – Az átadás érdekessége, hogy ugyanekkor Lukács és társai bizonyos Kelemen fia, Jánosnak ugyanezen birtokok negyedét 20 márkáért elzálogosította egy évre (1345: DL 91360.), 1374 > 1375: DL 91816., 1347: 87200., 1360: DL 107305., a 16. századi adatokra lásd: KARÁCSONYI, Kegyúr 48-49.

⁶⁵⁴ GYÖRFFY I. 899-900., 1329 > 1332: : DL 91257., 1452: DL 93207.

Sáp: A Csanytelek határain belül fekvő földet 1420-ban, mint a Pósaftól nemrég visszaperelt és abba újból beiktatott birtokként említették a garmaszentbenedeki bencések abban a perükben, amit az Ellősiek ellen, azok szegi jobbágyainak Sápon elkövetett hatalmaskodása ügyében folytattak. Törekvésük a rekaptivációra sikertelen maradt 1423-ben. Bár jogilag a garmaszentbenedekieket, majd, mint Csanytelek tartozékát, Sári Pétert illetve – akikkel Pósaftól István 1470 körül meg is egyezett a birtok használatát illetően –, 1471-ben mégis a Pósaftól javai között sorolták fel, mint eladományozható birtokot. – Csanytelek határában (Csongrád megye).⁶⁵⁵

Szeg: A Szeri-ág egykori közös birtoka, az 1329. évi birtokosztály után (lásd Szer) a fele illetve a Pósaftól családot. Bár a 14. század végi elhatároláskor (1391) külön nem említik, időnként Tömörkény, illetve Szentgyörgyhöz hasonlóan itt sem volt békés a rokonok közös birtoklása. Szeri (Ellősi) Márk 1411. évi panasa szerint Pósaftól Péter itteni jobbágyai és tömörkényi officiálisai, György deák elfoglalták az őt illető részt, Péter azonban tagadta a vádakat. 1420-ban az Ellősiek szegi népei törtek rá a szomszédos Csanytelek határain belül fekvő Sápra és három évvel később is elfoglalva tartották azt. 1452-ben Pósaftól Gábor leányainak panasa szerint Pósaftól István elfoglalta itteni részeit, amelyek apjuk után öröklés címén szállt rájuk. A magtalanul elhalt Pósaftól vagyonhoz tartozó birtok felére 1471-ben a Guti Ország és a Nádasdi Ongor családok nyertek adományt. – Ma: Szegvár (Csongrád megye).⁶⁵⁶

Szeged: A királyi várat és annak tartozékait a Zsigmond ellenes lázadáskor adta Pósaftól Györgynek és rokonságának nem részletezett szolgálataikért Nápolyi László trónkövetelő 1403-ban újadományként. Birtokba ugyanakkor nem került, miután Zsigmond került ki győztesen a küzdelmekből. – Ma: Szeged (Csongrád megye).⁶⁵⁷

Szentandrás (a későbbi Dóc): 1452-ben Pósaftól Gábor leányainak panasa szerint Pósaftól István elfoglalta itteni részeit, amelyek apjuk után öröklés címén szállt rájuk. 1471-ben a Guti Ország és a Nádasdi Ongor családok nyertek rá adományt, valójában a felére, mert a másik fele a legtöbb csongrádi birtokhoz hasonlóan az Ellősieket, később pedig leányági leszármazóikat illetve. – Ma: Békésszentandrás (Békés megye).⁶⁵⁸

Szentes: A Bár-Kalán nemzetség Szeri-ágának birtoka; Szeg és Héked határán feküdt. 1332-ben Szeri Pósa és Ellősi rokonai Sajttal együtt átengedték Tiszai Pálnak és családjának cserébe azok Szer birtokban lévő részeiért. Említik halastavait és Szent Andrásról nevezett

⁶⁵⁵ 1420: DL 10922., 1423: DL 11330., 1470 körül: DL 25236.

⁶⁵⁶ 1411: DL 92391., 1420: DL 10922., 1423: DL 11330., 1452: DL 93207., 1471 > 1475: DL 17273.

⁶⁵⁷ 1403: DL 92222-23.

⁶⁵⁸ 1452: DL 93207., 1471 > 1475: DL 17273., a 16. századi adatokra lásd: KARÁCSONYI, Kegyúr 48-49.

kőtemplomát. Később, bizonyára a Tiszaiak kihalásakor, visszakerült a Pósa és Ellősi családok kezére. 1446 körül Hunyadi János elfoglalta és visszaadta Pósa Jánosnak és Istvánnak további csongrádi javakkal együtt. Elképzelhető, hogy az 1431-ben fiágon kihalt, ám legkésőbb 1440-ben fiúsított Ellősi lányok itteni részének megszerzésére tettek ezzel kísérletet, hosszútávon azonban nem tudtak érvényt szerezni igényüknek. 15-16. századi adatok alapján felét az Ellősiek leányági leszármazói örökölték meg. 1461-ben a 400 forintnyi kárt okozó Szentlászlói Tamás, illetve Szentlászlóvár egykori kapitánya, László – aki a Szilágyi-Hunyadi család embere lehetett – tört a birtokra a Szentessel szomszédos Donáttelkéről, illetve Szegről(!). A Pósa- és Ellősi-itteni részét szintén felsorolták az 1471. évi adománylevélben. – Ma: Szentés (Csongrád megye)⁶⁵⁹

Szentgyörgy: Az Adorjánmártélyal szomszédos föld talán azonos a Csongrád megyei György nevű birtokkal, amit Bár-Kalán nembeli Pósa fia, Nána 1266-ban a margitszigeti apácákra hagyott. Ugyanakkor lehetséges, hogy ez a birtok Szabolcs megyében feküdt. A Pósa-itteni 1365-ben a zalai apátot tiltották el egy *Gurch/Gurth* nevű birtokuk elfoglalásától és birtoklásától. A birtokszomszédság – lásd Adorjánmártély – és a köztük lévő per miatt a furcsa névalakban írt település azonos lehet Szentgyörggyel. 1371-ben egyik szentgyörgyi jobbágyuk jogtalan költöztetését panaszolták, amit az apori nemesek követtek el. A 14. század végén Szentgyörgy is a Pósa-itteni és az Ellősiek közötti vita tárgyát képezte (lásd *Szernél*), máskor pedig Bebek Detre nádor apori népei törtek a birtokra; először 1399-ben, majd 1410-ben az itteni Halásztelek nevű részre. 1452-ben Pósa István leányainak panasza szerint Pósa István elfoglalta itteni részeit, amelyek apjuk után öröklés címén szállt rájuk, és amelyekre még 1426-ban királyi megerősítést kaptak. Tartozékai között ekkor Szentasszonyisziget, Csornaegyház, Gedeegyház, Szentjánosegyháza, Szentmihály, Sápegyház és Sajttelek prédiúmok sorolták fel. A Pósa-itteni 1471. évi fiági kihalását követően, Mátyás király a Guti Ország és a Nádasdi Ongor családoknak adományozta, figyelmen kívül hagyva Pósa István özvegye, illetve további leányági leszármazók 1472. évi tiltakozását. 1506-ban a Nádasdi Ongorok részét II. Ulászló király a Gersei Pető családnak adományozta el. – Ma: helynév Szegvár és Mindszent között (Csongrád megye).⁶⁶⁰

Szer: A Bár-Kalán nemzetség Csongrád megyei ősi birtoka, nemzetségi monostorral. A Pósa-itteni család megkülönböztető előtagként használt birtoka, melyből 1332 után – az

⁶⁵⁹ GYÖRFFY I. 904., 1329 > 1332: : DL 91257., 1446: DL 93046., 1461: DL 93305-06., DL 93310., 1471 > 1475: DL 17273. – az Ellősiek itteni birtoklására lásd: KARÁCSONYI, Kegyúr 48-49.

⁶⁶⁰ GYÖRFFY I. 896., vö. NÉMETH, Szabolcs megye 48., 1365: DL 91717., 1371: DL 91784., 1391: DL 91965., 1399: DL 92110., 1410: DL 92377., 1411: DL 92393., 1412: DL 92407. 1418: DL 92521., 1420: DL 92555., 1426 > 1452: DL 93204., 1452: DL 93207., 1471 > 1475: DL 17273., 1472: DL 17282., 1506: DL 93724-25., DF 273999.

Ellősiekkel való osztályt, illetve a Tiszaikkal való megegyezést követően – a fele illetve meg őket. 1407-ből vámszedési és vásártartási jogáról is értesülhetünk. Előbbi esetben a szegedi polgároknak kellett igazolniuk itteni vámmentességüket, utóbbit, mely csütörtöki napra (1407. augusztus 4.) esett, egy idézés kapcsán említik. 1318-ban Károly király itt tartózkodott. 1329 nyara és ősze között a Szeri-ág családtagjainak birtokosztálya ellen tiltakozott egyik rokonuk, bizonyos Tiszai Pál, akitől itteni részeit 1332-ben, Szentes és Sajt átadásával váltották magukhoz az Ellősiek és Szeri Pósa. Később Tiszai Pál fiai, elsősorban Pál (szebeni prépost), többször próbáltak érvényt szerezni birtokigényükre a köztük lévő rokonságra hivatkozva, de mind az Ellősiek, mind a Pósa fiak tagadták, hogy nemzetségi kapcsolat lenne közöttük. 1372-ben Ellősi rokonaikat attól tiltották el a Pósa fiak, hogy Szerből osztályt adjanak Tiszai Pálnak, minthogy a birtok fele része őket illeti. A 14. század végén több adat is a Pósa fiak és az Ellősiek csongrádi javaik feletti, köztük Szerre vonatkozó birtokvitáit örökítette meg. Feltehetően a viszály rendezését örökítette meg, mikor 1391-ben a Pósa fiak Csongrád megye közgyűlésén annak igazolását kérték, hogy a Tisza folyó fele Tömörkénytől Ányásig őket, míg Ányástól Körtevéyesig az Ellősi családot illeti meg. A két család konfliktusa a Pósa fiak 1403. évi szerepvállalása nyomán újulhatott fel, 1407-ben ismét tisztázni kellett e csongrádi javak hovatartozását és státusát, ami hasonló eredménnyel végződött, mint 1391-ben. 1414-ben Ozorai Pipó szegedi, krassói, lugosi, solymosi, dombói és világosvári várnagyai 50 ökröt hajtottak el innen, amiből csak 13-at juttattak vissza. 1446 körül Hunyadi János foglalta el, de visszaadta Pósa fi Jánosnak és Istvánnak további csongrádi javakkal együtt. Elképzelhető, hogy az 1431-ben fiágon kihalt, ám legkésőbb 1440-ben fiúsított Ellősi lányok itteni részének megszerzésére tettek ezzel kísérletet, hosszútávon azonban nem tudtak érvényt szerezni igényüknek. 1447 tavaszán Hunyadi János Szer is érintve utazott le a Temesközbe. 1452-ben Pósa fi Gábor leányainak panasza szerint Pósa fi István elfoglalta itteni részeit, amelyek apjuk után öröklés címén szállt rájuk, és amelyekre még 1426-ban királyi megerősítést kaptak. 1471-ben oppidumként említik, melynek felére nyertek adományt a Guti Országok és a Nádasdi Ongorok, amibe Pósa fi István özvegye, illetve további leányági leszármazók 1472. évi tiltakozását figyelmen kívül hagyva végül beiktatták magukat. A Nádasdiak részét II. Ulászló király jóvoltából a Gersei Pető család nyerte el 1506-ban. – Ma: Pusztaszer és Ópusztaszer (Csongrád megye).⁶⁶¹

⁶⁶¹ 1318: DL 29996., 1329: DL 91244., 1329 > 1332: DL 91257., 1364: DL 91704., 1366: DL 93921., 1372: DL 91795., 1381: DL 91881., 1382: DL 52418., 1390: DL 91963., 1391: DL 91965., DL 91967-68., – általánosságban említve a Pósa fiak és az Ellősiek között történt hatalmaskodásokat 1393: DL 92002., 1407: DL 42907., DL 92280., DL 92290., 1414: DL 92445., 1446: DL 93046., 1447: ENGEL, Hunyadi itinerárium 982.,

Tömörkény: A Bár-Kalán nemzetség Szeri-ágának birtoka, melyből a 14. századi birtokosztályt követően (lásd Szer) fele-fele rész jutott a Pósa és az Ellősi családoknak. 1326-ban Szeri Pósa testvére, Pál szidalmazta a Csany(telek) és Tömörkény határának megállapítására kiszálló kiküldötteket. A birtok és jobbágysági később is főként a garamszentbenedeki bencések csanyteleki birtokán elkövetett hatalmaskodások kapcsán kerülnek említésre (1410, 1413, 1414, 1426, 1427). A birtokhoz több halastó is tartozott, ami közül kettőnek (*Kesekurmortva és Háromfűl*) a használatától a Pósa családok először 1372-ben, majd 1390-ben is tiltották az Ellősieket. 1391-ben Csongrád megye hatósága Tömörkény felét a Pósa család részének vallotta. A Pósa család 1410. évi panasza szerint ennek ellenére a Bebek apori népei jogtalanul révet állítottak – később is jogtalanul használták a birtokot (1416) –, az Ellősiek szegi népei pedig kivágták az itteni erdőt és egy közös halásztóból (*Kadara*) nagyobb mennyiségű halat akartak adni maguknak a falu előzárkójával, György deákkal. 1414-ben Ozorai Pipó szegedi, krassói, lugosi, solymosi, dombói és világosvári várnagyai 400 ökröt hajtottak el innen. 1452-ben Pósa Gábor leányainak panasza szerint Pósa István elfoglalta itteni részeit, amelyek apjuk után öröklés címén szállt rájuk, és amelyekre még 1426-ban királyi megerősítést kaptak. A Pósa család fiági kihalását követően, Mátyás király 1471-ben a Guti Ország és a Nádasdi Ongor családoknak adományozta, figyelmen kívül hagyva Pósa István özvegye, illetve további leányági leszármazók 1472. évi tiltakozását. – Ma: Tömörkény (Csongrád megye).⁶⁶²

Esztergom megye

Marót: 1338-ban Maróti Becenc fia, Márk rokonai beleegyezésével magtalan halála esetén Szeri Pósa és fiai részére vallotta itteni birtokrészét. Birtokukba végül nem került. Ma: Pusztamarót (Komárom-Esztergom megye).⁶⁶³

Keve megye

Barlád: A Pósa család ismeretlen időben szerezte meg. Szeri Pósa fia, László 1351-ben idevaló jobbágyságának kifosztását panaszolta. A 14. században még Valkó megyéhez tartozott. Két tartozékát (Balany és Hetenouch) 1377-ben Garai Miklós Keve várához csatolta. Pósa János (Pósa fia, László fia) feleségének valkói érdekeltségét mutatja, hogy az özvegy

---

1426 > 1452: DL 93204., 1452: DL 93207., 1471 > 1475: DL 17273., 1472: DL 17282., 1506: DL 93724-25., DF 273999.

⁶⁶² 1372: DL 91796., 1390: DL 91963., 1391: DL 91967., 1410: DL 92377., DL 92375., 1413: DL 92426., 1414: DL 92444., DL 92445., 1416: DL 92484., 1426: DL 92695 = DL 35946., DL 92702., 1427: DL 92710., 1426 > 1452: DL 93204., 1452: DL 93207., 1471 > 1475: DL 17273., 1472: DL 17282.

⁶⁶³ 1338: DL 91288.

Gersei Pető család lett II. Ulászló adományának köszönhetően. – Ma: Agadics (Agadici, Románia).⁶⁶⁷

Beszterc: Szeri Pósa Krassó megye 1349. évi bírói (nádori) közgyűlésén adta elő, hogy ez öröklött birtoka és nem idegenítette el. Később nem említik.⁶⁶⁸

Csatár: Mikor bizonyos András bán fiai 60 márkáért el akarták adni e birtokban lévő részüket Gáji Csölnöknek, Szeri Pósa fia, János Krassó megye ítélszékén, majd a megye részére 1349 szeptemberében tartott bírói (nádori) közgyűlésen tiltotta el a feleket az elzálogosítástól, illetve a birtokrész megszerzésétől. A szóban forgó földre, mint a birtokban egyéb részekkel bíró szomszédok egyike tartott igényt. 1350-ben a per alatt lévő terület határait megjárták és mindkét fél egyformán Csatár nevű földjének határait megállapították. 1385 körül birtokjoguk megerősítésére kerülhetett sor, de Gáji Csölnök fia, Péter ellentmondott, de a perben halasztást kértek. 1452-ben Kalagyer László 100 arany forintért zálogban nála lévő Csatárt ugyanezért az összegért átadta Pósa Istvánnak. 1471-ben nem szerepel az adománylevélben. – egykor a Néra partján, Fehértemplomtól (Bela Crkva, Szerbia) északkeletre feküdhett.⁶⁶⁹

Dobrovica (Dobrocsány): Az 1347-ben Dobrovicaként (Dobrouicha) és az 1355-ben Dobrocsányként (Dobrochan) említett birtokok esetleg megfeleltethetők egymásnak. 1347-ben Kelemen fia, Péter vállalta, hogy felkeresi Szeri Pósa a birtok ügyében. A birtok második ismert említésekor már Pósa fia, Balázs mester panaszolta itteni hídjának lerombolását, amit Jánki Miklós és emberei követtek el. – Ma: Kevedobra (Dobrica, Szerbia).⁶⁷⁰

Dubja: A Nyárád folyó mellett fekvő birtok 1347-ben tűnik fel először a Pósa fiak kezén. Szeri Pósa panasza szerint ekkor János és Mihály (Benke fiai) elvitatták jogát a birtokra, holott azt egy bírói ítélet következtében régtől fogva bírta. 1379-ben tejedi nemesek 126 forintért elzálogosították itteni részeit Pósa fia, Istvánnak, aki 16 forintot ki is fizetett. – az egykori Csatár környékén feküdhett.⁶⁷¹

Fark (Kozmafalva): Mikor Lajos király az 1350. évi nápolyi hadjárat során teljesített szolgálataiért Pósa fia, Jánosnak és testvéreinek adományozta Acsi Kozma bán fia, Kozma magtalan halála után annak Acs és Vék nevű birtokait, az iktatáskor Fark, más néven Kozmafalva birtokába vezették be a Pósa fiakat, amire 1353-ban kaptak megerősítést. 1471-

⁶⁶⁷ GYÖRFFY III. 477., 1355: DL 91474., 1358: DL 91522., 1426 >1452: DL 93204., 1452: DL 93207., 1506: DL 93724-25., DF 273999.

⁶⁶⁸ 1349: DL 91403.

⁶⁶⁹ 1348: DL 91393., DL 91397., 1349: DL 91402., DL 91407., 1350: DL 91412., 1385: DL 91919., 1452: DL 93203.

⁶⁷⁰ GYÖRFFY III. 480., 1347: DL 91381., 1355: DL 91475., DL 91483.

⁶⁷¹ GYÖRFFY III. 480-481., 1347: DL 91386., 1379: DL 91853.

ben Péterfalva tartozékaként adományozta Mátyás a Guti Ország és a Nádasi Ongor családoknak. – egykor Haramtól (Banatski Palanka, Szerbia) északra, a mai Gyanó (Jasenovo, Szerbia) környékén feküdhett.⁶⁷²

Garáb és Szicse: A Gegusfalvi család tagjait tiltották itteni részeik elidegenítésétől, Jánki Miklóst pedig azok megszerzésétől és elfoglalásától. A tiltakozás oka a Pósa fiak és a Jánkiak között fennálló, Küke és Jám határaitól szóló per lehetett, mivel a két birtok a vitás határ közelében feküdt.⁶⁷³

Holmás: A Pósa fiak kenéztelepítés útján benépesített birtoka, amelyet azonban egy 1357. évi Krassó megye hatósága előtt tett panasz szerint lakói teljesen elhagytak. Kevésbé valószínű, hogy az 1471-ben Mácsalaka tartozékaként felsorolt Arad megyei Halmással azonos.⁶⁷⁴

Kusák: Eredetileg a Jánkiak birtoka, de a Pósa fiak egyik idevalósi kenéze és 1349. évi tevékenysége újabb viszályt szított a felek között. 1360-ban a Pósa fiak itteni kertjéről és cserényéről tesznek említést, majd Küke határában fekvőnek mondják két másik possessióval (*Zalotelke, Klysta*) együtt, amely szerint fele a Pósa fiakat illette.⁶⁷⁵

Küke: Károly király 1330-ban, mint örökös nélkül elhalt ember birtokát adományozta Szeri Pósanak Vitelnekkel együtt. 1342/43-ban szükséges volt határainak újbóli megállapítása. 1349-től kezdve hosszú időn keresztül pereskedtek Jánki Tamás fia, Miklóssal a határviták és hatalmaskodások formájában tetet öltő viszályban az egymás mellett fekvő birtokaik: Küke, Vitelnik, illetve a Jánkiak Jám, Köves és Garáb nevű possessióik határaitól. A konfliktus kezdete valószínű korábbra, 1347-re adathatóan nyúlik vissza. Annak ellenére, hogy elsőként a felek igyekeztek békés egyezsége jutni és például alávetni magukat az általuk választott hat fogott bíró ítéletének, a későbbiekben János mester többször is hiába jelent meg személyesen a megye hatósága előtt vagy volt jelen a kirendelt emberek társaságában a határok újrajárásánál, Jánki Miklós mindig elodázta az ügy végső rendezését. Vagy úgy, hogy nem jelent meg a kitűzött határidőben, vagy újfent lerombolta az újonnan állított határjeleket, mert nem fogadta el azokat érvényesnek. A két család között a birtokviszályok megnyugtató rendezésére 1350 és 1360 között sem került sor. 1356-ban

⁶⁷² GYÖRFFY III. 482., 1350: DL 91421., DL 91457., DL 93872., [1350 körül]: DL 93946., DL 93872., 1471 > 1475: DL 17273.

⁶⁷³ [1349-1350]: DL 93943. – A keltezés helyén az év kiszakadt. Pósa öt fia együtt szerepel (János 1350-től nem fordul elő a forrásokban), az oklevél kelte ezért leginkább – a benne foglalt ügy miatt is – 1349 és 1350-re tehető. – 1350 > 1353: DL 91457.

⁶⁷⁴ 1357: DL 91506.

⁶⁷⁵ GYÖRFFY III 490., 1349: DL 91404., 1360: DL 91552., DL 91562.

Kükeegyházaként fordul elő. – a mai Jám (Iam, Románia) környékén, attól északra feküdhett.⁶⁷⁶

Ménes(i): 1452-ben Pósafi Gábor leányainak panasza szerint Pósafi István elfoglalta itteni részeit, amelyek apjuk után öröklés címén szállt rájuk, és amelyekre még 1426-ban királyi megerősítést kaptak. Az 1471. évi adománylevélben nem szerepel.⁶⁷⁷

Milos és Szőnyes: A két oppidum az 1471. évi adománylevélben tűnik fel először. Előbbi esetében általánosan *cum districtu et eius pertinentiis* fogalmaz az oklevél, utóbbihoz Erősmeg, a két Csitarovc és Szoplakoróc tartoztak.⁶⁷⁸

Neszebér: lásd Vitelnik

Omori László birtokai: 1343-ban Omori László az apja által szerzett Alsó- és Felső Gátaly birtokokat testvéreinek, Klárának és jövendőbeli férjének, Pósafi Balázsnak adta örök jogon azzal a feltétellel, hogyha Klára utód nélkül halna meg, akkor mindezek a birtokok szálljanak vissza Lászlóra, vagy örökösire. 1347-ben viszont Balázs elmondása szerint László arra kényszerítette hűgát, hogy az tíz évre átadja neki használatra a birtokokat, amitől eltiltotta.⁶⁷⁹

Péterfalva: 1349-ben Küke határának Garábtól és Kövistől való elkülönítésekor Pósa fia, János itt volt köteles megjelenni. 1356-ban a Pósafiak nevében tiltották szomszédait a használatától. 1414-ben Ozorai Pipó szegedi, krassói, lugosi, solymosi, dombói és világosvári várnagyainak, 1454-ben pedig Tövissedi Rados fiainak, Istvánnak és Miklósnak itteni hatalmaskodását panaszolták a Pósafiak. 1471-ben oppidumként említette a Guti Országok és Nadasdi Ongorok részére kiállított adománylevél. Tartozékai között Kozmafalva, Galánfalva, Várasfalva, Hoalfalva, Szidanica, a két Neszebér, Vék és Acs possessiókat sorolták fel. – Ma: Gerőc (Greoni, Románia).⁶⁸⁰

Rudaró: A feltehetően az érsomlyói uradalomhoz tartozó királyi birtokot 1333-ban kérte fel Szeri Pósa és nyert rá adományt. Később beolvadhatott a család valamelyik itteni birtokába, mert önállóan nem fordul elő többet.⁶⁸¹

⁶⁷⁶ GYÖRFFY III. 490., 1330: DL 91549., 1342 > 1343: DL 91330., – Szeri Pósanak Jánki Miklós egyik jobbágya ellenében kellett esküt tennie, hogy egy bizonyos Tisza János nem az ő famulusa (1347: DL 91384.). 1349: DL 91401., DL 91404., DL 91407-09., 1350: DL 104693., DL 91416., 1353 > 1354: DL 91464., 1354: DL 91461-62., DL 91469., 1356: DL 91487., 1357: DL 91504., 1360: DL 91549., DL 91557., DL 91561-62.

⁶⁷⁷ 1426 > 1452: DL 93204., 1452: DL 93207.

⁶⁷⁸ 1471 > 1475: DL 17273.

⁶⁷⁹ 1343: DL 71413., 1347: DL 91383.

⁶⁸⁰ 1349: DL 91408., 1356: DL 91487., 1414: DL 92445., 1454: DL 93243., 1471 > 1475: DL 17273.

⁶⁸¹ GYÖRFFY III. 492-493., 1333: DL 91261.

Tejed: A Dubja possessió egy részét már korábban elzálogosító Tejedi család *Hozyn* fia, Farkas nevű tagja 1380-ban 60 forintért zálogosította el Pósa fia, Istvánnak, amibe 1385-ben már zálogjogon be is iktatták volna, ám Farkas özvegye, Bagó ennek ellentmondott.⁶⁸²

Vék/Vég: Acsi Kozma bán fia, Kozma magtalan halála után Lajos király az 1350. évi nápolyi hadjárat során teljesített szolgálataiért Pósa fia, Jánosnak és testvéreinek adományozta Accsal együtt. Az iktatáskor viszont Fark, más néven Kozmafalva birtokába vezették be a Pósa fiakat, amit 1353-ban privilégium formájában megerősítettek, de a folytonos határviták és hatalmaskodások miatt – 1357-ben a Pósa fiak idevaló jobbágyait bántalmazta a neszebéri erdőben Jánki Miklós, majd egy évvel később Ludas János emberei is itteni népek jószágait hajtották el – 1358-ban, majd 1385-ben ismételen a határok újrajárását és megerősítését kellett eszközölni. 1471-ben Péterfalva tartozékaként adományozta Mátyás a Guti Ország és a Nadasdi Ongor családoknak. – egykor a mai Gerőc (Greoni, Románia) környékén feküdhett.⁶⁸³

Vitelnik: Küke birtokkal együtt tűnik fel, történetét lásd ott.

Zalkafalva: Egy nyugtán szereplő adat szerint a Pósa fiak itteni jobbágyai megadtak hat zsák gabonát. Később nem említik.⁶⁸⁴

Külső-Szolnok megye

Hegyesbor: A Pósa fi család kezén 1446-tól tűnik fel, mikor Hunyadi János elfoglalta és visszaadta Pósa fi Jánosnak és Istvánnak további, Csongrád megyében fekvő javakkal együtt. Bár 1452-ben Pósa fi Gábor leányai igényt tartottak rá, 1471-ben nem került a Pósa fi javakból részesülők kezére.⁶⁸⁵

Somogy megye

A Sári-ág itteni birtokai és részei: A Sári-ág fiági kihalását követően (1335-1339 között) az ág somogyi birtokai – Lyulya és az itt lévő Lyulyahegyi Szent László monostor kegyurasága, Torvaj egy része, illetve Szőlős és Kér – rokonság és örökjog címen Szeri Pósa fi szálltak. Itteni birtokjogát úgy tűnik csak 1340-re sikerült érvényesítenie, mivel 1335 és 1340 között Ugrin fia, László és rokonsága számos alkalommal mondott ellent a beiktatásnak, illetve követett el hatalmaskodást. A nagy távolságra hivatkozva Szeri Pósa

⁶⁸² 1380: DL 91871., 1385: DL 91915., DL 91918.

⁶⁸³ GYÖRFFY III. 498., 1350: DL 91421., DL 93872., 1350 > 1353: DL 91457., [1350]: DL 93944., 1357: DL 91491., 1358: DL 91530., DL 91528., 1360: DL 91551., 1364: DL 91715., 1385: DL 91916., DL 91920.

⁶⁸⁴ 1416: DL 92489.

⁶⁸⁵ 1446: DL 93046., 1452: DL 93207.

végül bizonyos részek kivételével, amelyek hitbér és jegyajándék címén Szőlősi Gergely fia, Jánosra háramlottak – Szőlős és Kér mellett egy-egy lyulyai és torvaji rész –, fiai beleegyezésével 100 dénármárkáért az Ugali nemeseknek zálogosított el 1344-ben.⁶⁸⁶

Döbrönte Tamás zágrábi püspök javai: Pósaft István elmondása alapján a Somogy megyei Surd, Kísszentpál, Gardos, *Gwrd*, Bogárdi, Légrád, Értemlak, Pata és Beretván birtokokat az országnagyok döntése értelmében bírta, azokba ítéletlevelük alapján íktatták és nem hatalmaskodva foglalta el, mint Döbrönte Tamás püspök állította egy 1456. évi panasz szerint. István bár megpróbált jogot formálni e javakra, azok továbbra is Tamás püspök családjának, a Himfieknek a kezén maradtak.⁶⁸⁷

Temes megye

Boldor: Falu, a hódosi uradalom tartozéka, 1416-ban a Szabadfalvi Necsefiak, 1456-ban pedig gyugyi kenézek hatalmaskodása kapcsán említik.⁶⁸⁸

Gruon: A hódosi uradalom tartozéka. Pósaft István vámszedő helyet állított fel a Draganfalva és Gruon közötti úton. Ez 1456-tól Hunyadi János közbenjárására hivatalos vámszedőhellyé vált, ahol mindenki köteles volt vámot fizetni, aki Hódosban nem fizetett, de ha itt megadta a vámot, akkor itt már nem volt köteles adni. – Ma: Grúny (Gruni, Románia)⁶⁸⁹

Hódos: Az itteni castellum és uradalma, valamint az azonos nevű mezőváros 1405-től tűnik fel a Pósaftiak kezén. Ekkor a család egy hódosi és az uradalomhoz tartozó egyik tornyafalvi jobbágyának a vérdíját engedte el a megye ispánja, Ozorai Pipó. Az uradalomra vonatkozó legtöbb adat a szomszédos béli kerület földesuraival, a Szabadfalvi Necsefiakkal való hosszas pereskedésüket (1407-1418) őrizte meg. Egyszer, mint megkülönböztető előtag szerepelt a Pósaftiak neve előtt (1407). 1408-ban itt tartották a megye törvényszékét. Mint uradalmi központ, a család tagjai többször tartózkodtak itt – például Pósaft György 1410 környékén, vagy Pósaft István 1464-ben, akit innen idéztek meg. Zsigmond király 1428-ban megerősítette a hódosi jobbágyok vámentességét a lugasi vámon. 1452-ben Pósaft Gábor leányainak panasza szerint Pósaft István elfoglalta itteni részeit, amelyek apjuk után öröklés címén szállt rájuk, és amelyekre még 1426-ban királyi megerősítést kaptak. Ugyanakkor István és unokanővérei, Pósaft Katalin és Anna azt panaszolták, hogy Pósaft Erzsébet férje, Guti Ország János 1438-ban több mint 2000 aranyforint kárt okozott, amikor a birtokra támadt. A Pósaft István magtalan halálával a királyra szállt uradalmat Mátyás a Guti Ország

⁶⁸⁶ 1335 > 1336: DF 274562., 1336: DL 91269., DL 91271-73., 1339 > 1344: DL 100017.

⁶⁸⁷ 1456: DL 93266.

⁶⁸⁸ 1416: DL 92495., 1456: DL 93270.

⁶⁸⁹ 1456: DL 93264.

és a Nádasdi Ongor családoknak adományozta 1471-ben, amiben 1475-ben meg is erősítette őket, figyelmen kívül hagyva Pósa István özvegye, illetve további leányági leszármazók 1472. évi tiltakozását. Az özvegy 1472. évi panasza szerint az új birtokosok az itt lévő udvarházat (castellum) fegyverrel foglalták el tőle. 1506-ban a Nádasdi Ongorok itteni részének új földesura a Gersei Pető család lett II. Ulászló adományának köszönhetően. Tartozékai 1471-ben: Boldor, Tornyafalva, Balázsfalva, Kápolna, Keresztfalva, Balázsfalva, Koporjás, Moncafalva, Sztánafalva, Nándortelek, Vidafalva, Vikegy, Románfalva, Berendefalva, Gostyefalva, Bracafalva, Salamonfalva, Ujfalva, Székes, Szénásszeg, Ibaszó, Rugacz, Kishódos, Belebur, Neglanosfalva, Dragánfalva, a két Csaba, Gruon, Barakertvélyes és Guncafalva helységek.⁶⁹⁰

Omori László birtokai: 1343-ban Omori László Újudvar északi részét és annak tartozékait (Győr falu és Csud birtok bizonyos részeit, Kisöd – más néven Pasarostó teljes falut), valamint további falvak (Donáttelke, Megyes, Gyöngyödegyháza, Zamer) és tartozékaik felét testvérének, Klárának és vőlegényének, Pósa Balázsnak adta örök jogon azzal a feltétellel, hogyha Klára utód nélkül halna meg, akkor mindezek a birtokok szálljanak vissza Lászlóra, vagy örököseire. 1347-ben viszont Balázs elmondása szerint László arra kényszerítette hűgát, hogy tíz évre átadja neki használatra Újudvar felét és tartozékait.⁶⁹¹

Tokafalva/Tornyafalva: A hódosi uradalom tartozéka, elképzelhető, hogy az 1471. évi adománylevélben felsorolt Tornyafalvával azonos. Egy tornyafalvi jobbágyot 1405-ben említenek (lásd Hódos). Említik még 1416-ban a Szabadfalvi Necsefiak hatalmaskodása kapcsán.⁶⁹²

Valkó megye

Erdőszád: A Bár-Kalán nemzetség Baranya- Valkói-ágához tartozó családokhoz köthető birtok. A köztük lévő rokonságra és atyafiságra hivatkozva – továbbá, hogy a birtokon még nem osztoztak meg – Szeri Pósa 1340-ben eltiltotta a Bári család tagjait erdőszádi részeik elidegenítésétől. Később nem tűnik fel a Pósa család kezén, feltehetően átengedték a Valkó megyében érdekelt rokonaiknak, a Szentszalvatóri családnak.⁶⁹³

⁶⁹⁰ 1405: DL 92247., 1407: DL 92295-97., 1408: DL 92310., 1410: DL 92376., 1410 körül: DL 94018., 1413 > 1414: DL 92440., 1414: DL 92450., DL 92452., 1415: DL 92456., DL 92464., DL 92469., DL 92475., 1416: DL 92482., DL 92487., 1418: DL 92535., 1428: DL 92751., 1426 > 1452: DL 93204., 1452: DL 93207., DL 93213., 1464: DL 93332., 1471 > 1475: DL 17273., 1472: DL 17282., DL 93453., 1506: DL 93724-25., DF 273999.

⁶⁹¹ 1343: DL 71413., 1347: DL 91383.

⁶⁹² 1408: DL 92311., 1416: DL 92494.

⁶⁹³ 1340: DL 40845.

Zaránd megye

Barnóc: 1362-ben Maynochi Péter fia, János 23 forintért adta zálogba visszaváltásig a lakatlannak mondott possessiót – az itt álló Szent Miklós tiszteletére épült egyházzal – Pósa fia, Istvánnak azzal a feltétellel, hogy azt betelepíti. Később nem tűnik fel a család kezén.⁶⁹⁴

---

⁶⁹⁴ 1362: DL 91584.

Irodalom- és rövidítésjegyzék

1. Levéltárak, levéltári állagok és jelzetek rövidítései

AGAD = Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie

DF = MOL, Diplomatikai Fényképgyűjtemény

DL = MOL, Diplomatikai Levéltár

Himfi = Batthyány levéltár Himfiana sorozat. MOL P 1732. 1-3 doboz. *Fekete Nagy Antal*: A Temesi bánság oklevéltára (kézirat)

MOL = Magyar Országos Levéltár, Budapest

2. Kézírók, forráskiadványok, cikkek, tanulmányok

ALMÁSI, Ítéletlevél = *Almási Tibor*: Záh Felicián ítéletlevele. *Aetas* 16 (2000) 191–197.

AO = Anjou-kori okmánytár. *Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis*. I–VII. Szerk.: Nagy Imre, Tasnádi Nagy Gyula. Budapest, 1878–1920.

AOKl = Anjou-kori oklevéltár. *Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia*. Szerk. I–VI. Kristó Gyula, VII. Blazovich László, Gévzi Lajos, VIII–IX. Blazovich László, X. Blazovich László, Gévzi Lajos, XI–XIII. Almási Tibor, XIV. Almási Tibor–Kőfalvi Tamás, XV. Tóth Ildikó, XVII. Kristó Gyula, XIX. Kristó Gyula, Makk Ferenc, XX. Piti Ferenc, XXIII–XXIV. Piti Ferenc, XXV. Sebők Ferenc, XXVI–XXVII. Piti Ferenc, XXVIII. Piti Ferenc. Budapest–Szeged, 1990–2007.

BAGI, Tiszaug = *Bagi Gábor*: Adalékok Tiszaug és határa történetéhez a honfoglalástól a török hódítás koráig terjedő időszakban. In: *Peremlétben? A Tiszaug néprajzi, földrajzi kutatása az ezredfordulón 2007–2011*. (<http://tiszaugkutatas.uw.hu/>) (2012. 03. 10.)

BAKÁCS, Rendezés = *Bakács István: A Festetics-család levéltárának rendezése*. Levéltári Híradó 5 (1955) 76–155.

BARTA, Szentes = *Barta Gábor: Szentes története a középkorban és a török hódoltság idején*. In: *Tanulmányok Szentes város történelméből*. Szerk.: Labádi Lajos. Szentes, 2001. (http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Szentes/pages/tanulmanyok/005_barta_gabor.htm) (2012. 03. 10.)

BÁRTH, Tiszaalpár = *Bárth Dániel: Tiszaalpár. 100 magyar falu könyvesháza*. Szerk.: Bárth János. Budapest, [2001].

BERTÉNYI, Címertan = *Bertényi Iván: Címertan*. In: *A történelem segédtudományai*. Szerk.: Bertényi Iván. Budapest, 2001. 216–240.

BERTÉNYI, Országbíró = *Bertényi Iván: Az országbírói intézmény története a XIV. században*. Budapest, 1976.

Békék = *Békék a középkori Magyarországon*. (http://jmyk.compunet.hu/szoveg/szoveg_uj.php?oldal_szam=45&db=uj2) (2013. 10. 21.)

BLAZOVICH, Körös-Tisza-Maros = *Blazovich László: A Körös-Tisza-Maros-köz települései a középkorban*. (Dél-Alföldi Évszázadok 9.) Szerk.: Blazovich László. Szeged, 1996.

BOLDEA, Structuri = *Boldea, Ligia: Structuri domeniiale în Banatul medieval de câmpie. Date asupra patrimoniului funciar al unui comite de Caras din perioada Angevină*. Analele Banatului XXI. Cluj Napoca, 2013. (http://www.academia.edu/5408307/Structuri_domeniale_in_Banatul_medieval_de_campie._Date_asupra_patrimoniului_funciar_al_unui_comite_de_Caras_din_perioada_Angevina_Man_or_structures_in_the_medieval_plain_Banat._Data_on_the_real_estate_ownership_of_a_Caras_county_earl_from_the_Angevine_period) (2014. 01. 21.)

BOROVSKY, Temes = *Temes vármegye (Magyarország vármegyéi és városai)*. Szerk.: Borovszky Samu. Budapest, [én]. [A digitális verziót használtam: In: *Családtörténet, heraldika, honismeret*. DVD könyvtár IV. (Arcanum Digitéka). Budapest, 2003.]

BÓNIS, Jogtudó értelmiség = *Bónis György: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon.* Budapest, 1971.

C. TÓTH, Győr-nemzetség = *C. Tóth Norbert: A Győr-nemzetség az Árpád-korban.* In: *Tanulmányok a középkorról. (Analecta Medievalia I.) Szerk.: Neumann Tibor.* [Budapest–Piliscsaba], 2001. 53–72.

C. TÓTH, Lengyel betörés = *C. Tóth Norbert: Az 1395. évi lengyel betörés. (A lengyel-magyar kapcsolatok egy epizódja).* In: *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 40. Analecta mediaevalia III.) Szerk.: Neumann Tibor és Rácz György.* Budapest–Piliscsaba, 2009. 447–485.

C. TÓTH, Szabolcs megye = *C. Tóth Norbert: Szabolcs megye működése a Zsigmond-korban.* Nyíregyháza, 2008.

C. TÓTH, Tisztségviselők = *C. Tóth Norbert: Zsigmond király tisztségviselőinek itineráriuma I. (Uralkodásának elejétől az 1420-as évekig).* *Századok* 138 (2004) 465–494.

CSÁNKI = *Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I–III., V.* Budapest, 1890-1913. [A digitális verziót használtam: In: *Családtörténet, heraldika, honismeret. DVD könyvtár IV. (Arcanum Digitéka).* Budapest, 2003.]

CSÍZI, Gersei címerváltozások = *Csízi István: A gersei Pető család címerének változásai az évszázadok folyamán.* *Turul* 85 (2012) 46–55.

CSOMA, Címer = *Csoma József: Magyar nemzetségi címerek.* Budapest, 1904. [A digitális verziót használtam: In: *Családtörténet, heraldika, honismeret. DVD könyvtár IV. (Arcanum Digitéka).* Budapest, 2003.]

CSOMA, Vajday = *Csoma József: Vajday György czímerlevele és a Hunt-Pázmán nemzetség czímere. (Színes czímermelléklettel és hét czímerrajzzal.) Turul* 8 (1890) 112–120.

CSUKOVITS, Sedriahelyek = *Csukovits Enikő: Sedriahelyek – megyeszékhelyek a középkorban.* *Történelmi Szemle* 39 (1997) 363–386.

DEROKO, Srednjevekovni = *Deroko, Aleksandar*: Srednjevekovni Gradovi u Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji. Beograd, 1950. (<http://www.scribd.com/doc/51105488/Aleksandar-Deroko-Srednjevekovni-Gradovi-u-Srbiji-Crnoj-Gori-i-Makedoniji>) (2013. 10. 21.)

DUGONICS, Etelka = *Dugonics András*: Etelka. Csokonai Könyvtár. Források (Régi kortársaink 8.) Szerk.: Debreczeni Attila et al. Debrecen, 2002.

E. KOVÁCS, Egy magyar rabszolganő = *E. Kovács Péter*: Egy magyar rabszolganő Krétán a 15. században. In: *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére.* (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 40. *Analecta mediaevalia III.*) Szerk.: Neumann Tibor és Rácz György. Budapest–Piliscsaba, 2009. 105–123.

ENGEL, A honor = *Engel Pál*: A honor. (A magyarországi feudális birtokformák kérdéséhez). In: *Uő.*: Honor, vár, ispánság. (Válogatott tanulmányok). Szerk.: Csukovits Enikő. Budapest, 2003. 73–100.

ENGEL, A szegedi eskü = *Engel Pál*: A szegedi eskü és a váradi béke. (Adalék az 1444. év eseménytörténetéhez). In: *Uő.*: Honor, vár, ispánság. (Válogatott tanulmányok). Szerk.: Csukovits Enikő. Budapest, 2003. 198–224.

ENGEL, Anjou-kori hadsereg = *Engel Pál*: Adatok az Anjou-kori magyar hadseregről. In: *Tanulmányok a középkorról.* (*Analecta Mediaevalia I.*) Szerk.: Neumann Tibor. [h.n.], 2001. 73–82.

ENGEL, Anjou-kori társadalom = *Engel Pál*: Társadalom és politikai struktúra az Anjou-kori Magyarországon. In: *Uő.*: Honor, vár, ispánság. (Válogatott tanulmányok). Szerk.: Csukovits Enikő. Budapest, 2003. 302–319.

ENGEL, Archontológia = *Engel Pál*: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II. (*Historia Könyvtár. Kronológiák, adattárak 5.*). Budapest, 1996. [A digitális verziót használtam: In: *Családtörténet, heraldika, honismeret. DVD könyvtár IV.* (*Arcanum Digitéka*). Budapest, 2003.]

ENGEL, Genealógia = *Engel Pál*: Középkori magyar genealógia. In: Családtörténet, heraldika, honismeret. DVD könyvtár IV. (Arcanum Digitéka). Budapest, 2003.

ENGEL, Helységnévtár = *Engel Pál*: Magyarország későközépkori helységnévtára. Kézirat, 1995.

ENGEL, Honor = *Engel Pál*: Honor, vár, ispánság. (Tanulmányok az Anjou-királyság kormányzati rendszeréről). In: *Uő.*: Honor, vár, ispánság. (Válogatott tanulmányok). Szerk.: Csukovits Enikő. Budapest, 2003. 101–161.

ENGEL, Hunyadi = *Engel Pál*: Hunyadi pályakezdése. In: *Uő.*: Honor, vár, ispánság. (Válogatott tanulmányok). Szerk.: Csukovits Enikő. Budapest, 2003. 512–526.

ENGEL, Hunyadi itinerárium = *Engel Pál*: Hunyadi János kormányzó itineráriuma. Századok 118 (1984) 974–997.

ENGEL, Itinerárium = *Engel Pál*: Királyitineráriumok. Budapest, 1995. (kézirat)

ENGEL, Királyi ember = *Engel Pál*: Királyi emberek Valkó megyében. In: *Uő.*: Honor, vár, ispánság. (Válogatott tanulmányok). Szerk.: Csukovits Enikő. Budapest, 2003. 578–599.

ENGEL, Királyi hatalom = *Engel Pál*: Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban (1387-1437). (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 83.) Budapest, 1977.

ENGEL, Nagy Lajos bárói = *Engel Pál*: Nagy Lajos bárói. Történelmi Szemle 28 (1985) 393–413.

ENGEL, Ozorai Pipo = *Engel Pál*: Ozorai Pipo. (Ozorai Pipo emlékezete). In: *Uő.*: Honor, vár, ispánság. (Válogatott tanulmányok). Szerk.: Csukovits Enikő. Budapest, 2003. 247–301.

ENGEL, Szent István birodalma = *Engel Pál*: Szent István birodalma. A középkori Magyarország története. (História Könyvtár Monográfiák 17.) Szerk.: Glatz Ferenc. Budapest, 2001.

ENGEL, Török-magyar háborúk = *Engel Pál: A török-magyar háborúk első évei (1389-1392)*. In: *Uő.*: Honor, vár, ispánság. (Válogatott tanulmányok). Szerk.: Csukovits Enikő. Budapest, 2003. 555–577.

ENGEL, Ung megye = *Engel Pál: A nemesi társadalom a középkori Ung megyében*. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 25.) Budapest, 1998.

ENGEL, Újraegyesítés = *Engel Pál: Az ország újraegyesítése. (I. Károly küzdelmei az oligarchák ellen [1310-1323])*. In: *Uő.*: Honor, vár, ispánság. (Válogatott tanulmányok). Szerk.: Csukovits Enikő. Budapest, 2003. 320–408.

ENGEL, Vár és hatalom = *Engel Pál: Vár és hatalom. (Az uralom területi alapjai a középkori Magyarországon I–II.)*. In: *Uő.*: Honor, vár, ispánság. (Válogatott tanulmányok). Szerk.: Csukovits Enikő. Budapest, 2003. 162–197.

ENGEL, Zsigmond bárói = *Engel Pál: Zsigmond bárói. Rövid életrajzok. Művészet Zsigmond király korában 1387–1437. I. Tanulmányok*. Szerk.: Beke László, Marosi Ernő, Wehli Tünde. Budapest, 1987. 403–458.

ENGEL-KRISTÓ-KUBINYI = *Engel Pál–Kristó Gyula–Kubinyi András: Magyarország története 1301–1526*. Budapest, 2002.

FEISZT, Gersei Pető = *Feiszt György: Fejezetek a gersei Pető család történetéből. Közlemények Zala megye közgyűjteményeinek kutatásaiból. (Zalai Gyűjtemény 25.)* Szerk.: Halász Imre. Zalaegerszeg, 1986. 77–91.

Fejér = *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. Ed. Georgius Fejér. I–XI. Buda, 1829–1844.

FENEŞAN, Documente = *Feneşan, Constin: Documente medievale Bănăţene (1440–1653)*. Timişoara, 1981.

FORGÓ, Csanytelek = *Forgó István*: Csanytelek története a kezdetektől. Szeged, 2005. (http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Csanytelek/index.htm) (2012. 03. 10.)

FÜGEDI, Ispánok = *Fügedi Erik*: Ispánok, bárók, kiskirályok. A középkori magyar arisztokrácia fejlődése. Budapest, 1986.

FÜGEDI, Szolidaritás = *Fügedi Erik*: A köznemesi klán szolidaritása. Századok 118 (1984) 950–973.

GÖNDÖCS, Pusztaszer = *Göndöcs Benedek*: Pusztaszer és az évezredes ünnepély. Budapest, 1883.

GYÖRFFY = *Györffy György*: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I-IV. Budapest, 1963–1998.

GYÖRFFY, Anonymus Gesta Hungaroruma = *Györffy György*: Anonymus Gesta Hungaroruma. In: A honfoglaláskor írott forrásai (A honfoglalásról sok szemmel II.). főszerk.: Györffy György. Budapest, 1996. 193-213.

GYÖRFFY, Pusztaszer = *Györffy György*: Pusztaszer. Műemlékvédelem 4 (1959) 193–199.

GYÖRFFY, Tanulmányok = *Györffy György*: Tanulmányok a magyar állam eredetéről. (A nemzetségtől a vármegyéig, a törzstől az orszáig. Kurszán és Kurszán vára). Budapest, 1959.

HO = Hazai Okmánytár. Codex diplomaticus patrius. Kiadják: Nagy Imre, Paur Iván, Ráth Károly és Véghely Dezső. I–V. Győrött, 1865–1873., Ipolyi Arnold, Nagy Imre és Véghely Dezső. VI–VIII. Budapest, 1876–1891.

HORNYIK, Pusztaszer = *Hornyik János*: Pusztaszer, a honalapító magyar nemzet első törvényhozási közgyűlése színhelyének története. Kecskemét, 1865.

HORVÁTH, Plébániatemplom = *Horváth Ferenc*: Szer plébániatemploma és a település középkori története. In: Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1974–75/1. Szeged, 1975. 343–374.

HORVÁTH, Az ecsedi Bátoriak várbirtokai = *Horváth Richárd: Az ecsedi Bátoriak várbirtokai a késő középkorban. Szabolcs-szatmár-beregi Szemle* 41 (2006) 305–326.

HORVÁTH, Várak és uraik = *Horváth Richárd: Várak és uraik a késő középkori Magyarországon. (Vázlat a kutatás néhány lehetőségéről). In: Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 40. Analecta mediaevalia III.) Szerk.: Neumann Tibor és Rácz György. Budapest–Piliscsaba, 2009. 63–104.*

Itineraria = *Engel Pál–C. Tóth Norbert: Itineraria regum et reginarum (1382–1438). (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 1.) Budapestini, 2005.*

IVÁNYI, Festetics = *Iványi Béla: A Festetics család keszthelyi levéltára. Levéltári Közlemények* 24 (1946) 170-208.

JUHÁSZ, Aradi regeszták = *Juhász Kálmán: Egy Dél-Alföldi hiteleshely kiadványai (Aradi regeszták). (A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai 31-32.) Szerk.: Dankó Imre. Gyula, 1962.*

KARÁCSONYI, Az aranybulla = *Karácsonyi János: Az Aranybulla keletkezése és első sora. Értekezések a történeti tudományok köréből* 18 (1899/1900) 3–30.

KARÁCSONYI, Bár-Kalán = *Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. I–III. Budapest, 1900-1901. [A digitális verziót használtam: In: *Családtörténet, heraldika, honismeret. DVD könyvtár IV. (Arcanum Digitéka). Budapest, 2003.]**

KARÁCSONYI, Békésvármegye = *Karácsonyi János: Békésvármegye története. I-III. Gyula, 1896.*

KARÁCSONYI, Kegyúr = *Karácsonyi János: A Pusztaszeri monostor kegyurai. Értekezések a történeti tudományok köréből* 17 (1897) 3–78.

KATONA, Puszták = *Katona József: A' kecskeméti pusztákról. In: Katona József történelmi művei. Sajtó alá rend.: Orosz László. Budapest, 2005. 9–13.*

KMTL = Korai Magyar Történeti Lexikon (9-14. század). Főszerk.: Kristó Gyula. Szerk. Engel Pál és Makk Ferenc. Budapest, 1994.

KNAUZ, Garamszentbenedek = *Knauz Nándor: A Garan-melletti Szent-benedeki apátság.* Budapest, 1890.

KOMÁROMY, A nemzetségekről = *Komáromy András: A nemzetségekről.* Turul 5 (1887) 97–105.

KOPPÁNY, Kastély = *Koppány Tibor: A középkori Magyarország kastélyai.* (Művészettörténeti Füzetek 26.) Budapest, 1999.

KÖRMENDI, Nemzetségi címerek = *Körmendi Tamás: A magyarországi nemzetségi címerek kialakulása.* Századok 143 (2009) 391–426.

KÖRMENDI, Osl nemzetség = *Körmendi Tamás: Az Osl nemzetség címerváltozatai a középkorban.* Turul 83 (2010) 3–24.

Krassó = *Pesty Frigyes: Krassó vármegye története. (Oklevéltár) III.* Budapest, 1882.

KRISTÓ, Az Anjou-kor háborúi = *Kristó Gyula: Az Anjou-kor háborúi.* Budapest, 1988.

KRISTÓ, Kán László = *Kristó Gyula: Kán László és Erdély. Valóság* (1978/11) 83–96.

KRISTÓ, Magyarország története = *Kristó Gyula: Magyarország története 895-1301.* Budapest, 1998.

KRISTÓ, Széttagolódás = *Kristó Gyula: A feudális széttagolódás Magyarországon.* Budapest, 1979.

KUBINYI, Kaposújvár = *Kubinyi András: A kaposújvári uradalom és a Somogy megyei familiárisok szerepe Újlaki Miklós birtokpolitikájában. Somogy megye múltjából. Levéltári Évkönyv* 4. (1973) 3–44.

KUBINYI, Mátyás király = *Kubinyi András: Mátyás király*. [Budapest], 2001.

KUMOROVITZ, I. Lajos = *Kumorovitz L. Bernát: I. Lajos királyunk 1375. évi havasalföldi hadjárata (és „török”) háborúja*. Századok 117 (1983) 919–982.

KURCZ, Lovagi kultúra = *Kurcz Ágnes: A lovagi kultúra Magyarországon a 13-14. században*. Budapest, 1988.

MÁLYUSZ, Első Habsburg = *Mályusz Elemér: Az első Habsburg a magyar trónon*. (Albert király 1438–1439). *Aetas* 9 (1994) 120–150.

MÁLYUSZ, Rendi állam = *Mályusz Elemér: A magyar rendi állam Hunyadi korában*. Századok 91 (1957) 46–123., 529–602.

MÁLYUSZ, Tallóciak = *Mályusz Elemér: A négy Tallóci-fivér*. *Történelmi Szemle* 23 (1980) 531–576.

MÁLYUSZ, Zsigmond = *Mályusz Elemér: Zsigmond király uralma Magyarországon*. Budapest, 1984.

MÁRKI, Aradvármegye = *Márki Sándor: Aradvármegye és Arad szabad királyi város története*. II/1. Arad, 1892.

MÉSZÁROS, Visegrád = *Mészáros Orsolya: Visegrád középkori rezidenciaváros története és helyrajza*. 2008. (kézirat)

MILLEKER, Első betörés = *Milleker Bódog: A törököknek első betörései Dél-Magyarországba Zsigmond és Albert királyok idejében és Keve és Krassó vármegyék megszűnése, 1393–1439*. Temesvár, 1914.

NAGY, Magyarország családai = *Nagy Iván: Magyarország családai. Czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. I–XIII. Pest, 1857–1868. [A digitális verziót használtam: In: *Családtörténet, heraldika, honismeret*. DVD könyvtár IV. (Arcanum Digitéka). Budapest, 2003.]

NEUMANN, A Korlátköviek = *Neumann Tibor*: A Korlátköviek. Egy előkelő család története és politikai szereplése a 15-16. században. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 5.) Győr, 2007.

NÉMETH, Szabolcs megye = *Németh Péter*: A középkori Szabolcs megye települései. Nyíregyháza, 1997.

PÁLOSFALVI, Cilleiek és Tallóciak = *Pálosfalvi Tamás*: Cilleiek és Tallóciak: közdelem Szlavóniáért (1440–1448). *Századok* 134 (2000) 45–98.

PÁLOSFALVI, Szegedtől Újvárig = *Pálosfalvi Tamás*: Szegedtől Újvárig. Az 1458–1459. esztendőkrónikájához. *Századok* 147 (2013) 347–380.

PANDULA, Genealógia = *Pandula Attila*: Genealógia. In: A történelem segédtudományai. Szerk.: Bertényi Iván. Budapest, 2001. 11–26.

PÁVAI, Ellésmonostor = *Pávai Éva*: Ellés monostor kutatása. In: A középkori Dél-Alföld és Szer. (Dél-Alföldi Évszázadok 13.) Szerk.: Kollár Tibor. Szeged, 2000. (http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/megyek_oroksege/Csongrad_megye/pages/Kozepkori_del_alfold_es_szer/009_ellesmonostor_kutatasa.htm) (2013. 10. 12.)

PESTY-ORTVAY, Temes = Oklevelek Temesvármegye és Temesvárváros történetéhez. IV/1. (1183–1430). Öáll.: Pesty Frigyes. Sajtó alá rend.: Ortvyar Tivadar. Pozsony, 1896.

PESTY, Eltűnt vármegyék = *Pesty Frigyes*: Az eltűnt régi vármegyék. I. Budapest, 1880.

PESTY, Krassó = *Pesty Frigyes*: Krassó vármegye története. I–II/1–2. Budapest, 1882–1884.

PÉTER, Pusztaszer a történetírásban = *Péter László*: Pusztaszer a történetírásban és az irodalomban. In: Ópusztaszer. Szerk.: Koncz János et al. [h.n.] 1988. 91–117.

PRT XII/B = *Sörös Pongrác*: Az elenyészett benczés apátságok. A pannonthalmi Szent-Benedek-rend története. XII/B. Budapest, 1912.

RA = Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica. I–II/1. Szerk.: Szentpétery Imre. Budapest, 1923–1943., II/2–4. Szentpétery Imre kéziratának felhasználásával szerk. Borsa Iván. Budapest, 1961–1987.

RÁCZ, Ákos nemzetség = *Ráczy György*: Az Ákos nemzetség címere. Turul 68 (1995) 11–34.

RÁCZ, Csalfa róka = *Ráczy György*: Csalfa róka, veszett kutya és skorpió az aranygyűrűn. http://mnl.gov.hu/a_het_dokumentuma/csalfa_roka_vezett_kutya_es_skorpio_az_aranygyuru_n.html (2013. 10. 14.)

RÁCZ, Jáki apátság = *Ráczy György*: A jáki apátság kegyurai a XIV–XV. században. In: Tanulmányok a középkorról. (Analecta Medievalia I.) Szerk.: Neumann Tibor. [Budapest–Piliscsaba], 2001. 179–202.

RÁCZ, Pannonhalma és Ják = *Ráczy György*: Pannonhalma és Ják. Egy királyi és egy magánkegyúri bencés monostor a középkorban. In: Mons Sacer 996–1996. Pannonhalma 1000 éve I. Szerk. Takács Imre. Pannonhalma, 1996. 527–537.

RÁCZ, Zásty = *Ráczy Károly*: A zástyi apátság. Történelmi és Régészeti Értesítő 9 (1883) 97–111. (melléklet 153.)

REISZIG, Ujlaki = *Reiszig Ede*: Az Ujlaki-család. Turul 57 (1943) 1–13., 56–65.

RUSU, Erődítmények = *Rusu, Adrian Andrei*: Arad és Temes megye középkori erődítményei. In: A középkori Dél-Alföld és Szer. (Dél-Alföldi Évszázadok 13.) Szerk.: Kollár Tibor. Szeged, 2000.

(http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/megyek_oroksege/Csongrad_megye/pages/Kozepkori_del_alfold_es_szer/022_arad_es_temes_megye_kozepkori.html). (2013. 10. 12.)

SRH = Scriptorum rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum I–II. Edendo operi praefuit Emericus Szentpétery. Budapestini, 1937–1938. (Reprint: Budapest, 1999.)

SÜTTŐ, Anjou = *Süttő Szilárd*: Anjou-Magyarország alkonya. Magyarország politikai története Nagy Lajostól Zsigmondig, az 1384–1387. évi belviszályok okmánytárával. I. Szeged, 2003.

SZABÓ, Festetics = *Szabó Dezső*: A herceg Festetics-család keszthelyi levéltára. Levéltári Szemle 3 (1925) 86-99.

SZAKÁLY, Phases = *Szakály, Ferenc*: Phases of Turco-Hungarian warfare before the battle of Mohács (1365–1526). Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae 33 (1979) 65–111.

SZASZKÓ, Adalékok = *Szaszkó Elek*: Adalékok Krassó megye történetéhez. (Krassó megye archontológiája [1319–1439]). Turul 86 (2013) 60–65.

Szeged I. = Szeged története. A kezdetektől 1686-ig. I. Szerk.: Kristó Gyula. Szeged, 1983.

SZEGFŰ, Üllés = *Szegfű László*: A középkori település. In: Üllés története és népelete. Szerk.: Marjanucz László. Szeged, 2004.

(http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Ulles/pages/006_a_kozepkori_telepules.htm) (2013. 10. 12.)

SZOVÁK, Gersei címerbővítő = *Szovák Kornél*: Gersei Pethő János címerbővítő armálisa. Turul 83 (2010) 97–105. (fényképe: 112–114.)

Sztáray = A nagymihályi és sztárai gróf Sztáray család oklevéltára. I–II. Szerk.: Nagy Gyula. Budapest, 1887–1889.

SZŰCS, Utolsó Árpádok = *Szűcs Jenő*: Az utolsó Árpádok. Budapest, 2002.

ȚEICU, Geografia = *Țeicu, Dumitru*: Geografia ecleziastica a Banatului medievale. Cluj-Napoca, 2007.

TEKE, Hunyadi = *Teke Zsuzsa*: Hunyadi János és kora. (Magyar história). Budapest, 1980.

TÓTH, Merénylet = *Tóth Krisztina*: Hirtelen merénylet vagy szervezett összeesküvés. Újabb adatok Zách Felicián merényletéhez. *Turul* 76 (2003) 47–51.

TRINGLI, Két szokásjogi norma = *Tringli István*: Két szokásjogi norma a közgyűlések működéséről. *Történelmi Szemle* 39 (1997) 387–400.

TRINGLI, Megyék = *Tringli István*: Megyék a középkori Magyarországon. In: *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 40. Analecta mediaevalia III.) Szerk.: Neumann Tibor és Rácz György. Budapest–Piliscsaba, 2009. 487–518.*

TRINGLI, Perényi = *A Perényi család levéltára 1222–1526. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 44.) Közzéteszi: Tringli István. Budapest, 2008.*

TROGMAYER, Gondolatok = *Trogmayer Ottó*: Fecerunt magnum aldumas. Gondolatok Szer monostorának építéstörténetéről. In: *A középkori Dél-Alföld és Szer. (Dél-Alföldi Évszázadok 13.) Szerk.: Kollár Tibor. Szeged, 2000.*

(http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/megyek_oroksege/Csongrad_megye/pages/Kozepkori_del_alfold_es_szer/004_gondolatok_szer_monostoranak.htm) (2013. 10. 12.)

TROGMAYER, Ópusztaszer = *Trogmayer Ottó*: „... ott ejtették meg a szerét az ország egész dolgának”. In: *Ópusztaszer. Szerk.: Koncz János et al. [h.n.] 1988. 15–59.*

TROGMAYER-ZOMBORI, Monostor = *Trogmayer Ottó–Zombori István*: Szer monostorától Ópusztaszerig. Budapest, [1980].

VÁLYI-ZOMBORI, Ópusztaszer = *Vályi Katalin–Zombori István*: Ópusztaszer. Száz magyar falu könyvesháza. Szerk.: Blazovich László. Budapest, [2001].

VESZPRÉMY, Utószó = *Veszprémy László*: Utószó. In: *Anonymus: A magyarok cselekedetei. Kézai Simon: A magyarok cselekedetei. (Millenniumi magyar történelem – Források). Fordította: VESZPRÉMY László, BOLLÓK János. Budapest, 2001. 73–86.*

WERTNER, Megjegyzések = *Wertner Mór*: Megjegyzések a „Magyar nemzetségek a XIII. század közepéig” című munkára. *Turul* 20 (1902) 23–36.

Zichy = A zichi és vásonkeői gróf Zichy család idős ágának okmánytára I–XII. Szerk.: Nagy Iván et al. Budapest, 1872–1931.

ZOMBORI, Pusztaszer = *Zombori István*: Pusztaszer a millenniumig és az Árpád-ünnepek. In: *Ópusztaszer*. Szerk.: Koncz János et al. [h.n.] 1988. 61-76.

ZSILINSZKY, Csongrád = *Zsilinszky Mihály*: Csongrád vármegye története. I. Budapest, 1897.

ZsO = Zsigmondkori oklevéltár. I–II. Mályusz Elemér, III–VII. Mályusz Elemér–Borsa Iván, VIII–IX. Borsa Iván–C. Tóth Norbert, X–XI. C. Tóth Norbert. Budapest, 1951–2009.

ZSOLDOS, Archontológia = *Zsoldos Attila*: Magyarország világi archontológiája 1000–1301. (História könyvtár. Kronológiák, adattárak 11.) Budapest, 2011.

Mellékletek

A Szeri Pósaí családhoz köthető pecsétek fényképei

1. kép

Szeri Pósaí Péter gyűrűspestje.
1400. jan. 16.: DL 92129.

2. kép

Szeri Pósaí István gyűrűspestje.
1469. febr. 16.: DL 93398.

3. kép

Szeri Pósaí Péter gyűrűspestje.
1418. ápr. 15.: DL 85683.

4. kép

Körirata alapján: Berencsi Gergely fia,
Istváné AGAD 5575.

5. kép

Körirata alapján: Berencsi Gergely fia,
Istváné AGAD 5581.

6. kép

Szentszalvátóri János gyűrűspestje
1387. jún. 29.: DL 75559.

7. kép

Szentszalvatori János gyűrűspecstje
1387. aug. 8.: DL 52556.

8. kép

Szentszalvatori János gyűrűspecstje
1389. okt. 8.: DL 65810.

A Szeri Pósa család fiági leszármazása

A Tiszai család fiági leszármazása